tarık buğra

ibiş'in rüyası

roman

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

Tarık Buğra

İBİŞ'İN RÜYASI

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 146
EDEBÎ ESERLER: 76

1. Basım: 1970, Hisan Yayınları
2. Basım: 1972, Bilgi Yayınevi
3. Basım: 1978, Kervan Yayınları
4. Basım: 1980, Ötüken
5. Basım: 1989
6. Basım: 1993
7. Basım: 1996
8. Basım: 1997
9. Basım: 1998
10. Basım: 2000
11. Basım: 2002
12. Basım: 2003
13. Basım: 2004
14. Basım: 2005
15. Basım: 2006

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178

ISBN 978-975-437-122-2

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenişehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: grataNONgrata
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul - 2008

İBİŞ

1

GÜN zehir gibi geçmiş, unutulan zamanların karnı deşilmiş, göğsü yarılmıştı.. Kalb, ciğer, bağırsak, ne varsa ortaya dökülmüş, Nahit deliye dönmüştü. Nuran Tiyatrosu'nun görmediği şeyler olmuş, Nahit Bey adam kovmuştu. Hem de en eski, en yakın arkadaşını. Ve bütün bunların neden olduğunu, hattâ ne olduğunu hiç kimse bilmeyecekti.

Herkes yalnız başına ölecektir, derler. Sanki yaşayışlar paylaşılabilirmiş, paylaşılıyormuş gibi.. Bir piyesten mi hatırlıyordu ne:

" - Zaman geçer ve insan harcadığı zamanda yalnız kalır."

Yok ama, kendisi, daha doğrusu içindeki sancı bulmuştu bu sözü. O sancının yıllar ötesine salınmış köklerini bilmeyecekler, sonra da demin olup bitenleri anlayacaklar? "Yok canım!"

Boyu ortayı ancak bulurdu. Burnu iri ve çarpıktı. Çenesi de öyle. İlk bakışta yakışıksız, hattâ çirkin bir adam. Ama kestane rengi, kocaman kocaman gözleri, geniş alnı, biri dümdüz, öteki şakağa doğru oraklaşan gür kaşları ona kadınları çeken, erkeklerde de saygı uyandıran bir kişilik verirdi.

İskarpinleri herzaman pırıl pırıldı. Modaya uygun, geniş paçalı pantolonu hep ütülüydü. Kolalı gömlek gi-

yer, kravatını küçük ve sımsıkı düğümlerdi. Onu sahnede on kere görseniz bile, tramvayda veya yolda tiyatrosuna İbiş olmaya giderken rastlayınca bir öğretmene, bir banka şefine benzetirdiniz. Aslında ise her çeşit kafa ve gönül fırtınalarına açık bir adamdı o.

Sıfırdan başlamıştı. Üstelik İstanbul'un en iyi yaşayışlarından birisini yaşı daha onsekiz demeden, ama ne için olduğunu bile bile bırakarak basmıştı sıfırın tam ortasına. Ne elinden tutacak biri vardı, ne de olmuştu. Vahşi bir boğuşma idi bu: Yoksulluğu değil, açlığı tattı. Yargıçlarla değil, hep savcılarla karşılaştı. Bileğinin hakkını almak için değil, bu büyük hakkın parçalarını kurtarmak için yalancı şahitlerin, kalleş uzmanların pençelerinden, dişlerinden sıyrıldı. Ve Nahit Bey oldu.

Ama kaç bıçak yarası vardır kalbinde, kimbilirdi bunu? Hele az önce deşilen yarayı? Üstelik o, Sadi'yi en yakın arkadaşı bilirdi. Sadi deşmişti işte o yarayı. Hem de ikinci bir yara açarak.

Nahit ağır ağır yürüyor, Bayezid Havuzunun etrafında dolaşıyordu. Gözleri nemlenmişti. Yanaklarında da fıskıyeden savrulan damlacıklar vardı. Bu su damlalarına bir de incecik dudaklarındaki ürkek -veya mahzun- gülümseyişi eklediniz mi, ağladığı kimsenin aklına gelmezdi. Zaten o, tanıyanlar için Nahit Bey'di, Nahit Bey ağlamazdı, güldürürdü. Tanımayanlara da.. bu kocaman ve çarpık burunlu, ama tertemiz, üstelik çok şık giyinmiş -çirkin- adam niçin ağlasın?

Pırıl pırıl bir ekim sabahı. Sis yapraklarda ıslaklığını bırakıp gitmiş. Yaşlı çınarların yapraklarında sanki içten içe sarı, turuncu ışıklar yanıyor ve sanki gökyüzünün maviliğini, bembeyaz bulut kümelerini onlar aydınlatıyor. İstanbul'un eşsiz sonbaharı uzun şarkısının insanı kapıp götüren son bölümünü söylüyor. Yaşamanın güzelliğini duymak için bir başka şey istemez. Bu yumuşacık, aydınlık havanın bu serin dokunuşları mutluluk diye birşey ol-

duğuna ve bunun bütün alınyazılarında yeri bulunduğuna inandırmak için yeterdi.

Bunu duyduktan sonra dertleri, yoklukları ve yenilişlerin her çeşidini umursamamak kolaydı. Havadaki bu ışık, rüyaların en güzelini aydınlatan o ışıktı işte. En güzel rüyayı bekleten, ümit ettiren ışıktı. Ama kâbus çekilip gitmiyordu; ışık dışarda, o beyninin içinde, bütün hücrelerinde idi.

Nahit çocukluğunda, baba evinde güvercin beslemişti. Sarıgüzel'de otururlardı. Birgün Bayezid'de Soğanağa'daki bir arkadaşına bir akkuyruk güvercin vermişti. Kapkara ama çelik mavisinden yakamozlu, kuyruğu beyaz bir güvercin. Akkuyruk üç gün sonra, gene böyle bir güz kuşluğunda dönüp gelmişti. Karşı çatının kıyısında boynunu su dalgalanışları gibi oynatıyor ve yuvasına dört açıdan bakarak "guuk, guuğk, guuuğk" diyordu. Nahit onu yorgun, kederli ve umutsuz, sitem yüklü görmüştü. Yüreği yanmıştı. Şimdi onu hatırlıyor ve geçmiş yıllara doğru kanat vuran düşüncelerini, duygularını ona benzetiyordu!

*
* *

Sanatçı olmak istiyordu o. Şeytan, gece rüyasında aldatmadan üç ay önce, daha oniki yaşında iken, bir Ramazan gecesi girmişti içine. Tiyatro'ya ilk gidişi idi. Locanın önünde Paşa babasıyla yanyana oturuyorlardı:

Oyunda kız vardı, oğlan vardı, başka birtakım kadınlar ve erkekler vardı. Ama hiçbiri de Nahit'in görüp bildiklerine benzemiyordu. Yüzleri, giyim kuşamları bambaşkaydı bunların. Konuşmaları bile. Büyülenip gitmişti.

Ve kız ikidebir -oyuna hiç uymayan aykırı düşen biçimlerde- onların locasına bakıyor, gülümsüyordu. Nahit de büsbütün heyecanlanıyordu; çünkü bu bakışlar -elbet-

te- kendisine idi. Kız, babasına değil ya, elbette kendisine gülümseyecekti.

Oyun gelişiyordu. Oğlan o kıza âşıktı. Onun uğruna herşeye katlanıyor, kötüler ve kötülüklerle boğuşuyordu. Babası oğlan kızı bıraksın istiyordu. Dinlemedi, babasının servetini tepti, büyük acılar çekti. Hattâ kızın küçümseyişlerine katlandı, gözyaşları döktü, inledi, ahladı. Tek başına kaldıkça çok güzel sözler söyledi. Kötü adamın biri "kız"ı kandırıyor, oğlan için olmayacak iftiralarda bulunuyordu. Ama sonunda işin aslı çıktı: Kız sevgilisinin kollarına -ağlaya ağlaya- atıldı. Onu babası da bağrına basıp affetti.

Oyun boyunca Nahit de üzüldü, öfkelendi, gözyaşlarını gizli gizli sildi ve sonunda o da sevindi, mutlu oldu. Ancak kızı o oğlana bir türlü yakıştıramadı: Kıza kendisini uygun buluyordu; ötekinin yerinde kendisi olmalıydı. Böyle olsaydı kız bu kadar üzülmez, acı çekmezdi üstelik.. Nahit işleri daha akıllıca yürütür ve çok daha güzel sözler bulurdu.

Aradan aylar geçiyor. Nahit o kızı bir türlü unutamıyordu. Üstelik şeytan Nahit'e başka şeyler de yapmaya başlamıştı: Korkudan şaşırtan, tatlı tatlı heyecanlandıran, kimseyle konuşulamaz şeylerdi bunlar. Geceleri ve rüyalar bambaşka birşey olmuştu. Kız bunlarda da vardı. Daha doğrusu yalnız o vardı ve -galiba- kız da, tiyatro da asıl bunlarla önem kazanıyor, yaşayışın yerini almaya başlıyorlardı.

Kız -tabii- Nahit'e göre çok yaşlıydı. Ama onun yaş, maş düşündüğü yoktu. Gözünden gitmeyen yüz o nasıl isterse, ona nasıl uygun ve daha güzel gelirse öyle idi. Meselâ memelerini hatırlamak istemezdi. Boş bulunur da o kocaman göğüsü gözünün önüne getiriverecek olursa iyiden iyiye sıkılır, tedirgin olur, belki de utanırdı. Ayıp sayardı. Ne var ki, rüyalarında da inadına bu memelerle uğraşır dururdu. Hem de ne uğraşmalar:

İlkin onları çok uzaklardan görürdü: ufacık, ufacık, içini estiren yuvarlar. (Aşağı yukarı yaşıtı olan, komşu kızı Neslihan'ınkiler gibi.)

Rüya da hep kendi kendini tekrarlar dururdu artık:

Uçsuz bucaksız bir ova. Masmavi bir gök. Öbek öbek bulutlar allı pullu olurdu ve herşey bir resimdeki gibi kıpırtısız, biçim değiştirmeden dururdu. Ve ovanın bir ucunda Nahit (tiyatrodaki oğlanın elbiseleri ve Douglas bıyıkları ile. Nasıl da yakışırdı bu bıyıklar onun çocuk yüzüne! İşte buna bayılır, biterdi). Uçsuz bucaksız düzlüğün öteki ucunda da kız. Kızın ardındaki bakır çalığı tepelerin üstünde yedi renkten tüller uçuşurdu. Tüller arada bir yalpalana yalpalana iner, kızın yüzüne, boynuna dolanır, bu da onun dudaklarındaki (locaya bakarken beliren) gülümseyişin ürkütücülüğünü gizler, mâsumlaştırırdı.

Sonra, Nahit ona doğru yürürdü: Kalbini hem tatlı tatlı, hem de korkuyla estiren, şaşırtan kimseyle konuşulamaz, isimleri bile konulmamış duygularla. Yürürdü: Ona doğru. Bir ağır ağır, bir ayakları yerden kesilmiş, o tüllerinki gibi yalpa vuran uçuşla. Ama hep ona, kıza doğru. Derken, birdenbire gitmemek, başka bir yöne doğru kaçmak hırsına kapılıverirdi: Korku, telâş, belki de tiksinme, hiç değilse yadırgama, içten gelme itiş. Çünkü kızın gülümseyişi değişmiş, bambaşka birşey olmuştur. Bıçak gibi, hançer gibi birşey. Gözler gene kocaman, fincan gibi, ama kısık. Menekşe renkleri ikidebir yakamozların ardında kayboluyor; gün vurmuş çeliğe dönüyor. Bakılmaz bir beyazlık. Ve memeler büyüyor büyüyor, iki tepe olup çıkıyor.

Nahit kaçmak için çırpınır, terlerdi. Uykuda olduğunu sezinler, uyanmak isterdi. Ama ne kaçabilir, ne de uyanabilirdi. Ve, tam açılmamış bir paraşütle düşer gibi, kendisini o memelerden birinin üstünde, bir karınca kadar küçük veya dürbünün ters tarafından görüyormuşcasına ufacık bulurdu. Sonra ayağı kayar, dibe, iki meme-

nin arasına yuvarlanırdı. Bu arada da içi eser, kalbi çatlayacakmış gibi çarpardı. Bulunduğu yer artık kapkaranlıktır, tuhaf şekilde sıcaktır, ancak istenmeyen şeyler olabilir orada. Uğraşır, didinir, kan-ter içinde tırmanırdı o çeken gözlere, o çek değerli dudaklara doğru. Ama göremeden, gözlerinin önüne getirmeden. Bunca uğraşmadan sonra bir de bakar ki, vara vara bir meme ucuna varabilmiş.. (Bir vakitler annesiyle gittiği hamamda görürdü öyle meme uçlarını: Kapkara veya kahverengi, etrafı pütür pütür.) Ve bir el, kızın eli, kocaman bir kara bulutun gölgesi düşer gibi üzerine doğru gelirdi. Sıcak dayanamayacağı kadar artardı. Bir inleyişle ciğerlerindeki bütün havayı boşaltıverir ve uyanırdı. Ama uyanırken de -o bir sâliseciğin içinde- kızın gözlerini, o değeri kestirilemez ve tertemiz menekşe renklerini, zengin dudaklarındaki çocuksu gülümseyişini, sonra ağır şallara benzeyen saçlarını görürdü. Soluk soluğa, bitkin ve terli, onüçüncü yaşın uykusuna, yarınlara bu son görünüşü -duyguların en değerlisi ile, hüzünle- götürürdü, taşırdı.

*
* *

Sonra büyümüş olduğunu düşünmeye başladı. Yeni bir dünyaya girmişti, yepyeni duygular keşfediyordu; onlara uygun davranışlar gerekiyordu. Ve birşeyler yapmalıydı.

Annenin, babanın, evin anlamı değişiyordu. Ama onları anlayışı, değerlendirişi değil. Bunların da değişmesi gerekti. Seziyor ve ürküyordu. Bu işin üzerine varmak kolay olmadı. Tiyatroya karşı duyduğu çekiliş oranında gelişti:

Artık tiyatroya gidebiliyor, piyesler okuyor, eleştirmeleri kovalıyordu. Bu ilgi başlangıçta babasının hoşuna giderdi. İstanbul'un snobizmi Darülbedâyi'i benimsiyor, tiyatroyu entellektüel bağların arasında sayıyordu. İstan-

bul edebiyata oldum olası üstün bir değer verirdi, şimdi tiyatronun edebiyat içinde olduğunu keşfediyordu. Fakat Paşa baba zamanla Nahit'in edebiyat dahil hiçbirşeye değil, ama korkutucu bir ihtirasla tiyatroya tutulduğunu anlamaya başladı. Artık yarı şaka, ama kaşlar çatık, "Tiyatrocu mu olacaksın, ne?" diyordu.

Tiyatro iyi idi, ama tiyatroculuk hâlâ kötü birşey. Konu böylece ev içi çekişmelerinden biri olup çıkmıştı.

Artık tiyatroya gizli gidiliyor, piyesler gizleniyordu. Ama olan olmuş, Nahit daha onsekiz yaşına basmadan alacağını almıştı: O, artık, Abdülhak Hâmid'in bir tiyatro yazarı olmadığını biliyor. Darülbedâyi'nin nereye kadar iyi, doğru ve üstün olduğunu, nereden sonra işin özentiye, çürütücü taklide ve şarlatanlığa döküldüğünü anlıyor, hiç değilse seziyordu. İlerideki yılları için asıl önemlisi, eleştirmeyi de, eleştirmeci denilen yaratığı da şaşılacak bir doğrulukla hükme bağlamıştı.

Bütün bunlarda zekâsı, sezişleri, bir konuya bağlanmaktaki gücü ve Tanrı vergisi sağduyüncesi yardımcı olmuş, sonradan büyük, fakat sayısı çok az dostları arasına giren edebiyat öğretmeni de uyarıcı, yol gösterici katkılarda bulunmuştu.

Lise bakaloryasına onyedi yaşında girdi ve eylüle kaldı. Bu sonuç babası için yalnız hayâl değil, gurur kırıklığı idi de. Böyle durumlarda hep olduğu gibi çok sert, haşin ve kırıcı davrandı. Ertesi sabah Nahit evde yoktu.

İbiş'e doğru ilk adım atılmıştı. Ama İbiş çok uzaklarda, cifelerin, sülüklü, solucanlı, yılanlı bataklıkların, kaygan yamaçların ötesinde idi.

*

* *

Evden kaçarken üç takım çamaşır, iki elbise, iki çift papuç ve tiyatroyla ilgili bütün kitaplarını, kupürlerini almıştı. Cebinde de harçlıklarından biriktirdiği yirmidört

lira vardı. Büyük bir servetti bu. İyi kullanırsa iki, ikibuçuk ay yetebilirdi ona. Eli sıkıydı. Gitti, Kumkapı'da aylığı yüzyetmişbeş kuruşa bir pansiyon tuttu. O ilk akşam durumunu gözden geçirirken bir tek şeye üzüldü: Yaz başlangıcı ona oyun oynamış, yanına bir palto veya pardesü almayı unutturmuştu. Bunun dışında herşey iyiydi. Yaşlıca bir Ermeni olan ve bir eczanede kalfalık yapan kızından başka kimsesi bulunmayan pansiyon sahibi kadın çamaşırlarını yıkayacak, sabahları çayını verecekti. Daha ne isterdi?

Nahit bu pansiyonda geçen aylarında Ermeni'leri tanıdı, hattâ çatpat ermeniceyi de öğrendi. Madam onu çocuğu gibi seviyordu. Dara düştüğü günlerde hizmetini hiç aksatmadan para mara istemedi. Nahit'in gönlü razı olsaydı istediği kadar kalabilirdi orada. Nitekim eline para geçer geçmez borcunu ödemeye gittiği zaman Madam Şake:

"Yok Nahit Bey oğlum, kusura kalma ama hakkımı helâl etmeyeceğim sana" demişti.

Sırf parayı ödeyemiyorum diye çekip gitmesini bağışlamıyordu.

Ama Nahit Darülbedâyi'nin ve öteki büyük küçük tiyatroların eşiğini aylarca aşındırmış, karşılaştığı davranışların sonunda da insanları bambaşka görmeye başlamıştı: Onlar, insanlar birbirlerine zırnığı bile zor verirlerdi. Vermezlerdi daha doğrusu.

Her işe razıydı. Ortalığı silip süpürmeye, dekor taşımaya bile. Yeter ki tiyatroda olsun. Yok ama: Patronlar, müdürler, başrejisörler konuşmaya, dinlemeye yanaşmıyorlardı ki..

Birgün de, son günlerden birinde, bir aşçıdan, on parası çıkışmadı diye dünyanın lâfını yedi. Parasını günlere bölmüştü. Yanına metelik fazla almıyordu. Aşçıda da dalmış, fasulyayı yarım porsiyon yerine tam söylemişti. Bu hâdise para meselelerini aşırı bir şekilde önemsemesine sebep oldu. Daha doğrusu bu önemsemeyi son nok-

tasına vardırdı. Kirayı ödeyemeyecek duruma düştükten sonra pansiyondan kaçışı bundandı.

Elbiselerinden birini bitpazarında sattı ve eline geçen üç lira ile Servili Medrese'ye, liseden tanıdığı bir arkadaşının, Vasıf'ın kaldığı hücreye yerleşti. Güz ayları bitiyor, poyraz körpe ve artık iyi beslenmeyen, hattâ zaman zaman hiç beslenmeyen vücudunu diken diken ediyordu. Şimdi artık tek elbisesi vardı, o da ütülenmiyordu. Çamaşırları da öyle. İş bulma ümidinin büsbütün çöküşü demekti bu. Ekmek parasını, bir kuru ekmek parasını düşünür olmuştu. Bu günlerinde eve dönmeyi bir kere olsun aklından geçirmedi. Ama -onun için çok daha acı ne olursa olsun, bir başka iş aramaya niyetlenerek yatmaya başladı. Hele bir gece..

Tepebaşı'ndan yürüyerek dönmüştü. Akşam ezanı okunuyordu. Bütün gün ayakta idi ve ağzına ne bir lokma girmiş, ne de bir fincan çay içmişti. Çayı da ne kadar severdi. Cebinde beş parası, gönlünde artık hiçbir ümidi yoktu. Ama bir ihtirasa yönelmiş bilgileri ve tasavvurları vardı. Hem de kucak kucak. İsyan nedir, hayatında ilk defa duyuverdi. Bütün bunlar ve çiseleyen buz gibi yağmur ve ezan sesi ve insanlar.

Gözleri yanıyordu. Bir dokunan olsa ya deli gibi saldırır, kavga ederdi, yahut da kendini yerlere atar, çamurların içinde debelene debelene, böğüre böğüre ağlardı. Ayakları titriyor, içi eziliyordu, bayılacak gibiydi. Nerelerden geçmişti, nerelerdeydi? Farketmiyordu. Kulaklarında ezan sesi, bütün vücudu zangır zangır titriyor, dişleri takırdıyor. Sıtma nöbetine tutulmuş gibi ve artık hiçbirşey duymadan, düşünmeden, kendini buldu. Dalıyor, ama uyuyamıyordu. Üşüyor, ölecek gibi üşüyor, ama terliyordu. Açtı. Kimse bu kadar aç olmamıştı, böyle geliyordu ona. Belki birşeyler yapılabilir, yiyecek bir iki lokma bulunabilirdi. Ama o düşünemiyordu. Ertesi gün kolundaki saatin durduğunu farkedince de onu satabileceğini hatırlayacak ve deliye dönecekti.

Neden sonra arkadaşı geldi. Onu üstüne örttüğü pis kilimin bir yırtığından gözetliyordu. Niçin? Nahit o geceyi belki bin defa hatırlayacak, fakat bin yıl daha yaşayıp onbin defa daha hatırlasa da bu sualin cevabını bulamayacaktı. Belki bir sürek avında otuz-kırk tazının kovaladığı bir tavşan, tesadüfen bulup sindiği daracık bir kovuğun aralığından, az ötede çâresizlikten kuduran tazıları işte böyle gözetlerdi. Nahit belki de hücre arkadaşında o tazıları gözetliyordu.

Vasıf mumu yaktı. Nahit'i uyuyor sandı. Sonra şiltesinin kıyısına çömeldi. Elindeki kâğıt paketi açtı, önüne koydu. Pakette yarım has ekmek ile zeytin ve dörde bölünmüş iki baş soğan vardı. Yemeğe başladı.

Nahit'in kafası artık tamamen boşalmıştı. Kupkuru, derisi bile kalmayan kafatasının içi kâinat kadar boştu ve karanlıktı. Ötekinin dişlerinden, dudaklarından çıkan sesler geliyor, bu boşluğun içinde akıl almaz derecede büyüyor, yankılarla çoğalıyor ve çın çın ötüyordu. Delirecek gibiydi. Delirmişti aslında. Fırlamak, çocuğun üzerine atlamak, tırnaklarını boynuna gömmek, boğmak istiyor, bunu önlemek için de -o bitkin hâlinde- ömrünün en büyük çabasını harcıyordu. Sonunda takatı kesildi, bayıldı veya uyudu.

Uyandığı veya kendine geldiği zaman oda karanlıktı. Tepedeki ufacık pencereden sızan sokak lâmbasının ışığı yanlamasına iniyor ve karşı duvardaki lâmba oyuğunda duran kâğıt paketin üzerine düşüyordu. Nahit o paketi gördü ve yapabileceği en ağır işi yaptı: Kalktı, sendeleye sendeleye, sırtında kurşun balyesi taşır gibi, ama gürültü yapmamaya dikkat ederek gitti, paketi avuçladı, aynı dikkatle kapıyı açtı, dışarı çıktı, avlunun en aydınlık köşesine gitti. Zangır zangır titreye titreye somunu ısırdı; kocaman bir lokma idi bu. Soğandan da ısırdı. İki de zeytin tanesi attı ağzına. Zor çiğniyor, dişleri ikide bir çekirdeklere basıyor, acıyordu.

Lokmayı daha yutmamıştı. Omuzunu bir el tuttu. Nahit sıçrayarak döndü ve Vasıf'ı gördü. El sırtından öbür omuzuna doğru kaydı ve kavrayıp kendine doğru çekti:

- Gel, içerde ye..

Nahit'in gözlerinden, birdenbire yaşlar boşandı. Kendisini arkadaşının göğsüne bırakıverdi: Gene bayılmıştı, ama paketi sımsıkı tutuyordu.

SAATİN KAZANDIRDIĞI ZAMAN

2

ERTESİ sabah da arkadaşı ona kocaman bir bardakla süt, tereyağ ve reçel getirmişti.

Bunu hatırlayınca gülümseyişi genişledi, gözyaşları da pıtır pıtır akıverdi. O arkadaş şimdi meşhur eczacı Vasıf'tı işte.

Ona daha ne kadar, ne kadar çok borcu vardı daha? O tereyağının, o reçelin, o sütün bedelini ödeyebilmek için, belki de sadece hücresine Nahit için serdiği şiltenin karşılığını ödeyebilmek için kimbilir daha kaç yıl yaşaması gerekti? Ya o, derse giderken bıraktığı kocaman ve pırıl pırıl yirmibeşlik? Acaba kendisine yirmibeş kuruş, hattâ bir bardak süt parası kalmış mıydı? Vasıf da fakirdi. Derslerden sonra gidip birkaç saat çalıştığı eczaneden aldığı altı, yedi lirayla yiyecek, içecek, giyecek, kitap, kâğıt, kalem alacaktı. İşte sabahleyin kendisine süt, yağ, reçel getirmişti ama, gece de zeytin ekmekle doyurmuştu karnını.

Nahit bütün bunları, yıllarca sonra, paraya ve üne kavuştuktan sonra hatırlar da ağlamadan yapabilir miydi? Çekiniyordu kirpiklerinin arasında pır pır ettikten sonra yanaklarına kayıveren gözyaşlarından. Üstelik, işte öfkesi geçip gitmiş, tiyatroda olanları, Sadi'nin rezilliğini unutmuştu. En iyisi hatırlamaktı:

Nahit, Vasıf çıkıp gittikten epey sonra kendisine gelebildi; biraz kuvvet topladı. Saate baktı ve durmuş olduğunu görünce, bilinmez hangi çağrışımlarla onun satılabilecek birşey olduğunu düşündü. Hem de ne biçim satış! Saati çok değerliydi, lise son sınıfa geçtiği gün Paşa babasının verdiği armağandı, kaplama değil, altındı. Makbul bir markaydı.

Birdenbire deliriverdi, içinden saati yere çalmak, üstünde tepinmek geldi. Neden düşünmemişti onu satmayı, neden neden? Kendisine bu kadar kızdığı hiç olmamıştı. Olmayacaktı da.

İyi hatırlıyordu; babası:

"Dikkatli kullan ha... en azından yüz lira eder o saat" derdi.

Kendisini sokakta buluvermişti.

Kapalıçarşı'ya gitti. Ama gözü kesmedi. Aldatılmaktan korkuyordu. Aklına Vasıf geldi. En iyisi bu olacaktı. Vasıf'ın aklı daha çok ererdi böyle işlere. Daha doğrusu Nahit böyle sanıyordu. Soluğu Eczacı Okulunda aldı. İki ders arasıydı, Vasıf'ı buldu ve anlattı. Öğle paydosunda Sahaflar'a, onun hemşehrisi olan bir kitapçıya gittiler. Adam dinledi ve saati alıp gitti, onbeş, yirmi dakika sonra da geldi. Cebinden çıkardığı avucunda bir yığın kâğıt para vardı: Kimisi gıcır gıcır, kimisi yırtık pırtık yemyeşil liralar, mor beşlikler, baklaçiçeği renginde onluklar, Nahit'in açılan eline ağır ağır saydı: Tam yüzonyedi lira. Vasıf da onun kadar afallamıştı. Adam:

- Sahip ol, iyi harca, dedi.

Çıktılar. Şaşkınlıkları Bayezid Camii'nin avlusundan sonra da geçmemişti. Vasıf ayrılmak için durdu. Nahit sol eliyle onun bileğini kavradı. Sağ eli cebinde, paraları tutuyordu:

- Gel. Yemek yiyelim.

Vasıf tatlı tatlı güldü. Ondan sonra boyuna güldüler.

- Nerde yiyeceğiz?

- Emin Mahir'de elbet.

Ne yemekti! Nahit o gün, bugün öyle güzel, öyle nefis yemek yemedi. Vasıf da sık sık söyler hâlâ bunu.

Sonra Mahmutpaşa'ya gitti, paltoların en güzelini aldı. Ayrıca, Vasıf akşam gelince hücrelerinde iki portatif karyola, iki yün şilte, gene yünden iki yorgan ve tepeleme kömür dolu bir bakır mangalla, onun üstünde fokur fokur kaynayan bir çaydanlık gördü. Ve bütün bunlar, sanki sabahki süt ile yağ ve reçelden de değerli şeylermiş gibi heyecanlandı, gözleri dolu dolu oldu.. budalanın.

Nahit bunu hatırlayınca da gülümsedi ve mırıldanarak tekrarladı:

- Budala.. ah canım budala arkadaşım benim.

Ve kolundaki saatine baktı. (Herhangi bir saatti bu.)

*
* *

Cebinde saatten kalan elli küsur lira, gene başlamıştı tiyatro kapılarını çalmaya. Ama sırtında artık palto vardı, karnı da doyuyordu, ısınıyordu, kendine güveniyordu. Ve gün gelip mutlaka, ama mutlaka artist olacağına da güveniyordu.

Derken birgün -kar lâpa lâpa yağıyordu- Darülbedâyi'nin öndeki kocaman camında bir ilân gördü: O ne demekse, kaabiliyetli ve heveskâr gençler aranıyordu.

Kalabalık bir Şekspir konacaktı sahneye. Yeter figüranları yoktu. Seçtiklerine gündelik vereceklerdi. Müracaat -Nahit bu ismi hatırlamayı çok ister, ama bir türlü çıkaramaz- rejisör muavini bilmem kim beye.

Nahit içeriye, kaatili kaçırmaktan korkan bir polis telâşıyla girmişti.

Karşısına ilk çıkana, rejisör muavini bilmem kim beyi sordu. Gideceği yolu gösterdiler. Zamanın artist modasına tıpatıp uygun bir bey, "Buyrun benim" dedi ve sanki kendisinden çok şeyler istenebilirmiş gibi sordu: "Ne istiyorsunuz?"

Söyledi ne istediğini. Öteki de adını yazdı ve beş gün sonrası için gün verdi. Muhsin Bey gelenlerin içinden seçecek, sonra da provalar başlayacaktı. Gündelik provalarda yirmibeş, oyunlarda elli kuruştu. Nahit seçer mi seçmez mi diye düşünmedi; beşinci günü iple çekti. Ama kaderde vardı: Muhsin Bey rahatsızlanmıştı. Nahit işte o iki günü, "Acaba beğenmez mi?" endişesi ile zehir etti kendisine. Beğenmeyebilirdi pekâlâ. Elde neler vardı, kimbilir? Bereket versin başvuranların sayısı onların istediklerinden de azdı. Üstelik bunların arasında ayakta durmasını bile bilmeyenler vardı. Asıl güzeli, durumun karşısında tadını kaybeden Muhsin Bey, isteksiz isteksiz sorduğu birkaç suale kendisini bir parça harekete getiren cevapları ancak Nahit'ten almıştı. Adını, tahsilini, hattâ kimin oğlu olduğunu sordu, muavinine de, "Alâkalanın Nahit Beyle.." dedi. Öteki de derhal ilgilenmeye başladı, not aldı. Nahit'e kendisini beklemesini söyledi.

Nahit bekledi onu. Fakat muavin bey niçin bekle dediğini hatırlayamadı. Öyle de olsa heyecanlı bir gündü bu. Akşam Servili Medrese'de Vasıf'a olup bitenleri, ama daha çok duygularını ve yorumlarını uzun uzun anlattı. Ne büyük şey! Muhsin Beyle konuşmuştu. Onu yakından görmekle kalmamış evet konuşmuştu. Büyük bir tiyatro adamı idi Muhsin Bey. Nahit gece rüyasında, ilk gittiği tiyatrodaki kızı, yıllarca sonra bir defa daha görüyordu. Ama memeleri öyle korkunç değildi bu sefer.

*
* *

Hazırlanan piyes "Jul Sezar"dı. Bağıra bağıra koşacak, meşale taşıyacak, alkış tutacak, pat diye düşüp yere serilecek, ama bir kelime söylemeyecek, sahnede değil tek başına, iki üç kişiyle bile görünmeyecek bir sürü insana ihtiyaç vardı.

Durum Nahit'e ilk bakışta umut ve şevk kırıcı göründü. O, tiyatro deyince kızı ve gözyaşları ile, binbir dertle, yakıcı sözlerle kıza doğru, sahne sahne giden oğlanı, Türkçesi kendisini anlıyordu. Ne kadar okumuş, incelemiş olsa da içinde, gizli bir yerinde hâlâ bu çekirdek, hâlâ bu anlayıştan kalıntılar vardı. Bu kadarını düpedüz ve ilk adımda isteyemezdi elbette. Ama hiç olmazsa önemli kişilerden biriyle iki çift lâf etmeli, ölümü belli birşey veya kişi için olmalıydı. Halbuki onun, daha başkalarıyla birlikte yere yıkılırken şöyle istediği gibi bir "ahh" çekmesi bile yasaktı. Üzülüyor, daha doğrusu canı sıkılıyordu buna.

Fakat provalar beşi bulmadan "tiyatro"nun bildiğinden de, düşündüğünden de bambaşka birşey olduğunu anlamaya başladı. Bu onu, iyice heyecanlandırdı, sırf kulak ve göz kesilmesine sebep oldu. En ezici kayıplara rağmen ikidebir, "Şanslıyımdır ben" demeyi huy edinmesi o günlerdendi işte. Gerçekten de, o provalara katılışını bütün samimiyetiyle şanslı oluşuna bağlıyordu.

Aslında şansı Muhsin Bey gibi Türkiye'de tiyatroyu bilen bir-iki kişiden biriyle karşılaşmasından ibaret değildi. Hattâ asıl şansı budala olmayışı, eğilimlerini, isteklerini, hevesleriyle ve gururu ile sınırlamayan bir karaktere sahip bulunuşu idi. Böylece kızı da, oğlanı da içinden söküp atmakta zorluk çekmedi. Bütün benliği ve uyanıklığı ile çıraklığa koyuldu. Özleyip durduğu, uğrunda baba evini bıraktığı sılaya -tiyatroya- gidecek tek yolu bulmuştu.

Ötekiler, figüranlar, tiyatronun üçüncü, hattâ ikinci sınıf oyuncuları da dahil, burun karıştırır, esner, gevezelik ederken, ötekini berikini çekiştirir veya bir hanıma yaranmaya çalışırken Nahit büyük sahnelerin hazırlanışını kollardı.

İki büyük artist karşı karşıya gelir, başlarlardı konuşmaya. Coşkunluklar, öfkeler, sevgiler, kinler, nefretler, acılar, mutluluklar gürül gürül akardı. Sürüp gitsin ister-

di Nahit de. Ama birdenbire, karanlık salondan üçüncü sıranın başından, Muhsin Bey'in incecik, tiz sesi; nereden geldiği bilinmeyen bir ok gibi vızlardı. Sahnede de kelime yarıda kesilir, el havada takılır kalır, baş partere doğru, bir makine kasnağı gibi dönerdi. İncecik ses iki-üç kelime söyler ve susardı. Sahne baştan alınacaktır.

İnce sesin bu karışmaları hep yersiz gelirdi Nahit'e. Ama herzaman da, iki-üç kelimeciğin -sanki onlar bir sihirli değnekmiş gibi- sahneyi değiştiriverdiğini, daha anlamlı, daha sarıcı yaptığını görürdü:

Bir "Orda durmayınız, biraz öne, evet"in, bir "Sizi daha yumuşak söyleyiniz. Hayır, hayır; onu değil: Bir önceki siz'in" veya "Hah, burada başınızı bir parça yana eğiniz, hayır sola ve gülümseyiniz, bir saniye susunuz"un insanları nasıl değiştirdiğini, nereden alıp nereye götürdüğünü, havaya nasıl bambaşka bir nabız verdiğini farkeder ve şaşırır, sevinir, heyecanlanırdı.

On gün geçmeden bütün "Jül Sezar"ı ve mizanseni ezberlemişti. Arada bir kendini tutamıyor, figüran veya büyük rol demeden sufle ediyordu. Çoğu zaman sahnede bulunan rejisör yardımcısının zıddına gitmeye başlamıştı. Adam, Nahit'e basık bir sesle "Kıs çeneni" veya "Ukalâ" demeye başladı. Birinde "Ukalâ" ile Muhsin Bey'in incecik sesi üst-üste bindi. Muhsin Bey: "Sizin, siz.. siz... sizin isminiz ne idi?" diyordu. "Sana soruyor" dediler. Nahit adını söyledi.

- Evet, Nahit Bey o mektubu siz alınız ve siz getirip okuyunuz.

Fakat bu mutluluklar çok sürmedi. Kış fena bindirmişti. Perdenin beş-on kişiye açıldığı oldu. Oyuncular, "Biz onlardan kalabalığız, bir ıslıklasalar patakları vallahi!" diye şakalaşıyorlardı. Muhsin Bey provaları durdurdu: Jül Sezar'ı gelecek mevsime bıraktı. Yardımcısı haberi verdikten sonra üç isim saydı ve:

- Gidip Muhsin Bey'i görün, dedi.

Söylediklerinin arasında Nahit de vardı. Rejisörün küçücük odasına asker gibi sıralandılar.

- Sizin isminiz?

- Sadi efendim.

- Öteki?

- Rıza, efendim.

Nahit elinde olmadan başını çevirip baktı: Günlerce beraber çalıştığı, biraz önce de buraya beraber geldiği delikanlıyı ilk defa görüyordu: Boy 1.80 kadar, omuzlar geniş, kalça dar, ama bel gene de inanılmayacak kadar ince. Kaşların uçları yukarı yukarı kalkık, bâdem gözler kapkara ve bıçak gibi bakıyor. Saçlar kıvır kıvır. Bütün bunlara karşılık üstbaş dökülüyor. Nahit'in içi sızlar gibi olmuştu: Ramp ışığında da, dışardaki yaşayışta da oğlan o olurdu işte. Kendi yapısından utanmıştı. Haset? O yoktu işte. Hiç olmamıştı, olmayacaktı da. Kurduğu bunca hülyanın bir hüzün tortusu hâline geliverişi.. Hepsi o kadar.

Sadi kendisinden birkaç yaş büyük gösteriyordu. Zaman geçecek, hem de çok şeyle yüklü olarak akıp gidecek, işte bu Sadi Rıza, Nahit'in dostu, en yakın iş arkadaşı olacaktı. (Ve işte, bütün bunlardan sonra Nahit bu Sadi Rıza'yı yirmi dakika önce kovmuştu.)

İncecik ses konuşuyordu:

- Sadi Rıza Bey, siz muhasebe müdürüne uğrayınız. Kaydınızı yapacaklar. Artık bizimle çalışacaksınız.

Sadi'nin dili tutulmuş olmalıydı. İncecik ses:

- Evet. Buyurun.. dedi ve Sadi birşeyler mırıldanarak çıkarken öteki delikanlıya döndü:

- Siz? İsminiz?

Onun da alımlı yapısı vardı. Aşağı yukarı aynı şeyler konuşuldu. O da çıktı. Nahit bu arada adına ikinci bir kelime takmayı düşünmüş, ama aklına gelenlerin hiçbirini beğenmemişti; hepsi de iğreti duruyordu. Alttan alta istediği de Nahit olarak kalmaktı. Dünyadaki bütün Na-

hit'lerden başarısı ile ayrılacaktı o; Nahit denildi mi bütün Nahit'ler silinecek, yalnız kendisi düşünülecekti.

İncecik ses onunla bambaşka sözlerle ve davranışla konuştu:

- Nahit Bey sizin üstün bir kabiliyetiniz ve istidâdınız var. Sahnede çok şey yapabilirsiniz. Yapacaksınız da. Sabırlı olunuz, kırılmayınız. Adresinizi bana veriniz, sizi birgün arayacağım. Mutlaka. İnanınız bana. Lütfen.

Son dört kelimeyi ona Nahit'in yüzündeki perişan çizgiler ve üzgün bakışlar söyletmişti. Hem yalnız kendisini övüyor, hem de ötekilere söylediğini söylemiyor, "Muhasebe müdürüne uğrayınız, kaydınızı yapacaklar; artık bizimle çalışacaksınız" demiyordu.

Birdenbire -ilk defa- aklına iri ve çarpık burnu, hafifçe yana kaykılmış köşeli çenesi, parmak parmak kaşları, ortayı bulmayan boyu geliverdi. Öyle ya, ne işi vardı sahnede onun? Sahi artist olmayı da nereden ve niçin takmıştı aklına?

Gözleri biber kaçmış gibi yanıyordu. Gülümsedi. Teşekkür etti.

İzin istedi. Muhsin Bey ayağa kalkmış masayı dolanarak yanına geliyordu. İncecik ses, hafifçe titreyerek:

- Bir dakika, bir dakika lütfen. Adresinizi yazdırmadınız bana.

Küçük dudaklar aralandı, ama asıl söyleyeceklerini söylemeye cesaret edemediler. Söyleselerdi onlar da boydan bostan, sahne şartlarından bahsedeceklerdi. O zaman da hiçbirşey değişmeyecekti. Nahit önleyemediği iki yutkunmadan sonra Madam Şake'nin adresini yazdırdı. Ve Muhsin Bey'in yanından ayrıldı: Ünlü rejisör ancak yıllarca sonra, Nahit Nahit olduktan, İbiş İstanbul'u sarsmaya başladıktan sonra kabul edecekti, şu kadar santimden kısa boyluların da sahneye pekâla çıkabileceğini ve yakışıklılığın şart olmadığını. Bu da sırf Nahit'in yüzünden ve Nahit için olacaktı.

Nahit gibilerin sahneye çıkabileceğini o da bilirdi: Ama bunlar önce ateşle imtihan olmalı ve birtakım belli büyük rollerin üstesinden gelebileceklerini onun dışında ispat etmiş bulunmalı idiler. Adam haklı idi; kalkıp da Nahit'e sahneye yeni adım atan bir istidâda Şekspir soytarılarını veya Molyer'in veya büyük ustaların boy bos, göz kaş düşündürmeden parterin nefesini kesen veya kasıklarını çatlatan adamlarını emânet edemezdi. Çalışmaların, denemelerin ötesini düşünerek elde tutacak kadrosu da yoktu.

Nahit Darülbedâyi'den iki-üçyüz adım uzaklaştığı zaman artık içinde sitem bile duymuyordu. Sezar'ın hakkı Sezar'a. O, hakkı olmayanları da Sezar'dan demeyi biraz daha sonra öğrenecekti.

Beride Muhsin Bey o güz başlangıcında mektup yazmıştı. Kendisine fazladan üç cümlesi daha bulunan bir başka rol vermeyi düşünüyordu. Ama Madam Şake'ye o günlerde uğramayan Nahit bu mektubu "Jül Sezar"ın artık afişten inmeye hazırlandığı günlerde aldı. Üzüldü de: Şehzadebaşı'ndaki tulûat tiyatrolarından birine girmişti. Bolulu aşçı rolüne çıkıyor ve elinde kepçe İbiş'i kovalıyordu. Her akşam, her akşam. Ve her akşam efendi suçüstü yakalıyor, İbiş -sözümona- tatlı kurnazlığı ile paçayı sıyırıyor, kabak onun başında patlıyordu, sepetleniyordu. Gene her akşam içerliyor: "Böyle mi olur İbiş?" diye öfkeleniyordu. Darülbedâyi'de kapılmadığı hırsı burada önleyemiyor ve İbiş'i kendisi oynamak istiyordu. Olmayacak şeydi bu. Bunu da bilirdi.

Muhsin Bey'in mektubunu vaktinde alamayışına bunun için üzülmüştü. Orada belki de bambaşka ve çok daha değerli bir kader vardı. Onu kaçırmıştı işte.

Bolulu aşçı olarak kalmaya niyeti yoktu. O kadar ki, tiyatroyu hepten bırakmak pahasına da olsa, yâni hiçbir ümit kalmadığına inanınca, al kepçeni ver beratımı deyip gidecekti. Çıkış yolunu daha bu işe başlarken aramaya koyulmuştu. Muhsin Bey'in mektubunu vaktinde alama-

yışına üzülüşü bundandı. Ama gene de bir akıllılık etti ve Darülbedâyi'e giderek Muhsin Beyle konuşmanın yolunu buldu; çok geç olmasına rağmen durumu önemsediğini belirten bir şekilde anlattı. Hayatında ilk ve son defa başvurduğu taktik de bu oldu. Yaptığının bir çeşit hile olduğunu pekâlâ biliyordu. Bilmediği, hilenin şaşırtacak kadar verimli olduğu idi. Onu da gördü:

Nahit'in böyle, artık hiçbir şey bekleyemeyeceği bir zamanda teşekküre gelişi Muhsin Bey'i bayağı heyecanlandırmıştı. Onun durumuyla ilgilendi. Bir tulûat tiyatrosunda çalıştığını öğrenince, "İsabet" dedi, bunun onu ne kadar yaraladığını farketmedi; ama sonunda da yeni adresini alarak gerekince arayacağını söyledi. Ve sözünü tuttu.

Bu oldukça önemli bir roldü ve Muhsin Bey'in kendisiyle karşı karşıya oynayacaktı. Nahit'in fizik yapısı aşağı yukarı tıpatıp uygun düşüyordu ona. Muhsin Bey'i düşündüren tek şey Nahit'in oyunu becerip beceremeyeceği idi. Onu makyajla daha da çirkinleştirmek kolaydı. Ama ya mizaç?

Ünlü tiyatro adamı boşuna korktuğunu anlamak için fazla beklemedi: Nahit ilk provalarda kendini gösterdi. Ama bu ilk provalar, aynı zamanda Nahit'in aptal olmadığı kadar akıllı olmadığını da gösteriyordu. Zira bu ikinci rol, bu yerden bitme oyuncunun elinde, bizzat rejisörün oynadığı başrolü gölgeleyecek bir mânâ kazanıvermişti.

Nahit belirteceği insanın yalnız dramatik çizgilerini en iyi şekilde vermekle kalmıyor, onun akla gelmeyen sevimli, hoş ve yumuşak yönlerini de keşif değeri taşıyan mimikler, jestler, susuşlar, duraklayışlar ve çırpınışlarla anlatmanın yolunu buluyordu.

Kendini rolüne -ve üstünlüğüne- yürekten kaptıran rejisör durumu provalarda görmedi. Ama temsil başladıktan, eleştirmeler de çıktıktan sonra uyandı: Karşısında ütilite rollerinden birini oynayan acemi bir delikanlı değil

bir sanatçı vardı. Eleştirmelere gelince, bunların içinde -çeşitli şahsî çıkarlar yüzünden- için için ona diş gıcırdatanların aşırı övmeleri bir yana, doğruyu söyleyenler çoğunluğu tutuyordu.

Piyes umulandan çok önce afişten indirildi. Bu arada ikinci bir oyunun hazırlıklarına geçildi. Bu sefer Nahit'in rolü daha da önemli idi. Önce kendini gadre uğramış sanan Nahit rolünü ve oyunu öğrenince utandı. Bu da onun gerçeği çok geç öğrenmesine sebep oldu. Karşısındaki oyuncu belki de orta kıratı hiçbir zaman geçmeyen birisi idi; ama eleştirmecilerin sevgilisi idi o. Nitekim bir önceki oyunda Nahit'i göklere çıkaran yazarlar şimdi oyunda yokmuş gibi davranıyorlardı. Yüksek veya soylu tiyatro için ilk kırgınlığı o zaman duydu Nahit. Kendisinin bu sefer çok daha başarılı olduğunu adı gibi biliyordu.

Fakat bunlar önemli değildi o zamanlar. Çünkü Nahit bir yandan Sadi Rıza ile arkadaşlık kurmaya başlıyor, bir yandan da -nasıl olduğunu, bunun kimin isteğiyle başlayıp geliştiğini hiç öğrenemeyecek, bilemeyecek- Vedia ile adını koyamadığı bir yakınlık kuruyordu.

Vedia, Nahit'i büyülüyordu. Tatlı, güzel, iffetli ve kültürlü idi. Fransız Lisesi'ni bitirmiş, Darülfünun'a giderken bir büyük rol için bir Türk hanımı aradıklarını öğrenince herşeyi -Nahit gibi- göze alarak sahneye çıkmıştı. Şartların olağan saydırdığı göz yummaları, hoş görmeleri akla getirmeden başarmıştı da. Büyük kafaların ve başka toplumların kadınlarını derinliklerine kadar anlıyor, sağlam bir şekilde belirtiyordu. Babası dışişlerinde çalışmış salon hayatı olan bir adamdı. Kırılmakla, hattâ sarsılmakla beraber, kızının tiyatro hevesini mesele yapmadı. Üstelik başarısını görünce destekledi. Bu tutum da Vedia'nın kulis için olduğu kadar parter ve localar için de saygı duyulan bir hanım olarak kalmasına, faziletlerini korumasına geniş ölçüde yardımcı oldu. Evinden de, evden de kopmadı.

Fakat Vedia açık vermeden sürdürdüğü bu görünüşünün ardında aşkı arayan bir gönül ve aşkı yaşayışın ekseni yapıverecek bir mizaç taşıyordu. Nahit'i deli bir gönül oyununa kapılmak üzere olduğu günlerde tanıdı. Rezil olmaktan, çirkin acılar ve küçültücü pişmanlıklar duymaktan Nahit'in sayesinde kurtulduğunu sık sık düşünmüştür.

Nahit onu tanıdığı ve aralarında ürkek yoklamalar başladığı zaman, Vedia bir şuh ve sıcak, sokulgan, bir hüzün ve melânkolinin sisleri ardında uzak, çok, çok uzak görünürdü. Ama Nahit için herzaman temiz, saf ve arayan değil, bekleyen idi: Gür kirpikli, iri, dikkat edilmezse kara sanılacak kadar koyu yeşil gözleri Kafdağı'nın ardına dalıp gitmiş peri padişahının kızı.

Aralarında yalnız bir yaş vardı. Ama acı çekmiş, kırgın, asıl önemlisi varmak istediği noktanın kendisinden beklediği çaba ve sorumlulukların idrâki ile ya içine kapalı, ağırbaşlı, yahut da dünyanın kırıntı dökümüne omuz silken birisi gibi görünüşü ile Nahit, Vedia'ya güven verici ve koca bir adam geliyordu. Onun kadını ilk defa kendisinde tanıdığını anlayınca hem deli gibi sevinmiş, hem de şaşırıp kalmıştı. Kız uzun zaman Nahit'in güzel mi, çirkin mi olduğunu düşünmedi, sonra da tam bir erkek olarak gördü, benimsedi, bağlandı. Hele ilk çocuklarının karnında olduğunu anladıktan sonra, kapalı semtlerden birinin küçük bir evinden gelin gelmişe döndü: Gözü evinden ve kocasından başka birşey görmüyordu. Sanki bütün kızlığında sıcacık, perdeleri sımsıkı kapah, ilişkileri belli düzende, itibarı da onun ölçülerine bağlı bir ev beklemiş, sadece bunu kurmuş gibiydi. Nahit gereken parayı biriktirene kadar çalışacak, ondan sonra da, akşamları elinde zembili ile "yuva"sına dönen bir "aile reisi" olacaktır. Çocuklar.. sünnet düğünleri... okula yazdırmalar.. nişanlar, sözkesmeler, askere göndermeler, kız gelin edip oğlan evermeler!

Fransız Lisesi'nde okuyan, Darülfünun'a giden, herşeyi göze alarak tiyatroya geçen Vedia'nın beklediği mutluluk bu imiş. Halbuki Nahit'in bıraktığı -hakikatta- baba evi değil, işte bu mutluluktu.

Ötede, tiyatrocu oldu diye peşine düşmeyen, ilgisini kesen babası, Vedia ile, yâni bir tiyatrocu kızla evlendiğini öğrenince mahkemeye başvurmuş, Nahit'i evlâtlıktan da çıkarmıştı. Ve o, bunun böyle olacağını bile bile evlenmişti Vedia ile. Nasıl yanıldığını çabuk anladı: Vedia tiyatroyu sevmiyordu. Belki de hiç sevmemişti. Ne var ki, iş işten geçmişti, ilk çocukları olacaktı, ayrılmak olamaz gibi göründü. Nitekim ayrılmayı ikinci çocukları doğup altı yaşına basınca Vedia istedi. Yoksa Nahit içine daha kapanacak, kızmayan, sitem etmeyen, belki içen, her akşam biraz daha çok içen, ama karısına karşı saygısını ve onun değerlerini aklından çıkarmayan, gittikçe artan saldırılarına karşı koymayan, üzgün ve kırgın gülümseyişlerini bile kendine saklayan bir koca, bir baba olarak yaşayıp gidecekti.

Vedia bunu, yâni Nahit'i yolundan ayıramayacağını, oyunculara karşı sıcak ve eli çok açık davranışını değiştiremeyeceğini anladı. Kıskançtı. Hem de zaman zaman çılgına dönecek kadar. Ama öyle sarp bir gururu vardı ki, birgün olsun bunu açığa vurmadı, saldırışları için akıl almaz bir ustalık ve kurnazlıkla başka sebepler bulup çıkardı. Parayı belki sevmiyordu, fakat zengin olsunlar istiyordu. Ve pek kolaydı bu: Para oluk gibi akıyordu Nahit'e. Onu -pintilikle değil- akıllıca tutsalardı birkaç yıl içinde yalnız kendilerinin değil çocuklarının da geleceklerini kurtarmış olurlardı. Ama Nahit "mini mini kedi yavrularına" imkânı yok omuz çeviremiyor, kulak tıkayamıyordu. Onun hâlâ bir kiracı oluşunu bir türlü hazmedemezdi. Gerçi kendisini kıramamış, bir konak yavrusu satın almış, güzelce de dayayıp döşemişti, ama tiyatronun sâdece adı "Nahit Tiyatrosu" idi, aslında Nahit orada yüzdeyle, daha doğrusu Resih'e çalışıyordu.

Bir bakıma da lâftı bunlar. Bütün mesele Nahit'i tiyatro perdesinin ardından çekip almaktı. Başka birşey değil, Nahit tiyatroyu bırakıverseydi, Vedia belki de kuru soğanın başına yumruğu indirip dünyanın en nefis yemeğini yermiş gibi doyuracaktı karnını. Saçını süpürge edecekti evine. Tek Nahit de dünyayı eviyle sınırlasın..

İri ve çarpık burun, kısa denebilecek boy, burundan beter çene, ama Vedia onun eşine az rastlanır değerlerini, bu değerlerin dışında bile üstünlük gösteren kişiliği ile erkekliğini tanımıştı. Ve tulûat tiyatrosunu küçük görmeden yapamıyordu. Tiksiniyordu hattâ ondan. Hele kadınları, hele o kantocular, varyeteciler, sözümona aktrisler! Onlarla her halt işlenir, onlar her haltı işler ve işletirlerdi. Vedia onları hiçbir bağlılığı umursamayan, hiçbir bağlılık ve sürekli duygu istemeyen, bu yüzden de erkeğin ayağını kolayca kaydırıveren veya herhangi bir erkeğe belli birşeyler karşılığı razı oluveren dişiler sayıyordu. Nahit ise onlar için her bakımdan bulunmaz bir adamdı.

Sonra.. buna çok zor yanaşırdı, ama binde bir de olsa, bilhassa Nahit'in biraz geç ve sarhoş geldiği geceler düşünmeden yapamazdı; ne malumdu Nahit'in o "mini mini kedi yavrularının" dişilerine karşı ayrı bir şefkat göstermediği?

İşte bu ihtimal Vedia'yı deli ediyordu. Böyle zamanlarında bir kavga sebebi bulmak, onun için su içmekten çok daha kolaydı. Ve susuz durabilirdi, ama bu çeşit sebeplere sarılmadan aslâ. Sonunda Vedia kendisini o kadar küçülmüş, öyle çirkinleşmiş buldu ki, birgün hem de kendisinin bile beklemediği birgün, "Çocukların geleceği için" diye gözyaşları püskürterek çekip gitti (Ne kadar da çok ağlamıştı zavallı budala.).

Nahit'e gelince, o evi olduğu gibi Vedia'ya bıraktı ve ömründe ilk defa kin nedir ve nasıl duyulur anlar gibi oldu. Canevine saplanmıştı hançer. Ölümü tattım, öğrendim, diyordu: Ölüm kadında aldanmak ve canından çok sevdiği -çocuklarını ve evini- kaybetmekti. Ama kini hep

Vedia'ya karşı değildi. Kimi zaman düpedüz kendine çevriliyor, kimi zaman da yolunu, yordamını şaşırıp boşlukta ve boşu boşuna bir suçlu arıyordu. O günlerinde kenetlenmiş dişleri arasından, yılan ıslık çalar gibi mırıldanır dururdu:

"Hayat eşektir."

Bununla ne demek istediğini kendisi de bilmezdi, ama çok şey söylediğini sanırdı:

"Hayat eşektir."

Ne olursa olsun, tez geçti bu kin kusan günler. Bir yaz bile dayanmadı: Kin utandırmaya başlamıştı onu. Yalnızlığını daha kolay, daha ucuz ve çok daha az acı buldu. "İbiş"e, "İbişliği"ne daha kuvvetle sarıldı.

Vedia öyle değildi ama: Kadın tepeden tırnağa ve eşsiz güzelliğinin bütünüyle kin kesildi, hınç kesildi. Nahit'e karşı duyduğu büyük bağlılık dünyanın en akıl almaz değişikliğine uğramış, eş ve sevgilinin yerini, erkeğini ihanet etmiş sayan dişi aşkı tutmuştu: Öc almaktan başka birşey düşündüğü yoktu artık. Nahit'in yağdırdığı paraları umursamadan alıyor, çocuklarını da ona düşman etmesini şaşılacak bir serinkanlılıkla beceriyordu. Kız da, oğlan da babalarını utanılacak biri, bir soytarı, bir yüzkarası, pis düşkünlükleri yüzünden evini barkını, çoluk çocuğunu silkip atmış bir serseri sanıyorlardı. Vedia onlarla Nahit'in arasına, tam bir şeytan ustalığı ve dikkati ile bir demirperde dikmişti; Nahit'in aracıları da, mektupları da, köşe bucak saklanıp yol gözetmeleri de işe yaramadı: Yavrucaklar bu konuda canavar gibiydiler.

Sonunda Nahit durumu anladı, bağrına taş bastı, çocukların analarına bağlılıklarını, inançlarını zedeleyecek hiçbirşey yapmadı, onları anlayacakları güne kadar tiksintilerine, düşmanlıklarına bıraktı. "İbiş"e, ve "İbişliği"ne Vedia'nın itişinden de kuvvetle sarıldı. Böylece sahnesinin çevresi dünyasının da sınırları oldu.

Tek bunalımı Vedia'dan ayrıldıktan beş ay kadar sonra geçirdi: Bir önceki gece tiyatro ile ilişkisi olmayan

bir kadınla yatmıştı. Vedia ile hiçbir ilgisi kalmamıştı... Doğru... Ama o, gene de, yaratılışın ittiği bu gelgeç ilişkiden sonra kendinden tiksinir gibi oldu. Halbuki Vedia onu bir kadın budalası olarak görmeye ne kadar yatkındı. Can atar gibiydi öyle olması için. Nahit ise ayrıldıktan beş ay sonra bile dünyanın en iğrenç ihânetini işlediğine inanmaya kalkışıyordu. Ama sonunda bu iş de belli bir düzene girdi gitti.

İşte ancak bundan sonradır ki, evlilik yıllarında fol yok yumurta yokken kıskançlıktan olmayacak şeyleri yapan, ayrıldıktan sonra da Nahit'i evli kadınlardan hizmetçilere kadar her önüne gelen dişiyle yatan birisi gibi göstermeye çalışan Vedia, bu durumu öğrenir öğrenmez kimseyle konuşmaz, hele Nahit'ten hiç söz etmez oldu. Nahit'i arkadan arkaya kolluyor, onun kadın ilişkileri çoğaldıkça suskunluğu da artıyordu. Hangi zehiri içtiğini -ve içirdiğini- artık iyi biliyordu. Kaybettiği şeyin yerini kinle, öfkeyle, çocuklarını kendisine acındırıp ona kışkırtmakla dolduramazdı; bunu anlıyordu artık. Sonunda yapamadı, o korkunç gururunu çiğneyip geçti, Nahit'e bir mektup yazdı; yeniden birleşelim diyor, af diliyor, ama gene de sebep uydurmadan yapamıyor, çocukların babasız olamayacağını söylüyordu.

Hüzün Nahit'i delirtecekti: Vedia, af dilemeyip affettiğini söylese ve çocukları öne sürmeyip, "Sana acıdığım için" deseydi Nahit'i hüzün değil, kararsızlık çileden çıkartırdı. Didinir, kıvranır, ama sonunda, belki de, "Öyle olsun" derdi.

Mektuba cevap bile vermedi. Kendisini de, Vedi-ayı'da artık bu işe lâyık görmüyordu. Onlar artık -olsa olsa- bir başka Nahit ile bir başka Vedia adına -hak etmedikleri halde- konuşup davranıyorlarmış sayılabilirlerdi. Vedia yalnız kendisini değil, Nahit'i de çirkinleştirmiş, öldürmüştü ve hoyratça harcanan o eve Nahit artık kendisini de yakıştıramıyordu. Ölen insanlar belki dirileceklerdi, belki mahşeri beklemeden diriliyorlardı da; ama

aynı şey ölen -öldürülen- mutluluklar ve aşklar için de olamazdı.

Vedia bütün bunları -Nahit'in duyup düşündüklerini sanki karşı karşıya geçip uzun uzun konuşmuşlar gibi- anladı, üstelemedi. Zaten kolu kanadı kırılmış, bitmişti. Çökmüştü, ihtiyarlayıvermişti. Nahit ise İbişliğine, yalnızlığına büsbütün sarıldı.. gömüldü. Ve birgün Hatice çıkageldi.

SAHNEDE BİR NAZİ

3

AKKUYRUK güvercin çok hızlı ve kolay uçuyor, en uzağa en çabuk gidiyor. Ama insan ayları, günleri, saatleri tek tek yaşamak zorundaydı. Ve geçmek bilmeyen günler, hattâ saatler vardı. Nahit onları çok yakından ve iyi tanımıştı. O diken diken, o pis kokulu şilteyi veya gömleği bin kilometre öteden seçerdi. Ne kadar taşımıştı onu sırtında, ne kadar. Sadece Vedia ile evlenmeleri bile yılanlı, timsahlı, obruklu koskoca bir bataklığı geçişe benzerdi:

Nahit, görünüşe göre Darülbedâyi'nin yıldızları arasına girmek üzereydi. Bu sonuç önlenemez gibi görünüyordu. Bu arada, benzi bir solgunlaştırıp bir ateş gibi yapan, şuuru donduran, nabızları, kalbin atışlarını allak bullak eden o çekilişi duymuşlar ve Vedia ile birbirlerinin sıcaklığını yanaklarından, ellerinden, dudaklarından tatmışlardı. Artık Vedia onun kemiklerinin iriliğini, adalelerinin boğum boğum oluşunu, yeni tıraş olduğu zaman bile yüzündeki belli yerlerin sertliğini, tırmalayıcılığını biliyor, Nahit de Vedia'nın yumuşak diriliklerini, okşadığı zaman saçlarının nasıl elektriklendiğini ve gözlerinin nasıl buğulandığını, nasıl ısındığını görmüş bulunuyordu. Aralarında, gizli tutulamayacak, gizlenemeyecek bağ örülmüştü.

Bunu herkes öğrendi. Nahit artık ikinci okun da hedefi idi. İnanılmaz gibi gelen bu aşk, çevrede kıskançlıktan, öfkeden, alaydan ayıplamaya kadar bütün duyguları alevlendirdi; ama sadece bir tek sempati kazandı:

Zaten Nahit arkadaşlığa benzeyen yakınlığı yalnız Sadi'ye karşı duymuştu. Sadi ise buna kat kat fazlasıyla karşılık veriyordu. Nahit'in Vedia'yı, onun da Nahit'i sevdiğini öğrenince arkadaşlığına içinde pırıl pırıl sevinçler çakan bir saygı da katıldı; Nahit bu arkadaşlığı gün geçtikçe daha çok benimsemesine yetecek şeyleri Sadi'de kolayca buluyordu.

Başlangıçta Sadi'nin naziliği, maziliği yoktu. O da herkes gibi politika diye, politikada da doktrinler diye birşey olduğunu düşünmüyordu. Bilmiyordu belki de. Zaten faşizm, nazizm, komünizm, yadırganıyordu ve genel olarak bilinmiyordu öyle şeyler. İstanbul sevmiyordu da siyaseti.

Milletler tarihinde eşi az görülen bir zafer kazanılmıştı ve bunun üzerinden de on yıl bile geçmemişti. Asıl önemlisi devlet büyük hedefler dikmişti; milletin benimsediği, övündüğü hedeflerdi bunlar. Ve Türkiye'de bu hedeflere yönelmiş güçlü bir azim havası esiyordu. İtalya, Almanya, Rusya.. bunlar yenilmiş, alçalmış, herşeylerini yitirmiş ülkelerdi. Çabalayacaklar, elbette birtakım reçetelere sarılacaklardı. Bir çıkış yolu şarttı onlar için. Türkiye ve Türkiyeliler çıkış yollarını da, yükseliş hızını da bulmuştu. Saçma geliyordu reçeteler Türk aydınlarına.. Halka gelince, halk umursamaz, akıl erdirmeye niyet bile etmezdi doktrinler bir yana, düzen içindeki politik meseleleri bile.

Nahit'e güzeli de budur gibi gelirdi. Üstelik o, iyi bir kültürü olmayışına çok üzülmüş, ama gene de tarihle, sosyal bilimlerle ilgilenmemiş, bunun için zaman ayırmaya yanaşmamıştı. Tiyatro dışı meselelerle yakınlığı gazete ne verebilirse o kadardı.

Gerçi okuduğu gazetelerde artık Almanya'ya, nazizme, Hitler'e dair haberler ve yazılar görülmeye başlamıştı. Bu iş İtalya, faşizm ve Mussolini için de böyleydi. Rusya'ya ve komünizme gelince bunu biraz biliyordu. Maddiyun, bolşeviklik, komünizm, Marks, Lenin, Troçki gibi kelimeler piyasaya çok daha önceleri çıkmış, üzerlerinde tartışmalar yapılmıştı. Üstelik, bayıla bayıla okuduğu Hüseyin Rahmi'nin romanlarında ve isimlerini artık unutmuş olduğu birtakım yazarlarda bu konularla ilgili tümen tümen açıklamalar, nutuklar, bilgiler bulurdu. Ama bütün bunlar da Nahit'e bir merak konusu, bir ekzotik ilgi gibi gelirdi: Ömründe görmeyeceği, görse bile geçip geleceği ülkelerin ve sonuna kadar yabancı kalacak insanların meseleleri. Hem de karanlık meseleler. Türkiye Gazi Mustafa Kemal Paşa'sıyla, hele kazandığı eşsiz zaferle pırıl pırıldı işte.

Buna karşılık Sadi'nin ille başka bir hava çalan bir kafa ve gönül yapısı vardı. Dur, dinek bilmezdi. Gözü karaydı. Önünü ardını düşünmeden en iyi şartları bırakır, çeker giderdi. Girmediği iş kalmamıştı: Yaş yirmidört, Sadi tezgâhtarlıktan işportacılığa kadar her işe girip çıkmış, şoförlük öğrenmiş, asrımız radyo asrı demiş radyo tamirciliğine burnunu sokmuş, telsizci çırağı olmuş, postahanede bile çalışmıştı.

Sık sık anlatırdı; birgün, çok değil Darülbedâyi'e başvurmadan birkaç gün önce, arkadaşları, meyhanede lâf olsun diye, "Sen artist ol Sadi, artist" demişler, o da çıkıp gelmişti Tepebaşı'na. Meselenin aslı da şu idi:

Haftada bir, iki gün toplu olarak gittikleri bir meyhanede demleniyorlardı. Aralarında bir de, adı pek meçhul olmayan bir tiyatro oyuncusu vardı. Masaları kapıya yakın, pencere önünde idi. Sadi ortada fol yok, yumurta yokken oyuncuya,

- Sen mi artistsin, ben mi bakalım.. dedi ve biraz sonra da kapıya koştu: Ooo, kardeşim, nerelerdeydin sen.. diye bağırarak oradan geçmekte olan bir adamın

boynuna sarıldı: Gel gel... diye adamı içeri çekiyordu ve soluk aldırmadan konuşuyordu: Hatırlıyor musun son akşamı ne diyorduk boyuna? "Cam kırılır güzelim, can kırılmasın" ha? Fakat ne hayırsızmışsın, ne hayırsız... -Sonra masaya tanıttı- En eski arkadaşım benim: Feridun Bey. Bunlar da, Feridun... -Ve donup kaldı-: Aaa... aaa. Sen Feridun değilsin.

Son sözü, değilsin'i, "Benim adım" deyip de "Feridun değil" demeye bir türlü fırsat bulamayan adamcağızı ters-ler gibi söylemişti. Adam şaşkın şaşkın gülümseyerek,

- Ben de onu söyleyecektim... dedi.

Sadi ise boyuna, Allah Allah çekiyordu:

- Olursa bu kadar olur benzerlik. Güle güle kardeşim. İstersen buyur, bir kadeh iç.

Adam turp, kıvırcık, limon, belki de kesilmiş palamut dolu filesiyle çıkıp gitti. Sadi de aktörü Napolyon gibi süzdü:

- Eee, söyle bakalım; sen mi artistsin, ben mi?

İşte o zaman, "Sen artist olmalıymışsın" dediler. O da oldu. Boy, pos, alın, kaş, göz, ağız, burun? Mükemmel... Türkçeyi İstanbul'da öğrenmiş. Zekâ derseniz hiç de fena değil: Jestleri, mimikleri, ses tonları da radyoyu, telsizi, direksiyonu öğrendiği gibi öğrenebilir pekâlâ. Nitekim Muhsin Bey de notunu verdi, hemencecik kadroya alıverdi.

Yalnız bir noksan yanı vardı. Nahit bunu seziyor, fakat o günlerde, bu noksan nedir, bir türlü bulamıyordu. Bunu ancak yıllarca sonra, artık gece gündüz bir oldukları zaman anladı: Zekî değildi Sadi, kurnazdı kurnaz. Öğreniyor, kapıyor, benzetiyor, ama ne kendine mal edebiliyor, ne de kendinden birşeyler katabiliyordu. Sahnedeki başarısı şekil, yapı ve görünüş üstünlüğünden gelmişti. Yaşayışında, kişiliğinde ise bu üstünlük, kayıplarının sebebi idi, çünkü karakter zayıflıklarının da sebebi olmuştu. Bu ters orantı Sadi'nin sahne başarıları arttıkça ortaya çıktı. (Nahit hatırlayışlarının bu noktasında durakladı:

Yarım saat önce olanlar, acaba onu haksızlığa, hiç değilse, insafsızlığa mı sürüklüyordu? Düşündü, yok yok, böyle bu dedi.)

*
* *

Sadi'nin sahne başarıları arttıkça artıyordu. Ama bunları Nahit artık dışarıdan izlemekteydi; çünkü, nasıl ve ne için olduğunu hâlâ bilmez, Darülbedâyi'den uzaklaştırılmıştı. Oradaki beraberliklerinden Nahit'te kalanların hemen hemen hepsi de işte o nazizm hikâyesiyle ilgili şeylerdir:

Sadi'de bir Almanca merakıdır başlamıştı. Ama ne merak, oğlan sahne aralarında bile Berliç Metodunu elinden düşürmüyor ve kahveci çırağından Muhsin Bey hariç herkese Almanca cümlecikler patlatıyordu: İşe, önüne çıkana Göte'den veya Şiller'den bir mısra okur gibi Almanca olarak, "Kırlangıç bir kuştur" veya "Çayır bir yeşildir" demekle başlamıştı. Sonra sonra da, "Kalbim aşktan çarpıyor"lardan "Sizi tanımıyor, fakat seviyorum"lardan geçerek "Dünya yeni bir düzen bekliyor; bunu ona Nazizm sağlayacaktır"a kadar vardırdı.

Bu son söze benzeyenlerin anlamını herkese söylemiyor, ısrar edenlere de birşeyler sallıyordu. Nahit birgün gözlerini kısarak,

- Hayrola? dedi.

- Hayırı, eveti bu işte, dede; Almanca öğreniyorum. Almanya'ya gideceğim, Almanya'ya. Teknikum diye bir mektep varmış; mühendis çıkarıyor. Orta mektep bakaloryası da geçermiş. Tamam mı?

- Tamam olmasına tamam da, o yeni nizam gibi, lâflar ne oluyor?

Sadi kötü kötü güldü:

- Onlar mı? Onlar aksesuvar dede.

- Dünya aksesuvar ha? İyi be.

Peşini bırakmadı ama. Sadi de ona karşı fazla nazlanmadı, anlattı anlayabildiklerini. Bütün söylediklerinden Nahit'te kalan, onun bunları söylerken kapıldığı heyecandı. Korkuya benzeyen birşeyler duymuştu Nahit bu heyecandan. Sonunda,

- İnsanları rahat bıraksalar olmuyor mu? diyebildi.

Komünizm kötü. Tamam. Ama bu kötüyü önlemek için ille bir başka kötüyü mü beslemek lâzımdı? Birtakım insanlar başka birtakım insanların kanını emiyordu. Tamam. Ama artık emmesinler diye ille boyunlarını kesip bütün kanlarını toprağa akıtmak mı lâzımdı? Ve saldırganlığı önlemenin tek yolu saldırmak mı idi?

Bütün bunları Sadi'yle konuşmak istedi; ama o:

- Çocuksun sen dede, çocuk.. diye kesip attı. Zaten daha fazla konuşmaya vakit de bulamadılar. Nahit işte tam o günlerde Şehzadebaşı'na uçurulmuştu.

Ama birkaç defa ve aralıklı da olsa bu işin üzerinde durdu: Kaba kuvvetten tiksiniyor, hele öldürmeyi, hele hele belli bir insanı öldürmek hırsını bir türlü anlayamıyordu. O insan insanların en kötülerinden biri olsa bile. Çünkü öldürülen yalnız kötülük olmuyordu ki. Nahit en kötülerde bile güzel, iyi ve korunmaya değer birşeyler bulunduğuna inanıyordu: Meselâ çiçek sevgisi, kuş sevgisi, evlât veya eş sevgisi. Bir kurşun veya iskemleye bir tekme veya kalbe indirilen bir hançer. Tamam; al sana kötülüklerle birlikte yapma, yaratma, iyileşme, verimli hâle gelme şanslarının da, öteki sevgilerin de ölümü.

ba birkaç defa ve aralıklı da olsa bu işin üzer inde durdu: Kaba kuvvetten tiksiniyor, hele öldürmeyi, hele hele belli bir insanı öldürmek hırsını bir türlü anlayamıyordu. O insan insanların en kötülerinden biri olsa bile. Çünkü öldürülen yalnız kötülük olmuyordu ki. Nahit en kötülerde bile güzel, iyi ve korunmaya değer birşeyler bulunduğuna inanıyordu: Meselâ çiçek sevgisi, kuş se vgisi, evlât veya eş sevgisi. Bir kurşun veya iskemleye bi-

bi, Nahit de meseleyi silkip attı: Yeni düzen ise, onun kendi yaşayışına yeni bir düzen vermesi gerekiyordu.

Son zamanlarda geçim sıkıntısından kurtulmuştu: Elinde kepçe, İbiş bozuntusunu kovalıyor, konağın sahibi tarafından suçüstü yakalanıyorlar, kabak kendi başında patlıyor, kovuluyordu. Bütün bunlar yavan, tatsız, canısıkıcı şeylerdi; her akşam, kovuluşundan sonra patrona gidiyor, gündeliği alıyordu. Bu gündelik de onun ısınmasına, karnını doyurmasına, Madam Şake'nin pansiyonunda barınmasına, üstelik Beyoğlu muhallebicilerinden birinde Vedia ile buluşmasına yetiyordu.

Gerçi, bu işi yüzünden Vedia'nın alttan alta bozuk çaldığını sezmiyor değildi, ama mesleği bu idi işte. Göz boyamağa, Vedia'yı kandırmağa, bağlılığından faydalanmaya da niyeti yoktu. Çırılçıplak ortada idi işte. Bu konuda yalnız bir defa birbirlerini kırar gibi oldular. O da Vedia'nın, Nahit'e, dramlar oynayan bir tiyatroda iş bulmak -hem de iyi bir iş bulmak- için bir eleştirmecinin aracılığını istemeye kalkışmasından doğdu.

Kız bunu ona açmadan, iznini istemeden de yapabilirdi. Fakat dürüsttü, Nahit'e saygı ve aşk ile bağlıydı. Bu yüzden açtı. Düşünemediği bir nokta vardı: Söylediği eleştirmeci Nahit'i önce Muhsin Bey'den de fazla öven, ama sonra sonra, çok daha geliştiği, başarılı olduğu halde yeren biriydi. Nahit buna çok şaşmış, şaşkınlığını Vedia'ya da söylemişti. Vedia'nın yarı şakacı, yarı sımsıcak bir gülüşle söylediklerini Nahit unutamazdı elbette.

- Bunda şaşılacak ne var, şekerim? Benim sana tutulduğumu öğrendi budala.

Nahit de öğrenmişti: O "budala" eleştirmeci Vedia'nın peşinde çok dolaşmış, hattâ razı eder gibi olmuştu. Vedia düpedüz, apaçık, o günlerden tertemiz sıyrılmış olarak rahatça anlatmıştı bunları. Ve çoktan unutmuştu. Ama Nahit, kız teklifi yapar yapmaz hepsini hatırladı ve hatırlatmadan da yapamadı. Vedia'nın gözleri dolu dolu oldu. Rica etti.

- Kapatalım, ne olur.

Kapattılar. Nahit de, daha iyice bir tiyatroda daha iyice bir rol koparabilmek için didinmeye başladı. Buldu da: İşden biraz anlayanların ömürsüz olduğunu kolayca kestirebilecekleri yeni bir tiyatro idi bu. Sahibi hiç de aptal olmayan, hattâ kültürlü, ama tiyatronun yabancısı, tiyatro ile ilgisi, tiyatroya karşı duyduğu sevgiden öte gitmeyen bir genç zengindi. Kadroyu kötü kurmuştu. Artistleri yalnız şöyle böyle değil, çoğunlukla kapkaççı, işi ellerinin tersiyle tutan ve seriveren kimselerdi. Hele okuyanı, araştıranı, hattâ sadece neler oluyor diye merak edeni hiç yoktu aralarında. Dehâları ile, üstün kaabiliyetleri ile yetiniyorlardı. Kadınları büsbütün felâketti, üstelik ahlâksızdılar; işte onlar tiyatrocu kızdılar.

Bu gerçekleri Nahit Murat Bey'den -patrondan- önce, ama gene de epey sonra öğrendi. Ne var ki aslında alınyazısı Nahit'e en büyük, en değerli armağanını veriyor, onu kaldırıp da alınmaz virajın ötesine bırakıyordu. Nahit bu devreyi minnetle, şükür ile hatırlar.

*
* *

Nahit, aynı zamanda, o devreyi utangaç bir gülümseyişle, toyluğunda devirdiği bir çamı, hiç değilse çok, çok aşırı bir şekilde büyülttüğü bir başarısını hatırlar gibi anar.

Tiyatronun daha çok acemisi idi. Bilmiyordu bile. Tutunan sadece Tanrı vergisi kaabiliyeti idi, parça bölük edindiği bilgilerdi, sezişleri idi. Derlenip toparlanması, bulunduğu noktaya varabilmesi önce zamana, sonra da işte bu basamağa, bu basamaktaki denemelere bağlıydı.

Boyuna övdüğü şansı da onu işte bu basamağa getirip, koymuştu.

Haber Vedia'yı sevindirdi, bir süre sonra da Nahit'i evlenmekten söz edecek cesarete ulaştıran duygu ve dav-

ranışlara götürdü. (Allah var, bunlar kızın içinden geliyordu. Ve galiba, o, ne pahasına olursa olsun, Nahit isteyince evlenmeye hazırdı, buna hazırlamıştı kendisini. Öyle olmasaydı, Nahit'in girdiği tiyatronun ne mene şey olduğunu öğrenmez miydi?)

Nahit yeni yerinde sudan rollere çıkıyordu boyuna. Oyuna ilgi de buna göreydi, yani salon yarı yarıya bile dolmuyordu. Ama ücretler tıkır tıkır ödenmekteydi. Bilinmeyen tek şey Murat Bey'in bu işe hangi noktaya kadar eyvallah diyeceği idi. Nahit bunu sık sık düşünürdü. Hem de alnını kırıştıra kırıştıra. İstemiyordu boyuna o diken diken, o yaş ve pis kokulu gömleği giymeyi.

Bir akşam, perdenin açılmasına beş-on dakika kala, başrolün sahibi tiyatroya sallana sallana geldi.

- Oynarım ben... çıkarım ben... ben... benn... diyordu ama ayakta duracak hali yoktu. Zaten "ben, benn" diye kekeleyip dururken olduğu yere yığıldı kaldı, sızdı. Sızmadan önce de (neresinden çıkarırdı bu kadar şeyi?) kova dolusu kustu.

Murat Bey'in benzi, daha çok tiksintiden ve hayâl kırıklığından sapsarı olmuştu, karmakarışıktı:

- Çıkın biriniz, oyun yok deyin. Gişeden paralarını alsınlar. Yok, yok... rahatsız etmeyelim milleti; veznedar salonda dolaşsın dağıtsın.

O zamana kadar üzgündü, sesi kısılmış gibiydi. Birdenbire bağırdı:

- Ne duruyorsunuz, be?

Bu bir rastlantıdan başka birşey değildi; Nahit'e bakarak bağırmıştı. Nahit'in söyledikleri de tam bir rastlantı idi. Hiç değilse düşünülmeden söylenmişlerdi.

- Ben oynarım.

- Nasıl?

- Onun rolünü ben oynarım dedim. Ayıp olur: Çirkin, perdeyi açmamak.

Murat Bey duraklıyordu. Bu da işi kolaylaştırdı. Nahit etraftakilere şöyle bir baktı:

- Hazırız sanırım. Vakit de geldi. Geçiyor bile. Haydi.

Ve patron durumun büyülteci ile Nahit'i dengi bulunmaz bir sanatçı olarak gördü. Salondaki bir avuç seyirciye gelince, onlar da ilk defa candan alkışlamanın o güzel tadını tadıyorlardı. Nahit oyun arkadaşları üzerinde de hatırı sayılır bir tesir bıraktı: Bu, beğenmekten çok fazla birşeydi, bir otoritenin kabulü idi, o küçük sürü için olamaz sanılan birşeydi. Olmuştu ama.

Murat Bey bu meseleyi bir hayranlıkla bırakmadı. Umut içinde yeniden sürgün veriyordu. Bu iş yürüyebilirdi. O geceki oyun Şehzadebaşı ve Beyazıt kahvelerinde konuşulmaya başlanmıştı. Öbür tiyatrolar mesele ile daha da ilgilendiler. Aralarından hikâyeyi anlattırmaya gelenler çıktı. Kısacası birşeyler yapılabilirdi, birşeyler yapmak da gerekiyordu.

Ne de olsa Nahit yakışıklı değildi. Pek farkına vardırmamıştı ama, bir onun boyuna posuna, burnuna, çenesine bakıp, bir de söylediği veya karşısındaki kızdan dinlediği sözleri, belirttiği duyguları veya ona yönelen duyguları düşünüverenler çıkabilirdi. Bunların arasında da, dimdik, boru gibi bir "düüüt" çekecek bulunabilirdi. Al sana o zaman kocaman bir şenlik. Ve o burunla o çene uzun süre farkedilmeyecek cinsten şeyler değildi. Ne yapmalıydı? Üstelik o, bütün bunları Nahit'in de kara kara düşündüğünü bilmiyordu. Ve Nahit'e karşı duyduğu minnet bir yandan, onu beğenişi bir yandan bir çıkar yol bulmasını büsbütün güçleştirmekteydi. Birgün çekine çekine,

- Nahit Bey, yeni bir oyun düşünsenize... dedi. Bu da ikisini birden rahatlattı.

Fakat yeni bir piyes bulmak da, bulunanı hazırlamak da bir dertti. Afişler bütün tiyatrolarda üç-beş günde bir değişirdi. Bir oyunun onbeş gün (yarım ay) sürmesi bir sanat hadisesi olduğunu gösterirdi.

Bu yüzden de hemen hemen bütün sahnelerin -ve oyuncuların- belli piyesleri vardı. Yeni bir piyesin, hele Nahit'in gönlünde yatan aslanlardan birinin hazırlanması dertten de öte birşeydi, düpedüz olamazın ta kendisiydi. Buna rağmen Nahit denedi, hem de bir Çehov'u, Vişne Bahçesi'ni.

Alman sonuç için kimse "başarı" diyemezdi. Adı duyulmaya başlayan Nahit beğenildi, hattâ onunla bir-iki gazete ilgilendi. Ama oyun yadırgandı, haftayı atlatamadı. Böylece de tiyatro kendi dağarcığına döndü. Bu arada birşey daha olmuş, Vedia Nahit'i seyretmeye gelmişti. Yanında annesi de vardı. Ana kız oyundan sonra, evliliği istemeyen babaya söylemedik lâfı komadılar ve kararı kesinleştirdiler: Vedia Nahit ile evlenecekti. Bir ay kadar sonrada bu evlilik oldu.

4

NAHİT Vişne Bahçesi denemesinden sonra, kendi isteği ile, ikinci rollere dönmüş veya başka bir söyleyişle, sudan rollerden bunlara yükselmişti. Ancak tiyatronun damarlarına kan gelmeye başlamıştı. Murat Bey artık açık kapatmak için bankadan para çekmiyordu. Bu da onun için olabilecek başarıların en üstünü idi.

Durumdan çıkan bir sonuç da, Nahit'in bu düzeyde çakılıp kalması, bir mucize için dua edip gitmesi demekti. Mucize oldu ama, o dahil, kimsenin mucize diyemeyeceği bir şekilde:

Nahit'in yıllarca, yıllarca -belki de yüzyıllarca- önce, bir locadan paşa babasıyla birlikte seyrettiği oyuna çok benzeyen birşeydi bu. Gene sel gibi gözyaşları akıyor, gene hak edilmeyen acılar ve ayrılıklar gönülleri yakıyordu. Gene kötüler ve kötülükler vardı, gene iyi, seven ve sevilen çelmeleniyor, engelleniyordu. Ve gene oğlan Nahit değildi. (İyi ki değildim, diye gülümsedi, zira kız öyle bir kızdı ki... hafazanallah!"

Oyunun -zaten iyi belirtilmemiş, yazarın hangi duyguyu, hangi durumu vereceği pek belli olmayan- bir sahnesinde kızla oğlan dağılıverdiler. Suflör çırpınıyor, ama bu da kâr etmiyordu. O hık dedi, beriki mık dedi. I'ıh... nafile. Gülünç değil, tatsız, mânâsız, a'maan sen de dedirten durumlardan biri. Nahit de sahnede, seyirciye pro-

fil vermiş bekliyor. Birdenbire başını şöyle bir çevirdi ve bir kaldırdı o şakağa doğru oraklaşan kaşını: bir şaşırmışlık bir "siz birşey anladınız mı?" sorusu.. salondan bir, top patlar gibi bir kahkaha kopsun! Kahkaha patlaması değil, sempati tufanı idi bu.

Murat Bey de gördü o yüzü ve nefes nefese koştu. Yalvarır gibiydi:

- Ne olur komedi oynayalım Nahit.

Nahit de çok, çok eski ve çoktan unutulmuş bir büyük hatıradan morslar, kopuk kopuk notalar alır gibiydi. O kadar belirsiz ki, bir önsezi benliğini, derinden derinden yokluyor kuruntusuna kapılmıştı.

- Düşünelim... dedi.

Sevinmiş, hattâ heyecanlanmıştı, ama kararsızdı. En iyisi elbette komedi oynamaktı: bu boy, bu burun, bu çene, bu parmak kaşlar? İçinde isterse Hamlet'ler doğsun, büyüsün, Şekspirlerine kavuşsun... Bu yapı komediden başka neye yayardı? Komediler oynamalıydı elbette. Komediler oynamak fırsatını bulmak hayatının belki de en büyük şansı olacaktı. Fakat nasıl kullanmalıydı bu şansı?

Murat'ın teklifi de, içindeki seziş de pek damdan düşer gibi olmuştu. O "düşünelim" sözünü lâf olsun diye söylememişti; düşünmeliydi. O gece yatağına düşünmek niyetiyle girdi ve o zaman anladı ki düşünmek bir sanattır, kendisi de bu sanatı öğrenememiştir. Kıvranıyor; beynini acımadan, yorulmadan mıncıklıyor, ama bir çıkar yol bulamıyordu:

Komedi oynaması -hazır fırsat gelmişken- en uygunu, en verimlisi ve başarıya en açığı idi. O kolay. Mesele nasıl bir komik olacağındaydı. Öyle bir komik olmalı ki, elde bulunan, bilinen oyunların gerektirdiği ikinci, üçüncü rolleri ve onları oynayacak olanlardan istediği yetenekleri umursamasın: Kız ne kadar kaknem veya "malın gözü" olursa olsun, oğlan -jön- burundan burundan konuşsun ve baba ikide bir teklesin, ama oyun onlara rağmen yürüsün, millet kahkahadan kırılsın geçsin.

Bunun bir yolu olmalıydı, vardı da elbet: Kel Hasan'ı, Abdi'yi görmüştü o. Becerebiliyordu onlar bu işi. Ancak bilmek, hattâ o yolun olduğunu görmek bir işe yaramıyordu. Taklit etmeyeceğine, kopya olmaktan, andırmaktan tiksindiğine göre bilmenin faydası yoktu.

Kel Hasan'lar, Abdi'ler, onlar tamamlanmış, ortaya çıkmış büyük yapılardı. Nahit yolunun üzerinde yapılan yeni apartmanı hatırladı. Kocaman, dört katlı. Alman üslûbu birşeydi bu. Bütün görenler gibi kendisi de her gelip geçişinde beğeniyor, "Ne güzel oldu" diyordu. Fakat nasıl olmuştu o? Herşeyden önce bir plân vardı, ortaya neyin çıkacağını bilen bir adam vardı ve o adamı bulan, seçen zevk ile istek vardı. Ama Nahit'in daha önemli bulduğu bambaşka şeylerdi: Arsa temizlenmişti önce. Arkasından da araba araba kumlar, çakıllar, demirler, kiremitlerle tuğlalar yığılmış, dikmeler, keresteler, çiviler, kireçler taşınmıştı. Bu, "Ne güzel oldu" dedikleri şey işte o kumlardı, kireçlerdi, tuğlalar, keresteler, çakıllar ve çivilerdi. Onlar olmasa bu apartman olmayacaktı. Düşünce dediği şey işte buradan başlıyordu galiba. Ve mesele kendi tuğlalarını, kireçlerini, kumlarını, ıvır zıvırını bulabilmekte idi. Halbuki o daha bunların neler olduğunu, bunları nereden ve nasıl bulabileceğini bile bilmiyordu.

Üstündeki yorganı bir tekmeyle attığı gibi yataktan fırladı ve pek az içtiği sigaralardan birini yaktı:

"Tuuu, Allah kahretsin."

Bütün öfkelenişlerinde olduğu gibi mırıldanıyordu. Bolulu aşçı olduğu günleri ve İbiş'i kovalayışlarını hatırladı: Elinde kepçe nasıl da paytak paytak koşardı sahnede. Kendisi tatsızdı, İbiş'e gelince o büsbütün felâketti, âdinin bayağısı idi; şimdi de kalkmış İbiş olma fırsatı geçti diye heyecanlanıyor, bunu hayatının büyük şansı sayıyordu! Aklına Vedia geliverdi ve utandı.

"İbiş olmaktansa.."

Ama birdenbire dondu kaldı:

"Dur ama..."

Seyircileri onun bu halini görselerdi, gülmek mi lâzım, yoksa "Bravo vallahi herife, ne sanatçı" diye hayran olmak mı? kestiremezlerdi. Neden sonra toparlandı, sigarasının söndüğünü farkedip yeniden yaktı. İyice keyiflenmişti. Bulduğu cümle önemliydi:

"İbiş deyince ille o serseme benzemek, öyle olmak mı şart?"

Ve derhal başladı "Sersem" olmayan bir İbiş portresi çizmek için çalışıp çabalamaya. Artık arsa temizlenmişti. Şimdi Nahit dur dinek bilmeden, ufacık el arabasıyla, gece demiyor, gündüz demiyor, İbiş'i ortaya çıkaracak kumları, çakılları, kireçleri, tuğlaları, demirleri taşıyordu. Harıl harıl. Kan ter içinde. Ama Vedia'nın verdiğine paralel bir mutlulukla.

Kolay değildi bu. Kısa zamanda da olmadı. O koskocaman, o dev gibi İbiş'in çizgileri tek tek ve uykusuz araştıran, didik didik eden gecelerde de, en beklenmedik, en umulmadık zaman ve yerlerde de, fakat en önemsizleri dahil, koşturan, nefes nefese bırakan aylar gibi geçiyordu eline:

Meselâ, yolda dalgın dalgın -daima olduğu gibi İbiş'in peşinde giderken- kulağa çarpıveren bir satıcı veya bir serseri, bir külhan sesi, meselâ en dalgın, en uykulu zamanında gözünün beyne aktarıverdiği bir bakış, bir gülüş, bir şaşkınlık. Meselâ Kantarcılar'daki bir kahvede rastladığı bir bıyık. Yemiş İskelesi'ndeki bir nâra.

Artık bütün dünya ve bütün algılar İbiş için, İbiş en ufak kırıntılarına kadar belirsin diye çalışıyordu. Birgün keten helvası yiyen bir çocuk gördü: Hem yiyor, hem de bir akranıyla öfkeli öfkeli atışıyordu. Birara helvanın telleri üst dudağına yapıştı. Dil, o öfkede sahibi farkına bile varmadan uzandı, çekip ağıza aldı. "İbiş bıyıklarını yiyor"du. Keten helvası yerken ağız dalaşma kapılan bacaksız İbiş'e unutulmaz numaralarından birini armağan edivermişti.

Nihayet birgün, aylarca sonra, Murat Bey'e,

- Komediler oynayalım... dedi.

Aşağı-yukarı herşey hazırdı artık. Hem de kırıntı dökün-tülerine kadar: Kantoları, varyeteleri, düetoları ile klâsik -daha değerlisi klâsikleşecek- bir tiyatroları olacaktı. Adı bile hazırdı: "Nuran Tiyatrosu". Bu Nuran'ın nereden çıktığını kendisi de bilmiyordu. Çoluk çocuk, genç yaşlı Nuran adında kimseyi tanımamıştı. Nuran diye çağırmamıştı bir kadın veya kızı. Ama -kimbilir? belki de- (Paşa babasının yanında seyrettiği kızın adı Nuran olsun istemişti. Nitekim Vedia'ya uygun gelen de bu olmuştu ki, evliliklerinde ilk sitemler, ilk atışmalar bu Nuran yüzünden çıktı.)

Nahit'i en çok düşündüren meselelerden biri de (ve birincisi) oyun oynayacak "kızlar" meselesi idi. Bir kantocu değersiz birşeydi belki de: Ama tiyatro için önemli idi. Üstelik güzel sesten ve ustaca oynamaktan başka noktalar da vardı düşünülecek. Üç mü, beş mi, kaç kantocu olacaktı tiyatroda? Bunların hepsi de çok güzel sesli ve oyunun en ustaları arasından seçildi diyelim. İşte o zaman hapı yutardı tiyatro. Çünkü nerede idi bunun sesi çatallısı? Kantosundaki ah'ları, of'ları notaya, duyguya göre değil de, simitçisine, terzi çırağına, bakkalına da ah çektirecek, of çektirecek ve "Sen of çekme canım, ben çekeyim" diye nara attıracak olanı? "Amma da kıvırıyor" dedirteni değil de, başka şeyleri düşündüren ve umduranı? Güzelini beceremediği için, kalça kıvırmalarda, göğüs titretmelerde ölçüyü kaçırıp da müstehcenleşeni?

Sonra, onlardan en az birisi ile, birçok ünlüsünü, birçok güzelini, bir de, bu işi çok iyi bilen yenisini bulmak gerekti. İkide-bir "Şansım iyidir benim" diyen Nahit şansının gerçekten de iyi olduğuna inanmak fırsatını bir kere de bu konuda buldu.

Dramlar devam ediyor, bir yandan da Nuran Tiyatrosu için çalışılıyordu. Gizliydi; yalnız Murat Bey'le Nahit'in, arasında idi bunlar. Nahit bu konuda konuşmak için gelmişti. Vakit erkendi. Murat Bey daha gelmemişti.

Sahneye gitti. Odalardan birinde iki kadın sesi şarkı söylüyor, fıkır fıkır kaynıyordu. Havada heyecanı andıran birşeylerin olduğu da belliydi. Kendini tutamadı ve kapıyı açtı: Aralarında en çok iki-üç yaş olan, ama piyeslerde biri kıza, öteki de ya aldatılan zevceye veya anneye çıkan iki genç kadın: Zevce bir koltuğa, oturak âlemindeki bir Konya ağası gibi bağdaş kurmuş, kız şıkır şıkır oynuyor. Zevcenin yüzü daha kızarmış, göz altları daha nemli, gözleri daha buğulu. Nahit'i görür görmez de bayağı efeleşti:

- Sizin köyde kapı vurmak diye birşey yok mudur?

Üstünde yalnız bir kombinezonu olan kız, mantosuna sarınmaya çalışıyor ve gülümsüyordu. Utanmıştı o; ve yüzü şimdi ötekinin yüzünden daha kırmızıydı. Nahit zevceye aldırmadı bile. Kıza,

- Güzel oynuyorsun... dedi.

Zevcenin öfkelendiği artık anlaşılıyordu. Kız ona ürkek ürkek -ve kaçamak- baktı. Korktuğu, onun koltuk altına girdiği belliydi. Ama Nahit bu çeşit ilgilerin ne belâlı şey olduğunu daha bilmiyordu. Sadece canı daha çok sıkıldı ve belli belirsiz sezdiği havanın üstüne üstüne gitti:

- Oynasana...

- Ne o, kapatıyor musun barı?

- Yoo... İşime gelirse tutacağım bu artisi.

Birkaç yıl sonra aynı "kız" yüzünden dağ gibi bir delikanlıyı bıçaklayıp yere serecek olan zevce:

- Git işine be!.. dedi. Yüzü eline solucan dokunmuş gibiydi, ekledi: Görmüyor musun kız çıplak.

Nahit şöyle bir süzdü ve gerilemeyi uygun buldu. Kız da suç işlemiş ve sinmiş gibiydi. Ama bir acıma duymadı. Çıktı. Bir tek şey düşünüyordu artık: "Kızı artistlikten ayırıp kantoya çıkarabilecek miydi?" Peşini bırakmadı bu işin. Birgün onu yalnızken yakaladı:

- İsminiz ne idi sizin?

Hermine idi. Türkçeyi pek güzel konuşuyordu. Yalnız kanto değil, birçok türkü de biliyordu. Nahit kurulacak tiyatroyu ve onun için düşündüğünü anlattı. Kız:

- Zehra benden çok güzel oynar.. dedi.

Zehra zevcenin adıydı. Ümitsiz durum. Bunu seziyordu Nahit. Fakat Murat Bey'e anlattı ve "Sen konuş" dedi. Sonuç korktuğu gibi olmadı. İkisi de çıkacaklardı kantoya. Zehra, Nahit'in kontrolünü de kabul ediyordu.

Çalışmalar başlamıştı. Nahit'in kaabiliyetini hemen hepsi de biliyor, hattâ kendi aralarında bunu söylemekten de çekinmiyorlardı. Ama şimdi ortada bir otorite meselesi vardı. Ve Nahit hiçbirşeyi anlamamış, öğrenmemiş bile olsa, bir otoritenin bulunmadığı bir tiyatronun er-geç, çoğu zaman dağılıp gideceğini, dağılmadan önce de rezil rüsva olacağını çok iyi biliyordu. Oyuna zilzurna gelen bir "baş artist"in veya ikide bir geciken, rollerini veya yapacakları işi adamakıllı öğrenmeyen, öğrenmeye lüzum görmeyen oyuncuların bulunduğu bir tiyatro, rezaleti bir iki defa atlatabilir, sonunda da güm diye göçer giderdi. O değilse tel tel dağılırdı. Beride Murat Bey sözü olduğu gibi Nahit'e bırakmıştı. Nahit ise değil o çeşit aksaklıklara, bir sorumluluk kırıntısının bile küçümsenmesine, umursanmayışına göz yummak niyetinde görünmüyordu.

Bir provada -kendi sefil ve daracık çevresinde- ünlü bir oyuncunun,

- Bu da nereden çıktı başımıza? diye mırıldandığını duydu. Adam da duysun diye söylemişti zaten. Bir döndü, bir baktı ve bir konuştu: Ortadan bile kısa boy devleşmiş, ortada çarpık burun falan kalmamıştı.

- Ne dedin, ne dedin? Nereden mi çıktı dedin?.. diye başladı; o büyük artistin sümsüklüğünden çıkmıştı. O büyük artistin dürüstlük nedir, sorumluluk nedir bilmeyen megalomanisinden, miskinliğinden çıkmıştı. Zerresini zırnığını hak etmediği artistlik iddiasından tutmak için bir damlacık ter dökmediği, bu yüzden de soysuzlaştırdı-

ğı ününden, yani kuruntusunun boşluğundan çıkmıştı. Üstelik daha tamamen çıkmamıştı da.. Eğer aklını başına toplamayı, yani burada kalmayı başarabilirse o da görecekti asıl çıkanı.

Merih'ten bir ordu iniverseydi bu kadar afallamazlardı. Aralarındaki Mınakyan Efendi'yi bile görmüş kırk yıllık tiyatro adamları dahil, böyle bir üslûp ve anlayışla ilk defa karşılaşıyorlardı.

Bundan sonraki prova daha da felâket oldu; çünkü Nahit'in, bu şimdiye kadar kimseyle ahbaplık etmeyen, konuşmaları kısa kesen adamın attığı nutukla başladı: İş onların bildikleri gibi değildi. Büyük bir tiyatro kuruluyordu, büyük. Ellerine geçen fırsat da o kadar büyüktü yani. Bunu anlayan kalacak, Türkçesi her yönden kazanacaktı. Anlamayan da çeker giderdi, yahut da törensiz mörensiz uğurlanırdı. (Burada üstüne basa basa ben diyordu, Nahit) Bu büyük fırsatı, bu büyük şansı züppeliklere, boş kuruntulara, ipe sapa gelmez kaprislere kemirtmeyecekti. Bu devlet kuşunu sansarlara yoldurtmayacaktı.

"-İşte bu kadar. Başlıyoruz.

Dışarda, antrede gelip kendisine yalvarılmasını bekleyen dünki -kimin nereden çıktığını öğrenmeye meraklı- artist yandan yandan, sine sine, ama çabucak gelmiş ve provalara katılmıştı. O ve ötekiler, nereden çıktığını bilmeseler bile, nasıl bir tiyatro adamının karşısında olduklarını anlamışlardı. Böylece "asıl çıkanı" tanımak imkânını buldular ve meyvayı yıllar boyunca, ama herkes hak ettiği ölçüde paylaştılar.

*

* *

Çalışmaların ilk günlerinde Nahit'in odada, Zehra'nın karşısında oynarken gördüğü Hermine gitmiş, yerine kazık gibi bir kızcağız gelmişti. Çalgıcılardan ve üç

beş meslekdaşından bu kadar utanan ve katılaşan biri uğuldayan, ıslık çalan, lâf atan, pis pis gülen kalabalığın karşısında ne olmazdı?

Nahit, "Halt ettim galiba?" diye düşündü. Bu iş başka işti öyle ya; evdi mutfaktı, çoluk çocuktu.. Akıllı uslu yaşayıp giden başörtülü tazelerin içinde kimbilir neler vardı? Onlar arkadaşlarına -veya kocalarına- çiftetelli oynarken belki de Şamram'ı bile, Peruz'u bile gölgede bırakırdı. Ama çıkar bir tek yabancı adamın, hattâ hanımın karşısına, ondan sonra da apışıp kal bu değişmenin önünde.

Zehra daha ümit verici idi. Ve galiba Hermine doğru söylemişti, o bir çözülürse Şehzadebaşı kantocu görecekti. Üstelik, kanı Nahit'e gittikçe ısınan -daha doğrusu onun korktuğu tellerden çalmayan dürüst, mert, işine ve Vedia'ya bağlı bir adam olduğunu hergün daha iyi anlayan- Zehra, Hermine'nin başarısızlığından ne kadar üzüldüğünü görünce,

- Çözerim ben onu... dedi.

Dediğini de yaptı. Hermine'ye, "Elin önünde" deyince o da: "Sürtüğe bak sürtüğe... Kız sen pis bıyık Şadiye: sevgilim, bizi ancak ölüm ayırır derken salonu bomboş mu sanırsın? Geç bakayım karşıma; o sanatsa bu da sanat. Vur lan Topaç.."

Topaç vurdu davuluna, klârnetçi Çingene Hasan'la kemençeci Recep'i de coşturdu bu sözler. Hermine güldü. Hâlâ utangaçlık vardı bu gülüşte, ama çözmüştü Zehra buzu. Hiç mübalâğasız kırkbeş dakika oynadılar karşı karşıya. Daha yirmi dakika demeden de, "Hah böyle oynanır işte," dedirtmeye başlamışlardı.

Kolay değildi müziğe hem bütün canlılığı ile katılmak, hem de heyecanlandıran, kışkırtan, dudak aralatan figürleri yumuşatmak. Kısacası, hem hırsla istenmek, gizlenenleri, açığa vurulamayanları bile bile depreştirmek, hem de edepsizleştirmemek. Ama Zehra da, Hermine de başardılar bunu. İkisi de istenen ve ulaşılamayanlar ara-

sına katıldılar, o aşçı yamağından üniversitelisine kadar, salonu dolduran seyircilerin gözünde. Nahit onları herzaman teşekkürle anacaktı. Onlar da Nahit'in kendilerine kazandırdıklarını anladılar ve unutmadılar.

*
* *

Nuran Tiyatrosu altın çağına doğru bir kestane fişeğinin hızıyle yükseliyordu: O hızla ve allı pullu kıvılcımlar saça saça. Bir farkla: Bunun düşeceği de, sönüp gideceği de yoktu.

İbiş, İstanbul'un sevgilisi olmuş, Nahit kendisini, ayrıca, bütün meslekdaşlarına da, "yüksek sanat çevreleri"ne de vura vura kabul ettirmişti. Artık "misafir sanatçı" olarak Darülbedâyi'ye çağırılıyor, sıkışık durumda bulunan, yaşlı sanatçılar için hazırladığı "jübile"lere de oranın en ünlü sanatçıları, Hazımlar, Vasfiler, Behzatlar, Muammerler "misafir" olarak katılıyorlardı. Ana çizgilerini titizlikle koruyor, ama İbiş'e de, sanatçılığına ve tiyatroya da boyuna keşifler, icatlar katıyor, zenginleştiriyordu.

Vedia işi daha ilk günlerde bırakmıştı. Bunun dışında, biri çok önemli, başka değişiklikler de oldu, Murat Bey, herşeyi olduğu gibi hissesini de Nahit'e bırakarak Çukurova'ya, babadan kalma topraklarının başına gitti. O artık aklını başına toplamış, "avarelik yetiversin" demişti. İkincisi, Nuran Tiyatrosu, basık, küçük, damı ikide bir akan kahveden bozma salonu bıraktı, bugünkü üç balkonlu sinemaya taşındı. Matinelerde film oynayacak, ama pazarları ve bayramlarda salon gündüzleri de Nahit'e bırakılacaktı.

En önemsiz görünen, fakat sonunda Nahit'in ve Nahit'le birlikte Nuran Tiyatrosu'nun kaderini allak bullak eden değişiklik de Sadi'nin gelişi idi.

Sadi Darülbedâyi'den atılmıştı. Nazizm hastalığı yüzünden tabii. Çünkü o susmasını, hiç değilse ölçülü dav-

ranmasını bilen bir nazi değildi. Başkaları bunu Nahit gibi, tehlikesiz bulmuyor, bir heves saymıyor, gülüp geçmiyordu. Bazı bebeklikleri benimseyen insanlar vardı. Sonra Sadi'nin kendisi anlamıyordu ki bir oyun oynadığını, başkaları oyundur, avuntudur diyebilsin.

Nahit ilk günlerde, Darülbedâyi'deki beraberliklerinde değil elbette; ama şimdi Sadi'yi anladığını sanıyordu. Nahit gibi o da yoksulluk ve sefaletin batağından geçmiş, yoksulluğun ve sefaletin yapış yapış, pis kokulu sürtünmelerini etinde, sinirlerinde duymuştu. Altın çağı o bataklıkta gömülü idi. Mutluluk umutları, sevme gücü, hiç değilse sevinme susuzluğu, hele hele "birşey olmak" isteği o bataklığın vıcık vıcık çamurlarında, kıvıl kıvıl sürüngenleri arasında kalmıştı. Hâlâ çekerdi batak onu.

Aralarında fark da bu idi işte. Nahit meydan savaşını vermiş ve kazanmıştı. Meselesini halletmişti veya meselenin sınırlarını bu kadar görüyordu.

Başaramasaydı da belki, belki değil kesin olarak, kader diyecek, yahut ona daha yakışanı demek lâyık değilmişim, becerebileceğim bu imiş diyecekti.

Elde edebildiğine, ele geçirdiği kovuğa sığınıp kalacak veya "Yaşanmaz bu pis dünyada" diye sessiz sedasız çekip gidecekti. Ama daha üstününe, daha başarılıya ulaşabilmek için dişiyle, tırnağıyla, son enerji damlası da bitene kadar boğuşacak. Ne gücünü aşan meseleler için çene yormaya, kafa eskitmeye niyeti vardı, ne de kendi başarısızlıkları, acıları için suçlu aramaya. Suçluyu ve sebebi elinin eremeyeceği, gücünün yetmeyeceği olaylar ve durumlar içinde aramaz, üstelik bunu densizlik sayar, enerji, kafa ve zaman hovardalığı ile bir tutardı. "Herkes evinin önünü temizlesin, şehir gül gibi olur." Onun aklı işte buna yatıyordu. Ve o insanlar adına konuşup işe girmeyi ukalâlık veya bir iyiniyet saçması saymakla kalmaz, bunun ardında dalavereci, o değilse burnu büyük, o da değilse kendi meseleleriyle başa çıkamamış, kendi mese-

lelerinden kaçmış korkak veya pısırık veya ille güdülmek isteyen hasta mizaçlar görürdü.

Nahit'in böyle düşünmesi, böyle olması, belki de -yalnız başarıya ulaşması değil, asıl önemlisi- başarının tehlikeli, çok zor, çok aykırı yoluna kendi seçiş ve isteğiyle atılması idi.

Sadi'ye gelince, Nahit onu esintilerin yalpalata yalpalata oraya yahut şuraya ulaştırdığı -ulaştırmadığı- birşey gibi görmeye başlamıştı. Gerçekte, Sadi Tanrının verdiği yapısının hakkını almıştı. Hattâ fazlasıyla. Tiyatro üzerine üçbuçuk kitap okumadan İstanbul'un en değerli sahnesine çıkabilmek ne demekti? Kaabiliyet ise kupkuru, bakımsız bir kaabiliyete daha fazla ne gerekti? Ve Nahit bu noktaya yalnız direnerek değil, hırsla basıyordu parmağını. Galiba bütün mesele de işte o, kaabiliyeti -veya kafayı- beslememekte idi. O bunu böyle sanıyordu. Sadi'yi -ve benzerlerini- mizaç esirleri arasında sayıyordu. Ona göre, kültüre ulaşamayan düşünemez, hakikatin, doğrunun peşine düşemezdi, mizacına mahkûm düşerdi, mizaç da insanı, kendine uygun parlak sözlere ve reçetelere sürüklerdi.

Sadi'nin gözleri yoksulluklardan, haksızlıklarla hak yiyicilerden, kötülerden ve kötülüklerden başka birşey görmezdi. Ayrıca, Sadi nazi oluverdik mi bütün bunların düzeleceğine, Türkiye'nin güllük gülistanlık oluvereceğine inanırdı. Buna kendisi gibi inanmak istemeyenlere mars eden sözü hazırdı: İşte Almanya. Almanya dünyayı altüst eden iktisadî buhrandan en çabuk kurtulan memleket olmuşsa, Almanya o dev gibi sanayii yaratmışsa, Almanya ilimde, Almanya sanatta, sporda fırlayıp öne geçmişse sebep nazizm değil de ne idi? Nazizmi alıversek biz de bir başka Almanya olurduk elbette.

Sadi kovuluşundan yarım saat sonra Nuran Tiyatrosu'nda Nahit'in odasında idi.

- Sepetlediler, dede.

Çayırdan yeni çıkmış tüyleri pırıl pırıl, kasları dünyanın gücüyle yüklü, başarısızlığı ve ölümü bilemeyecek kadar canlı, yalnız yarışmayı ve aşkı -hem de milyonlarca hücresinin tümüyle birden- duyan genç bir İngiliz atı gibiydi. Nahit'in kalbi de sempatiyle dolup taşıverdi.

- Eh ikimizin de gözü aydın. Çalış işte burada... Ve dört yaşına basan kızına nasıl gülerse öyle gülerek ekledi: Yalnız azizim, nazizm, Hitler, itler yok.

- Tememdede.

Gerçekten de Sadi'nin yüksek politikacılığı da Serbest Fırka fırtınası esene kadar mışıl mışıl uyumuştu.

Bu arada Zehra, Hermine'nin gönlünü çelmeyi başaran bir delikanlıyı bıçaklayıp hapse girdi (Zavallı çocuk daha Hermine'nin yumuşacık ellerini iki defa ya tutmuş ya tutmamıştı). Hermine birkaç ay ayrıldı, sonra gene geldi. Nahit'in oğlu doğdu. O da yarı bu doğumun şerefine, yarı Vedia'nın yakınmalarına son vermek umuduyla koskocaman bir ev satın aldı.

Sadi hem Neclâ adındaki bir hanım hanımcık oyuncu kızı büyüledi, hem kendisi de ona tutuldu, beraber yaşamaya başladı. Fakat bu arada Hermine'yi de kafese koymanın yolunu buldu. Sonra Hermine zengin mi zengin bir soydaşıyla evlenerek sahneden çekildi, tövbekâr oldu; yerini boş bıraktı, ama Sadi'yi tamamen değil.

İkisi de bir başka oyuna -Allah göstermesin- katiyyen yanaşmıyor, ama birbirleriyle yatınca bunu biri kocasına öteki de, herhangi bir erkeğin karısına bağlılığından çok daha kuvvetle benimsediği sevgilisine ihanet saymıyordu. Hermine kocası ile ne yapıyor ve bu gizli alâkasını hangi havanın içinde yürütebiliyordu?

Nahit bunu bilmezdi, ama Sadi ile Neclâ -bu yüzden değilse bile, Neclâ'nın sezişleri, kuşkuları sonucu- boyuna dalaşıyor, ayrılıyor, sonra gene barışıp birleşiyorlardı. Nahit de bu hem sevgiyle gülümseten, hem de insanın içini sızlatan sahnelerin daima üçüncü şahsı, arabulucu-

su, barıştırıcısı oluyordu. Onları kıskanır gibi düşündükleri de oldu.

Çünkü zaman yıldırım gibi geçiyor, çocuklar büyüyordu. Kız okula başladı, oğlan evde, gazetelerin A'larını B'lerini seçmeye. Ve Vedia da, o sevgililerin en sevilmişi, en sevileni de hırçınlaşmaya, geçimsizleşmeye, Nahit'in pırıl pırıl dünyasını karartmaya... Birgün dünyada ne kadar lâmba varsa hepsi kırıldı, paramparça edildi ve ne kadar pencere varsa hepsi birden demir kepenklerle sımsıkı kapatıldı, dünyanın havası kirlendi, tükendi, bir nefeslik bile kalmadı. Halbuki Nahit dorukta idi. Boşandılar.

Daha boşanmadan bir ay, belki de çok daha önce, eve gitmediği, çünkü gidemeyecek hale geldiği ilk gece, Sadi,

- Bizde yatarsın... demişti.

İşte bu Sadi.

Teşekkür etmişti Nahit. Teşekkür hattâ içinden geliyordu. Ama o Madam Şake'nin pansiyonunda, baba ocağından koptuğu zaman Kafdağı'nı ve dev ümitlerini -bir de ufacık bavulunu- taşıdığı odada yatmak isterdi. Madam Şake, çoktan ölmüştü, evi çoktan satılmış, görev değiştirmişti. Hiç olmazsa Servili Medrese'ye, Vasıf'ın hücresine sığınabilseydi, o ıslak şiltede yatsaydı. Dorukta yalnız kalmak ve doruktan başlamak ne kadar daha zormuş meğer. Şimdi Nahit -mümkün olsaydı- o adaya, o hücreye hangi ümitleri, hangi hayal ve amaçları götürecekti? Dünyanın bütün umutları cüceleşmişti artık. Dünyada şimdi artık sadece cücelerin -onlara göre- ümitleri vardı. Ve artık dünyada Kafdağı diye birşey yoktu, yamyassı tepecikler bile yoktu.

Gene de teşekkür etmişti, Sadi'ye; ama gitmemişti. İşte bu Sadi'ye ve işte bu Sadi'nin evine.

YAGO MU, SİRANO MU?

5

AKKUYRUK artık dönmüştü. Ama daha yuvada değildi; karşı evin çatısında yorgun, küskün ve kırgın "guk guuuk guuuğk" deyip duruyordu. Nahit mırıldandı:

- Bu Sadi işte.

Aklından geçirmiyor, mırıldanıyordu. Öfkenin ondaki hali, belirtisi bu idi. Akkuyruk, çok uzaklardan dönen güvercin işte orada, karşı evin çatısında idi: Nahit bir saat önce olanları düşünüyordu. Sahi herşey bir saatçik önce olmuştu. Ne kadar da uzaktı o bir saat! Sanki bir ömür geçmişti. En zor hatırladığı da bu bir saat öncesi oldu.

Provanın başlamasına on dakika vardı. Sadi'nin hatırı için arada bir oynanan dramlardan birini Pirandello'dan "Cekamino Kendine Gel"i hazırlıyorlardı. Sadi Cekamino'yu, Nahit de Profesör Totti'yi oynayacaktı. Nahit'in niyeti piyeste ufak tefek değiştirmeler yapmaktı. Bilinene uymayan belki de aykırı bir yorumun peşindeydi.

Profesör yaşlı idi, karısı genç ve güzel. Cekamino da tam ona göre. Kadın tutulmuştu. Ondan bir de çocuğu vardı. Profesöre gelince, o herşeyi biliyor ve o üç kişinin mutluluğundan başka birşeyi umursamıyordu. Genç adam artık vicdan azabına dayanamaz hale gelmişti. Pro-

fesörü o kadar sayıyor ve beğeniyordu ki, çok geç de olsa çekip gidecek. Kadın deli gibi. Profesör bu son durumu da öğrenir ve Cekamino ile konuşur, gitmesini önlemek için dil döker, hattâ tehdit eder ve gitmeye kalkıştığı için ayıplar onu.

Öyle bir tip ve öyle bir sahne ki, iyi oynandı mı Şehzadebaşı seyircisinin bile kalbini delik deşer eder, boğazını da düğüm düğüm; hıçkırıklarla.

Nahit iyiden iyiye heyecanlıydı. Gene kaptırmıştı kendini. İçeriye Sadi girdi:

- Sen misin? Otur. Korkunç... Korkunç bir piyes. Otursana.

- Dede...

- Ee?

Bir sandalye çekti. Güzel alnı kırış kırıştı ve Nahit'in onda hiç görmediği bir tuhaf hali vardı.

- Dinle Nahit..

- Önce Nahit deme; dede, dede.. bana dede demen çok hoşuma gidiyor. Hem sen bana dede dedin mi, ben sana ağabey demekten kurtulmuş oluyorum. Söyle.

Sadi de gülümsüyordu.. Ama bozuk.. ve tedirgin. Yutkundu ve birdenbire başlayıverdi:

- O kolay; sana gene de dede derim ben. Ama önce dinle; söylediklerimden sonra beni affettiğini anlarsam hep dede derim, eskisi gibi. Yok, sana yakışan mertlikle, "Tuu, Allah belânı versin!" diye yüzüme tükürürsen çeker giderim. O zaman ne dede kalır, ne Sadi... Nahit iyice meraklanmıştı. Biraz da endişe. Şimdi düşünüyor ve daha bir saat önce dinlediği bu cümleleri Sadi'nin uzun uzun uğraşarak hazırlamış olduğunu anlıyordu. Bu bir mizansendi, inceden inceye düzenlenmiş bir sahne: Tamam mı?..

- Tamam, tamam; çatlatma meraktan.

- Vedia ile ayrılmana sebep başka hiçbirşey değil, benim.

Nahit kendini tutamadı, sözünü kesti:

- Nasıl yani?

Cekamino'yu hatırlayıverdi birden ve büsbütün tedirginleşti:

- Durumunuzu biliyordum tabii. Ve içim yanıyordu senin için. Dur Nahit, kesme sözümü, kolay değil konuşmak.

- Peki, peki.

- Hayatı zehir ediyordu sana. Farkında değildin, ama, oyunun da gittikçe düşüyordu. Baktım evliliğiniz yüz misli çirkinleşse ayrılacağınız yok. Yüz sene daha sürüp gidecek. Olan sana olacak, tükeneceksin, herşeyini kaybedeceksin. Düşündüm: bu kadını ayrılmaya ne razı eder? Ve kendi kendime, Nahit'in ihaneti dedim. Ayrılmanız lâzımdı sizin. Senin kurtulman lâzımdı... -Nahit artık birşey düşünemiyordu. Duyamıyordu da- Duraklamadım bile, doğru gittim, uydurduğum hikâyeyi anlattım: Senin bir metresin vardı. Hem de sıradan, hele tiyatrodan bir kadın değil bilâkis çok zengin, genç, güzel; üstelik Darülfünun'u bitirmiş. Avrupalarda gezip tozmuş, adı sanı bilinen bir ailenin kızı.. Beni hiçbirşey söylemeden dinledi. Ağlamadı. Rengi bile değişmedi. Yalnız dudakları sımsıkı kapalı kaldı. Gözleri titremeden bana bakıyordu hep. Ama görmezmiş gibi. Sözlerimi bitirince kalktı: "Teşekkür ederim Sadi Bey" dedi. Odadan çıktı. İşte sen de ertesi akşam eve gitmedin. En doğru şeyi yaptığıma hâlâ inanıyorum Nahit. Bununla beraber o gün bugün, içimde vicdan azabına benzeyen birşey var. Sen belki de bunu bambaşka bir şekilde karşılarsın. Veya karşılayacaktın. Senden gizlemekle bana hakkım olan.. hak ettiğim şeyleri yapmaktan da, söylemekten de mahrum kalıyordun. Doğru değildi bu. Dayanamadım.. -Sustular. Sadi gözlerini ona dikmişti. Nahit bunu biliyordu. Ama kendisi ona bakamıyordu- Söylemeyecek misin?

- Neyi?

Şimdi gözgöze idiler. Sadi dokunsalar ağlayacağa benziyordu ve belki de birkaç damla yaş sızmıştı o alıcı gözlerinden:

- Affedip etmediğini.

- Haa... Bilmem... Yani bu bir af meselesi değil ki.. Yürümeyecekti zaten. Bildiğim tek şey bu. Şimdi de... -Gene baktı ve yanık yanık gülümsedi- Belki de sana teşekkür etmem lâzım..

Sadi heyecanlandı.

- Sağol dede.

Elini tutmak istedi. Kaçırdı Nahit. Gene baktı: Sadi'nin sağ gözünde, kirpiklerinin arasında bir damla yaş pırıltılarla titreyip duruyordu; ha düştü, ha düşecek. Düştü. Ve Sadi odadan kaçar gibi çıktı. Nahit, Vedia'yı düşünüyordu. Yok, görüyordu: Yüzünün (fildişi) rengi bile değişmemiş. Gözlerini (mor menekşe) ona dikmiş, (badem biçimi, iri ve gür kirpikleri) kırpmamış bile. Dudakları (Nahit'in nasıl da cam çekerdi o uçuk pembe, üstteki biraz dışarı ve etli. Çok üzülünce sımsıkı kapardı onları, o zaman da incelirlerdi. Gene öyle olmuş.) Sımsıkı kapalı kalmış hep.

- Baba!

Ayağa fırlamıştı. Saldıracak yer arayan vahşi bir hayvan gibiydi. Gözleri yanıyor ve çakıyordu. Dişlerini sıkmıyor, boyuna birbirlerinin üzerinden bir ileri bir geri kaydırıp duruyordu. Rıza Baba'nın akçıl başı, tıpkı Vedia'dan ayrıldığını öğrendiği gün nasılsa gene öyle hem ürkek, hem üzgün kapıdan uzandı. Nahit saatine baktı:

- Git, söyle; onbeş dakika daha geç başlayacağız.

Akçıl baş çekildi. Sanki kapıya bir gölge düşmüş, sonra da kayıp gitmişti. Ortalıkta çıt yoktu. Nahit üst dudağını ısırdı ve gülümsedi. Bu gülümseyişte hangi duygu vardı, bilmiyordu. Belki farkında bile değildi gülümsediğinin. Ama böyle hazırlandı büyük patlamalara: Düşünmeden, anlamaya çalışmadan, duygularını mıncıklayıp kışkırtmadan. Ne gelirse gelsin. Yeniden oturdu makyaj

aynasının karşısındaki iskemleye. Çöker gibi. Ayakta duramayacağından korkmuştu sanki. Ve gene mırıldandı:

"İyi seçmiş metresimi.."

Sonra da "domuz" diye ekledi. Nereden geldiğini bilmiyordu bu "domuz"un. Hangi sezişin itişiyle olduğunu da.

İyi seçmişti metresini gerçekten de: Genç, (Vedia Nahit'le aşağı yukarı yaşıttı) güzel, zengin, ünlü bir aileden.. Bunların pek önemi yoktu; olsa olsa tamamlayıcı şeylerdi. Vedia güzel olduğunu iyi bilirdi. Parayı önemseyen Nahit değil, kendisi idi ve nihayet, ünlü aile, soylu aile, Nahit'in bunlara da metelik vermediğini yakından görmüş, üzülmüştü bile. Ama, o "Darülfünun'u bitirmiş, kültürlü, Avrupaları gezip görmüş"ler Vedia'nın tam canevine yönelmiş iğnelerdi. Sadi'nin uydurduğu metresin üstünlükleri bir gençliği, bir de bunlardı işte; zira Vedia Nahit'in nasıl bir mizaca sahip olduğunu görmüştü. Bu mizaç daima daha üstüne, daha, daha yukarılara göz dikerdi. Hem de kuru bir hırsla değil, savaşı, didinmeyi bir an bile bırakmadan.

Ve Vedia, Nahit'in aşkta da, kadında da bu mizacın peşine düşeceğini sanır, için için korkardı. Vedia belki Nuran Tiyatrosu'ndaki döküntülerden de kuşkulanmıştı. Fakat -hakikatte- öyle birşeyin olması hoşuna bile gidecek, onu sevindirecekti; çünkü, işte o zaman, Nahit küçülecek, kıskanmaya değmez biri, herhangi biri olup çıkacaktı. Bu da Vedia'nın rahatlaması, içini yiyip durmaktan kurtulması demekti. Öyle birşey oluverseydi, çocukları ve Fransız Lisesi'nden kalan arkadaşları.. gönül rahatlığı içinde yaşayıp gidecekti.

Nahit, Sadi ilk cümlelerini söylerken sezdiği mizansen havasına şimdi daha da yaklaşıyordu. Sadi herşeyi inceden inceye düşünmüş, iyi vurmuştu.

Ama bunun üzerine kuşkuyla gidemiyordu. Aklının takıldığı soru şu idi:

"İyi mi yaptı?"

Evliliği yürümeyecekti. Bunu biliyordu. Ne var ki.. Kimbilir.. Kim aksini söyleyebilirdi? Bir beklenmedik dönemeç... Bir yaz esintisi gibi geliveren bir ruh hali.. Bir, bir mucize işte, bir mucizenin olamayacağını kim iddia edebilirdi? Onların aşkı ve evlilikleri zaten bir mucize değil miydi?

İçi sızladı. Hem de nasıl. Fakat henüz Sadi dışarday-dı, çerçevenin içine girmemişti. Onu sadece, iyi mi yaptı? sorusunda hesaba katmış ve bırakıvermişti. Sadi'nin kendisini sevdiğini bilirdi. Hem de...

"Hem de? Öyle ya, hem de'si var işte."

Darülbedâyi'deki günlerinde, Sadi'nin kendisini çekiştirip durduğunu söyleyenler, hattâ sözlerini yetiştirenler olmuştu. Bunlardan iki, üçünü Sadi'nin yüzüne vurduğunu hatırlıyordu şimdi. Ama Sadi hepsinde de, o güzel yapısıyla üstün, güleç ve uçarı görünüşüyle birlikte, üzerinde durmaya bile yanaşmayan "Yok canım?"cı idi. Gözlerini alaycı bir şaşkınlıkla, şaşırmışlıkla kocaman kocaman açıp da: "Yok canım? Öyle demişim demek?" derken ne kadar da can olurdu. Hele birdenbire ciddileşip, cân sıkıntısını -ama bezgin bir şekilde- açığa vurarak: "Çocuksun dede, çocuk" diye çekip giderken, Sadi bu kadar yakışıklı, alımlı ve tiyatroda da kendisinden üstün durumda bulunsun da, kalksın zavallı Nahit'i çekiştirmeye tenezzül etsin? Olmazdı öyle şey.

Bir seferinde Vedia bile,

- Sadi Bey seni kıskanıyor... demişti.

Vedia bunu söylerken, keşfettiği şeye sevinmiş gibi gülümsüyordu. Öyle ya, sevdiği ve hiç de "birşey olmayan" bu genç adamı Sadi gibi geleceği de yapısı kadar parlak görünen birisi bile kıskanıyordu!

Nahit o zaman, hep gittikleri muhallebicide, Sadi'yi şaşılacak kadar güzel taklit ederek,

- Yok canım? Demek Sadi beni kıskanıyor? Çocuksun sen.. demişti. Gülmüşlerdi. Vedia'nın içi -dışarda la-

pa lapa kar yağarken- sımsıcak oluvermiş, Nahit'in elini tutmuştu. Durmamışlardı üzerinde.

Öyle işte: Bütün bunlara rağmen Nahit, Sadi'nin kendisini sevdiğine inanır, bunun böyle olduğunu bilirdi. O mutlaka -dediği gibi- bu oyuna Nahit'i kurtarmak için girişmişti. Başkasını düşünmek yakışmazdı, hattâ ahlâksızlık olurdu. Nahit, darmadağınık olmuş, böyle düşünüyordu.

Fakat kurt da düşmüştü içine. O "hem de" sözü yıllardır dokunulmamış, dokunulması yasak bir kapıyı aralamış gibiydi. Duramadı, Rıza baba ile gönderdiği habere rağmen, koşar gibi, dışarı fırladı ve onu gördü:

Sadi karşısına aldığı Zozo ile kaşık havası oynuyordu. Nahit onun yüzünü -flâş patlamış, düğmeye basılmış, diyafram çıt diye açılıp o yüzün o andaki çizgileri üzerine kapanmış gibi- bütün ayrıntıları ile kapıverdi. Bu yüz neşeli değil, taşkın denecek kadar mutlu idi. Bir işi iyi becermişti. Belliydi bu. Ama bir Şeytan Yago işini. Mutluluğu andıran neşe bir kutlama neşesi idi, belliydi bu. Şeytan için bile tehlikeli bir oyuna girmiş ve başarmıştı, belliydi bu. Delil, mantık, itiraf, tanık, manık yokmuş.. Kaç para ederdi, belliydi bu.

Bir yakıcı kan dalgası Nahit'in kafasını en dipteki hücrelerine kadar yaladı, sonra orada ne var ne yoksa hepsini de alıp çok uzaklara, onun bedeninden başka bir yerlere çekildi.

- Kovdum seni.

Sesi durgundu. Ve kendi sesi değildi, sanki yıllarca öteden, Madam Şake'nin pansiyonundan, Servili Medrese'den, Vasıf'ın zeytiniyle soğanından, aç midesindeki kramplardan, yüzüne buz parçaları batıran poyrazdan ve dünyanın öbür ucunda kalan Tepebaşı'ndan geliyordu. Ama yüzü ne idi ve nereden, nelerden, kimlerden gelmişti ki, orda, sahnede ve salonda bulunan yirmiyi aşkın insan ürkmüş, sinmişti. Sadi de öyle. Ama Nahit'in tek bir adamını kovmadığını, kovamayacağım, hele kendisini

kovmak için hiçbir sebebi bulunmadığını düşünebilen gene Sadi oldu. Ve gene, bütün güzelliğini belirterek yapısına ışık tutan gülümseyişini tekrarladı:

- Kovdun mu? Beni mi? Niçin?

Nahit gözlerini ona dikmişti. Susuyordu. Bu susuş söyleyecek söz bulamadığı için değildi. Kuvvet topluyordu ve toplayabildiği bütün kuvvetiyle -tam delirmiş gibi- bağırdı:

- Defol!

Bu sefer de boğazı çizik çizik olduğu için sustu. Yutkundu:

- Defol!.. Cehenneme kadar yolun var..

Daha ilkinde çatallanan sesi şimdi iyice kısık çıkıyor, ama o boyuna bağırıyor, aynı şeyi söylüyordu. Ve öfke boğarken bile, sesini düşünerek; "Bu akşam ne halt edeceğim, bu akşam?" diye geçirmeden yapamıyordu. Sonra birden sâkinleşivermişti işte. Odasına gelirken de paravanaya çarpmış, panoyu omuzlamıştı. Bolu Dağları önce gidip gelmiş, sonra da dalgalanmıştı. Artık öfkenin avucundaydı: Sadi'nin oyun oynadığına iyice inanıyordu. Yeşile çalan gabardin pardesüsünü kaptığı gibi fırladı. Leylâk Sokağı'na çıktı.

(Aradan çok değil iki üç ay geçecek, Nahit'in bu inancı hergün biraz daha yıpranacak, sonunda da Sadi'yi suçlamakla günaha girdiğine inanacaktı. Sadi de bunu bilirmiş gibi tam o günlerde kapıyı çalacak ve içeri girecekti. Nahit onu bağrına basacaktı. Böylece de Sadi'nin asıl oyununa doğru gideceklerdi.)

AKKUYRUK YUVADA

6

AKKUYRUK güvercin karşı evin çatısından aşağı süzülmüş, seçtiği, ayrılmak istemediği kendi kendini bağladığı yaşayışa dönmüştü. Uzaklardan, çok uzaklardan gelişin hüznü ve meraklı telâşı vardı; şimdi sağı solu gözden geçirmek, yuvadakileri kollamak lâzımdı.

Geçen zaman bir saatten ibaretti; ama Nahit yıllarca öteden dönüşün duygularıyla doluydu ve eski yaşayışa nereden başlayacağını kestiremiyordu. Bir kere Cekamino yoktu artık. Şadi'ye, "Siz bakıverin provaya" dediğini hatırladı. Hangi prova? Cekamino defolup gitmiş, Profesör Totti burada -yıllarca ötede- Cekamino'dan da "yok". Kendisi de hâlâ provadan söz ediyor. Asıl şimdi anlamışlardır nasıl çarpıldığını. Nasıl allak bullak olduğunu. Ama bilemeyeceklerdi neden böyle olduğunu. Anlatılamazdı ki, anlasınlar.

Döndü aynaya baktı. Ve acıdı kendine. Dert, hüzün, duygulanmalar üzerindeki hak iddiaları çirkine hiç mi hiç yakışmıyor, daha da çirkinleştiriyordu. Ama onun bu yüzünü bir tek kişi görmemişti; Vedia bile.. Sadi bile. Dahası da var. Vasıf da görmemişti. Ona en çok sokulmuş olanlar dizini taşa çarptığını, eline kaynar su döküldüğünü görenlerdi. İçinin en çok yandığı zamanlarda en az kişileşenlerdendi. Vasıf onun yüzünü, o trajik Servili Med-

rese gecesinde nasıl görmüşse Vedia'dan ve çocuklarından koptuğu gün de tıpkı öyle görmüştü. Kaslarında idi en derin acılar bile. Ve kişice değil insanca. Duyuşlara, kalbe en bağlı elemler, melâller, kederler -Nahit'te- bütün insanlara aynı tepkileri veren et ve sinir acılarına benzerdi, öyle sanılırdı. Bunu da ona sokulan üç beş kişi bilirdi. Bu yüzdendi kimsenin ona çirkin diyemeyişi.

Gülümsedi aynadaki çirkin yüze. O da birden güzelleşiverdi.

"Hah... İşte böyle. Seni yalnız ben hoş görebilirim."

Kalktı. Aynaya doğru iyice eğildi:

"Sakın ha.. Seyircilerinin önüne çıkmıyorsun."

Sahneye, ne yapacaklarını bilemeden şaşkın şaşkın oturan oyuncularının yanına geldiği zaman canı sıkkın bir adamdı artık, canı sıkılmış Nahit Bey'di. Anlıyorlardı: alttan alta da hâlâ öfkeliydi, Nahit Bey. Esmerliği daha belli oluyordu işte. Oradakilere tek tek baktı ve işaret etti:

- Sen oynayacaksın Cekamino'yu. Git ezberle. Yarın sabah hazır olmalısın.

Çenesini bir yeniye doğru uzatmıştı. Bir köşede sinmiş "birşeyler öğrenmek için" oturan delikanlı bu işe oradakilerin hepsinden çok şaşırdı. Hattâ aptallaştı, kekelemeye çalışıyordu. Nahit bırakmadı:

- Yallah.. Vakit yok. Dur nereye? Var mı sende müsvedde?

Delikanlı başıyla "hayır" dedi.

- Şadi Bey, verin ona bir nüshasını piyesin.

Şadi'ye bakarken, Neclâ'nın locaların dibinden, başı öne eğik, omuzları kısılmış, sahneye doğru geldiğini gördü. Ağlamıştı galiba. Üzerinde durmadığı kuşku bir defa daha duyuruyordu kendini; Sadi'yi, bu kadını ağlatacak davranışa sürükleyen ne idi?

Çalgıcılara döndü:

- Var mı sizin işiniz?

Upuzun boyunlu davulcu dalga geçerken yakalanan bir öğrenci gibi atıverdi:

- Yok efendim.

Kemençeci düzeltti:

- Bir kantocu deneyecektiniz galiba.

- Ha... Evet... Geldi mi?

Şadi cevap verdi:

- Dışarda bekliyor.

- İyi ya, gelsin odaya. Paydos. Olanlar için özür dilerim. Siz biraz daha beklersiniz; bakmak gerekir belki gelen hanıma.

Son sözü çalgıcılara söylüyordu. Onlar oldukları yerde, oldukları gibi kaldılar. Ötekiler çekip gitmek için acele ediyorlardı. Nahit de -ama bu sefer bile bile- panoyu omuzlayıp Bolu Dağlarını dalgalandırdıktan sonra odasına döndü. Neclâ oradaydı ve tahmin ettiği gibi ağlamıştı. Gözleri hâlâ yaşlıydı, mendilini mıncıklayıp duruyordu. Nahit bundan önce, belki on defa, yirmi defa, fakat bambaşka konularda ve meselelerde olduğu gibi, sevgi dolu, yardıma hazır sordu:

- Hayrola?

- Yok birşey.

- Peki. Otur istersen.

Kendisi geçip oturdu Aynaya doğru kaçamak bir bakış: Tamam, dibe, en dibe inmişti. Dalgalar istedikleri kadar büyüsünlerdi artık. Nahit, Nahit Bey'di artık:

- Çay içer misin? Ben içeceğim, Rıza baba!

Akçıl baş kapı aralığından belirdi. (Bu adam hiç konuşmaz mıydı?)

- Baba çay.

Konuşmak, aslında ne kadar zordu. İşte Neclâ.. Kadının elindeki bildiğimiz mendil değil de alimünyum veya kalay yaprak olsaydı çoktan bitmiş, yerde mini mini parçalardan bir yığın yapmıştı. Ama, o konuşamıyordu işte.

Nahit gülümsedi, Neclâ alındı:

- Kolay tâbi...

- Nedir o kolay olan, Neclâ?

- Hiç...

- Söyle, söyle... ben de "kolay tâbi" diye geçiriyordum içimden. Vallahi.

Neclâ'ya "Vallahi" de yetmedi, inanmıyordu.

- Vallahi.. gevezelik ne kadar kolay diye düşünüyordum. Ama konuşmak? Zor o, değil mi? Ben onun için gülmüştüm. Bu da seni gücendirmek kadar kolay.

Neclâ oturdu. Daha doğrusu, krallar, kraliçeler, piyesine göre de "zalim baba"lar otursun diye, Bitpazarı'ndan alınan şatafatlı ve metelik etmez koltuğa ilişti:

- "Ayrıl sen de.." dedi. O işte, Sadi..

- Ayrıl.. git. Gücenmem emin ol.

- Bilmez gibi konuşmayın, Nahit Bey.. ne ile geçiniriz?

- Sordun mu bunu?

Başını eğdi, dümdüz, kumral ve değerli saçları yana döküldü: Sormuştu. Sorduğu için de utanıyordu. Çünkü sormamalıydı, yüzlerce hattâ binlerce lirası -veya liraları- olsa da Sadi -yüzakıyla göğsünü gere gere benimseyemeyeceği erkeği- kimbilir ne haltlar karıştırdığı için kovuldu diye Nahit Bey'i bırakıp gitmek nankörlüktü. Hattâ ihanetti. Neclâ da -o zavallı, yürekler acısı şartlarına ve yaşayışlarına rağmen- nankörlüğü, hele ihaneti ölümden beter gören kadınlardandı.

- Zorlama kendini Neclâ.. söyleyemeyeceklerini söyleme. Sonra, tanırsın beni.. ben senin kardeşin.. ağabeyin, hattâ babanım.

Neclâ saçlarını sertçe silkerek kaldırdı başını. İçlerinde güneş biriktiren taşlar gibiydi iri gözleri. Hem de temiz ve dürüst. Nahit'in sözünü kesti:

- Hepimizin. Rıza babanın da.

Sesi de o baş silkişine uygundu; kimsenin bilmediği bir gerçeği dünyaya ilân eder gibi idi.

- Sağol. Diyeceğim, git. Ben seni izinli sayarım. Tut ki hastalandın. Olmadı mı hiç?

Gözleri sislenmişti, alacağı cevaptan korkar gibiydi.

- Benim hak peşine düştüğümü gördün mü sen? Adam kovduğumu? Ha?

Neclâ ayağa kalktı. Şimdi üzgün bile değildi:

- Bu son denememiz olur ağabey. Ama biraz da işin aslını öğrenmek için gideceğim onunla. Kendimi yokluyorum da, ı'ıh... eskisi gibi değil artık. Katlanmak olacak bu. Dediğim gibi; işin aslını öğrenmek için.

Nahit gene gülümsedi:

- İşin aslı filân yok Neclâ.

Neclâ bir adım yaklaştı:

- Asıl onun için ya.

- Anlamadım?

Tutmak için epey uğraştığı nefesini bırakıverir gibi:

- Sadi'yi.. dedi. Sadi'yi öğrenmek için. Bence siz bile tanımış değilsiniz onu. Bence değil; böyle bu. Yalan mı? Bakın işte itiraz edemiyorsunuz. Ne kadar yakın olsak da insanları tanıyamıyoruz Nahit Bey. Bir yanları hep kendilerine kalıyor. Belki, kendilerinin bile ortaya çıkana kadar bilmedikleri bir, ya da birkaç yanları var. Sonra kadın daha da kör oluyor. Belli şeylerle ilgileniyor, gerisini umursamıyor. Ama, birgün, bir de bakıyorsunuz karşınızdaki bambaşka bir adam. Sanki ilk defa görmüşsünüz gibi. Yıkılıyor o zaman kadın.

Bu sefer de Nahit tutamadı kendini:

- Adam... insan; o zaman da yıkılıveriyor insan.

- Evet. Düşman size o.

- Düşman mı? Hadi canım sende..

- Öyle geldi bana.

- Gelmiştir... elbette... öyle bir sahneden sonra insan babası da olsa ağzına geleni söyler. Rahmet okuyacak değildi ya.

Neclâ konuşmaya başlamadan önceki gibiydi gene:

- Konuşmak çok zor; haklısınız.

Kendi kendine mırıldanır gibiydi, dalgındı. Belki de cümlelerini bulamıyordu aklından geçenlerin. Denedi ama:

- Demin söylediklerine baktığım yok benim. Demin söyledikleri bana sadece daha önce olup bitenleri düşündürdü.

Canlanmıştı: oltanın ucuna birşeyler takılmış olmalıydı. Koltuğa oturdu:

- Bak ağabey.

Kısmet değilmiş. Rıza baba elinde çay tepsisi ardında bir gölge kapıda beliriverdi. (Nahit bu rastlantıyı sık sık hatırlayacak ve: demek ki, vakti yetmemişmiş diye acı acı gülümseyecekti. Neclâ ile konuşmaları kesilmese ve uygun bir hava kurulsaydı belki asıl meseleyi sezecek, Sadi de yanma bir defa daha sokulamayacak, oyununu oynayamayacaktı.).

Rıza baba o bitmeyen suskunluğu ile girdi, çayları bıraktı ve dışarda birinin olduğunu hiçbir sözün anlatamayacağı kadar açıklıkla anlatıp çıktı. Nahit hatırladı, "İyi ya gelsin" demişti. Dışardaki gölge o idi işte.

- Gel kızım.

Üşümüş, soğuktan tortop olmuş, miyav demek için ağzını açan, ama miyav demek için nefesi yetmeyen minicik bir kedi idi bu. Nahit'in yüreği -yıllardan beri nasılsa öyle- cızz ediverdi. Başladı makyaj masasını ne yaptığının zerre kadar farkına varmadan karıştırmaya. Daha sonra o masaya bakacak ve Rıza babaya çıkışacaktı, kim karmakarışık etti gene burayı? diye.

- Evet?

Minicik kediden ses gelmedi.

- Beni görmek istemişsiniz?

Gene ses yok kedicikte.

MUCİZENİN ÖNCESİ, ORTAMI, RANDEVUSU OLMAZ

7

KIZ -minimini kedi yavrusu- belki de kendisini iyice görmesi ve notunu vermesi için susuyordu. Öyleyse boşunaydı bu; Nahit göreceğini görmüştü:

Duru, beyaz bir ten. Ramp ışıkları can düşmamdır bunun. Aşırı makyaj ister. O zaman da "süs güzeli" dedirtir. Üstelik boy kısa, yapı ufak tefek. Yaramaz bu da sahneye. Manto bol olmasa başka birşeyler düşünülebilir. Ama pır pır edip duran kirpikler? İyi bilirdi Nahit bunun ne demek olduğunu: Ya iflâh olmaz bir utangaçlığın, ya da ondan beter bir budala kurnazlığın morsudur bunlar.

Öyle veya böyle, bir amatör -bir heveskâr- işte, Kanto'ya çıkacak... kantocu olacakmış. Kimbilir hangi evden, hangi gönül hikâyesinden, hangi yoksulluk veya ihânetten dökülüp geldi? Belki de yatağında, uykusuz gecelerinde veya endam aynasının karşısında kadınlığının üstünlüklerini bir bir bulup çıkarmıştır.

Nahit benzerlerini çok görmüştü. "Kedi yavruları" derdi onlara. Minimini kedi yavruları. Ve yüreğini sızlatan bir sevgi duyardı.

Sokak kedisi -sanat ana- doğurur ha doğurur, ikicik emzirdikten sonra da, kış kıyamet demez, eşiklere bırakıp yeni doğumlara giderdi. Poyraz dışarda duman attırır, soba içerde gümbür gümbür yanar, kapınızın önün-

den de incecik bir miyavlama, kalbe giden damarlarınızı cızırdata cızırdata gelir. Susması için bu sesi işitmemek için vermeyeceğiniz şey yoktur; ama bilirsiniz ki sustu mu öldü demektir, siz öldürdünüz demektir.

Nahit sordu:

- Evet?

- Ben...

Ama arkasını getiremedi. Ses kısık, basık, boğuk çıkmış ve kız daha önce nefesi ile burnunu zorlamıştı. Nahit, "nezle" diye düşündü. Belki korunamıyor, belki de beslenemiyordu. İçi burkuldu ve aynaya baktı: Gözlerinin dışında bütün çizgileri donuk ve mânâsız yüzü, bu yüzün sağ gerisinde ama kilometrelerce uzakta gibi görünen Neclâ... Neclâ başı eğik oturuyor ve hâlâ mendilini didikliyordu. Sonra aynanın sol kıyısında bir tutam saç ile bir mantonun yarısı. Gri bir manto. Bol üstelik. Gri gözden kaçmak isteyenlerin rengi, diye düşündü. (Zaman geçecek, Nahit aynada gördüğü bu ölü sahneyi sık sık hatırlayacaktı: Bir resim gibi. Ve bu resimde sonraları Sadi de yer alacak, böylece de kaderin bu anda nasıl bir düğüm attığını bilecek, fakat ne kadar çalışırsa çalışsın bu başlangıç noktasıyla sonradan olanların arasındaki bağları kuramayacak, anlayamayacaktı: "Aşk ve aşkın hâletleri, ayın olayları arasına sığdırılmıyordu; onlardan yıllarca sonralara da sırlar, anlaşılamayan, yorumlanamayan birşeyler kalıyordu." Nahit didinecek, başı çatlayıncaya kadar didikleyecek, fakat ne bu sahnenin, ne de bu kadının hazırlayacağı, yön vereceği yaşayışının sırlarını çözemeyecekti. Sık sık tekrarlayacaktı: "Ah, minel aşk ve hâlâtihi.. Arraka kalb-i men hararâtihi.")

Birdenbire gene kıza döndü, kalktı:

- Söyle, madem geldin..

Kız nefesiyle burnunu zorladı..

- Ben..

Arkasını getiremedi. Ses kısık, basık, boğuk çıkmıştı. "Böyle seslerin heyecanlandırdığı erkekler vardır."

Neclâ, aklı başına geç gelmiş gibi, doğruluverdi:

- Ben izin isteyeyim ağabey.

Kız kendisinden çekinmiş olabilirdi pekâlâ. Nahit de anladı bunu. Neclâ elbette çok daha önemliydi ama:

- Peki. Gene gel.. dedi.

- Gelmek istiyorum.

Neclâ çıktı. Nahit kıza iki adım daha yaklaştı ve gülümsedi, Nahit'in ufacık hilesidir bu: "Az kalsın unutuyordum" der gibi gülümseyerek bakınca iş kolaylaşıyor, inceleme fırsatı ele geçiyordu; çünkü tesbih böceği ürkmüyor, tortop olup kapanmıyordu.

Ve Nahit'in görmesi, olabileceği kadar yakalaması gerekir: O her yeni gelende kendisinin ilk başvurduğu tiyatro sahibini hatırlar. O adam, insana: "Dur hele, nelerin noksan, nelere yaramazsın, göreyim" diye bakanlardandı. Bunun acısını unutamadı ve tiyatrosunu kurduğu günden bu yana, "Neleri var, nelere yarar" diye baktı gelenlere.

Bir adım attı ve ilk gördüğü şey kızın harikulâde gözleri oldu. Nezlenin ateşi bu iri yakutların ardında yalazalanıyordu. Burnun havaya kalkık ucu hafifçe kızarmıştı. Göğsün inip kalkışı da heyecandan değil, nezledendi, zor nefes alışındandı. Ve kızın çok güzel olduğunu gördü. Ama bu güzellik çarpıcı değildi. Aramak, bulup çıkarmak gerekiyordu onu. Bu da o isterse, dikkat çekmeye gönlü yatarsa olurdu.

- İsminiz?

- Semra, efendim.

Ses aslında da basıktı. Böyle seslerin heyecanlandırdığı erkekler vardır. Nahit bir başka gülümseyişle baktı:

- Yok, yok.. asıl isminiz?

Duru beyaz yanaklarda ürkek bir pembelik kaçacak yer aradı:

- Hatice, efendim.

- Hep Hatice hanım kalsa olmuyor mu? -Kız anlamadı. Hatice'nin tiyatro için silik kalacağını, hele bir

kantocuya hiç yakışmayacağını düşünmüş olmalı idi. Nahit: Yok.. diye gülümsedi yeniden- yani bu işi hiç denemeseniz diyorum.

Kız hırçınlaşır gibi oldu:

- Çok istiyorum, efendim.. karar verdim sonra.

Nahit bunu anladı: Kararını vermişti ve kararının peşinden bohçasını götüren kız -veya kadınlardan- idi o. Farkına varmadan ciddiye almaya başladı:

- Peki neden kanto? Daha önce çıktınız mı?

- Hayır efendim.

- Madem öyle, işe ufak tefek rollerden başlasak. Bir görsem?

- Lütfen efendim.. Çok rica ediyorum kantoda görünüz.

- İyi ya.. Buyurun: çalgıcılar bekliyor.

Kızın yılan görmüş tay gibi geriliverdiğini anladı. Ve anladı ki bu işe evlerinde karar verenlerin çoğu gibi, o da doğrudan doğruya seyircilerin karşısında okuyup oynamak istiyordu. Kolayı budur sanıyor, denemeden karşısına öcüler çıkacakmış gibi korkuyordu.

Islık, kahkaha, düüt, kısacası fiyasko Nahit'e de Nuran Tiyatrosu'na da vız gelirdi. Ama işin bir haysiyeti vardı ve geleceklere de, gelmişlere de kötü örnek olurdu. Asıl kötüsü, söz olurdu. Parmak kaşlar çatıldı:

- Denemeye mecburuz.

- Deneyin efendim... Seyreden olmasın ama.. Sizden başka.

- Kimse yok zaten.

- Çalgıcılar da.

Gün, zehir gibi geçmiş, unutulan zamanların karnı deşilmiş, göğsü yarılmıştı... Kalb, ciğer, bağırsak, ne varsa ortaya dökülmüş, Nahit deliye dönmüştü. Nuran Tiyatrosu'nun görmediği şeyler olmuş, bütün bunların üstünden de yarım saat bile geçmemişti. Üstelik işte bu durum da aykırının aykırısı idi: Hanım kız kantoya çıkmak istiyordu ama oyununu çalgıcılar bile seyretmemeliydi.

Nahit, gene de, az işitilen kahkahalarından birini koyverdi: Tatlı, çünkü candan. Bırakıverdi kendini bir çocuk oyununa:

- Çalgıcılar da mı? Gel... Ona da peki.

"Gel" demişti. Böyle uçarı samimileşmeler, otuzyedi yaşına rağmen, onu iyiden iyiye utandırırdı. Ama havada hâlâ hoşuna giden, keyfinin kaçmasını önleyen birşey vardı. Bu da doğrudan doğruya kızdan geliyordu.

Sezmişti Nahit: Kız donuk görünüşünün ardında işveye, şuhluğa yatkın bir mizaç saklıyordu. "Görürüz" diye düşündü: "Şeytana kök söktürenlerden misin sen?"

Bunu sormak istermiş gibi bakıyordu kıza, fakat,

- Buyurun.. dedi ve kendisi önde o arkasında sahneye giderlerken sorulması gerekeni sordu: Ne çalsınlar?

Hatice düşünmedi bile:

" - Damdan dama atlar yar."

Nahit bunu ilk defa işitiyordu. Hatırlayabilecekmiş gibi tekrarladı:

" - Damdan dama atlar yar."

İçi genişliyordu, ferahlıyordu, neden olduğunu bilmeden hoşlanıyordu. Hatice arkasını getirdi:

" - Püsküllleri sarkar yar: hop sana yandım." Yanlış oldu, hop sana yandım değil, o daha önce: "Bir tanem."

Nahit kendisini tutamadı, daha doğrusu tutmadı ve güldü:

- Ne güzel şey.

Cevap ciddi ciddi verildi:

- Çok güzeldir efendim.

Sahneye çıktılar. Çalgıcılar bekliyordu. Nahit duraklamadan yapamadı: Perdeyi kapattıracak veya kapatacak, onlar çalacaktı, kız da kendisine oynayacaktı. Görülmemiş şey. Yutkundu:

- Topaç, yavrum siz şeyi "Damdan dama atlar yâr"i biliyor musunuz?

Aşağıdakiler birbirlerine baktılar, Nahit de işi İbiş'liğe vurmaktan başka yol bulamadı:

- Püsküllleri de sarkarmış, hani?

Üç adım arkasından minicik, ama nezleli bir kahkaha geldi. Ancak kendisinin duyabileceği, ama içten geldiği belli bir kahkahacık. Dönüp bakamadı. Zaten Topaç soruyordu:

-Hayır efendim, nasıl birşey acaba?

"Nahit Bey"liğini bulmaya çalıştı:

- Bilmiyorsanız ne soruyorsunuz?

- Belki şeyi biliyoruzdur... Sözleri değil de havayı, efendim.

- Haa.

Kıza döndü. İkicik ses verse iyi olacak, iş kolaylaşacaktı. Tabii gönlü yatarsa. Ama Hatice onun birşey söylemesine zaman bırakmadı, çalgıcılara doğru bir adım attı ve başlayıverdi:

" - Damdan dama atlar yâr, hop sana yandım. Püsküllleri sarkar yâr, bir tanem."

Kesti ve bekledi. Hayır, bilmiyorlardı. Kız biraz üzülür gibi oldu. Beride Nahit notunu vermiş bulunuyordu: Ses umulmayacak kadar işleyici idi: "Keşke hep nezleli olsa" diye düşündü. Zordu tıkalı burunla söylemek, ama sarıveriyordu insanı. Sıcacık, yakından, çok yakından. Sonra kızın, tam Nahit'e göre bir huyu vardı: İş'i kurtarmak gerekince çekinme mekinme kalmamış, okumaya başlayıvermişti. Hem de, bilmeseler bile bir söyleyişte öğretmek istermiş gibi, hırsla.

Nahit sordu:

- Başka birşey?

Şimdi kıza bambaşka bir gözle bakıyordu: Halis kan bir sahne mizacı. Kimbilir nerelere kadar yükseltilebilirdi? Şanslıydı da: Adı tiyatro, pisin pisi sahnelerden birine düşmemiş, Nahit'e gelmişti. Demek, Nahit'i arayıp bulacak, bataklığa düşmeyecek kadar akıllı, temkinli idi.

Dudaklarını emip durduğunu görünce ekledi:

- Bilinen birşey? Bir çiftetelli? Ne dersiniz?

- Ne olursa olsun efendim.

Nahit çalgıcılara döndü:

- Çalın birşey.

Kız birşey söylemek ister gibiydi. Nahit hatırladı ve çalgıcılar aralarında konuşup da kararlaştırıncaya kadar çabucak, ama utana utana gidip perdeyi çekti. Perdenin iki ucu kavuşurken son gördüğü davulcu idi. Bu da, Nahit'e, şaşkın şaşkın boyun uzatmış bir kazı hatırlattı. İçinden boyuna gülmek geliyordu. Puslu ve pusuna kömür tozları, isler sinmiş kader değişiyormu idi, ne?

Perdenin arkasından oynak, ama kolay bir hava geliyordu. Acaba şimdi çalgıcılar da gülüyor veya gülmek istiyorlar mıydı?

Baktı: Hatice mantosunu çıkarıyordu. Fonda, Bolu Dağları'nı gösteren bir pano vardı. Dağların eteklerinde de tahtadan yapılmış kocaman bir kaya parçası. Hatice mantosunu fırlatıp attı kayanın üstüne.

Yaz renklerinden -kırmızı, turuncu, sarı- emprime bir entari bedeni iyice sarmıştı. Bel akıl almayacak kadar inceydi. Kalçalar, sımsıkı, iri değil, memeler de öyle. Sağ bacak hafifçe çarpık ve ötekinden biraz ince. Fakat Nahit "Kim bakar sağ bacağa" diye düşündü. Heyecanlanmıştı.

Hatice bekliyordu.. Birşeylerin, kendisinden başka kimsenin bilemeyeceği, göremeyeceği birşeylerin gelmesini bekler gibi. Belki nerede bulunduğunu da unutmuştu ve Nahit'i görmüyordu artık. Dudakları birdenbire bir başka şekilde aralandı, gerildi. Gözleri kinli kinli baktı. Kinli... Veya meydan okuyuşun öylesine kinli demekten başka söz bulunamazdı.

Yakaladığı belliydi beklediklerini. Havanın can alacak yeriymiş meğer bu: Sahnede -üç değil- iki defa döndü ve -iki değil- bir dakika kadar durdu ve oyun nasıl oynanırmış, oynayan kadın ne imiş, Nahit'e gösterdi.

Başardığından emindi. O saklanamayan güvenle baktı, bekledi. Doğru; meydan okuyuştan başka birşey değildi deminki duruşu ve yüzündeki ifade.

Perdenin arkasından dışarda, çok uzaklarda, belki de bambaşka ve hattâ sınırların ötesindeki şehirlerde çalgı çalıyordu. Dünya ne olduğunu ve neler olabileceğini -Nahit dahil- bilmiyordu. Bilinemez, kestirilemez şeyler olacaktı. Belliydi bu. Nahit artık düpedüz heyecanlıydı. Ve Hatice hep aynı ifade ile bekliyordu. Dimdik bakarak.

Nahit başını kaldırdı. Tamam; kız alacağını almıştı, yürüdü, mantosunu kayanın üstünden çekti, giyindi. Ama ağır ağır. O kayanın ardında, bu akşam İbiş'e -Nahit'e- ve dost bildiği, ama küçük hanımını elinden çekip alacak olan beyzadeye haydutlar pusu kuracaklardı. Beyzade sağ salim kurtulacak, ama İbiş -Nahit- ağır bir yara alacaktı. (Hem kalbinden, hem yüreğinden.) Ve İbiş işte tam bu sırada öğrenecekti canından çok sevdiği küçük hanımı ile dostu beyzadenin birbirlerine vurgun olduklarını.

Bu "küçük hanım"ın da, bütün oyunlarındaki küçük hanımlar gibi, kendisini asla değil, ötekini, yakışıklı, giyimli, kuşamlı "jön"ü sevdiğini, kendisinin bulutlar ötesinde yıldız avlamakla avunup gittiğini o kayanın dibinde anlayacaktı İbiş ve inleyecekti:

" - Bana bakma, sen git bey. Ben iflâh olmam, vuruldum ben. Kalbimden vurdular beni. Sen var sevdiceğinle mes'ut ol. Yılda bir anın beni, yeter bana. Durmayın bu uğursuz yerde, varın gidin."

Ve millet, bu sahneye kadar nasılsa, gene katıla katıla gülecekti İbiş'e, yâni Nahit'e.

Nahit, Nahit Beyliğini bulmaya çalışarak doğruldu. Kız gri mantosunun içinde kaybolmuş, duruyordu. Aralarında kilometreler, kilometreler -beş adım- vardı. Kız hangi duygudan geldiği anlaşılmayan bir sesle sordu:

- İyi mi?

- İyi. İyi.

- Tamam mı?

Nahit ona bakarak gülümsedi. Bu gülümseyişte önleyemediği bir hüzün, teslim bayrağını andıran birşey vardı. Daha sonraları Hatice'nin -tik değil ama- bu "iyi mi"lerini, "tamam mı"larını cevaplandırmak için neler çekecekti. Kız sordu:

- Ne zaman başlayabilirim?

Fakat mesele Nahit Bey -Nuran Tiyatrosu- için o kadar kolay değildi.

Perde açılınca, çalgıcılar başta olmak üzere, salonu ve kat kat balkonları dolduran -her sınıftan, her yaş ve karakter ile her çeşit duygudan- yüzlerce nefes yüzüne çarpınca ne olacaktı?

Nahit kendisini toparlamaya çalışıyordu. Gülümsedi. Bu da bir çaba sonucu idi. Sordu:

- Sizin için mühim olan başlamak mı, işe girmek mi?

Bu sefer dağılan Hatice idi; gene okullu kız oluverdi:

- Anlamadım efendim?

- Yâni şimdi anlaşsak da oyuna çıkmayı daha sonraya bıraksak nasıl olur, diyorum.

Hâlâ kapalı duran perdeyi hatırladı. Çalgıcılar kızın durduğunu anlamışlardı, ama Nahit Bey birşey söylemediği için çalmaya devam ediyorlardı. Ve kimbilir ne halde idiler, ne düşünüyorlardı? Gitti, ipi çekerek perdeyi açtı:

- Tamam... gidebilirsiniz.

Sahnenin üstündeki ışığı söndürdü.

- Buyurun, konuşalım.

Odasına doğru yürüdü. Şimdi herşey nasıl başladılarsa gene öyle idi: Kız üç adım arkasından, gri ve bol mantosunun içinde silik mi silik, bir parça endişeli, daha çok kararsız. Nahit'e gelince, o bir saat önce bastıran duygular yeniden suyun yüzüne çıkmış gibi içine kapalı görünüyordu. Hakikatte ise düşündüğü tek konu bu kızdı: "Beklenmeyen ziyaretçi.."

Nahit düşünüyordu: Kendisi gibi bu kız da işe birşey katmak isteyenlerdendi. Onun da keşifleri vardı. Böyle

olmasa, Nahit'in bile, seyretmek bir yana, işitmediği o "Damdan dama atlar yâr"ı nereden bulup çıkarabilirdi?

Düşünüyordu: Nasıl birşeydi acaba "püsküllerı sarkar yâr?" ve nasıl oynanırdı? Yadırgamaya yatkındı; ama görmüştü kızın oyununu. Sinirleniverdi: Birşeyi iyi değerlendiremedi, hakkını veremedi mi böyle olurdu, sinirlenirdi. Gerçekte önemli olan kızın oyunu değildi. Hattâ oyununun lâfı bile olmazdı. Mesele kızın mantosunu çıkarışında, bilinmeyen bir yerden beklenmedik birşeyler gelecekmiş gibi duruşunda, nihayet oyununu bitirdikten sonra -bitirmek mi? bitirmeye lüzum bile görmeden, işte bu kadar der gibi, kendisine bakışında idi..- mantodan, istiridyeden çıkar gibi çıkışında idi.

Öyle, bu kız işe birşeyler katanlardan, keşifleri olanlardandı. Şehzadebaşı belki de Peruz'larda, Şamran'larda buldum sandığını işte bu kızda -adı ne idi çıkaramadı- bulacak, delirecekti. Yaşını kestirmeye çalıştı, onu da beceremedi, yirmi, yirmibeş arası birşey olmalı dedi.

Rıza Baba kapıyı itti. Nahit'in içinden de, bekleyen kıza, "Buyurun" demek geldi. Bu kadarı da fazlaydı. Girdi, aynasının önündeki iskemlesine oturdu. Kız ayakta bekliyordu.

- Oturun.

Kız ezilip büzülmeden oturdu krallar koltuğuna. Ama hepsi o kadar: Aldığı sonuçtan içine güven geldiğini belli etmiyordu. Pekâlâ, "Cudi Efendi Tiyatrosu -veya- Sahne-i âlem var" der gibi davranabilirdi. Bu da Nahit'e pek aykırı gelmezdi; hak etmişti, hakkı olduğunu göstermişti çünkü. Böyle davranışları, eli yüzü biraz düzgün, dökünlülerde bile görmüştü... Ve oyuncu, artist lâf... sahneler için kupkuru bir kadın bulmak mesele idi. Millet de artık rum ve ermeni hanımları pek istemiyor, Türk olsun istiyordu. Bunun ayrı bir önemi vardı artık.

Kapı çekilmişti, ama herzaman olduğu gibi aralıktı.

- Rıza Baba, çay. İki de limon alıver.

Kıza döndü:

- Evet?

- Efendim?

- Sizin için anlaşmamız mı mühim diyorum. Daha açık anlatayım: Size tiyatromuzda iş verebiliriz. Hemen de işe başlamış sayılırsınız. Şimdi.. İsminiz ne idi... affedersiniz. Hatırladım; Hatice hanım, bakın ne var: Oyunculuk başka işe benzemiyor. Dikiş bilir misiniz?

- İşte... biraz.

İster istemez aklı kaydı. Bu ses nezle geçtikten sonra da, böyle gelir de insanın içinde bir yere dokunur muydu?

- Farzedin terzisiniz. Veya hırka örüyorsunuz. Bilir misiniz? İyi. Ben bir hanım tanıyorum. Mahmutpaşa'ya, Kapalıçarşı'ya hırka, kazak filân örüp gül gibi geçiniyor. Biliyor musunuz, bu hanım tam üç çocuk okutuyor. Benden genç, ama elini öpmek gelir içimden.

Nerdeee? bakıyor ve Hatice'nin bu dokundurmalı örnekten sâdece tedirginlik duyduğunu görüyordu:

- Ne ise. Diyeceğim şu: Elbiseyi herzaman becerebildiğiniz kadar güzel diker, hırkayı da öyle örersiniz. Yeter ki, başınız çok ağrımasın, içinize bezginlik gelmesin. Ama bizim iş öyle değil. Dev gibi kaabiliyeti vardır adamın. Artist olmak için ne gerekse vermiştir Tanrı. Denersiniz, provalarda bir hârika. Tamam buldum dersiniz. Afiş asılır, gece gelir çatar, perde açılır. Bir de bakarsınız ki aaa! O gitmiş, yerine sünepe, salak, sarsak biri gelmiş. İyi mi?

"İyi mi ile tamam mı?"yı kızın söyleyişlerini hatırlayarak söylemiş ve bakmıştı. Kız, söylenenler kendisine değilmiş gibi dinliyordu.

- Seyirci var, seyirci. Anlatabildim mi?

- Evet efendim.

Buz gibiydi sanki. Canı sıkılmadı ama; aksine neşelendi ve "Bir böhh diyeyim şuna" diye düşündü:

- Seyirci ya.. Canavar yâni. Hem de nasıl. Sen, yâni artist, döktürdüm, kuş kondurdum dersin, o tepinir, ıslık

çalar, bağırır, on sıra öndeki tanışıyla çene yarışına girer, tanıyan tanımayan ona katılır. Bir de bakarsın iş el şakasına dökülmüş. Veya seni, yâni sahnedekini diyorum, o kadar beğenir ki... Allah... Fıstık, çekirdek, sakız leblebisi yağıyor. Sonra lâf atmanın binbir çeşidi.. En akla gelmeyenleri. Localardaki beyler mi? İş bu kerteyi buldu mu, onlar için artık sahne değil salonla balkonlar tatlıdır. Ho ho hoo! diye güleni mi ararsın, at gibi kişneyeni veya tavuk gibi gıdaklayanı mı? Aklına gelmeyen bütün hayvanat sesiyle birlikte hepsi vardır. Oyna artık sen.

En akla gelemeyecekleri anlatmış gibi sustu, aldığı sonucu görmek için baktı.

- Biliyorum efendim.

- Nereden?

- Tahmin ediyorum demek istedim.

Başka ne yapabilirdi? Boynu bükük sordu:

- Peki, karar?

Akıllı akıllı konuştu:

- Siz nasıl uygun bulursanız öyle yaparım, efendim. Korkmuyorum. Fakat isterseniz beklerim. Benim için asıl mühimi bir iş bulmaktı.

Nahit'te hırka örerek üç çocuğuna bakan hanımı yeniden hatırlayacak hal kalmamıştı:

- Güzel. Öyle yapalım. Bu arada piyeste de deneriz. Bir de bakarsınız, Elize Binemeciyan, Vedia ve Neyire hanımlardan üstün bir aktristimiz oluvermiş.

Hatice'nin hep aralık duran dudakları bir gerilişle kapanır gibi oldu; birbirlerine yaklaştılar, Nahit de aklından: "hıh, güldü galiba?" diye geçirdi ve hükmünü verdi: Bu kız gülümsemesini bilmiyor.

Asık suratlı değildi. Donuk da değil. Fakat geldi geleli gülümsediği olmamıştı. Halbuki hanımlar gülümsemek için ne kadar çok fırsat bulurlardı. Onun bu hâli kanto için, acaba iyi miydi, yoksa kötü mü? kestiremiyordu Nahit: hiç yapmadığı şeylerden birini yaptı, lâf olsun diye konuştu:

- Nasıldı sizin o hava?

Mânâsızlığı hemen anladı. Üstelik kız da bunun böyle olduğunu bal gibi hissettiriyordu. Acele acele düzeltti:

- Yok, yok... Sözlerini sordum tabi..

Bir an, sessizlik oldu. Kızın nefes alıp verişini, bir ipek hışırtısı gibi işitiyordu. Nezlenin araladığı dudaklar gene bir gerilişle birleşir gibi oldular. Bu da, galiba, bir bağışlama gülümseyişi idi. Kız öne doğru eğilerek okudu.

"Damdan dama atlar yâr. Hop sana yandım.

Püsküllleri sarkar yâr. Bir tanem."

Okuyuşun o gülümsemeyen yüzle zerre kadar ilgisi yoktu. Seste çok alttan, ama mutlaka fark edilen bir cıvıldama vardı. Nahit'in içinde aynı neşeleniş belirdi:

- Çok tatlı. Ama o "püsküllleri" değil, zülüfleri olacak galiba.

- Zülüf elbette. Fakat alay ediyor kız. Bakın, arkasını da söyleyeyim göreceksiniz:

"El eyledim gelmedin. Hop sana yandım.

Horozlardan korkar yâr. Bir tânem." Nasıl?

Nahit artık sesli gülüyordu:

- Çok hoş. Nasıl oynuyorlar?

- Bilmem.

- Eee?

- Vardır oyunu. Ama ben kendim buldum, uydurdum birşey işte. İyi mi?

Sorulur mu? Bayılırdı Nahit böyle şeylere.

- İyi olmaz mı? Çok iyi.

Rıza Baba çayları ve limonları getirdi.

- Sağol Baba. Topaç orda mıydı?

Oradaydı; çünkü Rıza Baba'nın başı bir milimetre öne eğilmişti. "Orası" da, Yavru'nun bitişikteki avuç içi kadar kahvesiydi. Baba çıktı. Nahit onun Topaç'ı çağırmaya gittiğini biliyordu. Çekmecesinden bir bıçak çıkardı, limonlardan birini ortadan kesti.

- Verin bana çayınızı. Rıza Baba Mınakyan Efendi'nin tiyatrosunda çalışmıştır, bunu biliyor muydunuz?

- Hayır efendim.

Sözgelişi sorulan suale ciddi ciddi cevap veriyordu. "Ya aptalın biri, yahut da şeytana kök söktürür." Nahit bunu düşünmeden yapamadı. Ama hiç oralı olmadı:

- Dinleyin şimdi. Anlaştığımıza göre bundan sonra benim sözüme uyacaksınız. Birazdan Topaç gelecek. Bizim davulcu. İyi anlar o bu işlerden. Bu havayı.. türkü gibi birşey, değil mi? İnşallah sazla çalınmayınca sudan çıkmış balığa dönmez.. birkaç defa... iki defa... iki defada kapar Topaç.. iki defa söyleyeceksiniz, o da yarına hazır edecek takımı.

Çayın yarısını dökmüş, ondan sonra da -konuşurken- bütün bir limonu bardağa sıkmıştı:

- Bu da sizin ilk çalışma gününüz olacak... gündeliği hak edeceksiniz yâni. İyi mi? Alın şimdi bunu, için; nezleye iyi gelir. Öteki limonu da götürün, yatmadan önce aynı şeyi yapın. Ilık suda olsa olur. Bir de ricam var: Çalışma ne olursa olsun ne sıkılma, ne de can sıkıntısı. Tamam mı?

Kız o zaman anladı, kendi "iyi mi" ve "tamam mi"larının çok hoşa gittiğini. Başını çay bardağına doğru fazlaca eğdi. Ama Nahit, onun gözlerindeki anlık pırıltıyı yakalamıştı: Gülümseyiş bu idi işte.

Topaç geldiği zaman Nahit çayını daha yarılamamıştı. Buna karşı kız kendisininkini çoktan bitirmişti. Nahit'in dikkat ettiği şeylerden biri de bu oldu: Bâzıları çayı, kahveyi, çorbayı ve her çeşit içkiyi çabucak içerdi:

- Otur Topaç. Hatice hanım öğretecek size o havayı. Yarına hazırlarsınız.

Artık kendisi orada değilmiş gibiydi. Veya elindeki çaydan başka hiçbirşey ilgilendirmiyordu onu. Kız türküyü söylemeye başladı. İlkinde ağır ağır ve iyice basık bir sesle, fısıldar gibi. Yardımcı olmak istiyordu. Fakat upuzun ve incecik boynun üstündeki yusyuvarlak yüz memnun değildi. Bitince:

- Bir daha.. tam söyler gibi. Sanki halka söylüyormuşsun gibi.

Kız denileni yaptı. Türkü de, onun söyleyişi de ortaya çıkıvermişti. Nefis birşeydi bu. Neşeli, cıvıl cıvıl, domuz mu domuz. Hem çok sevilen, çok, çok, istenen, hem de tepindirecek kadar öfkelenilen güzel çocuğa, acemi çaylağa, o yutulmuş öfke ile dünyanın en tatlı yosması, yosma mizaçların en tatlısı işte böyle seslenebilirdi. Nahit bayıldı. Şimdi oyunu, bu sesi yakalayan -keşfeden- kadının oyununu daha çok merak ediyordu.

- İsterseniz tekrar edeyim.

Hatice soruyordu. Topaç.

- İyi olur.. dedi.

Nahit başını arkaya doğru çevirdi, gülümsediğini göstermek istemiyordu. "Beğendi namussuz! Bir daha dinleyecek." Topaç imkânı mı var, çok daha zorlarını, bir bilemedin iki seferde kapmasın?

Üçüncü okuyuş bitince Nahit, dördüncüsünden korkmuş gibi araya girdi:

- Göreyim seni Topaç, yarın falsosuz isterim.

Daha Topaç gitmeden de para çantasını çıkardı ve Hatice'ye yemyeşil gıcır gıcır bir tane liralık uzattı:

- Bugünkü yevmiye. İsteyene avans da veririz biz haa. Bilmiş olasınız. Lâzım mı?

- Evet efendim.

Sanki "Nasılsınız?" diye sorulmuştu, o da "İyiyim" diyordu. O kadar yalındı.

- Ne kadar?

- Otuz lira, efendim.

Şehzadebaşı'nın değil, bütün İstanbul'un "mümtaz san'atkârı" Nahit şaşkınlığını saklayamadı. Ama çıkarıp verdi otuz lirayı. Başka da birşey konuşmadılar. Hatice teşekkür bile etmedi: aldı parayı, dürdü büktü, mantosunun cebinden çıkardığı ufacık bir çantaya yerleştirdi:

- Müsaadenizle efendim. Yarın kaçta emredersiniz?

- On'da. Alafranga on'da. Güle güle! Rıza Baba.

Akçıl baş kapıda göründü.

- Hatice hanıma kapıyı açıver Baba.

Kendisi de onların beş adım arkasından yürüyordu. Rıza Baba kızı arka kapıya götürdü. Dönünce Nahit ona:

- Koş baba, ön kapıdan... bak bakalım ne yapacak, nereye gidecek.

Kupkuru ihtiyar, kendinden umulmayan bir hızla, denileni yapmaya gitti. Nahit de odasına, makyaj masasının başına. Dalgındı. Sanki düşünmüyor, düşünceler ona dışardan geliyordu:

Kız topu topu onbeş, yirmi kelime söylemişti. Türkünün dışında. Bu kadarı da, onun baba veya koca evinden doğru Nuran Tiyatrosu'na gelmediğini, birşeyler okuduğunu, gördüğünü, yaşadığını belli ediyordu. Dürüst müydü, yoksa şeytana pabucu ters giydirebilecek biri mi? İşte önemli olan ve belli olmayan bu idi. Kafası o yönde çalışmadığı halde mırıldandı.

"Profesör Totti'nin karısını da bulduk galiba."

BU GECE VE HER GECE

8

TRAMVAY caddesine bakan ikinci kat balkonunda davul güm güm vuruyor, klârnet eşini bulmuş acayip bir kuş gibi yeni nağmeler peşinde şakıyordu. Arada bir susuyorlardı. O zaman da çığırtkan başlıyordu:

"Bu akşam, burada Nuran Tiyatrosu'nda! dans, raks, dü-e..tto, vee veee ve komîk-i şehir san'atkâr-ı yegâne Nahit Bey tarafından, arzuy-u umumî üzerine.. beşinci defa tekraren. İbiş Haydutlara Karşı nâm gülünçlü komedi.. bu ak...şam, beyler, burada.. başş...lıyor."

"Başlıyor"un ikincisine, yeniden, davulun güm gümleri bindiriyor, onun ardından da klârnetin takla atışları ve canbazlıkları geliyordu. Elli adım kadar sol ilerdeki "Sahne-i Alem" ile, karşı kaldırımın bir o kadar yukarısındaki "Kavuklu Tiyatrosu"nun kapılarında da durum aynı idi. Onların davulları da vuruyor, çığırtkanları gecenin programını bağırıyorlardı. Bunlara sinema kapıcılarının, ellerindeki çanları sallaya sallaya müşteri çağırışları, oynayan filmi övüşleri karışıyordu.

İstanbul çoktan kabuğuna çekilmişti. Ama Şehzadebaşı'nın Çinili Fırın pastahanesi ile caminin alt köşesi arasında kalan ikiyüz, ikiyüzelli metrelik kesiminde bir şenlik bir kıyamettir gidiyordu. Minyatür kebabçı ve aşçı dükkânlarının basık tavanlı üst katlarından çakır keyfler

caddeye dökülüyor, onlar da seslerini, kahkahalarını, sataşmalarını, "Beş mandalina beş kuruş!" diye veya "Dumanı üstünde sakız!" diye bağıran satıcılarla birlikte, çığırtkanların ve çalgıların gürültüsüne ekliyorlardı. Artık ne kaldırımlarda, ne de tramvaylarda kadın görülüyordu. Bu erkek kalabalığının da perdede veya sahnede aradığı kadın'dı işte. Üniversitelisi, okumuş-yazmışı, elifi görse mertek sanan çırağı, yamağı, bomboş kalan bir yanlarını avutmak, biraz eğlenmek, daha çok kadın görüp hülyalanmak için o daracık kesimde idiler.

Kimi taşkın, kimi aşırı derecede efendi ve ağırbaşlı, içine dönük, kimi ağzından burnundan nefes değil sanki ateş püskürüyor, öfkeli mi öfkeli, barut mu barut; "Ah bir yan bakan olsa" diye aranıyor. Hepsi de ya kendi kendine veya tek değilse arkadaşları ile "Sinemaya mı, tiyatroya mı? ötekine ise hangisine?" diye tartışıp duruyor. Artık afişlerin, resimlerin önünde kümelenmeler var. Karar onlara göre verilecek. Ayak satıcılarının çoğu da tablalarını, camekânlarını boşaltmış, kimi bir gişeye yöneliyor, kimi evine veya çayını içeceği kahveye doğru yollanıyor. Bilet kesimi hızlandı.

*
* *

Nuran Tiyatrosu'nun arka kapısı da ikide bir açılıp kapanıyor artık. Kızlar ya yaşlı bir kadınla veya bir erkekle, ama muhakkak yanlarında bir kollayıcı ile geliyorlardı. Ve erkek meslekdaşlarıyla karşılaşılırsa en çoğundan üç beş kelime konuşup doğru sol tarafa, Nahit'in odasının bulunduğu yandaki yerlerine yollanıyorlardı.

Kızlar bölümü orasıydı, erkekler sahnenin sağ tarafından oturur, hazırlanırlardı. Bu iki bölüm sahneyle ayrılırdı. Aralarında bir de, fon perdesi ile kapı arasında kalan hol gibi bir boşluk vardı. Nahit'in odası buraya biti-

şikti. Herzaman aralık duran kapısından da, gelip gidenler görülebilirdi.

Nahit, Leylâk Sokağı'na açılan bu küçük kapıyı ve aradaki penceresiz, karanlık holü, daha doğrusu, "kızlar"ın bu kapı ile holden gelip gidişlerini çok severdi. Bu küçük kapı bir çeşit ebemkuşağı gibiydi: "Kızlar" oradan -içeri veya dışarı- her geçişlerinde, cinsiyet değil ama, mizaç değiştirirlerdi.

Dışarda tahta gibi yürüyen beden boyasız ve içine kapalı, hatta üzgün, dertli görünüşün bilgisiz kızlık kadar masumlaştırdığı o yüzler, kapı ardından kapanır kapanmaz kiminde şeytanla yer değiştirir, kiminde de şirretleşir, cadalozlaşırdı.

Çiftetellisinden kaşık havasına kadar her çeşit oyunda polisin "yoo" diyeceği noktaya kadar soyunup dökülen ve kadınlığın da, kadınlıklarının da bütün marifetlerini gösteren bu oyuncular Leylâk Sokağı'ndan gelirken veya oraya çıkınca sımsıkı başörtüleri, bol mantoları ile -yaşlarına göre- kenar mahallelerin yavuklu kızlarına, ablalarına, annelerine, teyzelerine benzerlerdi. Ama küçük kapıdan girer girmez, gününe ve kızına göre, kimi oynak bir hava tutturup sekmeye başlar, kimi bütün bir gece içini kemiren kıskançlığın, kızgınlığın veya allayıp pulladığı -ama daima ömürsüz- mutluluğun, ya da ondan ömürsüz "kısmet"in, "umut"un cümlelerini çingene sergisi gibi ortaya seriverir. Aralarında somurtunca, kederli bir suskunluğa gömülünce daha ilgi çekici olacaklarını, daha çekilir olacaklarını sananlar veya aşırı ilgi gösterileri ile ilgi çekici olmanın yolunu arayanlar da vardır. Ama bunların hepsi de işte o küçük kapı tahta bedenlerin, masum yüzlerin ardına kapanır kapanmaz ortaya çıkardı. Bu da Nahit'in hoşuna gider, içini acımanın sıcacık esintileri ile kabartırdı.

Onların -en çirkinleri veya yaşlıları dahil- peşlerinde herzaman için üç, beş erkek bulunurdu. Onlar da herzaman bir erkekleri olsun isterler, ama en çok da erkek'ten

korkarlardı. Çünkü sonunda ya minicik tasarrufun, bileziklerin, kolyelerin uçup gitmesi ve boş böğrüne bir bıçak yemek veya dillere düşmek, hattâ düpedüz düşmek vardı. Onlar "tiyatrocu kız" olmanın "namussuz" demek olmadığına inandırmışlardı kendilerini. Hem de hırsla. Namussuz sayılmak namus'u aşırı bir hırsla önemsemelerine sebep oluyordu.

Nahit odasında, tiyatrosunu dinliyordu: Sesler derinden, çok uzaklardan, başka ülkelerden, eski çağlardan gelirdi. Ön balkondaki davul, klârnet, çığırtkan.. salondaki fıstık, çekirdek, leblebi, gazoz, mandalina satıcıları.. bir kontraplâkla ayrılan odalardaki kahkahalar, bağırıp çağırmalar.. bunlar bile uzaklardan, çok, çok uzaklardan gelirdi ona. Ve beş, on gün sonra bu seslere nezleli, basık ve boğuk bir başka ses daha katılacaktı. Leylâk Sokağı'na açılan kapıdan, o "ebemkuşağı"nın altından bir başka başörtüsü, başka bir bol manto daha girip çıkmaya başlayacaktı.

Hiç gülümsemeyecek miydi? Hep onbeş, yirmi kelime ile mi geçecekti günler? Yoksa o da "ebemkuşağı"na mı bağlanacaktı? O da öteki "kızlar"ın ana çizgilerini mi taşırdı? O da mı "gizli savaş"ın içindeydi?

"Gizli savaş" derdi, Türkiye'deki kadın-erkek ilişkilerine. Kadın değişmek istiyor, hayata katılmak için uğraşıyor, erkek ise kadını ceddinin gördüğü gibi ve ceddinin tuttuğu sınırlar içinde görmek istiyordu. Ortada milimi milimine bir sınır savaşı vardı, iki taraf da kendilerine vergi silâhları kullanıyordu. Erkeklerin elinde daha çok tabancı, bıçak vardı. Kadın sınırı aşmaya kalkıştı mı herzaman yumrukla, tokatla kalmıyor, onları kullandığı da oluyordu.

Nahit'e göre, bu savaş uzun sürecek, ama sonunda kadın savaşı kazanacak, bu da erkeğin kurtuluşu olacaktı, erkek, kadın nedir öğrenecek, hattâ mesele aşksa, cinsiyetse kendisinin bu konuda daha değerli olduğunu anlayacaktı. Okuduğu, oynadığı piyeslerden çıkardığı bu idi

ve Nahit, Tevfik Fikret'i de, Gazi Paşa'yı da haklı buluyordu: Kadınları hayata ortak olmayan millet öksüzdü, yarı kuvvetini kullanamıyor demekti.

Ve bütün bunları o, Hatice yani, acaba nasıl görüyor, bunlar için ne düşünüyordu, bu konuda davranışları nasıldı? Asıl -Nahit'in- önem verdiği, istemeden içine işleyen şu idi veya olmaya başlamıştı yavaş yavaş, sinsi sinsi: O, Hatice yani, bu konuda acaba hangi anlayışın erkek'leri ile karşılaşacak, kaderini hangi erkek'lere bırakacaktı?

Salondaki uğultu kuvvetlenmişti. İşte bu uğultu ilgilendirirdi Nahit'i: Ayrı bir ilgi göstermeden anlardı bu uğultudan, iş'in bu akşam nasıl olduğunu. Çalgı da sahnenin önündeki yerine geçmiş, oyalayıcı havalar çalıyordu. Biraz sonra ıslıklar, tepinmeler başlayacaktı. Tıpkı Karagöz'de olduğu gibi: "Başlayacak mısın, başlayalım mı? Karagöz'ün perdesini taşlayalım mı?"

Afişte, ilânda yazılı vakit gelmemiş de olsa, perde açılacak, demekti. Çünkü, seyirci rastgele girişmezdi bu işe; önce bakardı ve salonu yeter derecede dolmuş bulursa başlardı ıslıklar, tepinmeler. Yanılmıyordu: O daha Karagöz'ün hatırlanışı ile gülümserken salonda da ıslık, tepinme başladı. Önce bir o yandan, bu yandan, o gruptan, bir öteki yan ve gruptan, sonra da belli bir tempo ile bütün salondan. Şadi de ilk çıngırağı -karşı ateş gibi- var kuvvetiyle uzun uzun çaldı. Gürültü yatışır gibi oldu. İkinci çıngırakta yerini tiyatroyu tiyatro yapan seslerden örülme uğultuya bıraktı. Ve Nahit aralık duran kapısının önünden Tekgül'ün geçtiğini gördü. Çalgı da "Denize dalayım mı, bir balık alayım mı"ya başlamıştı.

Üçüncü çıngırak ve pat pat diyen acındırıcı alkışlar. Perde açılmıştı; zavallı Tekgül bu pat pat'lara en tatlı gülümseyişleri ve en zarif selâmları ile teşekkür ediyor, onlara birkaç pat pat daha katabilmeye çalışıyor olmalıydı. Boş ama; daha çok alkışlanmak, kantoya ilk değil de, hiç olmazsa ikinci çıkabilmek için önce, anası ölmüş gibi

okumaktan, çok soylu bir hanım olduğunu anlatmak ister gibi davranmaktan ve kazık gibi oynamaktan vazgeçmeli. Beceremez ki...

Nahit'in -aynadaki, yavaş yavaş İbiş'leşen- yüzü çayında sinek görmüş gibi buruştu: Tekgül yanık yanık okuyordu: "Denize dalayım mı?"

Aynı pat pat'larla perde kapandı. Tekgül kapının önünden gölge gibi geçip, sokaktaki Emine olmaya gitti. Ve Nuran Tiyatrosu'nun eskimiş perdesi ardarda açılıp kapanmaya koyuldu. Nahit'in aralık duran kapısının önünden başka başka renkte kumaşlar, tenler, başka başka kalçalar, boylar, göğüsler, mizaçlar geçti. Çalgıda da "Fincanı taştan oyarlar", "Bana derler fındık kurdu", "Benim yârîm bana küsmüş, bilmem ona ne vereyim", "Fındık kırar ben gönlümü eğlerim", "Ufacıksın, tefeciksin, tombul, beyaz sevdiğim" birbirini kovaladı.

Her seferinde alkışlar, ıslıklar biraz daha kuvvetleniyor, salon kükrüyor, heyecan öfkeye kayıyor, bu da kantolardaki cilveli nüktelere verilen cevaplardan anlaşılıyordu. Nahit o cevapları gönderen delikanlı yüzleri görür gibiydi: Kıpkırmızı gözler, sanki sahibinin söylediği söz, karşı nükte veya kompliman değil de "çek tabancanı" imiş gibi ateş saçıyor, sahneye doğru uzatılan el de tabanca tutuyor. Yersiz sayılmaz bu gerginlik; çünkü bir başka sıradan bir başka delikanlı ses girebilir araya: "Serin gel arslanım." Eee, hakaretin bu kadarını da -araya girmek için can atacak bir yığın insan olmasa- kan temizler elbette.

"Hatice ne yapacak acaba?"

Perdenin her açılıp kapanışında bunu düşündü ve her seferinde, bir parça daha İbiş oldu: Zaten kalın olan kaşları biraz daha kalınlaştı ve karardı, yanaklar ve burun kızardı, allı karalı şalvar giyildi, eni kocaman bir karış tutan yeşil kırmızı kuşak dolandı, damaları mor kendi sarı mintan ile sırmaları tel tel olmuş yemyeşil cepken sırta geçirildi.

Şimdi şahnede Zozo vardı; Ufacık bir etek ile yazma kadar bir bluzun serbest bıraktığı pembe beyaz ten ve kabına sığamayan neşe -alagarson kesilmiş sapsarı saçlar gibi- salonu da, balkonları da hop oturtup, hop kaldırtıyordu: "İki koca alacağım, iki koca alacağım/Biri genç biri ihtiyar." Ve buram buram tüten Rum şivesi de Rum işvesi kadar sarıyordu simitçileri, üniversitelileri, aşçı yamaklarını, herkesi.

"Hatice ne yapacak acaba?"

Asıl belâ Zozo'dan sonraydı. Leylâ idi adı. Şarkı söylemezdi o. Oynardı, sadece. Oynayarak çıkardı sahneye ve oyunu hemen hemen ses çıkarılmadan seyredilen tek oyuncu idi o.

"Hatice ne yapacaktı acaba?"

Leylâ:

- Merhaba Nahit.. dedi ve sahneye gitti.

Kendisine "bey"siz, "ağabey"siz hitap eden bir o vardı.

"Hatice hep 'efendim' mi diyecekti acaba?"

Aynaya biraz daha uzandı ve keten helvasından bıyıklarını dikkatli dikkatli taktı. Zozo, alkış kıyamet üçüncü defa çıkarıldığı sahneden dönüyordu. Tende beyazlık yoktu artık, baştan ayağa pespembe olmuştu Zozo. Nefes nefese ve canlılığından zerre kaybetmeyen neşesi ile:

- Ah vre Nahit beyciğim, yiyezekler vallahi beni.. dedi.

Kapıyı aralamış, hakkını bekliyordu. Verdi Nahit de:

- Ee, sen de bu kadar tatlı olma.

Kısacık kahkahanın yarısı kapıda, yarısı da beş metre ötedeki odasında çınladı. Giyinirken -Nahit'e tabii- Rumca bir şarkı söylüyordu: "Çapkın.. çapkın" Yorulmak bilmez miydi bu kadın? Hiç canı sıkılmaz, bir kerecik olsun dişiliğinin yükünü duymaz mıydı?

"Hatice'nin günleri nasıl geçecekti acaba?"

Bir kâğıttan aldığı üç parça damla sakızını ve birer parça gıcır ile mumu ağzına attı, karmaya başladı. İbiş

hazırdı. Dışarda uğultu yoktu artık. Ve davul saygılı, klârnet efendi idi, kemana buyur etmişlerdi. O da insanın içini sıcak sıcak bayıyordu. Leylâ'nın saltanat devriydi bu. Birden gök gürledi, yer sarsıldı sanki. Ama sonu gelmeyecek sanılan cinsten. Leylâ nazlanacak, bu depremi sürdürecek, sürdürecek, ondan sonra açtıracaktı perdeyi. Lütfen merhameten, inâyeten.

"Hatice ne yapacaktı acaba?"

Düşünmeden yapamıyordu. Yakalayıverdi: Endişeli idi de. Aynaya döndü, eğildi, kendine bir numara yaptı, oralı görünmeden kaşlarını, bıyıklarını kontrol etti, gülümsedi. Ama gene de yapamadı:

"Maşallah İbiş efendi... Bakıyorum horozlardan falan korkmuyorsun.." Benimsemişti âdeta kızı. Ve bunda Rıza Baba'dan dinlediklerinin payı büyüktü:

*
* *

Hatice Leylâk Sokağı'nda Vezneciler'e doğru yürüdü. Tramvay caddesine çıktı, bir eczaneye girdi, reçete yaptırdı. Tekrar geriye döndü ve rastladığı bir küfeci çocuğu alarak köşedeki manava uğradı, bir sürü portakal ve elma aldı. Oradan kasap Rıza'ya geçti, bir liranın üstünden bir kuruş almamacasına pirzola yaptırdı, kıyma çektirdi, kuşbaşı doğrattı.

Ardında küfeci oradan çıktı. Saraçhane'ye doğru yürüdü. Çinili Fırın'ın önünden geçerken bir parça durakladı ve içeri girdi. Çocukla beraber birer kremalı pasta yediler. Dört tane de sardırttı. Bu sefer caminin karşısındaki manifaturacılardan birine girdi, yedi, sekiz top indirtti, hepsini de tek tek evirdi, çevirdi, beğendiğini kestirtti; yandaki tuhafiyeciden de iki hırka, iki çift iskarpin ve çorap aldı.

Alacak başka birşey kalmamış olmalıydı. Lâleli'ye dönen sokağa saptı. Epey yürüdü ve üç sokak daha de-

ğiştirdi. Sonuncusunda bir bakkala girdi, para verdi, ama birşey almadı. O bakkalın on metre kadar ötesinde iki katlı, daracık, görünüşe göre, mutfak, odunluk, gusülhâne, helâ hariç iki odası olan ahşap bir evde oturuyordu.

Rıza Baba bakkalı konuşturmanın yolunu bulmuştu: Annem dediği yaşlı bir kadınla oturuyordu. Üç ay önce gelmişlerdi. Onbeş, yirmi gün öncesine kadar peşin alışveriş yapıyordu. Bakkalın taşınırken şöyle bir gördüğüne bakılırsa, hem çok, hem de fena sayılmayacak eşyaları vardı. Anne de ya hasta, yahut yatalaktı. Kız pek dışarı çıkmazdı, mahalleden ayrıldığı olmamıştı galiba. Gelenleri de yoktu. Ha, bir de gramofonları vardı.

*
* *

Nahit: "Gramofonu varmış.. -diye düşündü ve mırıldandı-: Damdan dama atlar yâr. Hop sana, yandım.. Zülüfleri... yoo... püsküllleri sarkar yâr, bir tanem... -Ve aynaya eğilirken ekledi- Tamam mı?"

İbiş de tamamdı. Sahneye doğru yürüdü. Tenekesi orada kendini bekliyordu. Rıza Baba sokuldu:

- Vasıf Bey geldi.

Hoşuna gitti bu haber. Ona bir "numara" yapmalıydı. Yapacaktı da.

Sahnede Peder sedire kurulmuş, bir yandan çubuğunu tüttürüyor, bir yandan da konuyu toparlıyordu: "Eey, işte böyle.. Allahı taalâ kimin varsa bağışlasın, mürüvvetini göstersin..." Salondan alaycı mı alaycı bir "âmiiin" yükseliyor, ama Peder oralı bile olmadan sürdürüyor monoloğunu: "Bizim kız işte geldi on altısına bastı.." Balkondan bir ses ok gibi iniyor: "Bağrıma bassın, bağrıma." Bir başka ses de -boru gibi- ötekini ikiye bölüyor: "Tam kıvamını bulmuş." Ama Peder aynı ağırbaşlılıkla, gerçekten de odasında tek başına imişçesine konuşuyor: "Eh, ben

de sinn-i kemâlimi buldum sayılır". Bundan sonrası artık monolog filan değil, ikili, üçlü, beşli konuşmalar:

Bir seyirci: "Dur bakalım arkadaş, çocuksun sen daha."

Bir başkası "Hiç de göstermiyorsun yahu.."

Bir üçüncü: "Kime yutturuyorsun ulan, çıkar o sakalı benden gençsin."

Peder rol kesiyor: Söz sırasını öksürerek bekliyor. Bu da boş, çünkü buna da bir söz yapıştıran çıkıyor: "Hanım yengeye söyle, yatarken bir ıhlamur kaynatsın." Derken ciddi bir itiraz: "Yok ulan, ıhlamur ne yapar öksürüğe.. Elma kabuğu, elma kabuğu kaynat sen."

Nahit bayılıyor işte buna. "Tiyatro bu işte.. "diyor içinden- hep beraber oynuyoruz" Keyifle dinliyor:

- Sizin kaynattığınız ne? Hıyar kabuğu mu?

- Soyduk mu seni yani?

- Kim dedi ulan onu?

Ta arkalardan, inceltilmiş bir ses korkmuş gibi ve telâşla yetişiyor:

- Vallahi ben söylemedim amca.

Bir yığın kahkaha. "Baba" rolüne devamla: "Kalkıyor, elleri arkasında, düşünceli düşünceli dolaşıyor. Yani bekliyor. Nasıl olsa susacaklar. Tadında bırakmasını bilir onlar. Otoriter bir ses patlıyor:

- Yeter!

Eh, bu sesin hatırı var. Susuyorlar. En güzel şaka da böylece o sese yapılmış oluyor. Tıs yok. Ama patlamak için sabırsızlanan bir sessizlik bu. Öyle de bu olsa "Baba" fırsatı kaçırmıyor:

" - Bir ayağımız çukurda sayılır. Böyle olunca da insan, "Ah kızımın mürüvvetini bir görsem" diyor. Varlıklıyım çok şükür. Kızım da, Allah nazardan esirgesin, ayın ondördü gibi.."

- Bir görelim, amca!

Baba: "- Talibi çok. Fakat kime vermeli?"

- Bana bana.

- Sakın haa, amca; metelik tutmaz o.

Baba:

"- Kendi kendime dedim ki, ey Ağlamışoğlu Feyzullah efendi... Bu zemân-ü zeminde kimin ne olduğu belli olmuyor. Paşazade diyorsun, bir de bakıyorsun gırtlağına kadar borca batmış sefihin, ayyaşın, kumarbazın biri. Ah, aahh... dahası da var. Kızlar artık kendi seçtiklerine gitmek istiyorlar. Lâf aramızda, iyisi de bu ya... artık devr-i cumhuriyette de, bu ilm-ü irfan zamanında da küflü kafalar dinlenecek değil a. Her ne hâl ise efendim, sözü kısa keselim.."

- İyi edersin amca.

Baba:

"- Düşündüm, taşındım dedim ki, ey Ağlamışoğlu Feyzullah, en iyisi çağır sen kerimeni ve sor. Belki de bir seçtiği vardır. Öğren, varsa ya Allah, ya Settar de, başgöz et çık vesselâam."

- Hay yaşayasın, yap şunu da sen de kurtul, biz de kurtulalım.

"Baba" kesin kararını vermiş bir adam yürüyüşüyle -kapıya doğru değil- sahnenin önüne geliyor, dimdik duruyor ve bağırıyor:

- "İbiiiiş..."

Ne? İbiş mi dedi? İbiş'i mi çağırdı? İbiş gelecek demek? Herkes iskemlesine yerleşiyor. Keyften dört köşe millet. Ama ses yok. "Baba" boynunu salona doğru yanlamasına -horoz gibi- uzatıyor ve öfkeyle ötüyor:

"- İbiiiiş."

İbiş gelecek ya, "Baba" bile sevimlileşti, gülüyorlar bu ötüşe. O da -beğenildi ya- tekrarlıyor:

"- İbiiiiş."

Nahit bastı tekmeyi tenekeye... Bir tangırtı, bir tungurtu ve dalıyor o taklit edilemez, o harikulâde sevimli telâşı ve şapşallığı ile sahneye. Girerken attığı nara da öyle, kimse benzetemez o sese:

"- Efeeendüm..."

Ama efendüsü, "Baba" sözümona, duymaz, boynu hep öyle, horoz gibi, salona doğru yanlamasına uzanmış bekler. Aslında beklediği, Nahit'in görünmesiyle patlayan sevgi dinamitinin dinmesidir. Onu da ancak bu dinamit patlatıcısının kendisi dindirebilir. Nitekim İbiş mahcup mahcup gülümsüyor, teşekkürlerin ve karşı sevginin en safını, en katkısızını, en açık belirten selâmını üç, dört kere tekrarlıyor, salonu yatıştırıyor. Oyun başlayabilir artık. "Baba" da ötüyor olanca kuvvetiyle:

"- İbiiiş."

Önce hafiften ama upuzun bir "çüüüüş", sonra, burnunun dibinden, o da olanca kuvvetiyle, "- Efeeendüüm?"

"Baba" korkudan sıçrıyor, öfkeyle bağırıyor:

"- Nerdesin?"

İbiş dağdan dağa seslenir gibi ciğerlerini boşaltıyor.

"- Burdayım."

Bir orta oyunudur gidiyor. "Baba"nın "Kerime" hanımı istediğini anlatması için on dakika ancak yeter. Bu arada tekerlemeler, taşı gediğine koyuvermeler ve -herzaman olduğu gibi- günlük haber ve olaylara dokundurmalar, onlarla içiçe nükteler gırla gider. İbiş sonra "Kerime" hanımı, onun "Küçükhamm"ını çağırmaya çıkar. Ama onunla gelmez, gönderir onu. Çünkü seyircinin söz hakkını kullanması gerektir. Nitekim "Kerime" hanım pilili eteğiyle, okullu bluzu ile görünür görünmez uğultu ve lâf atmalar başlar:

- Kırkbirbuçuk...

Yağma yok ama, elin oğlu "kere maşallah"ı söyletir mi? Gürültüye gelir o:

- Ne kırkbirbuçuğu ulan.. Onaltıya yeni bastı.

Öyle de olsa iyi seçmiştir Nahit bu otuz, otuzbeş yaşındaki "Kerime" hanımı: Tatlı cıvıl cıvıl cilveli birşeydir o.

"- Beni emretmişsiniz babacığım."

Nahit dışarda yerini beklemektedir. Tam sırasında girer. Ve hemen dalıp gider küçük hanımına. Bir başka şeyi ne işitir, ne duyar. Evlenme bahsi açılmıştır, uzun utanma numaralarından sonra "Kerime" hanım bir seçtiği ve sevdiği olduğunu itiraf etmiştir tatlı ezilip büzülmelerle. "Baba" vekarla güler:

"- Kimdir o?"

İbiş toparlanır:

"- Ben duymadım efendim."

"- Neyi duymadın ulan?"

"- Kapının çalındığını."

"- Ne kapısı be âdem!"

"- Ceviz içi, badem... şam fıstık.."

Çalgı tetiktedir, hemen başlar hafiften o havayı çalmaya. İbiş de "Kerime" hanımla karşı karşıya döktürür. Ama sadece iki saniye, sadece bir mısralık. Ve diyaloga döner:

"- Kimdir o, diye bağırdın efendüm."

"- Lâhavle... Be hey sersem, bu kimdir o kimdir o değil. Biz Kerime'miz hanıma, teehhül eylemek için."

"- Ha?"

"- Yani dest-i izdivacını takdim için..."

"- Ha?"

" - Yani meşrutası..."

" - Ha?"

"- Tezevvüç için..."

"- Ha?"

"- Yani evlenmek için..."

"- Haaa... şu iş."

İbiş ellerini motor hızıyla uğuşturur: Dehşetli sevinir, heyecanlanır. Bu konu onun konusudur. Küçük hanımına âşıktır. Onun da kendisine vurgun olduğuna gönülden inanmaktadır. "Baba" devam eder:

"- Seçtiği o bahtiyar."

İbiş tevazu kuyusunun dibine doğru kaymak, orada kaybolup gitmek için hazırlığa başlamıştır. Ellerini ka-

vuşturur, "Baba" sıfatları saydıkça hepsine bir, "Aman efendim... İltifat buyuruyorsunuz... estâfurullah" anlamı taşıyan, bu anlamı da o kelimelerden çok daha açıkça belirten omuz, boyun, kaş göz, bel hareketleriyle karşı çıkar.

"- O değerli, o yakışıklı, o yiğit, o mert, o akıllı, o dirayetli, o arslan gibi damadımı."

İbiş artık dayanamaz, saldırır "Baba"nın eline.

"- Öpeyim pederim efendüm."

Ve kelime yerine birtakım sesler çıkar, kelime zaten gerekmez, millet öyle bir gülmektedir ki, söyleseler de anlaşılmayacaktır. Sahnede bir greko-romen güreşidir gider, "Baba" nihayet elini de, kendini de kurtarır, bu arada İbiş birkaç kere "Kerime" hanıma da saldırmıştır. Saadetin hakkıdır bu elbette. Ama anlar sonunda korkunç yanlışını: Hain ve vefasız küçük hanımının seçtiği artist gibi bir delikanlıdır, üstelik üniversiteler bitirmiştir. İbiş bağrına taş basar. Ama aşktır bu, söz dinler mi? Sürüp gidecektir İbiş'in küçükhanımına hayran hayran dalıp gidişleri, bu arada bıyıklarını şapur şupur yiyişleri ve şapşallıkları:

Derken "peder" zalimleşiverir, çünkü damat adayının fakir bir genç olduğunu öğrenmiştir. Halbuki çok zengin bir başka aday vardır, damadı o olsun ister. "Kerime" direnir, "peder" öfkelenir, krizler geçirir. Çubuğunu -lokomotif gibi- çeker ha çeker, ama bir de bakar ki sönmüştür çubuk, duman, muman geldiği yok, gürler:

"- İbiiiş."

Baba Kerimesine birşey yapacak diye korkudan, üzüntüden sinmiş bulunan İbişçik sıçrar ve aynı şekilde bağırır:

"- Efendüüüm."

Pederin de gözünü, kulağını kan bürümüş, duymaz:

"- İbiiiş."

"- Efendüüüm."

"- Nerdesin?"

"- Burdayım."

Peder çubuğunu ona çevirir, anlayıp yakmasını bekler, ama nerdee? Sonunda patlar peder:

"- Atttteş!"

İbiş yıldırım gibi asılır piştovuna, hızla döner ve küçük hanımı görünce gözleri, darmadağın olur inler:

"- Yapamam efendüm."

Seyirci, İbiş'in küçük hanıma bakarken eridiğini görür; sanki gerçekten incelmekte, kısalmaktadır, bitecektir. O surat, o kılık, o İbiş işte ve bu tutkunluk, bu aşk! Kırılır millet gülmekten. Zalim peder seyirciye doğru "lâhavle" çeker ve yeniden parlar:

"- Atteş... dedim ulan."

"- Yappamam, dedim ulan."

Küçük hanım hem durumu, hem İbiş'i kurtarmaya girişir:

"- İbiş."

"- Cannnım.. Emret sultanım efendim."

Küçük hanımın tatlı sinirlenişi:

"- Ateş, dedi ya canım."

"- Aaah sen de istiyorsun demek? Önce kendimi öldüreyim, sonra seni öyleyse. Gel. Helâlleşelim. Aaah... Muradımızı alamadan... ühhü, ühü."

Bu sümüklü ağlayış... Sümüklerini cepkeninin yenlerine, koluna, arada bir küçük hanımın -bacaklarının daha yukarılarını gösterecek şekilde- eteğine silişler... Ötekinin telâşlı şaşırması... Peder'in faltaşı gibi açılan ve -ustaca- fıldır fıldır dönen gözleri... Rezaletin son perdesidir bu: İbiş ille sarılıp helâlleşecektir. İkide bir Peder'e dönüp birtakım sesler çıkarır, el kol sallar. Kelime yoktur artık sahnede. Kelimeler gerekmez zaten; millet gülmekten kırılıp geçmektedir, nesini anlayacak söylenenin? Üstelik ancak Nahit'in çıkarabileceği sesler, ancak onun yapabileceği mimikler ve jestler en açık konuşmalardan da açıktır, öfkesini, acısını, beddualarını bal gibi anlatmaktadır. Şimdi sahnede bir acayip kovalamaca, arada bir de

daha acayip düğümlenmeler vardır: İbiş Peder'e de saldırır, ona da sarılır, sümüklerini ve gözyaşlarını ötesine berisine, eline neresi gelirse, meselâ sakalına siler. Nihayet ortalık yatışır. Ama ne kadar?

İbiş meseleyi anlamıştır: Ağanın çubuğu yakılacaktır. Gözü hep küçük hanımda, hep hayran ve ağzı açık, uğraşa uğraşa yakar gazocağı gibi çakmağını ve körlemesine -çünkü gözleri hep küçük hanımda- yürür ve alevi uzatır. Nereye mi? Biraz önce içeriye girip durumu hayretle seyreden müstakbel artist gibi damadın, gönül rakibinin o fiyakalı takma bıyığına. Bir feryat:

"- Ahh... Yanıyorum."

"- Sen de mi, kardeşim?"

Ne içten bir dert ortaklığıdır bu. Ağlar da ağlar. Ama küçük hanımın, -oyuna bir çocuğun saf neşesiyle gülmekte olan Kerime'nin- rol sırası gelmiştir, bağırır:

"- Yaktın İbiş."

İbiş haksızlığın bu kadarına dayanamaz, isyan eder:

"- Kim? Ben mi? Seni mi? Allahtan bul, kalpsiz! Nerone!.."

Ama bir de bakar ki, yanan jön'ün bıyığı, başlar tükrükle söndürmeye. Ve bundan ötesi olamayacağı için perde kapatır gibi kulise, paravanın arkasına kaçar. Seyirciye birkaç dakikalık dinlenme payıdır bu. Sahnede kalanlar, sözümona, konuyu toparlamaya ve geliştirmeye koyulurlar, "tiyatro"yu taklit ederler. Ama dinleyen kim? Millet kendine gelmeye ve İbiş için yeniden güç toplamaya bakıyor, soluk ayarlamaya çalışıyor.

*

* *

Çeşitli ve "korkunç" maceralardan sonra, kaderin kabul edileceği noktaya geldiler. Küçük hanımın kimi sevdiği artık anlaşıldı. Peder'in aklı da aşkın önüne geçilemeyeceğine yattı. "Artist" gibi delikanlı -aslında saçını da,

yüzünü, gözünü de boyayıp genç görünmeye çalışan kırklık bir "kedi yavrusu"- küçük hanımı alıp gidecek.

Nahit eskiden bu sahnede Peder'in boynuna atılırdı. Böylece de, yıldızları hiçbir zaman barışmayan, boyuna biri haşlayan, öteki haşlanan İbiş'le Peder sarmaş dolaş olurlar, -biri ciğerpâresinin, öteki ciğerlerinin ve kalbinin sökülüp götürülüşüne- zırıl zırıl ağlarlardı. Fakat bir akşam Nahit, -Vasıf kırk yıllık dostlukları ile locada, çünkü Vedia'dan ve iki çocuğundan o gün ayrılmıştı Nahit- bambaşka oynadı bu sahneyi: Peder'in boynuna atılacak yerde sahnenin önüne doğru ağır ağır, gittikçe ufalarak yürüdü. Olduğu yere çöküverdi. Ağzındaki sakızı -bu keten helvasından bıyıkları kadar komik unsuru- eline aldı baktı, sonra öfkelendi ona, kaldırıp atmak istedi; fırlatır gibi de yaptı. Ama sakız parmağına yapışmıştı. Öbür eliyle denedi, sakız bu sefer de ona yapıştı. Bu kendisini gülünçleştiren şeyi yere çalmak... çiğnemek, yok etmek istiyor, fakat yapamıyordu, sakız, onu savurmak isteyen yerine yapışıyordu.

Ve, bir, iki, üç, beş, on deneme... İbiş sakızdan kurtulamıyor, sakız İbiş'i bırakmıyor. Millet kırılıyordu gülmekten. Sonunda atabildi sakızı. Gururla baktı seyirciye: Başarmıştı. Ama hıncını iyice almak ve sakızı çiğnemek gafletine düştü. Aynı gururla dönüp giderken, hoş bir yürüyüşün salona doğru poz verdirdiği tabanında idi sakız. Yükselen kahkahaların sebebini anlamak içinmiş gibi durdu baktı. Kuşkulandı, ötesini berisini kontrol etti: Yoktu sakız. Birden aklına geldi, ayağını kaldırdı. Evet, sakız orada idi.

Herkes gülüyordu. Ama gülerken içi burkulan, birkaç damla gözyaşının sızmasını önleyemeyenler de vardı salonda. Üç, beş üniversiteli. Vasıf ve bir de İbiş'in kendisi. Ve bu sızan yaşlar insanın kaybedebileceği en büyük şey içindi, yerine başka hiçbirşey konulamayan içindi.

Nahit o geceden sonra, "İbiş Haydutlara Karşı"nın her tekrarında bu sahneyi hep böyle oynadı. Seyirci belki

daha az beğeniyordu, ama o, hayatında ilk ve son defa olarak umursamadı seyircisini. Hoşlanıyordu işte bu romantik içlenişten. Kendisine kala kala bir bu kaldı sanıyordu. Eğer Rıza Baba Vasıf'ın salonda olduğunu söylemeseydi gene öyle oynayacaktı. Ama mademki öğrendi bunu, dostuna birşeylerin değişmek üzere olduğunu, hiç değilse değişebileceğini anlatmalıydı:

Artist gibi delikanlı küçük hanımı almış gidiyordu. İbiş sahnenin önüne geldi. Şapşal şapşal sakız çiğnemekte olduğunu farketti. Öfkelenmedi ama. Cebinden bir kâğıt çıkardı, sakızı ağzından onun içine bıraktı. Kâğıdı katladı ve fırlatıp attı, sonra da Peder'e döndü:

"- Çoğ mu üzüldüün efendüüm? -Ve söylediğine, vereceği teselliye candan inandığını gösteren bir gülümseyişle- "Dert itmee... Uçuyo len onlaa. Bize de bir ganad bulunu helbettee..." dedi.

HOP SANA YANDIM

9

HATİCE ertesi gün saat tam onda Nahit'in odasına giriyordu. Tiyatroya Leylâk Sokağı'ndan değil, caddeden, ön taraftan gelmişti. Nahit,

- Biz arkadaki kapıdan gelir gideriz... dedi.

- Peki efendim.

Burun iyice tıkalıydı. Oturun demedi, ama sormadan yapamadı:

- Sıcak suya limon sıkıp içtiniz mi?

- Evet efendim. Sabahleyin de...

- Okuyup yazmanız var tabii? Eski yazı?

- Evet efendim.

- İyi. Bizde müsveddeler hep eski yazı iledir. Sizin için birşeyler düşündüm.

Ne olurdu sanki, düpedüz, "Hep seni düşündüm" deyiverseydi? Aklına geldi bu. Ve utandı. Vedia için bile, yani yirmi yaşında bile böyle pır pır değildi. Aykırı bulurdu. Hiç değilse kendisine, o kocaman ve çarpık burnuna yakıştıramazdı. Otuzyedi yaşındı yıldırım aşk? "Güldürme beni" diye geçirdi içinden. Bu arada ona hâlâ bakamadığını da düşündü. Dün gecenin oyunundan sıyrılmıştı. Zırnık duygu kaptırmayan yüzüyle ayağa kalktı:

- Hazırlar sanırım.

Şimdi artık bakabiliyordu. Doğru: Yıllar süren yaralı bereli yalnızlığından hiçbir kuruntu katmamıştı; kızda, yalnız ona vergi güzellikler vardı. Sonra -kendisi gibi- demir maskelilerdendi o da. Birdenbire bilmek istedi... hırsla: Ne düşünmüştü kendisi için, ne düşünüyordu acaba? O belli etmedikçe bunu hiçbir zaman öğrenemeyecekti. Daha dikkatle baktı ve ancak bu hükme vardı. Bir de, kızın nelerin veya kimlerin hazır olduğunu anlamadığını sezdi:

"- Hop sana yandım" için.

Gülümsüyordu, ama kızın kılı bile kıpırdamadı.

- Buyurun, Hatice hanım.

Yürüdü, Hatice bir an durakladı:

- Efendim...

Dönüp baktı. Yanaklarda ürkek bir pembelik yakalar gibi oldu:

- Evet?

- Semra deseniz... Öyle densin, lütfen.

Nahit, "konuşmasını biliyor" diye düşündü. İçi gene kanatlanıyordu. ("Dert itmeee... Uçuyo len onlaa. Bize de bi ganad bulunu helbettee.") İnce dudakları kaybolur gibi oldu. Böyle zamanlarda sırf çene ve burun olduğunu bilirdi. Çabucak serbest bıraktı dudaklarını:

- Neden olmasın Semra hanım?

- Siz....

Arkasını söylemedi. "Siz isterseniz Hatice deyin" diyecekti. Nahit'in aklına da bu geldi. Baktı; ne kadar güzeldi gözleri. Sonra, bu sefer sedef beyazı yanaklardaki pembelik çabucak kaçamadı. Kirpikler de titrer gibi oldu. Nahit nabzının yalpalandığını hissetti:

- Evet?

Hatice bir solukta söyledi:

- Siz ne kadar iyisiniz?

Hıı, bu imiş, Nahit, "şu mesele" diye -hüzünle düşündü ve inandı. Eh yeni birşey değildi bu; ona herkes, hiç

değilse bir kere "siz ne kadar iyisiniz" demişti. Birdenbire İbiş oluverdi:

- Acele etmeee... Ne canavarımdır ben.

Hatice de güldü. "Demek gülmesini de biliyor." Üstelik bu gülüş bayram matinelerinde babaları veya dayıları ile onu -İbiş'i- seyretmeye gelen kız çocuklarının gülüşüne benziyordu. Havayı kaçırmamak, sürdürmek istedi.

- Perdeyi kapayacak mıyız gene?

Umduğunu bulamadı:

- Lütfen.

Tam bir yalvarıştı bu. Seslendi.

- Rıza Baba. Ha burda mısın? Haber ver çalgıcılara, Semra hanımın geldiğini... Perdeyi de çekiver. Siz biraz bekleyin.

Çıktı. İki adım yürüdü. Fakat çok saçma birşeydi bu kadar önem veriş. Döndü ve Hatice'yi mantosunu önünü açmış, aynaya doğru eğilmiş, yüzünü ve görebildiği kadarıyla vücudunu gözden geçirirken buldu. Kenara çekildi. Kız yakalandığını anlamadı. Nahit ayaklarının ucuna basarak uzaklaşırken çenesini kaşıyordu: Ne biçim gülüştü o öyle? "Fam fatal" diye devirdi İbiş'in gözlerini; çünkü -ne olursa olsun, kız hangi halde bulunursa bulunsun- sevinmek geliyordu içinden. Herşeyi hoşuna gidiyordu. Veya, -gene hüzünlenir gibi oldu- hoşuna gitmesini istiyordu. "Çok yalnız kaldım, canım."

Yere pat pat basarak geri döndü. Hatice kapının yanında, sanki hiç kımıldamamış gibi -ve donuk- duruyordu.

- Buyurun.

Sahneye geçtiler. Perde kapanmış, ampuller yakılmıştı. Nahit perdeyi araladı. Çalgıcılar -tıpkı Hatice gibi- bekliyorlardı. Sanki durumda hiçbir aykırılık yoktu veya hepsi de, ayrı ayrı, odalarında oturmuş, birşeyler düşünüyorlardı. Nahit'i görünce toparlandılar.

- Çıkardınız mı?

Topaç'ın boynu biraz daha uzadı:

- Hazır Nahit Bey.
- Başlayın.

Perdeden ayrıldığı zaman gri manto dipteki masanın üzerine atılmıştı. Beden yapısının kışkırtıcı zenginliklerini bugün, etekleri daha da kısa yeşil bir yünlü entari sergiliyordu. Dünkü emprime, yaz renkleri ile lepiska saçlara, duru beyaz yüze ve yemyeşil gözlere epey kalleşlik etmiş.

Çalgı başladı. Hatice de hazırmış; dünkü gibi beklemedi ve gene dünkü gibi bırakıvermedi, oyunun bütününü oynadı.

Evde -veya dağ başında- dünyadan apayrı, canı kadar sevdiğine ve kendini vermek istediğine oynayan, bu işi de pek güzel bilen bir kadın gibi oynuyordu. Gene gülümsemiyordu; ama neşenin en katkısızı -elektrik dalgaları gibi- yayılıyordu. Canlılık, işve, istek ve istekleri kamçılama... Herşey vardı oyununda. Herşeyden önce bir figürde tatlıydı. Hele temponun iyice düştüğü, bir fısıltı halini aldığı: "Osman ağbeyim evde mi, evde mi/ Üç odalı yerde mi, yerde mi?" bölümünde öyle cici bir şeytan oluyordu ki.. Gözler fıldır fıldır etrafı kolluyor, bacaklar tetikte, çıt çıksa bir kanat vuruşuyla bulutların ardına kaçıverecek... O güzel dudaklar bambaşka bir şekilde gerilmiş ve aralanmış, göğüs çıldırtan, heyecanlandıran niyetle inip kalkıyor. Nahit, bu haz dolu heyecanın, bu kalbin vuruşlarını hızlandıran, kalbi kanatlandıran, bütün vücudu sımsıcak saran neşenin etraftakilere bu kadar kuvvetle aktarılabileceğini bilmezdi. Bir kerecik olsun gülümsememişti halbuki kız.

Çalgı havayı baştan almıştı, kız bu sefer -dünkü gibi- gelip Nahit'in karşısında durmadı ve artık, çalman havayla en ufak bir ilgisi yoktu. Mantosunu giydi, düğmeledi ve olduğu yerde -uzakta, çok uzakta- bekledi: İşçiydi, patronu ne derse onu yapacaktı, gündeliği hak etmeliydi. Çalgı çalıyordu, Hatice Nahit'in kafasında oyununa, kulağının içinde de -fısıldar gibi- şarkısına devam ediyordu. Hiç ara vermeyecek gibi.

*
* *

Hatice ona bakıyor, ama birşey anlamıyordu. Bu yüz sır vermezdi. Hatice, işte o zaman, "çirkin değil" diye düşündü. Dün, odada o kadın da varken, çok çirkin gelmişti ona. Şaşırmıştı hattâ. O kadar ünü ve başarıyı yakıştıramamıştı bu yüze. Şimdi anlar gibi oldu. Anlamasa da değeri yoktu: Önemli bir adamdı o. Ve kuvvetli. Ne düşünüyordu acaba? Dalgınlığının duygularla ilgili olabileceğini sanmıyordu artık. Kendisiyle ilgili olmalıydı bu dalgınlık. Acaba gene şu perde meselesine mi takılmıştı aklı?

Halbuki perde meselesi bitmişti onun için. Onun için de bitmiş olmalı diye düşünüyordu. Bütün mesele karar verilinceye kadardı. Evet veya hayır. Evet denilinceye kadar kimsenin karşısında oynamayacaktı. Dünya kopsa bile. Bunun da utanmakla, çekinmekle ilgisi yoktu. Bu, neresinden bakılırsa bakılsın, yalın bir gurur işiydi; kendine verdiği değerden başka birşey değildi. Perde yüzlerce kişiye açılmalıydı. Yüzlerce kişi demek kimsenin bulunmayışı demekti. Buna kuvvetle inanıyordu. Bunu Nahit'e anlatmalı mıydı?

Ama, kim olursa olsun, ne için olursa olsun anlatmaya, açıklamaya, bir kere bile yanaşmamıştı. Elde ettikleri tartışmasız olarak kabul edilmiş hakları olmalıydı. O kadar. Akşama kadar bekleyecekti, Nahit birşey sormazsa o da bir tek kelime bile konuşmayacak, otur veya git demezse de böyle dimdik duracaktı. Bütün hayatında yaptığı ve hoşlandığı gibi.

*
* *

Bu acayip bir şekilde sonsuz'a yönelen durumu Nahit dağıttı ve:

- Evet... diyerek perdeye yürüdü; tamam çocuklar.. -Sonra Hatice'ye döndü- buyurun Semra hanım, çayı hak ettiniz. Bir parça konuşmamız iyi olur.

Odaya girdiler, Rıza Baba çayları söylemeye gitti. Nahit de masanın üstündekilerle oynamaya başladı. Gözleri bu önemli işe dalıp gitmişti. Elleri şaşılacak kadar güzeldi: Hem kuvvetli, hem düzgün, uzun. Parmak mafsalları alabildiğine uysal. Kolayca kıvrılıp açılıyorlar. Hatice dikkat kesildi, bir kedinin kollayışı gibi bakıyordu parmaklara.

Neden sonra, Nahit, başını kaldırmadan konuştu:

- Hiç yapmadığım bu işi yapacağım, istediğiniz akşam kantoya çıkacaksınız. Dağılmazsanız seyircinin karşısında, rezil olmaktan, dillere düşmekten kurtulurum.

Kız ilk defa sabırsız davrandı:

- Daha iyi oynayacağım. Göreceksiniz.

Nahit başını kaldırdı, göz göze geldiler. Nahit kendi kocaman kocaman ve koyu renkli gözlerinin bu yemyeşil gözlere ne tesir yaptığını, ne söylediğini anlayamadı. Aslında Hatice onları bütünüyle, kalın kaşlar ve erkeklerde az görülen uzunluktaki kirpikleri ile görüyordu. Üç kelime daha söylemek zorunda kaldı:

- Teşekkür ederim, efendim.

Nahit bakışlarını tekrar masaya indirirken kaldığı yerden devam etti:

- Çünkü sizin için geniş bir reklâm yapacağım, adımı ortaya koyacağım. Bir fiyasko... bütün bunları sırf sizin güzelliğiniz için yaptığımı söyletir. Rezil olurum.

Rezil olmaktan çok korkuyordu. Çünkü bunun ardında haksızlık, kayırma, adam tutma gibi tiksindiği şeyler vardı. Bir defa daha göz göze geldiler. Hatice fısıldadı:

- Güzel miyim ben?

Nahit kendini tutamadı güldü. Ama kaçtı:

- Haftaya başlar mıyız?

Hatice'nin yanakları hâlâ pembeydi. Sadece sesini kurtarabilmiş. herzamanki tonuyla konuşmuştu:

- Peki efendim.

- Güzel. Size şimdi bir piyes vereceğim. Adı "Cekamino, Kendine Gel". Okuyun. Hoşunuza gider, aklınız keserse oradaki profesörün karısını oynarsınız. Ezberiniz nasıldır?

- Bilmem...

- Denemediniz demek? Manzume filân? Şiir?

- Çok eskiden efendim.

- Meselâ? Otuz, kırk sene önce mi?

İkisi de güldüler.

- Denerim efendim.

- Beş altı sayfa ya tutar, ya tutmaz. Sonra suflörümüz de olur.

- Bakayım efendim.

- Güzel. Biliyor musunuz Semra hanım...

- Hatice deyin siz efendim.

- Ooo, teşekkür ederim. Ne diyordum? Ha biliyor musunuz Hatice Hanım; kanto, manto, lâf bunlar... tiyatro tiyatrodur. Ben böyle düşünürüm işte. Bilmem siz ne dersiniz?

- Düşünmedim efendim.

- Tiyatroyu sevmiyorsunuz. Ben çok seviyorum. Daha doğrusu tiyatro olmasaydı ne yapardım bilmem. Sahi kaç yaşındasınız?

Ciddiye alınmayan, kendisiyle herşey konuşulabilecek bir adam görünmeye dikkat etmişti. Ama işe yaramadı, yay gibi kaşlar birbirlerine yaklaşır gibi oldular. Sadece bir an için; fakat kaçırmadı bunu Nahit. Cevap gene de doğru olduğuna inandıracak bir sesle söylendi:

- Yirmiüç, efendim.

Hatice daha özel soruların da gelebileceğini düşünmüş olmalıydı. Bundan hoşlanmadığının kaş çatmaktan tesirli yolunu buldu:

- Müsveddeden bahsetmiştiniz efendim?

- Ha, evet... vereyim.

O "Cekamino"nun bir kopyasını çıkarırken, Rıza Baba da çayları getirdi. Nahit karşısındakinin demir leblebi olduğunu şimdi artık iyi biliyordu: Yaşını belli bir kararla sormamıştı. Arkasından ufak tefek yoklamalara girişeceğini, belki evli olup olmadığını, soyunu sopunu sormanın yolunu arayacağını, kız kendisinden önce anlamıştı. Bunun böyle olduğunu kendi kendine itiraf etti, utanca benzeyen bir duyguyu bir kere daha duydu.

Kendisi daha üçüncü yudumu alırken kız çayını bitirmişti bile. Dün hadi limon soğutmuştu, ya bu sıcak çay? belli etmemeye çalıştı:

- Ne kadar çabuk içiyorsunuz.

- Herşeyi.

Hatice bunu bahşiş verir gibi söylemişti. Kendisiyle ilgili soruları hep böyle cevaplandırıyordu: "Senin hatırın için" der gibi.

Nahit istemeye istemeye.

- Gidebilirsiniz.. dedi, yani ne zaman isterseniz.

Kız hemen kalktı:

- Yarın gene onda mı, efendim?

- Evet cumartesilerle pazarların ve bayram günlerinin dışında hep on. Yani matine yapmadığımız hergün. Fakat meşhur oldunuz mu, eğer piyeste rolünüz yoksa perde açılmadan yarım saat önce geleceksiniz. Piyes dediğim de İbiş'in olmadığı oyunlar. Meselâ şu, koltukta unuttuğunuz gibi şeyler.

Bu da nereden çıkmıştı? Nahit öç almanın fırsatını yakalamış gibi konuştuğunu farketti. Minimini kedi yavrusu evin asıl sahibi olacak gibiydi. Kedi evin sahipleri için kiracılarım dermiş: "İstediklerimi yapsınlar, bana baksınlar diye tuttum onları."

- Gelin size boş bir odacık arayalım... -dışarda Rıza Baba'ya sordu- Boş bir yer var mı Baba?

Vardı: Dipte, köşede üçgene benzer daracık bir yer. Nahit çok daha güzel bir yer olsun isterdi elbette. Ama,

- Oyuna çıkmadan önce burada hazırlanırsınız. Şimdi allık pudra sürme gibi birşeyler almanız lazım. Onların nasıl kullanılacağını size Şadiye hanım gösterir. Ben söylerim ona. Asıl mühimi oyun için bir giyecek, şey yani, biraz açık bir tuvalet. Gelin, Leylâ hanımınkilere bakalım. Bir fikir verir size.

- Zahmet etmeyin efendim... -Nahit, ne zahmeti der gibi bakınca- Bulurum ben birşey, efendim.

- Eh.. pekâlâ. O halde... güle güle, efendim...

- Allaha ısmarladık, efendim.

Sonra Rıza Baba'nın açtığı kapıdan Leylâk Sokağı'na çıktı gitti. "Ebemkuşağı"nın bir tek kılını bile değiştireceği yoktu. Nahit, "Baba, bir çay daha" dedikten sonra koltuğa oturdu, ayaklarını uzatabileceği kadar uzattı, ellerini başının altına kavuşturdu ve bir kere pufladıktan sonra düşünmeye başladı:

"Onbinikiyüzseksenyedi defa -efendim- bir o kadar da ağzı kapatan, konuşmayı donduran iki, üç kelimelik cümle. Ne dedi dünden beri? Hiç... -Yanılıyordu. Kendi de farkına vardı bunun- O kadar da değil. Bir kere yirmiüç yaşında olduğunu söyledi."

Oltaya birşeyler takılıyordu. Eski Türkçe'yi biliyordu, bir... Çayı ve "herşeyi" çabucak içiveriyordu, iki.

"Herşeyi? enteresan, monşer... şarabı? acaba rakı?"

Kalktı odayı boydan boya gitti, geldi, gene oturdu, hem de aynı şekilde: "Ne hıncın var ulan bu kıza? ha?.. İçerse içsin, sana ne?"

Sekmeyen ilkelerinden birincisi, oyuncularıyla ilgilenmemek ve özel hayatlarını karıştırmamaktı. Yeter ki edebsizlik, ahlâksızlık etmesinler. Karda yürüyüp izini belli etmeyen onu ilgilendirmezdi elbette, "Bir polis hafiyeliği eksik" derdi. Ama kulağına çalındı, o da söylentinin doğru olduğunu anladı mı, yallah; güle güle... git ekmek paranı o yolda kazan.

Fakat özel hayata karışmamak "merak etmek hakkı"nı da elinden alamazdı ya? Patron olarak istemiyordu öğrenmeyi, öteki Hatice olduğu için istiyordu işte:

"Nasıl olsa öğreneceğim ama.."

Gene mırıldanmıştı.. dişlerini -yarı şaka, yarı İbiş işi- sıka sıka.

Sonra kız, Leylâ'nın elbiselerini görmek bile istememişti. Küçümser gibi hem de. Demek işin o tarafını da düşünmüş, "Damdan dama atlar yâr" gibi kıyafetini de bulmuştu. Belki de kendi dikecekti.

"Yapar mı, yapar. Onu da yapaar..."

Asıl önemlilerine yanaşmaktan korkar gibiydi. Ama birdenbire onlara da dalıverdi.

Hatice ne istediğini biliyordu ve istediğini koparan kadınlardandı. Üstelik yan kuvvetlere başvurmak kurnazlığına -veya enayiliğine- kapılmadan. Kolundaki kuvveti ölçüyor, biçiyor, tartıyor ve işe girişiyordu. Kantoculuk üzerinde tartışmayı bal gibi önlemişti. Perdeyi kapattırmak istemiş, kapatmıştı. Seyircinin karşısında daha güzel oynayacağını söylemişti, oynayacaktı. Adı Hatice idi, ama artık kimse ona Hatice diyemeyecekti.

"Benden başka. He he heyy..."

Övünmeyi İbişleştiriyordu: "Hatice deyin siz, efendim." Dizbağı nişanı lütfediyordu kraliçe hazretleri. Ne kadar tatlı olacaktı bu. Ya o fısıldayışı: "Güzel miyim ben?"

"Güzelsin ya efendim... hem de çok güzel.."

Kız, hele bunu sorarken ne kadar güzeldi. Ve o dizbağı nişanı ile bu sorusunu hatırlamak ne tatlı olacaktı. Ama -"Hey ne şanslıyım ben! Sen çok güzelsen ben de çok şanslıyım" diye güldü- yakalayıvermişti onu işte: Aynanın önünde, mantosunu açmış, değerini pekâlâ bildiği göğsü ile belini ve elbette, yüzünü seyrediyordu. Ya o gülümseyişi? Nahit -yani İbiş- "küçük hanım"ını, kuruntu aşkını öfkeyi bulan sitemiyle paylarken "dişi Neron" demez de "Nerone" derdi. Şimdi de Hatice'nin o gülümseyi-

şiyle birlikte şeytanı da hatırlıyor ve "şeytâne" diye gülüyordu. Faka basmayacaktı o. Şansı vardı onun. Ve korumak zorunda olduğu bir durumu vardı.

Ciddileşmeye başladı. Bunda biraz da çayını getiren Rıza Baba yardımcı olmuştu. Çayını -ağır ağır- içerken Hatice'nin gelişini de şansına bağlıyordu: Ondan en iyi şekilde faydalanmalıydı. Cevher vardı onda. Kullanmalı ve böylece de Nuran Tiyatrosu İstanbul'u bir kere daha sallamalıydı. Bombayı önce kantolarda patlatacak, onu halkın sevgilisi yaptıktan sonra da oynayacağı büyük piyeslere, hattâ -neden olmasın- İbiş'e olta yapacaktı. İbiş bir kat daha değerlenecek, daha çok aranacaktı.

Ama neden yalpalıyordu nabız, Hatice'yi daha "küçük hanım" da görür gibi olmaya başlar başlamaz?

"Olsun" dedi. Başka silâhları vardı Nahit'in: Savunma silâhları ve taktikleri. Piyes gibi düzenlemişti onları:

TABANCA BOŞ, TABANCA DOLU VE HANGİ ÇANTA

10

BAŞARILMIŞTI ihtilâl. İş temizlik sırasında idi. Saltanat döküntüleri önce beşer, onar sonlara doğru da -saklandıkları kovuklardan- birer, ikişer yakalanıp getiriliyorlardı. İmkânı mı var bir tek hâin, bir tek suçlu cezasız kalsın? Hak davası, halk davası idi bu.

İhtilâlin başkanı kimin hâin, kimin suçlu olduğunu da pek güzel biliyordu; çünkü yaman bir yardımcısı, yaman bir haber kaynağı -isterseniz, bir jurnalcısı- vardı. Bu da Saltanat devrinin nâzırlarından birisi idi. Hareketin artık önlenemeyeceği günlerde işi öğrenmiş ve hizmetlerini arz etmişti.

İşte bu eski Nâzır, Başkan'a bir yazarın da tutuklanmasını tavsiye etti. Yazar vaktiyle Nâzır'ı paçavraya çevirmiş, yolsuzluklarını ve ülkeye yolsuzlukları kadar zarar veren beceriksizliklerini ortaya koymuştu. İhtilâl başkanı bunu bilmiyordu. Bildiği sadece yazarın eski bir arkadaş oluşu idi. Arkadaştılar bir vakit. Başkan onun birtakım yazılar yazdığını da bilirdi, ama okumazdı bunları. Nâzır birkaç örnek getirip verdi ona. Örneklerin yarısı muhalefete çatıyor, yarısı da Saltanatın gidişatını destekliyordu.

Ve ihtilâldi bu; doğru mu, yanlış mı pek bakılmazdı. Kan isterdi ihtilâl... kanla beslenirdi. İki zaptiye gönderdi ve -aslında, muhalefetin haklarını da destekleyip, salta-

natın kötü yönlerine de vuran- yazarı yakalatıp getirtti. Nâzır da oradaydı, öcünün nasıl alındığını görecek, tadını çıkaracaktı.

Başkan, yazarı, ölüm kalım çatışmasında karşı yönü seçmiş eski bir dostu karşılar gibi karşıladı ve onunla bu ölüm kalım savaşını kazanmış bir başkan gibi konuştu, yani en ağır sözlerle suçladı. Sonunda da, haklı olduğuna güvenerek, meydan okudu:

"- Ne dersin, ha?"

Yazar önce göğüs geçirdi, sonra Nâzır'a, tükürür gibi baktı ve:

"- Eskiden mert bir hasmı, orospu bir dosta üstün tutarmış. Şimdi (yazar konuşurken elleri hep ceket ceplerinde olacak) namuslu insanları namussuzlara, tarafsızları döneklere satıyorlar (burada ani olarak ve taşkın bir öfkeyle Nâzır'a dönecek) İtin biridir bu dostum, itin biri. Kımıldama paçavra. Dur. Biliyorum (acı acı gülecek) bıçak taşırsın hep... adamın sırtına saplamak için tabii. Ama (şimşek gibi çıkardığı elinde bir tabanca tutacak) bende de bu var. (Başkana dönecek) Senin eşek adamların aradı, ama bulamadılar, çünkü cebimde değil, elimde idi. Bilirsin, unuttunsa gör, kocamandır benim ellerim, (Nâzır'a dönecek) Kımıldama yoksa işkembene barut doldururum. Kımıldama."

Başkan dostça gülerek diyecek:

"- Yok canım, boşuna kuşkulanma: Ben söylemeden kılını bile kıpırdatmaz."

(Yazar acı acı gülecek ve kenetli dişlerinin arasından sövüş tonunda konuşacak):

"- Bu doğru bak... köpektir çünkü o: tut demeden saldırmaz. Ama herzaman değil... emri beklemeden de ısırır o. Bekle, kendin de deneyeceksin bunu. Bir başka kuvvet çıkmaya görsün... İlk satın alacakları işte bu köpek olacaktır. Mesleği bu onun, (Öfkesi tiksintiye dönmüş olarak Nâzır'a söyleyecek) Ne köpeksin sen... Espiyoncu, hem de espiyoncuların en namussuzu. Hiç değilse

olup bitenleri olduğu gibi verseydin ya, a köpek! yoo amma, biraz daha göze girebilir miyim diye, yahut sırf köpekliğinin tadını tam çıkarmak için, fol yok yumurta yokken de hırlayacak, sokaktan geçen kendi halindeki insanları da hırsızmış gibi göstereceksin efendine, değil mi? Aslında bütün suçum (dişlerini gıcırdata gıcırdata gülecek) bir vakitler senin vurgunlarını soygunlarını, sersemliklerini delilleri ile açıklamam, değil mi? Söylesene aksini? (Bekler, sessizlik, sonra) Söyleyemezsin tabii. (Başkana dönecek) Söylesin. Söylesin ki, tabancamdaki kurşunları, ben kendi beynime doldurayım. Ama ya söyleyemezse? O zaman ey eski arkadaşım, o zaman için burkulmayacak mı? Benim bildiğim eski arkadaşım o zaman utançtan ve pişmanlıktan kahrolacak ve af dileyecektir. Ben de senden işte bunu bekliyorum.

(Susacaklar. Nâzır sefil ve rezil... Başkan üzgün ve kararsız... Yazar ise muzaffer ve kahraman. Sonra Başkan bir volkan gibi patlayacak ve vicdan azabı içinde konuşacak:)

"- Defol. Defol. Ve kapının önünde bekle. (Nâzır ezilmiş ve tiksindirici bir halle çıkacak.) Gel... gel eski ve asîl dost. (Boynuna atılacak, kucaklayacak.) Affet beni. Söyle, affettim de ve beni dünyaya yeniden kavuştur. Yoksa vur beni."

(Yazar affettiğini belli eder ve dostça güler. Der ki:)

"- Ne ile vuracağım, koca budala, ne ile?"

(Başkan şaşıracak, yazar da onun bu halinden keyiflenecek ve:)

"- Boş, boş... Tabancam boş."

(Başkan inanamamış görünecek ve temin etmesi için yaltaklanan bir şekilde gülecek. Bu gülüşte, aynı zamanda kötü bir ümit bulunacak:)

"- Boş mu? Sahi mi?"

"- Boş ya, sahi ya... Sen zaptiyeleri gönderince öyle öfkelendim ki, unuttum doldurmayı... Vakit de pek yoktu ya."

(Başkan değişecek, ama yazar anlamayacak, hep saf dostluğunda kalacak. Başkan:)

"- Demek öyle?"

"- Öyle ya."

(Başkan başkanlığını bulacak, bağırarak çağıracak Nâzır'ı:)

"- Gel..."

(Nâzır içeriye -süklüm püklüm- girecek. Paşa ona -gaddarca- yazarı işaret edecek, aynı şekilde bir sırıtışla diyecek:)

"- Boşmuş tabancası. Hadi.."

(Yazar büyük bir kırgınlıkla:)

"- Demek böyle?"

(Başkan, başkan gibi:)

"- Elbette."

(Nâzır bıçağı çekip korkunç bir soğukkanlılıkla yazara doğru yürüyecek. Başkan keyifli görünecek. Yazar ümitsizliktenmiş gibi tabancalı elini doğrultacak ve tetiğe basacak: Bir patlama olacak. Nâzır yere serilecek. Yazar şaşkınlıktan dona kalan Başkan'a dönecek, deminkinden de hüzünlü bir gülümseyiş ile ona bakacak ve söyleyecek:)

"- Demek böyle? Aynı şeyi bana soracak olursan, artık ben de senin gibi, elbette, derim. Seni, eski dostu ve yeni hareketin karakterini denemek için buraya kadar sabrettim, tehlikeyi göze aldım. Ama artık bekleyemem, ayak sesleri yaklaşıyor."

(Yazar tabancayı doğrultacak ve şaşkınlıktan hâlâ kurtulamayan Başkan'ın beyni bâlâsına boşaltacak.)

*

* *

Nahit bir vakitler Sadi'nin zorla dinlettiği çeşitli ihtilâl hikâyelerini alaya almak için yazmıştı bu oyunu. Daha doğrusu yazacaktı, çünkü eldeki metin işte bu kadardı.

Ama sonradan vazgeçmişti, tonu tutturamayacağını anlamıştı. Buna karşılık hikâyede ikili üçlü ilişkiler için bir sembol değeri buldu, sık sık hatırladı.

İşte şimdi gene hatırlıyor ve "Başkan" tipi gözünün önünde bir "hop sana yandım" diye oynarken, bir "güzel miyim ben?" derken geliyor, bazen de "el eyler"ken görünüyordu. Ama hepsinde de duru beyaz teni, nezleli sesi, yemyeşil gözeri ve inanılmayacak kadar ince beliyle Hatice oluyordu. Perdeyi çektiren, ihtiyacını sorunca, "Siz nasılsınız?" der gibi otuz lira isteyen, dizbağı nişanı bağışlar gibi "Hatice deyin siz, efendim" diyen ve odada yalnız kalır kalmaz İbiş'in aynasında incecik beline, sımsıkı göğsüne ve kıvır kıvır kirpikli, yemyeşil gözlerine bakarken gülümseyen, şeytan gibi gülümseyen Hatice.

"Başkan" Hatice idi. Nahit "Nâzır"ı bulamıyordu. Buna karşılık "Yazar"ı oynayacak olan kendisi idi tabii. Oynayacakları oyunun -Hatice eğer niyetli ise- gidişi tıpkı öyle olacaktı. Hatice daha çok yazar'ın sayesinde başaracaktı başa geçip kazanmayı. Ama sonra, onun, Nâzır gibi, tam bir bende olmayacağını anlayacak, tepelemeye kalkışacaktı. Nahit de tıpkı yazar gibi davranacaktı: "Dur. Tabancam var. Tabancam boş. Yoo, dolu."

*

* *

Karmakarışık işlerin olabileceğini düşündüren bir sokaktayız. Sokakta da netâmeli bir dükkânın karşısındaki kaldırımda, şapkalarını gözlerine kadar indirmiş, iriyarı iki adam sözde bir vitrine bakıyor, hakikatte ise dükkânı kolluyorlar.

Hikâye hayli heyecanlı... O kadar da eğlenceli: İyi korunan dükkânda bir çanta var. Bir adam, hayatından da değerli birşeyi -belki bütün servetini... belki bir devlet sırrını... veya, belki de kalbini- o çantaya koymuş, bu saatlerde alacak ve ikindi üzeri kalkacak bir gemi ile kaçı-

racak. Haydutlar çantanın peşinde. Adam bunu öğrendi. Öğrenince de sırrını bilen beş, altı arkadaşından birinin haydutlarla işbirliği yaptığını anladı. Fakat hangisi? İşte bunu bilmek imkânsız. Bir tek şey biliyor, sırdaşlarından birisi sağlam; satmaz kendini. Düşündü, taşındı, tek çıkar yolu buldu:

Geminin kalkmasına bir gün kalmıştı. O akşam arkadaşlarını yemeğe çağırdı. Yediler, içtiler, vedâlaştılar. Bu arada da adam, güvendiği arkadaşa rica etti:

Geminin kalkmasından iki saat kadar önce gidecek, çantayı alıp rıhtıma, giriş kapısına getirecekti. "Senden şüphelenmezler, beni izliyorlar. Bir aksilik olur da anlar ve çantayı almak isterlerse sakın direnme, ver. Ama kendini emniyette görür görmez dünyayı ayağa kaldır, haydutları yakalatmaya çalış. Kısmet ne ise o olur"

Arkadaşı kabul, o da teşekkür etti. Ötekiler de yardıma hazırdılar, onlara, "Sağolun.. dedi, hepinizi de bilirim. Fakat bu gibi işlerde bir kişi birkaç kişiden daha iyi iş görür... Çok isteyen varsa geriden geriden kollasın."

Bir kere daha kucaklaşıp ayrıldılar. İşte geminin kalkacağı bugün, dükkânın karşısındaki iki kişi, o arkadaşın çantayla çıkmasını bekleyen haydutlardı. Akşam konuşulanları biliyorlardı. Bekleyiş uzun sürmedi. Artık yeri ve zamanı kollayan tâkip başlamıştı. Kalabalık sokaklar geçtiler, arabalı kovalamalar oldu, ama fırsat çıkmadı. O zaman da haydutlar rıhtım kapısına daha önce gitmeyi uygun buldular, çünkü başka çareleri kalmamıştı ve çantayı ne pahasına olursa olsun ele geçirmeliydiler. Biraz sonra en uygun işi yaptıklarını anladılar:

Adam biraz ötelerinde taksiden indi, elindeki çantayı, şoförün parasını vermek için yere koydu, haydutlar da aldıkları gibi uzaklaşmaya başladılar. Şoför durumu görmüştü, "Çantanızı aldılar" dedi ve para saymayı filân bıraktı.

Onun bu telâşına karşılık, bu güvenilen sırdaş işi ağırdan alıyordu, ancak haydutlar köşeyi döndükten son-

ra bağırıp çağırmaya başladı. Ortalığı ayağa kaldırdı. Polis düdükleri öttü, birtakım adamlar koşuştu, bağırışmalar oldu. Güvenilen arkadaş çırpınıp duruyor, çantanın sahibi de kuytu bir köşede acı acı gülümseyerek, "Çok geç" diye mırıldanıyordu. Gülümseyişine sinen acı, kırk yıldır kendi kadar güvendiği bir dostu ancak ayrılırken öğrenişindendi. "Değmez" diyemiyor, yürekten yanıyordu.

Bilinmez kaçıncı sefer "ahh" diye içini çekerken yanına, üçbuçuk kuruşa tutulmuş bir hamal geldi; elinde tıpkı haydutların kaçırdığına benzeyen bir çanta vardı. Adam onu aldı ve kırk yıldır kendi gibi bildiği arkadaşının yalan çırpınışlarına son bir defa daha bakarak gemiye girdi.

Adamın hayatından da değerli gördüğü şey'i, belki bütün varı, yoğu, belki büyük ve kendisine emanet edilmiş bir devlet sırrı -belki de kalbi- haydutların, dost aracılığı ile kaçırdıkları çantada değil, bir hamalın üçbuçuk kuruş karşılığında getirip sağsalim teslim ettiği çantada idi.

*

* *

Geminin güvertesinde, gittikçe uzaklaştığı şehre ve bu şehirde bıraktıklarına hüzünle bakan o adama benzetiyordu kendisini. Bu hikâyede de ikili, üçlü veya daha çok yönlü ilişkiler için bir sembol değeri vardı. Nahit de bunu düşündüğü için hüzünlüydü:

Hikâyeyi işte gene hatırlıyor ve dükkânın karşısındaki kaldırımda bekleyen -yalnız, iki değil- bir haydudu görür gibi oluyordu. Bu haydut lepiska saçlarını, yay gibi kaşları kapatacak kadar ve külhanca yatırdığı kasketinin içinde toplamış, göğsünü saklasın diye olacak, bol mu bol bir ceket giymiş birisiydi. Kalçaların durumu da belli olmuyordu, çünkü ceket bol olduğu kadar da uzundu.

Haydut, koyu yeşil ve iri gözleriyle alttan alta dükkânı kolluyordu. Bu gözlerde insanın içine ürpertiler salan, turuncu renkli ışıklar uzayıp uzayıp kısalıyordu. Ve haydut sanki dünya ile ilgisi ilişkisi yokmuş gibi ıslık çalıyordu: Nahit'in -bilir gibi olduğu- bir havayı üflüyordu. Ne idi bu hava... Hay Allah, bilecek onu Nahit, ama bir türlü çıkaramıyor işte. Bir çaba daha.. tamam: "Damdan dama atlar yâr". Ama hep aynı yeri. Bittikçe baştan alıyor aynı motifi: "Hop sana yandım". Nasıl da alaycı... olursa o kadar olur. Bu da dükkânı, esrarengiz ve her kötülüğü göze alan kollayışına hiç uymuyor.

Nahit birdenbire şaşırıp kalıyor, çünkü haydudu tanıyıveriyor: "Hay Allah... Hatice bu be."

Ceket -her nedense... rüya bu, bilinir mi neden olduğu?- o bol ve uzun ceket düşmüş, Hatice'nin inanılmayacak kadar ince beli ile ufacık ufacık, ama top gibi göğsü ve gene ufak, ama sımsıkı kalçaları ortaya çıkıvermişti. Artık Nahit, beynine beş namlu birden çevrilmiş gibi korkmakta, hattâ tirtir titremektedir. Dur ama... daha bitmedi herşey. Hatice istediği kadar -kendinden eminlığına kaptırıp koyversin, "Hop sana yandım"ı alaycı alaycı tekrarlasın... Nahit'in de yapacak birtakım numaraları var elbette...

Nitekim Hatice, içi hiçbir işe yaramaz bir sürü kâğıtla doldurulmuş çantanın peşine düşüyor. Bu kâğıtların hepsinde de -fakat her biri ayrı bir üslupta- bir nanik var. Nahit, dükkândan çıkan aziz arkadaşı ile haydut kılığındaki Hatice'nin birbirlerine göz kırptıklarını yakalıyor ve büsbütün keyifleniyor, gülüyor. Arkalarından bir "nanik" de o gönderiyor. (Kâğıtlardakilere ek.)

Yalnız birşey daha var gene de onu tedirgin eden, bir yerlerini tırmalayıp, mıncıklayıp duran... çünkü çantayı götüren aziz arkadaşının yüzünü bir türlü seçemiyor. Boy pos? Onlar da birşey söylemiyor ki...

Ve Nahit silkiniyor, uyanıyor, kendine geliyor, tıpkı öteki hikâyede -veya rüyada olduğu gibi- bunda da asıl

bilmesi gereken "şahsı" bilmiyor. Kıvranıyor iç tedirginliğinden. Öteki Hatice... tamam. Peki bu satan, bu arkadan vurmak isteyen ve -işte bu kötü dedirten, bu- Hatice ile anlaşan, doğrusu, Hatice'nin anlaştığı kalleş kim?

Sadi!..

Sadi diye bağırmak geliyor içinden. Fakat Sadi yok ki.

Sonra -dahası da var- hamal kim, hamal? Aslında hamal ötekinden, yani kalleşlikten de önemli. Çünkü hamal bulunmazsa onların oyunlarını imkânı yok bozamazdı.

Buna rağmen içi rahatlıyor, yavaş yavaş: Hamalı da bulacaktı, kendisini satmaya kalkışanı da. Düşmeyecekti oyuna... Tıpkı öteki hikâyede -veya rüyada- olduğu gibi, içini naniklerle doldurduğu çanta ile sepetleyecekti onları.

Nahit bu güvenle yeniden uykuya -veya düşünceye- dalıyordu. Ama bu sefer de kendisini, -artık uçsuz bucaksız ve kimsesiz- okyanusların orta göbeğine varmış geminin güvertesinde, çantayı açmış ve içindekileri -belki varını yoğunu, belki kendisine emanet edilmiş bir devlet sırrını veya belki de kalbini- Okyanusa, en derine, ulaşılmaza bırakırken görüyordu.

ÖNCE BİR TABANCA, İKİ VALİZ BULMALI

11

NAHİT, saat on demeden rüyalarının -saplanıp kaldığı düşüncelerin- havasını -ve izlerini- silkip atmak, tiyatrosuna Nahit olarak girmek çabasındaydı. Derdi bu olmuştu artık. Bu derdi kolay kolay savuşturduğu da söylenemezdi.

Vedia'dan sonra kadınsız kalmamıştı, ama bu uzun, çok uzun, bitip tükenmek bilmeyen zaman aşksız geçmişti. Sık sık kadın değiştirmekten hoşlanmıyor, çünkü bir kadına kolay kolay alışamıyordu. Hattâ yeni bir kadın buhranı pek andıran yeni tedirginlikler -biraz da endişeler, çekingenlikler, güvensizlikler- demekti. Ne ise o işte, kadın tarafından beğenilmek isterdi. Ciddi bir mesele idi bu onun için. Erkeklik gururu diye alaya almağa çalışır, ama pek beceremezdi. Bu yüzden içine güven gelir gibi oldu mu da ısınır, alışır giderdi. Kebabı ille Ziya'dan, çayı ille Yavru'dan gelecek, gezintisi ille aynı sokaklarda olacaktı. Bunun gibi bulduğu kadın da, ya daha ilkinde bırakılır, yahut sürer giderdi. En pespâyesinde bile bu böyle olmuştu. Fakat bir de ismi vardı, durumu ve işi karışıyordu meseleye. Fazla sürdüremezdi veya sürdürmemesi gerektir sanırdı, bırakırdı. En pespâyesinde bile üzülerek:

Bunlar, belki de, sırf yalın bir tatmin arayışları değildi. Bunlar, belki de, umutsuz aşk avları idi. Dağ, tepe sürdürüp boş dönüşlerdi. Gelecek seferi daha da hırsla bekleten avlardı. Şimdi ise, o kendini, avı namlunun bir karış ötesinde görmüş gibi hissediyordu. Fena şey.

Fenanın da fenası, bu çeşit arayışlara değil tiyatronun içinde, çevresinde bile girişmek istemeyişi, bunu çok çirkin, iğrenç, hattâ düpedüz ahlâksızca birşey saymasıydı. Bu durumda ne yapacaktı? Ne yapabilirdi? Bir yanda otuzyedi yılını bulmuş bu mizaç, öte yanda da beyninin içinde durup dinmeden sürüp giden "hop sana yandım"a ayak uydurmuş emprime entari, bol ve uzun ceket, lepiska saçları kavrayan o külhanca kaykılmış kasket ve tabanca ile çantalar... İyiden iyiye huzursuzdu.

Elindeki kocaman yirmibeşliği, Leylâk Sokağı'na açılan demir kapıya vururken, dün Rıza Baba'ya çıkıştığını hatırlıyordu. Hem de yoktan yere. Baba kapıyı açarken Nahit de içinden "Yok böyle edepsizlik bir daha" diyordu. Selâm da, selâmın alınışı da, aralarında öyle bir "edepsizlik" geçmediğini gösteriyordu. Böyle bir adam, böyle bir ilişki incitilir miydi? Hem de ne için olacaktı bu? Paşa efendi "duygu bunalımları" geçiriyor diye, öyle mi?

"Hadi oradan pis" dedi içinden. Üstelik birgün, eğer çantasını kurtaracak bir hamal bulması mutlaka gerekecekse, bu, Rıza Baba'dan başka kim olabilirdi? Makyaj masasının önündeki iskemleye otururken, "Hoppalaa... diye söylendi: Gene mi çantalar, cuntalar?"

Rıza Baba onun, neftiye çalan gabardin pardösüsünü asarken:

- Leylâ bekliyor.. dedi.

Baba ne kimseye "hanım" ne de Nahit'ten başkasına "bey" derdi. Haber Nahit'i şaşırtmıştı:

- Buyursun.

Leylâ onun geldiğini duymuş ve sabredememiş olmalıydı, giriverdi içeri:

- Merhaba ağabey...

- Merhaba... Geç otur. Birşey içer misin?

Kadın oturmak için bile duraklamıştı. İkinci teklif için iyice kararsızlık geçirdi. En uygun davranışı bulamadığı veya bir türlü bulamadığı, ama uzun süren bir öfkeyle geldiği belliydi. Sonunda;

- Siz nasıl olsa içeceksiniz... Bana da söylesin bir çay, dedi.

Baba gitti. Nahit ne olup biteceğine -veya olup bittiğine- dair hiçbirşey kestirmediği halde suçlu suçlu gülümsüyor ve bekliyordu. Aklına gelen tek şey Hatice idi. O da ne için olduğunu bilmeden, ama ihâneti yakalanmış gibi. Bu seziş doğruydu, Leylâ doğrudan doğruya konuya girdi:

- Yeni bir kantocu mu aldın ağabey?

- Evet.

- Şâhane birşeymiş... öyle mi?

Leylâ konuya nasıl girmişse duygularını da hemencecik belli etmeye başlamıştı. Nahit dayanılmaz bir tatlılıkla sordu:

- Yok canım? Kim söyledi?

Fakat Leylâ'nın çözülmeye niyeti yoktu:

- Herkes...

- Demek çok beğenmişler?

Leylâ daha da gerginleşti:

- Haklısınız alay etmekte: öyle ya... çalgıcılardan bile saklamışsınız denerken.

Kadın alayın ne demek olduğunu, adamın alayla nasıl yıkılabileceğini pek güzel göstermişti. Ve Nahit'in korktuğu başına geliyordu. Baktı; gözleri rica doluydu. Fakat kadın buna aldırmadı:

- Bir dediğini iki etmiyormuşsunuz. Çek perdeyi.. başüstüne. Şu havayı isterim ben... başüstüne, öğrenin ulan. Cekanimo... amaan... ne idi o, Cekamino'da başrolü isterim... başüstüne... fedâ olsun... Senden alâsını mı bulacağım. Ne oluyor bu böyle ağabey?

Nahit belki de toparlanamayacaktı. Onu, daha başka seferlerde olduğu gibi, haksızlığa varan mübalâğa güçlendiriverdi:

- O kadar da değil Leylâ. Hiç değilse senin komikleştirdiğin veya küçülttüğün kadar değil. Ben, o taklit ettiğin adam mıyım?..

Leylâ nereye kadar gittiğini anladı:

- Özür dilerim ağabey... o değil maksadım... Bilirsiniz beni... sizi ne kadar sevdiğimi, saydığımı. Fakat...

Nahit ona doğru eğildi:

- Dinle bak, Leylâ... genç bir kadın geldi. Kendine güveniyordu. Hem de hiçbirinizin, başlangıçta değil, ilk yıllarınızda görmediğim kadar. Üstelik iddialıydı da ve kanto için gereken herşey vardı kendisinde. Denemeden git mi diyeydim? İş burada çatallaştı işte: Ben kabul demeden kimse seyretsin istemiyordu. Belki de büyük bir istidat düşmüştü elimize... Peki dedim ona da. Baktım cidden beceriyor. Nereye kadar çıkabileceğini görürüm diye istediği havayı da öğrettirip çaldırdım. Bu da bize bir başka çeşni getirebilirdi. Fena mı ettim? O başrol hikâyesine gelince, bunu ben istedim. Nedir profesör karısının başrollüğü? İbiş'in tiyatrosunda bilhassa, ha?

Leylâ yeniden direndi. Kimbilir hangi sözüne takmıştı:

- Hepsi bu kadar mı?

- Bu kadar işte.

- Peki, karar?

- Karar, çıkacak kantoya! Piyes için de deneyeceğim.

- Bunlar elbette sizin bileceğiniz şeyler. Samimi söylüyorum; en iyisini de bilen sizsiniz. Fakat... sırası ne olacak... Kantoya çıkış sırası?

- Daha düşünmedim bunu.

Düşünmüştü halbuki.. sadece karar verememişti. Zozo'dan önce mi, yoksa sonra mı? Ve için için Zozo'dan bile sonra çıkarmayı istiyordu. Ama ürke ürke... zira, işte ortadaydı bunun başına ne işler açacağı. Şimdi

sormak istiyordu Leylâ'ya, "Seni kim veya kimler doldurup doldurup da salıverdiler karşıma?"

Hatice'yi görenler belki de sesini duyanlar, hattâ, kimbilir, oynayışını bir fare deliğinden seyredenler vardı. Ve doğrudan doğruya bunlar değilse, ballandıra ballandıra anlattıkları için de mutlaka tedirgin olanlar, bir rakip gelecek düşüncesiyle uyku uyuyamayanlar vardı. Leylâ'ya vız gelirdi rakip makip... Daha doğrusu o, kendisine bir rakibin doğmuş olabileceğini bile aklına sığdıramazdı. Ama "meslek haysiyeti" filân falan derken bal gibi kışkırtmışlardı işte onu da.

Nitekim Leylâ söyleyebileceği son sözü söyledi:

- Bana söylenenler şişirme de olabilir, çekiştirme, yahut yalan da olabilir. Doğru olsalar bile kıymeti yok. Yâni kimseyi ilgilendirmez. Fakat vereceğiniz sıra öyle değil.

- Yâni?

Gerilemedi:

- Yâni eğer birimizden sonra çıkarsa kırılırız... güceniriz.

- Birimizden dediklerin?

- Birimizden işte. Kaç yıldır burada çalışanlardan birinin.

- Meselâ Tekgül'ün bile mi?

Dehâsı burada idi İbiş'in işte: Tekgül'ün bile mi derken, öylece bir hali vardı ki, başka bir durumda olsa Leylâ gülmeden yapamazdı; Tekgül'ün yanık yanık, ama duygusuz şarkı söyleyişi ve iki mafsalla birleştirilmiş upuzun üç kazığın eğilip doğruluşuna benzeyen oyunu etraflıca bir taklitle bile bu kadar hissettirilemezdi. Ne diyeceğini bilemiyordu. Nahit fırsatı kullandı:

- Hadi hadi... çocuk olma. Benim bir defacık olsun hak yediğimi, tiyatrodan başka birşeye metelik verdiğimi gördün mü? Gören var mı? -Leylâ yenilmiş gibi kalkıyordu- Dur.. Bin yılda bir karşı karşıya çay içeceğim seninle. Bırakır mıyım hiç? Otur.

Oturdu. Bir daha da dönmedi konuya. Fakat Nahit'e ufacık da olsa, tiyatro çatısında bir yer çatlamış gibi geldi. Yavru'nun çayı ilk defa tat vermiyordu ona. Üç gün, üç güncük koparıvermişti kediciklerinden. Demek üç gün yanlarına varmadı diye, koltuklar tırmalanmış, örtüler çekilmiş ve sehpaların üstündeki öteberi alaşağı edilmişti. Minimini tetikler bir iki şaplak istiyordu.

Ama önce Hatice'nin -Semra'nın, yeni yıldızın- doğuşunu haber verecek sözleri bulması lâzımdı: Çığırtkanın söyleyeceği sözler, el ilânlarına, afişlere, gerekirse gazetelere yazılacak sözler. Rüyalarına, veya düşüncelerine rağmen, hattâ ihtimal onların yüzünden, Hatice'nin Nuran Tiyatrosu'na, Nahit'in Tiyatrosu'na bir büyük yıldız gibi çıkmasını istiyordu.

Seyirci merak edecek, salonu hınca hınç dolduracaktı. Perde açılacak, kapanacak, sonra gene açılacak, kapanacak, seyirci de Semra hâlâ çıkmadı diye sabırsızlanacak, çayır atları gibi yerinde duramaz olacaktı. Tepinecekler, ıslık çalacaklar, bir gece öncesine kadar deli gibi alkışladıkları oyuncuların bir an önce çekilip gitmesi için ıslık fırtınaları patlatacaklardı. (Leylâ'yı kışkırtanlar haksız değil, diye düşündü.) Belki onlar oyuncu bile değildiler, belki aralarında erkekler bile vardı. Olsun ama, yeni bir şöhret doğuyordu. Başarı, hayatlarının bu ölümsüz sevgilisi, alkışlar, varlıklarının bu gerekçesi, bu bitmez tükenmez tutkusu bir kere daha başka bir avuca konacaktı. Nahit'in yüzü, tiksinmiş gibi kırış kırış oluverdi. "Haset... kıskançlık değil, haset.." Kovuğuna itelemesini bilirdi ama o bu ifriti.

Gazeteye ilân vermeye eli varmadı. Çekindi. Buna karşılık, Foto Şafak'ta Hatice'nin kocaman beş resmini çektirdi. Üç gün önceden başlayıp bunların hergün bir pozunu kapının önündeki tahtaya astırdı. Üzerine açık turuncu bir kadife gerdirdiği tahtada bir bu kocaman fotoğraf, bir de kısacık yazı bulunuyordu. "Semra Se-

ha-Salı'dan itibaren sahnemizde İstanbul'u teshir edecektir."

Resimli el ilânlarını baskı kötü olduğu için yaktırmış, resimsizlerini hazırlatıp dağıttırmıştı. Son gece tahtaya beş resmi birden astırttı. Reklâmın böylesi görülmüş şey değildi. Günün hemen hemen her saatinde resme bakmak için birikenler vardı ve bu kalabalık gittikçe artıyordu. Hele beş resim birden asılınca halk kaldırımdan taşarak raylara kadar indi, itiş kakışlar, kavga dövüşler oldu. Akşam bir de balkondan çığırtkan, İbiş'in bile adını anmadan başlayınca hep Semra Seha demeye, Şehzadebaşı büsbütün karıştı.

Tiyatronun içi daha az karışık değildi. Hava gergin mi gergin.. söylentinin bini bir paraya: Yok Leylâ ile Zozo kızmışlar, kıskanmışlar da gelmeyecek, çıkmayacaklarmış, yok Rasim Bey (tiyatro binasının sahibi), "Adı sanı bilinmeyen, ömründe bir kere bile kantoya çıkmamış birine bu kadar reklâm yapılır mı?" diye Nahit Bey'le atışmış, Nahit Bey de, "Bırakıyorum, senin olsun binan." demiş. Ve, Hatice'yi korkudan yatağa düşürenlerine kadar bir yığını.

Nahit'in benzinde kan kalmamış gibiydi. Bu da onun esmer ve zavallı yüzünü bütün bütün acınacak hâle getiriyordu. Bunu herkesten iyi o biliyordu, belki on defa bakmıştı aynaya. Her seferinde de:

"Bu ne korkusu ulan ödlek?" diye kendi kendine takviye vermiş, işi tatlıya bağlamak için de: Baktın ki nanay... çıkar kendin bir göbek atar, kızı da mostra gibi dikersin olur biter, millet İbiş'in yeni numarası der, geçer." diyordu. Gerçekten de bir sürü fiyasko önlemişti bu şekilde. Ama yatışamıyordu bir türlü. Hatice bir başarırsa herşey milimi milimine düşündüğü gibi olacaktı. Nitekim olmaya başlamıştı bile. Başarmasını istiyordu da. Ve artık bu istekle Hatice'nin ilgisi ilişiği kalmamıştı, ortada artık yalnız Nahit Tiyatrosu'nun,daha önemlisi, İbiş'in haysiyeti vardı.

Daha dünden tembihlemişti, herkes erken gelecek diye. Birer ikişer geliyorlardı da. Belki o söylemese de böyle olacaktı: "Bu karnaval kaçırılır mı?" diye buruk buruk gülümsedi. Pek çoğunun içinde kötü dilek ve dualarla geldiğini biliyordu. Adı gibi.

Hatice -saat on'lardaki gibi- tam istediği dakikada geldi: Nahit ona, farkına varır endişesini umursamadan dikkatle baktı: Fena, duru beyaz ten daha da uçuktu. Kendini tutamadı:

- Git hemen Şadiye hanım makyajını yapsın.. dedi.

- Makyaj yapmayacağım, efendim.

"Hay efendin batsın.. Ulan olur mu? hele seninki gibi bir varmış, bir yokmuş tenle?... Aldın mı belâyı başına gümüüüş?"

Nahit'in beyninde cümleler kâh kendisine, kâh Hatice'ye doğru dil uzatan yılanlar gibi kaynaşıyor, ama o birşey diyemiyor.

Kızın koltuğunda ufacık bir bohça vardı. Nahit'in gözü de -görmeden- ona takılmıştı. Hatice gülümser gibi oldu:

- - Elbisem... tuvaletim. Beğeneceksiniz. Ama beni parasız bıraktı.

- Para mı istiyorsun? yâni...

Hatice bu sefer düpedüz gülümsedi:

- Olur mu hiç efendim? Oyundan sonra, belki.

- Hadi git... git işine!..

Nahit bu sözleri Vedia'ya -o da belki- söyleyebilirdi. İçine neden olduğunu söyleyemeyeceği bir güven ve neden olduğunu -düşünmeye cesaret etse, kolayca bulabileceği- bir neşe gelmişti.

*

* *

Salon çoktan dolmuştu. Ama kapılar hâlâ zorlanıyordu. Rasih hâlâ bilet kesilsin istiyordu. Ne çâre ki, bal-

konlarda bile millet omuz omuza idi. O güne kadar binasının büyüklüğü ile övünen Rasih, bu gece, neden daha büyük değil diye hayıflanıyordu. Çalgı caddeye bakan balkondan yerine taşınmıştı, daha şimdiden ter ter tepinen müşterileri oyalamaya -boşu boşuna- çalışıyordu. Bu işi Zozo dahil kantocular da pek başaramayacaktı. Bu gece, her ne hikmetse tiyatroya sadece ücretlerini almak için uğrayan kedicikler dâhil bütün kadro oradaydı. Nahit onları topladı ve içinde, ilk defa, "Sen de bizde miydin yahu?" diye takılmak isteğini duydu. Ama konuşmasını kendisine yakışan ve uygun düşen şekilde yaptı:

Bu, en nihayet bir işdi. O da bir iş oyununa girişiyordu. Sonuç başarılı olursa hepsi kazanacaklardı. Hem iki anlamda da kazanacaklardı. Onlara Leylâ'yı hatırlattı. Leylâ'nın nasıl kıskanıldığım söylemeden, başarısı ile tiyatroya, yâni hepsine neler kazandırdığını bir bir anlattı. Kulağına gelen söylentilerden duyduğu üzüntüyü açıkça söyledi ve,

- İşte Leylâ burada. Zozo da, buradayım diye her hâliyle ve cıvıl cıvıl bağırıp duruyor. Rasih'in bana birşey söylemeye cesaret ettiğini gördünüz mü şimdiye kadar? Öyleyse? Nereden çıktı o sözler öyleyse? Ben mi cevap vereyim buna? Utanırım. Bunları ortaya atanların hesabına utanırım.

Bir ara verdi. Hepsine tek tek baktı. Ezmişti. Gitmeye hazırlanmış da, birden hatırlamış gibi ekledi:

- Ha... Semra hanım da içerde, turp gibi.. Sırasını bekliyor. Sırası da Zozo hanımdan sonra. Onu iki büyük sanatçımızın arasına koydum. Korusunlar diye. Semra Seha hanımı ilk oyununa da iki büyük sanatçımız çıkaracak, onlar takdim edecek.

Ve odasına gitti. "İnşallah ikili, üçlü, başbaşa verip fısıltıya koyulmazlar" diyordu. Duasının tutup tutmayacağını söyleyemezdi. Ama tutmuştu. Belki dua etmesine de lüzum yoktu. Çünkü, en güzel sahnelerinden birini oynamıştı. İbiş değil, Nahit Bey

Konuşurken bütün yüzleri bir bir yakalamıştı. Önemlilerini hatırladı: Leylâ belli bir şeklide solgundu, gözleri donuktu, hep bir noktaya bakıyordu. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Zozo herzamanki gibi pespembe, güleç ve fıkır fıkırdı; çok hoş -ve havayı ısıtacak- birşeylerin olmasını bekleyen genç kızlar gibiydi. Sonra zavallı Tekgül; o çok üzgün ve çaresizdi, kolu kanadı kırılmış gibiydi, daha da hantal ve bir işe yaramaz görünüyordu, dudakları titriyordu, bir dokunan olsa, ühü ühüü diye ağlayıverecekti. Zozo'dan sonra çıkmayı kurarken kendisinden sonraya bir kantocunun daha geldiğini gören Küçük Hermine ise ikide bir omuzlarını oynatıyor, sımsıkı ve dümdüz bağladığı -güzel- saçları sanki önüne dökülmüş gibi, başını geriye doğru silkeleyip duruyordu.

Bunlar üzücü, hattâ alttan alta kalb sızlatan şeylerdi; ama yolu yoktu, önlenemezdi işte: Er meydanıdır sahne ve herkes -isterdi elbette ama- başa güreşmek için yaratılmıyordu. Nahit'in üzülmeden, içi zerre kadar burkulmadan hatırladıkları erkeklerdi, onların hasetleri, tedirginlikleri idi. Meselâ Eyüp Kadri... kendine sorarsanız en büyük sanatçıydı o, Nahit konuşurken vakur bir şekilde ilgisiz görünüyor veya öyle göründüğünü sanıyordu. Ama Nahit onun, bütün bunlar, bu resimler, bu el ilânları, bu gürültü patırtı neden benim için değil? diye düşündüğünü ve kendisini de, bütün dünyayı da hor gördüğünü adı gibi biliyordu.

Birdenbire dudaklarından dökülüverdi mırıltı:

"Sadi olsa nasıl davranırdı?"

Fakat hemen geçti, durmadı üzerinde, Neclâ'yı bile hatırlamadı. Leylâ ile Zozo'ya, Hatice'yi aralarına alıp da seyircinin karşısına çıktıkları zaman ne söyleyeceklerini öğretmesi lâzımdı. Takdim çok kısa cümlelerle yapılacaktı. Onları çağırtmadı gidip odalarında konuştu.

*

* *

Perdenin açılmasına normal olarak daha -en azından- yirmi dakika vardı. Ama seyirci zaptedilemez bir hal almıştı, çalgının sesi ıslıkların, tepinmelerin, tempolu nâra ve alkışların altında yamyassı olmuştu. Nahit, "Açın perdeyi" dedi.

Salondaki ışıkların yarısı söndürüldü, perde açıldı:

Azgın seyirci Tekgül'ü bir kovmadığını bıraktı, o da odasına kaçarken Nahit'in karşısında, tuttuğu gözyaşlarını salıverdi. Nahit, Şadiye hanımı onu -ve olursa, ötekileri- avutmakla görevlendirmişti.

Afrodit'in durumu daha parlak olmadı. Küçük Hermine oyunu ve güzelliği ile kendini kurtardı. Zozo herzamandan biraz daha cömertçe sergilediği dişiliğinin karşılığını söke söke aldı. Sıra Hatice'ye -Semra Seha'ya- geliyordu. Nahit onun odasına gitti:

- Haydi... dedi.

Bu heyecanı, bir de Darülbedâyi'de üç-beş replik için sahneye çıkarken duymuştu. Kızın elini tuttu, alıp sahneye götürmek istiyordu. Hatice -sertçe- çekti elini. Kalktı yürüdü. Ama Nahit'e öyle geldi ki, kız bu hareketini farkına varmadan yapmıştı. Hattâ kendisini görmüyor, hiç değilse tanımıyor gibiydi. Nahit büsbütün telâşlandı, artık korkuyordu; beceremeyecek, dağılacak diye düşündü. Belki de donacak, taşlaşacaktı.

Koridorda bir ümit belirir gibi oldu; Kız, kendisini seyirciye götürmek için bekleyen Leylâ ile Zozo'ya birer anlık gülümseyiş gösterdi, Nahit de, "Kraliçe hazretleri lütfettiler" diye çene kemiklerini oynattı, "domuz bu, domuz."

Çalgı bütün gücüyle karşılama havasını vuruyordu. Perde açık, sahne boştu. Bütün ışıklar sahneye doğru fora edilmişti. Nahit'in hakkında -el altından da- yapmadık övgüyü bırakmadığı "yeni yıldız" bir yanında Leylâ, öbür yanında Zozo, kendilerini teshir için, büyülemek için görünür görünmez, seyirci asker süngü hücumuna kalkmış gibi oldu. Leylâ ile Zozo bu görülmemiş karşılanmaya en

güzel gülücükleri ve selâmları göndererek teşekkür ediyorlardı. Bu da onları daha çok coşturuyor, coşkunluğu uzatıyordu. Nahit Hatice'ye baktı: Dimdik duruyordu o. Tepeden bakıyordu.. metelik etmezsiniz der gibi. Ve şaşılacak şey, işte bu davranış daha şimdiden büyülemişti salonu.

Önce Zozo konuştu, "İşte bu taşbebek bundan sonra sizin." dedi. Leylâ tam bir koruyucu, bir abla ve bir usta edâsıyla söyledi sözlerini: Genç, fakat kısa zamanda sesiyle de, oyunu ile de en meşhur yıldızları bile silikleştirecek bir "hemşire"sini takdim ettiği için çok seviniyordu. Perde kapandı.

Nahit baktı: Sahnenin sağında, solunda sıralanan paravanalardan her birinin arkasında en azından beş oyuncu var. Rıza Baba aralarında. Kendisi bile yalnız değil, yanında Şadi bey var. Onun nefeslerini duyuyor. Bir paravanın arkasında tek olarak duran yalnız bir kişi var: Hatice... Semra Seha. Tam karşısında ve kuvvetli bir ışığın altında bazen bütünüyle, bazen şu veya bu tarafıyla. Demek duramıyor yerinde. İyi haberdi bu. Kız bir ara yüzünü tam ışığa doğru kaldırdı. Şahane yüz renkli bir objektifle büyültülmüş gibi oldu. Başını silkeledi, değerli bir şalı andıran saçlar dalgalandı. Bu baş silkeleyiş? sinirden mi? keşke öyle olsa.. Nahit bunun değerini bilir.

Ama onunki buz gibi bir gurur. Nitekim kız artık donmuş gibiydi, yalnız parmaklarındaki ziller hafif vuruyor ve dimdik, durakta tramvay bekler gibi, perdenin açılmasını bekliyordu. Veya birisinden, birşeyden öç alma dakikasına girmişti. (Bu kinli kinli bakan gözler.. veya kin herşeyinden fışkırıyordu. Nahit bunu, duruma ve zamana rağmen, çok belirsiz de olsa, tedirginliğe, hattâ çekinmeye benzer bir duygu ile farketti.)

O insanı şaşkına çevirecek kadar ince bel.. o fildişi ten.. o, incecik bel yüzünden büsbütün heyecanlandırıcı olan ve erkekte "lâyık olma" gerektiğini, lâyık olamamayı korku ve hüzün ile birlikte duyuruveren kalçalar, o gö-

güs, o sımsıkı et. Bütün bu duyguları taşa işleyen ünlü heykelleri düşündürüyordu kız.

Nahit dalıp gitmek üzereydi: Adamı delirtir, olmayacak mâceralara sürüklerdi bu kız. Zira bütün bu görünüşlerden de üstün bir kuvvet olarak, bir kendini idrâk edişi, tanıyışı vardı. O donukluk gibi gelen şey değerini bilişinden, seçme hakkına sıkı sıkı sarılışından, kendine güvenişinden, vereceği, kendisinden istenecek şeyin değerini de, bedelini ve hakkını da şuurla anlayışındandı. Belki Leylâ'yı kıskanıyordu ve onu "yemeye" şimdiden karar vermişti. Fakat bunu kimse söyleyemezdi. Umursamaz görünüyor, bunu da kabul ettiriyordu. Kuvvetli ve irâdeli.

Fakat Nahit'in az gerisindeki Şadi -ve elbette daha birçoğu- böyle düşünmüyordu. Belki de Nahit'in gözleri onlarda olmadığı için: Gözleri, anlayışı, tecrübesi. Öyle veya böyle, Şadi kuşkuluydu. Başka duyguların da işe karışması ile, o -ve daha başkaları- on dakika daha beklemiyor, kuşkularını koyulaştırmaya -adetâ- çalışıyorlardı: Nahit'in iltiması olmalıydı bu. Yoksa Zozo'dan, hattâ küçük Hermine'den sonra çıkmak hakkı olmazdı bu türedinin. Demek, tiyatrosu -ve seyircisi- için; gerekince kendini bile harcamaktan çekinmeyen Nahit tam anlamıyla tutulup gitmişti kıza. Kız çok güzeldi ve Şadi -daha birçokları ile birlikte- Hatice'nin güzelliğine kaptırmış gitmişti kendini.

Derken salonda bir tempo kısa aralıklarla patlatılan toplar gibi güm güm ötmeye başladı: Sem...ra, Sem...ra, Sem...ra.

"Sem? zehir demek bu." diye geçti Nahit'in aklından. Kız şimdi daha gergin bir bedenle dimdik duruyor, zilleri kuvvetle vurarak dışardaki patlayışlara tempo tutuyor. Nahit onun ötekine göre zayıf ve hafifçe çarpık bacağının dizden, aynı tempoya uygun olarak bükülüp doğrulmakta olduğunu gördü:

"Ne donukluğu, hangi duygusuzluk? başlangıç mı? Hadi canım, sende!"

Büyük bir kumandan, plânlarını inceden inceye hesapladıktan, ölçüp biçtikten, bütün hesaplarını da yaptıktan sonra girişti hücumun önlenmez sonucunu nasıl karşılarsa o da öyleydi.

Perde ağır ağır açıldı. Işıklar değişti, renklendi. Salon sanki soluk almaktan korkuyor veya o kuvveti bulamıyordu. Hatice'nin hafif hafif vuran zilleri işitiliyordu artık. Nahit ona bakıyor ve, "Bekletme, çık artık!" diye bağırası geliyordu. O anda herkesin içinden geçen de bu olmalıydı. Hatice Nahit'in beklemediği bir anda hızla yürüdü, ayakları yerden kesilecek, kanatlanacakmış gibiydi. Salon tuttuğu nefesi boşaltan bir dev gibi uludu. Fakat hepsi o kadar. Nahit seyircilerin alışılmış sululuklardan, lâf atmalardan kaçındıklarını gördü. Hatice'nin yüzünü görebilseydi sebebini anlardı bunun.

Kız, herşeyden önce akıllı idi, ne yapacağını iyi biliyor, şehvet ile dişiliğinin arasına, dişiliği değerlendiren şeyi koymasını, yâni en usta kadınların bile zor yaptıkları şeyi yapmasını biliyordu. Onun oyunu ne mârifet gösterisi, ne de kadınlık gösterisi idi. Hatice erkeklere bağlı olan hedefi, canlı oluşun gerekçesini gösteriyordu. Sanki kendisi yoktu. Renkli ışıkların aydınlattığı, ama hiçbir rengin ve hiçbir ışık açısının bir andan fazla tutamadığı bu biçim, bu görünüş bir semboldü ve ayak satıcılarından darülfünunlulara kadar kurt hovardalarıyla, büyük aşk özlemcileriyle herkes bu sembolde kendi seçtiğini buluyor, tiyatronun çok uzaklarında kendi hayâlinin avına çıkıyordu. Bundan Hatice'ye düşen o değeri ölçülemez pay da, içinde bütün duygularla birlikte saygı ve teşekkür bulunan bir hayranlıktı.

Nahit arıbeyinin o eşsiz mâcerasını düşündü: Arıbeyine -kovan'ın kraliçesine- en yukarıda, ancak bir tek erkek arının varabileceği yükseklikte sahip olunabilirdi. O en yükseğe uçabilen erkek arı sahip olabilirdi kraliçeye.

En kuvvetlinin hakkıydı en güzel, en seçilmiş -ve en kuvvetli- kadın. Kraliçe seçilir ve bütün bir mevsim boyunca kovan'daki erkek arılar tarafından bakılır, beslenir, güçlendirilirdi. Erkek arılar kraliçenin kanatları ve ciğerleri daha, daha, biraz daha kuvvetli olsun diye paralanırlardı. Sonra vakit gelir, kraliçe gökyüzüne doğru dikilirdi. Kovanı dolduran bütün erkek arılar da onun peşine düşerlerdi. En yükseğe doğru ne dikiliştir o. İncecik, zar kanatlar uçakların çelik kanatlarını, damlacık ciğerler dev gibi dizel motorlarını sönükleştirir, silikleştirir, mânâsızlaştırır. Ve erkek arıların takatları kesilmeye başlar, bir bir dökülür, ölür giderler. Onlar, acaba, bu ölüm uçuşunda, kraliçenin kanatları ve ciğerleri daha kuvvetli, çok daha kuvvetli olsun diye çalışanların kendileri olduklarını hatırlar ve dökülüp giderken, bütün bir mevsim kendi ölümleri için çalışmış olduklarını anlayıp esef veya pişmanlık duyarlar mı? Acaba, içlerinden birinin en yüksekte kraliçeye sahip olacağını, ama bunun kendileri olmayacağını düşünüp ölümü bir teselli gibi mi görürler?

Hatice arıbeyini, salon da kovan'ı andırıyordu: Şiş köftesi veya bir kapta yemekten vazgeçip buraya gelen, midesinde Arnavut aşçının çuşka biberli fasulyası hâlâ kaynayan ayak satıcısı... pijamalarının üstüne paltolarını çekip Leylâk Sokağı'ndaki yurtlarından kaçmış ve soluğu üst balkonda almış tıb talebeleri... İstanbul'un en ünlü ayakkabıcılarından Nedim ve dalkavukları... ikisi de efendiliğin örneği kabzımal Hüseyin ile Musa ve grupları... Nedim'le aşık atmaktan başka hiçbir dâvası ve meselesi olmayan, mirasyedi Hulki ve avanesi... nükteleri ve temizliği ile İbiş'in Şehzâdebaşı'nda ve günün içinde yaşayan minyatürü Necmi... duyduklarının, gördüklerinin yarısını anlamayan, öbür yarısını da Anadolu'nun bir bucağında filiz sürmüş rüyalarına göre değiştirerek saklayabilen çıraklar, aşçı yamakları, manavlar.. kimi locada, kimi ön sırada, kimi arkalarda veya balkonların birinde,

ama hepsi birden Hatice'yi besliyorlardı; daha yukarılara, en yükseğe, çok, çok daha hızlı yükselsin diye.

Bu ortak düş, bir bakıma da tarihin tozlu yapraklarında solup sararmış büyük kahramanları ve kahramanlıkları andırıyordu. Acaba o sırlı uçuş mümkün olsa, acaba o kovalayış şansı açılsa, bunlardan kaç babayiğit bu ölüm yarışını göze alabilirdi? Kaç babayiğit, acaba, Hatice'ye en yüksekte sahip olabilmek için fersiz kalıp dökülmek, mâvinin sonsuzluğundan düşmek tehlikesini göze alabilirdi?

Ya Nahit, kendisi?

Bütün hücrelerini saran duygunun adı bal gibi, ürkeklikti, kaçmak isteğiydi. Demek sezmişti bunu? o rüyalar, o ikinci çantayı hazırlamak, tabancaya şarjör sürmek ihtiyacı daha baştan korktuğu içindi. Utanır gibi oldu.

Ve fildişi heykel oynuyordu. Islak dudaklar adı zor bulunabilecek bir gerilimle aralıktı. Bu da, dimdik bakan, yanıp sönen gözlerindeki meydan okuyuşu büsbütün belirtiyor, kuvvetlendiriyordu. Beylik çiftetelli yunmuş arınmıştı sanki... ortada ne oynayan vardı, ne de oynayanın dişiliği. Hatice, dişilik de dâhil, kimi akla gelmeyen, kimi hattâ kabul edilmeyen bütün yönleri ile kadın'ın hikâyesini anlatıyor, sanki, "Asıl sahip olunacak işte bu... gözün kesiyor mu?" diyordu.

Ve davul değişmiş, tef değişmiş, kemençe bambaşka bir çalgı olmuştu. Çalgıcılar da öyle.

Nahit, "Tamam" dedi ve dönünce Şadi'yi yanıbaşında gördü. O da büyülenmişti. Baktı paravanaların sakladığı bütün tiyatro halkı, Leylâ dahil, seyredişleri ile "Nahit Bey haklıymış" diyorlardı. "Tamam" diye tekrarladı ve odasına gitti. Elini çabuk tutmalı, İbiş olmalıydı. Ancak yetişebilecekti. Makyajına başlarken düşünüyordu:

"Onu piyeslere de çıkaracağım, piyesleri de oyununa döndüreceğim."

Hatice yalnız kendisinin değildi. Nuran Tiyatrosu'nundu. Nahit'in Tiyatrosu'na aitti. Daha kaşları İbiş'in

kaşları olurken salon sarsıldı. Çiftetelli bitmişti demek. Halk ikinci oyunu istiyordu. Oynayacaktı tabii, hem de "Damdan dama atlar yâr"i. Öyle tembih etmişti. Ketenhelvasından bıyıklarının yarısını takıyordu:

- Maşallah!

Yalnız gücenmiş değil, paylayan bir sesti bu ve Hatice kapının önünde, sesindeki duyguları daha da belirten bir bakışla duruyordu. Salonda da kıyamet kopuyordu. Trompet annesini çağıran korkmuş bir çocuk gibi yırtına yırtma onu çağırıyordu. Nahit fırladı:

- Ne işin var burda. Yallah... İkinciye..

Hatice buz gibi bir sesle,

- Emredersiniz efendim... dedi.

Nahit şaşalamıştı:

- Ne demek yâni?

Hatice tek tek konuştu:

- Ben ilk defa oyuna çıkıyorum, beyefendi de gelmiş burda allık pudra sürüştürüyor.

Kolundan tuttu:

- Gel.

Tuttuğu kol sıcacıktı, terliydi. Onu sahneye götürmeye çalışırken:

- Benim de hazırlanmam lâzım, Hatice.. dedi.

- Semra deyin lütfen. Arada daha Leylâ hanım var. Pekâlâ yetiştirebilirsiniz. Peki peki, bakın işinize siz... giderim ben. Gideceğim. Öyle ya para veriyorsunuz.

Kolunu çekti kurtardı. Kuvvetliydi bayâ. Şaşkın şaşkın arkasına takılan Nahit'e.

- Hayır döneceksiniz siz, gelmeyeceksiniz... dedi.

Ve Nahit döndü, gidemedi, birşey de diyemedi; yâni düşünemedi. Yalnız, gitmeye kalkışırsa akla gelmeyecek şeyler olabileceğinden korkmuştu. İskemleye oturup da, işine devam için aynaya bakınca deliye döndü: Bu ayna -ve hiçbir ayna- ne Nahit'i, ne de İbiş'i görmüştü bu sersemleyen suratla.

Ve sahneden öfkesini de sersemleten ses geliverdi: "Hop sana yandım." Ne çalgılardan, ne de Hatice'nin sesinden başlangıcı duymuştu, sanki oyun da, türkü de "hop sana yandım" diye başlamıştı. Hiçbir şey düşünemiyor, duymuyordu artık. Dudakları kaybolup gitmiş, yüzü kaşlardan, çarpık burundan ve ona göre çeneden ibaret kalmıştı. Hırsından ağlayacak gibi oldu. Hızlı hızlı çalışmaya başladı. "Hop sana yandım"ların, "Bir tanem"lerin ve o hoşlanışı delirtici hâle getiren fısıltıyla söylenen "Osman ağbeyim evde mi, evde mi?"lerin Tiyatrosu'nu nasıl değiştirdiğini bilemeden, kestiremeden İbiş oldu. Dünyadan kopmuş gibiydi. Beş duygusu birden donmuştu sanki.

Hatice'nin geldiğini, odaya girdiğini ancak o sıcacık ve terli kollar boynunu sardığı zaman farketti. Hatice onu kucakladı. Öptü de:

- Çok çok, çok teşekkür ederim. Sağol. Unutmayacağım.

"Osman ağbeyim evde mi, evde mi?" diyen fısıltı, bu fısıltının yanında kaç para ederdi? Hatice koşa koşa gitti.

İbiş de aynaya bir baktı ki, şalvarını giymemiş.

*
* *

Toparlayamıyordu kendini. Birşeyler yapacaktı. Yâni yapması gerekiyordu, şarttı. Yapmazsa çok kötü olacaktı. Neydi onlar? Sahi, ikinci çantayı bulacak, tabancaya şarjör sürecekti.

"Hey İbiş, hey. Çocuksun sen."

En iyisi, çantayı da, tabancayı da atıp tabanları yağlamaktı. Bütün mesele otuzyedi yıllık Nahit' i kaybetmemekte, ona sığınmakta idi. Gerisi lâftı; bile bile lâdesti. Kendine takviye verdi:

"Eh bitti zaten. Düşündüğüm oldu. Bundan sonra da

Leylâ veya Zozo gibi Hatice, pardon, Semra Seha da gelir ve oyununu oynar gider. Piyes miyes de yok."

İbiş'in bir oyununda, bir "fam fatal"e, güzelliğinden ve o güzellikten yararlanıp kendisine teklif ettiği kötülükten -efendisine ve küçük hanımına ihanetten- korkarak bağırışını hatırladı:

"- Yaklaşma bana."

Yaklaştırmayacaktı. İşte o kadar.

- Oyun başladı, bey.

Daldığı uykudan, silkinerek uyandı. Leylâ da bitirmiş, piyes başlamıştı demek? Ve o tiyatrosunda ne olup bittiğini bilmiyordu. Dışarı çıktı. Sahneye giriş yerinde, tam tenekesinin yanında duran Hatice'yi gördü: Gri ve bol manto.

"Gelsin" dediğini hatırladı. Nezleli burnu, kısık sesi ve o bitip tükenmeyen "efendim"leri hatırladı. Minimini kedi yavrusunu hatırladı. İki dakika öncesine rağmen içinin ısınıverdiğini, nabzının yalpalamaya başladığını duydu.

- Ne güzel!

Lepiska saçlar sahneyi, konuyu toparlamakta olan "Peder"i işaret ediyordu. Ve, dudaklar gülümsemiyordu ama, ses bir çocuk neşesiyle cıvıldıyordu:

- Çok güzel bu. Hemen ezberlemeye başlayacağım o piyesi.

"Ben de bineceğim atlıkarıncaya" diyordu sanki. Nahit de hatırlamaya çalışıyordu: İki dakika önce, piyes miyes yok mu demişti, ne? Ve "Peder", (efendisi) içerden bar bar bağırıyordu:

- İbiiiş.

Üçüncü bağırışında girerdi sahneye. Bu kimbilir kaçıncı idi? Bastı tekmeyi tenekeye. Hatice korkudan sıçradı, galiba salondan saçları da göründü ve İbiş daldı sahneye. Peder yüzü salona dönük, çüşş diye kaafiye düşürmesini bekleyerek bağırdı:

- İbiiiş!

- Ne var ulan? Ne anırıp duruyorsun?

Bu yeni bir üslûp olmalıydı. Peder şaşırdı ama, gene de alışılan oyuna devam etti. Ulan'ı ve anırmayı duymamıştı. Duymaması gereken söz, zaten o kadar çok olurdu ki...

- Nerdesin?

Aynı asık surat, aynı nemrut ses:

- Ne bileyim ben?

Ve millet katıla katıla gülüyordu. "Ne bileyim ben nerdeyim?" Silkindi İbiş'liğini buldu. Oyun sürüp gidiyor ve Nahit kaçamak kaçamak baktıkça Hatice'nin paravananın arkasında çocuklar gibi güldüğünü görüyordu. İbiş o geceki kadar şeker olmamıştı. Şeker ve zekî.

Oyun bitmişti. Gece bitmişti. Hatice hâlâ orada duruyordu:

- Sen niçin gitmedin?

Yürüyüp geçti, odasına gitti ve aynanın karşısına geçip temizlenmeye başladı. Minimini kedi yavrusu, o çocuk neşesi geçmiş, içerde, ama eşiğin yanında duruyor. Aynada yalnız parça parça, çizgi çizgi kaybolan İbiş değil o kedicik de var. Hiç gerekmezken dönüyor ve onu yeni görmüş gibi davranıyor:

- Burada mısın hâlâ?

- Evet efendim.

"Yok canım? demek hâlâ burdasın?"

Söylememek için zor tuttu kendini ve sanki orada görmeyecekmiş gibi aynaya döndü:

- Niçin?

İnce ince, uzun uzun parmaklı eller, çocuksu, yana açıldı:

- Ee? Kim götürecek beni? Yalnız mı gideyim?

Sesinde de çocuk çaresizliği vardı. Öyle ya, kim götürecekti onu? Nahit'in kalbi telâşlandı. Bu zafer gecesinde yanyana, konuşa konuşa ve -daha da güzeli- susa susa? Kimsesiz caddelerde!

- Baba!

"İmdat" der gibiydi. Rıza Baba Hatice'nin omuzundan uzattı akçıl başını.

- Baba, Hatice... yâni Semra hanımı evine götür. Bu işi sen yapacaksın artık.

- Teşekkür ederim, efendim.

Seste hiçbir duygu yoktu. Dönüp Rıza Baba'ya baktı ve ona da teşekkür etti:

- Zahmet olacak. Bir de, mümkünse içecek birşey... gazoz var mıdır acaba?

Nahit sinirlerinin gittikçe gerildiğini anlıyor ve bunu önleyemiyordu. Çekip gitse olmaz mıydı? Bir an önce gitmesini istiyordu, bu isteğini daha açık nasıl anlatabilirdi? Rıza Baba'yı çağırmış, al götür demişti işte. Ama o, kalmak için yeni bir sebep icat ediyordu. Öfkesini hem önlemek istiyor, hem de öfkelendiği belli olsun istiyordu. Başını hışımla çevirdi:

- Baba büfeden bir gazoz getir.

Elindeki alkol şişesini aynaya çarpmamak için zor tuttu kendini, çünkü Hatice kırk yıllık bir arkadaş gibi soruvermişti.

- Siz? siz içmez misiniz?

Rıza Baba çoktan gitmişti. Nahit'in ne cevap vereceğini bilirdi. Üstelik Nahit'in sesi ona yetişecek kadar yüksek perdeden oldu:

- Gazoz içmem ben.

Üstelik tiksinir gibi söylemişti bunu. O kadarla da kalmadı, çekmeceden konyak şişesini çıkardı, kadehini doldurdu ve bir yudumda içti. Hatice gülüyordu. Ters ters baktı:

- Niçin güldünüz?

- O kadar hoş ki... kıyafetiniz.

Nahit aynaya bakmaktan alamadı kendini: İbiş'in kıyafetini ilk görüşü idi sanki. İçinden "çık dışarı" demek geldi. Bu adımı koyamadığı duygu alaboraları ve bu kıyafet! İbiş bir sırrı imiş gibi geldi. Fakat artık kendi kendisiyle kalması ve birtakım kararlara varması çok zordu ga-

liba. Çünkü minimini kedi yoktu artık.. veya o, eşikte değildi artık. Fazla olarak, girdiği salondaki ilk ürkekliği geçmiş, en sıcak ve en yumuşak köşeleri arayıp bulmuştu artık. Artık canı istediği zaman tetiğiyle, Nahit'in, ayağını kaşıyan eline veya sayfaları çevrilen kitabına pat pat vuracak, onu oyuna zorlayacaktı... isterse fırt diye, Nahit'in oturduğu koltuğa atlayacak, kendisine yer açtıracaktı:

- Ne idi o?
- Hangisi?
- İçtiğiniz?
- Konyak, konyak.
- Acı mıdır?
- Hem de nasıl... zehir gibi.
- Öyle de neye içiyorsunuz, kim zorluyor?
- Devlet.
- Devleti hiç sevmem ben.
- Yok canım?
- Elbette.. kim olduğu belli değil... kimin olduğu da. Öyle şeyleri sevmem ben..

Nahit'in aynadaki işi çoktan bitmişti, ama ayrılamıyordu. Bu kıza Nahit'liğini de, İbişliğini de tutturamayacağını anlar gibi olmuştu. Hücuma geçmeyi denedi, belli bir alayla sordu:

- Ne güzeldi bu gece, değil mi?
- Çok.

Ne kadar da candan söylemişti. Nahit baktı, yüzü de öyle: ışıl ışıl. Hatice onu inanmıyor sandı:

- Vallahi. Size çok kızdığım halde niye gelip öptüm. Öyle olmasa öper miydim? Değil mi?

Nahit de direndi, tasdik etmedi. Ama anladı: Hatice'nin tiyatroyu bildiği yoktu, o sırf "iş" için gelmişti. (Rıza Baba'nın söylediği ilk alışverişlerini hatırladı: Kasap, manav, papuç, kumaş ve pasta.) Sahneyi ve sahne başarısının tuttu mu bırakmayan çekimini hiç düşünmemiş, birden bire görüvermişti. Onu teşekküre sürükleyen duyguların başında bu vardı. Kız da içten tekrarladı:

- Çok teşekkür ederim. Unutmayacağım.

Hüzünlenmiş gibiydi. Fakat Nahit ona daha fazla bakmak imkânını bulamadı, Rıza Baba gazozu getirmişti. Kız şişeyi aldı, etrafına bakındı, sonra gelip Nahit'in masasına bıraktı ve fısıldadı:

- Teşekkür ederim.

Döndü. Mantosunu kontrol etti:

- İyi geceler, efendim.

Ve, bir adım gerisinde Rıza Baba, çıktı gitti. Bir daha gelmeyecekmiş gibi.

Nahit'in duyduğu bu idi.. Bir daha gelmeyecekmiş gibi. Dağılıverdi, darmadağın oldu. Şeytanın işiydi bu, şeytan düşürüvermişti içine. Hatice'nin gelmemek üzere çekip gidebileceğini. Bu gidiş değilse bile, bir başka gidiş "son" olacaktı. Bu son'un derdi de şimdiden, ortada daha hiçbirşey yokken başlıyordu. İkinci kadehi doldurdu. Üçüncüyü içmeyecekti, hiçbir akşam içmemişti, üçüncü bir kadehi.

Yarı İbiş, yarı Nahit Bey'di. Cepkeni, şalvarı, mintanı, kuşağı, kaloşları, işlemeli yün çorapları çabucak çıkardı. Fakat üzerinde İbiş'ten hâlâ birşey var gibiydi. Düşündü ve buldu: Bu kalan Hatice'nin sarılışı ve öpüşü idi.

"Allah kahretsin ikinci çantayı da, şarjörü de."

Aşk ya vardı, ya yoktu. Varsa ne zamandan beri hesap, kitap, taktik, maktik meselesi olmuştu? İnsan kendini ona, bir Temmuz ikindisi, güneşi binbir parça etmiş sulara dalar gibi koyvermeliydi. Mertçesi, yiğitçesi bu idi işte. Ve bütün mesele arıbeyinin peşine düşüp düşmemekte idi.

Nahit kimsesiz sokaklardan bir uyurgezer gibi geçti ve kimsesiz, hatırasız; eşyası da, pencereleri de dilsiz evine geldi.

DERİN SULARDA

12

BALIKÇI KUŞU derinlere dalar ve dişisine pırıl pırıl renkli çakıl taşları çıkarır. Nahit derinlere, en derinlere inmek ve Hatice'ye hiçbir balıkçı kuşunun bulamadığı taşları taşımak istiyordu. İbiş'i hor görür olmuştu. "Cekamino Kendine Gel"i çıkarmak için âdetâ çırpındı. Sadi'nin rolünü alan çocuk bir dertti. Bu da belki Nahit'in yüzünden oluyordu:

Nahit'in provalardaki durumu aşağı yukarı Hatice'nin deneme sırasındaki davranışının bir başka çeşidi idi. Hatice perdeyi çektirmiş, oyununu bir ikinci görsün istememişti. Nahit de provalarda kendi rolünü oynamıyordu. Sıra Profesör Totti'ye geldi mi, "Şimdi Profesör geldi, sana şunu şunu dedi, söyle şimdi sen" deyip geçiyordu. Aradaki fark Nahit'in öteden beri hep böyle çalışmasından ibaretti.

Fakat bu durum, ilk defa bir rol alan delikanlıyı allak bullak ediyordu; çünkü hem içinde bulunduğu havayı kavrayamıyor, hem de karşısında bir oyun arkadaşı yerine bu işin en usta yargıcını buluyordu. Halbuki Nahit onu odasına çekip de başbaşa prova yaptığı zamanlarda pekâlâ kıvıracağa benziyordu. Çıkar yol Nahit'in de provalara katılması idi. Ne var ki buna tam aklı yatarken Hatice'yi hatırladı: Kendisi de ondan saklayacaktı sırrını.

Ancak oyun gecesi Profesör Totti olacak ve tiyatronun ne olduğunu gösterecekti. En derindeki, hiçbir balıkçı kuşunun varamadığı yerde pırıl pırıl duran, ondaki renkleri hiçbir dişi balıkçı kuşunun görmediği çakıl taşını çıkaracak, "al" diyecekti, "senin için."

Duygularını artık iyice biliyor, onlardan kaçmak da istemiyordu. Bilemediği şey Hatice'ye karşı nasıl davranacağı, en uygun davranışın ne olduğu idi. Boyuna bocalıyordu, tedirgindi, sinirleri iyice gergindi. Tiyatrosunda böyle bir duruma düşmemişti. Dedikodunun dört bir yanında fır döndüğünü de biliyordu. Kendisi farkına varmasaydı bile, bir yandan Şadiye hanım, bir yandan Rıza Baba kendilerine has bakış, ve davranışlarla; kelimelere kattıkları bir başka çeşni ile anlatmaya çalışıp gideceklerdi. Ta ki, Nahit Bey kendine gelsin.

"Kolay sanıyor budalalar bunu."

Gene mırıldanmıştı. Zaten yan durduğu, bakmadığı aynaya büsbütün sırtını çevirdi. Aynı anda da Hatice kapıda göründü. Bu artık günlerden beri böyleydi.

Saat dokuzbuçuk dedi mi, kapıda görünüyor ve gülümsüyordu. Nahit onun gelişinden ne kadar tedirgin olursa olsun düşünmeden yapamıyordu; "Yalnız bana gülümser o."

Doğruydu. Hatice'nin gülümsediğini gören yoktu. Ve, Nahit çağırsın çağırmasın, geçer otururdu. Nuran Tiyatrosu'nda böyle birşeyi de gören olmamıştı. Leylâ'lar, Zozo'lar bir yana, Büyük Hermine'ler, Nâlan'lar bile Nahit Bey'in odasına böyle çat kapı giremezler, girseler bile, o "buyurun" demeden geçip koltuğa kurulamazlardı. Hatice bu işi yapmış da öteye bile geçmişti. Evinde gibiydi, kendi odasına girerdi sanki. Nahit'in tedirginliği de bundan değildi, gelmesini o kadar istediği -ve beklediği halde- gelişindendi. Bu gelişler yüzünden herkes herşeyi söylemeye hak kazanıyordu: "Nahit fena tutuldu"dan, "Semra Nahit'i kafese koydu"ya kadar herşeyi. Uçuk mâ-

viye boyalı ve daima sıkı sıkı kapalı demir kepenkler işlerini göremez hale geliyorlardı.

.....

- İyi günler. Hava da ne kadar güzel.

Ve, her günkü gibi geçip oturdu. Hava onun için herzaman güzeldi. Poyraz mı? Oo ne kadar güzel, insanı dipdiri yapıyor. Kar mı? Görsen ne güzel yağıyor. Yağmur? Yağmurda yürümeye bayılırım ben. Hele güneş?

Öyle oturup kalmıyordu da. Beklemezdi Nahit'in konuşmasını veya havayı ağırlaştıracak susuşlarını. Mutlaka bulurdu bir konu. Ve bunların hepsi de -çok gezmez- Nahit'e, söylenmesi lâzım şeylermiş gibi gelmeye başlardı. Dinlerdi. Hem de onda az görülen bir ilgi ve hoşlanışla.

Çünkü kız onun zayıf damarını yakalamıştı: Nahit kendisine, özel hayatına ait birşeyler öğrenebilmek için yanıp tutuşuyordu ya Hatice de söze her zaman büyük bir sırrını söyleyecekmiş gibi başlardı. Bunların en önemlisi, meselâ; "Dün gece eve gidince" idi. Ama -domuz- arkasını "Yatak odama girdim" veya "Bir de ne göreyim, annem" diye bile getirmez de, meselâ; "Düşündüm ki" diye bağlardı. Neler de düşünmezdi? Nahit'i bile düşünür, onu sırf dikkat hâline getirdikten sonra da mesele anlaşılırdı: Düşündüğü Nahit değil, İbiş'tir. Ondan sonra da artık konuşma sırası Nahit'e gelirdi. Nahit kendisinden Hatice'ye biraz fazla bahsettiğinin farkındaydı. Bunu düşünüyor ve bundan dedikodu ihtimallerinden çok tedirgin oluyordu. Önleyemiyordu ama.

O hâle gelmişti ki, Hatice artık onun Servili Medresesi'nde, Vasıf'ın zeytin ekmeğini çalışını bile öğrenmiş bulunuyordu. Hele "sıfırdan başlamak" hikâyesini, ona öyle bir öğüne öğüne anlatmıştı ki, Nahit bunu her hatırlayışında utancından yerin dibine geçiyordu.

Fakat, söze herzamanki gibi; "Hava ne kadar da güzel" diye başlamış olmasına rağmen herzamankine benzemeyen bir hâli vardı:

- Çay söyler misiniz? Lütfen.

Nahit gönderdi Yavru'ya Rıza Baba'yı.

- Ayrılıyorum, efendim.

Nahit başını kaldırdı. Tiyatrodan ayrılacak sanmıştı. Hatice onun yanılışını anladı:

- Boşanıyorum.

- Evli miydiniz?

- Evet.

- Çocuk?

- Var, efendim. Bir tane. Oğlum. Sekiz yaşında.

Sustular. Nahit düşünüyordu: Geçim sıkıntısı... Hatice'nin deli teşebbüsü... peşinden de ar, namus meselesi ve kıskançlıklar. Sonuç belli. Fakat hikâye bu değildi.

- Önlenemez mi? Yaa? Niçin oldu?

Hatice önlenemeyeceğini anlatırken hırçındı. Kendisinin de kararlı olduğunu, boşanmayı istediğini belirtmesini bilmişti. Ötekini cevaplandırmak için epey sustu. Konuşmak istemez gibiydi. Biraz da canı sıkkın. Nahit yavaşça:

- Anlatmayın; istemiyorsanız.. dedi.

Hatice dudaklarını gerdi. Küçümsüyordu konuyu:

- Anlatacak birşey yok zaten; Ankara'da o... geçen seneden beri ayrıyız. Büyük bir memur. Daha da yükselmek istiyor. Gözü başka birşey görmez. Yapmadığını da komaz bunun uğruna. Su gibi para harcar; ama sıra anneme, kızkardeşime geldi mi, yedikleri iki lokma ekmekte gözü kalır.

Hırsla soludu. Sonra dalgınlaşıverdi:

- Onaltı yaşındaydım beni aldığı zaman.

Sustu. Bu kadardı söylemeye razı olabilecekleri. Nahit düşündü; onun için belki de hikâyesi bu kadardı. Veya hesabına girmek istemiyordu.

Aslında ise hikâye bu da değildi. Nahit, balıkçı kuşu, çok derinlere indikten sonra öğrenecekti onu.

Aradan çok uzun zaman geçmiş gibiydi. Nahit Hatice'nin sesiyle uyandı:

- Beni bir eş, bir hayat arkadaşı gibi görmedi. Ben onun için.. Neyse işte.

Rıza Baba da çayları getirmişti zaten. Hatice çayını içip bitirdiği zaman, Nahit daha yarılamamıştı bile ve kıza karşı artık başka şeyler de duyuyordu. Öncekilere göre apaçık, güven verici, onu daha çok, belki daha kökten benimseten duygular: Hatice artık mini mini kedi yavrusu değildi, hele eşikte hiç değildi. Aksine bir hafta, on gün içinde ün yapmış, ayağını, Nahit'in Tiyatrosu'na değil, tiyatroya basmıştı. Hem de sapasağlam. Ama gene de -işte- zayıftı, dertliydi, çok daha kadındı. Asıl doğrusu şimdi kadındı. Çekişi asıl şimdi dayanılmaz, karşı konulmaz bir hâl almıştı.

Fakat o çarpık ve kocaman burnunun üstüne yumruğu yemek için çok beklemedi:

- Siz? Siz de Vedia hanıma öyle mi davrandınız?

Nahit'in çene kemikleri oynadı, beynini bir kan dalgası yalayıverdi.

"Tut kolundan, savur dışarıya."

Vasıf dâhil, bir tek kişi Vedia'nın adını alamamıştı ağzına, Nahit'le konuşurken: Nahit'i delirtti bu. Üstelik Vedia diye birisi yoktu artık.

Gözgöze idiler. Nahit'in burun delikleri açılıp kapanıyor, gözleri bir yanıp bir sönüyordu. Bu da Hatice'ye vız geldi. O artık; "Hava ne kadar güzel" diyen veya sahneye fırlamadan iki sâniye önceki Hatice idi; Nahit'in öfkesini ayıplar ve çocuk paylar gibi, hilâl kaşlarını biraz daha kaldırarak,

- Bıraktınız onu ama -dedi-, üstelik çocuklar da verdi o size.

Nahit'in içinden düpedüz bağırmak geldi: "Ben bırakmadım" diye. Hatice bu çırpınışına da aldırmadı. Öyle bir aldırmayış ki, gören anlamıyor sanır. Birdenbire samimileşiverdi, kırk yıllık tanış olup çıktı. Sesiyle de, hâliyle de öyleydi:

- Onunla tekrar barışmanızı o kadar çok istiyorum ki.

Nahit çay bardağına sarıldı. Buz gibi olmuştu. Bağırdı:

- Baba... çay! Bana çay getir.

Yanılıp iki çay getirmesini istemiyordu. Ama Hatice'nin bunu anlamasını çok istiyordu. Gitmesini de.

Hatice kalkmak için davrandı. Bunun Nahit'in isteğiyle ilgisi yoktu. Nitekim vazgeçti. Küçük çantasını açtı, bir kâğıt çıkardı. Bunun bir mektup olduğu belliydi; Nahit yeniden karmakarışık oldu: Kocasından gelen mektubu gösterecekti.

Değil ama; kız elindeki kâğıda baktı baktı sonra da katlayıp yerine koydu. Ağır ağır doğruldu, içini çekti. Çok efkârlanmış görünüyordu. Büyük haksızlığa uğramışların hâli vardı: Hem dertli, hem umutsuz, kimse birşey yapamaz, kimse yardım edemez ve kader değişmez diyen hâl. Bir kere daha çekti içini ve o görünüşüyle konuştu:

- İnanın bana, çok istiyorum, yuvanıza çocuklarınıza kavuşmanızı.

Nahit ona söyleyebileceği küfrü bir bulabilseydi, avazı çıktığı kadar bağıracaktı.

Zaten Hatice çıkıp gitmişti.

Öfkenin daha fazlası olamazdı; Nahit makyaj masasına kapandı kaldı. Yalnız duyguları değil, beyni de donmuştu. Yapabildiği tek birşey bir defa daha İbiş'e sığınmak oldu. Ah bir ona, "fam fatal"e bağırdığı gibi -onun kadar gülünçleşmeyi göze alarak- bağırabilseydi, "yaklaşma bana!" diye.

Rıza Baba çayını getirdiği zaman o hâlâ başı masaya dayalı duruyordu. Ancak yanma yaklaştıktan sonra farketti geldiğini:

- Başım çok ağrıyor baba. Bir aspirin bul bana.

Kıvırdığı yalan onu büsbütün dağıttı. Rıza Baba'nın aspirin getirmeyeceğini adı gibi biliyordu, çünkü çekme-

bunu biliyor -veya- seziyordu. Fakat gene de karar verdi: "Üstüne gideceğim."

Aslında bir karar değildi bu. Bir ne olursa olsündu. "Ya karnı, ya sırtı" idi, "Bitsin artık" idi, "Bitsin de nasıl biterse bitsin" saldırışıydı. Saatine baktı: On'a iki var. Sahneye yürüdü: Cekamino Kendine Gel'meliydi.

Çalışma hemen başladı. Çünkü Hatice de orada idi. Nahit gene oyuna katılmıyor, ötekilere ne yapacaklarını, nasıl söyleyeceklerini öğretmeye çalışıyordu. Hatice'ye,

- Gülümse.. dedi. Burada gülümseyeceksin.

Provalarda herkese "sen" derdi. Hatice de buna alışmış görünüyordu. Ama bu sefer dikeldi:

- Çok kötü birşey mi yaptım, efendim? Azarlar gibi konuşuyorsunuz.

Nahit iyice niyet etmişti, sinirlenmeyecek, ciddiye almayacaktı. Hiçbir şey olmamış gibi tekrarladı:

- Semra hanım, burada gülümseyeceksiniz. Gülümseyin lütfen.

- Temsilde gülümserim, efendim.

Nahit kaptırmadı kendini. Düşünülmeden yapılacak bir hareket veya söylenecek bir söz kendisini çok zor durumda bırakabilir, Hatice, işi meselâ "Siz niçin katılmıyorsunuz?" demeye kadar vardırabilirdi. Asıl korktuğu da bu idi: Kim olursa olsun, bir oyuncu tarafından kendi durumunun ele almmasıydı. Fakat Hatice korktuğunun aksine en uysal, en saygılı sesiyle sordu:

- Olmaz mı, efendim? Biliyorsunuz, kanto için de..

Nahit içinde beliren öfke, hattâ -belki de- kinin, kimbilir kaçıncı defa, kabuğuna çekiliverdiğini hissetti. Gene kimbilir kaçıncı defa bu sarsılış yerini sımsıcak duygulara bıraktı, çünkü Hatice sınıfın en uslu, en söz dinleyen, en gayretli öğrencisi oluvermişti. Nahit'in söylediklerini en iyi şekilde yapmak için nasıl çırpınıyordu, olursa o kadar olur. Beceriyordu da. Üstelik o tutuk, o ikide bir dağılıveren Cekamino çaylağını da çekip çevirdi. Nahit odasına giderken kendi kendini yiyordu:

sinde dokunulmamış bir kutu duruyordu. Onu daha dün aldırmıştı Rıza Baba'ya.

Her yudumda bardağı yere çalmak hırsını duya duya çayını bitirdi. Kendine gelir gibi olmuştu. Bu da iyi değil, tersine daha kötü idi; düşünebiliyordu çünkü. Düşünüyor ve kapıldığı anaforu görerek dehşete düşüyordu. Pigmalyon'u hatırladı. Üstelik kendisi ona göre ne kadar zayıf durumdaydı. Orada bir sokak kızından bir hanımefendi çıkaran bir âşık vardı. Kızın üzerinde bir hak iddia edebilirdi, kızın ona borçlu olduğu söylenebilirdi. Kendisi ise herşeyi hazır bulmuştu, Hatice sahne adını bile yanında getirmişti. Nahit'in onun için yaptıkları bir bakıma da kendisi ve tiyatrosu için yapılmış şeyler sayılabilirdi.

Eviriyor, çeviriyor ve kendisini yalın bir âşıktan ayıramıyordu. O âşık olunacak bir kadına âşık olmuştu, o kadar. Derinlerden çıkartacağı çakıl taşları ile kendisini kabul ettirebilirse ettirecekti. Sevdiğine karşı hiçbir üstünlüğü yoktu.

Ama birdenbire kafasında bir şimşek çakıverdi: Hatice'nin yaptıkları aşk oyunlarından başka ne olabilirdi? Niçin Leylâ veya Zozo gibi davranmıyor da, gelip onun duygularıyla oynuyordu? Ve niçin bir başkasıyla değil de Nahit ile?

"Böyle ise yandın İbiş. Hem de nasıl?"

Çünkü ortaya bir mizaç çıkıyordu. Baş edilmesi güç bir mizaç. Düşündü: "O büyük aşkların kadını idi. Fakat Mecnun'ların, Ferhat'ların, Kerem'lerin değil, bizim değil. Manon Lesko, Kamelya'lı Kadın. Zozo soyundan o. Ölümünü bekler gibi erkeğini bekliyor. Ateşten çemberler içinde perende attırır da ondan sonra seçer erkeğini. İşte bu soydan o."

Seziyordu bunun böyle olduğunu. Sonra da korkuya pek benzeyen o tedirginliği yeniden duyuyordu. Büyük, küçük savaşlarında hedefine dimdik yürüyen, nereye, ne için yürüdüğünü peşin peşin bilen Nahit içine düştüğü anafordan kurtulamıyordu. Karar işi değildi bu. Yalnız

"İbiş ne yapsın buna?"

Ve gölgesi peşindeydi. Farkında değilmiş gibi davrandı. Kendisini karşılayan Rıza Baba'ya, sanki yanlarında bile değil de, bütün tiyatroda kimse yokmuş gibi:

- Çalışacağım baba... Soran olursa meşgul dersin.. dedi ve arkasına dönmeden kapısını kapatmak istedi. Ama onu bir el itiyordu.

- Ben geldim, efendim. Acele işim var, hemen gideceğim. Geç bile kaldım aslında.

İki çizgilik zikzak -bir fırlayış, bir düşüverme- bir kere daha tekrarlanıyordu. Birinci çizgi tavana vurmuştu bile. Kız kapıyı kapadı:

- Tamam mı?

Nahit hışımla döndü ve gülümseyen yüzü, Hatice'nin yüzünü gördü, "Yalnız bana gülümser o..."

- Tamam tamam.

- İyi mi?

Nahit oyuna geliyordu. Kurtulmak için yapabildiği şey susmak oldu. Hatice güldü:

- Bebek gibisiniz, efendim.

Gözgöze geldiler:

- Küsmüş çocuk gibi. Tıpkı.

Gülümseyişi solgunlaşıyordu. Fakat bu da Nahit'e vız geldi, çünkü kız koltuğa oturmuştu:

- Hani geç bile kalmıştınız?

Fakat direnemedi ve zavalh bir şekilde gevşedi:

- Yazık değil mi bekleyene?

- Benim bekleyenim yok, efendim. Olmaz da. Olmayacak. Sonra, bir kadın ille bir bekleyen için mi gecikir? Bekleyen ille birisi mi olacak? Tencere beklemez mi, bulaşık beklemez mi? Siz de bilirsiniz bunu efendim. Ama maksat beni kırmak, küçük düşürmek.

- Nasıl nasıl?

Nahit'in gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Hatice görmemiş gibi devam etti:

- Hem de herkesin içinde.

Nahit bu sefer ciddi ciddi itiraza hazırlandı, ama Hatice bırakmadı, basık bir sesle, fısıldar gibi, gene de belli bir parlayışla, sıralayıverdi:

- Ben en dertli günümde bile sizi düşünüyorum, tiyatronuzu düşünüyorum, size de tiyatronuza da biraz yararlı olabilmek için didiniyorum, parçalanıyorum. Sonra da "Tamam mı?", "Tamam, tamam." Hani beklediğim övülmek, teşekkür filân olsa, içim yanmaz. Bunlara katlanışım sırf sizi düşündüğüm için. Olsun bakalım. Meheldir bana zaten. Ama bir daha rahatsız etmem sizi. Korkmayın. Allahaısmarladık, efendim.

"Bebek gibisiniz" diyordu ya, kendisi tam bir bebek kadar mâsumdu. Bir bebek kadar üzgün ve incinmiş. Kapıya yürüdü.

- Hatice.

Durdu. Dönmedi. Bekliyordu.

- Tamam.

Yere eğik baş omuz üzerinden ağır ağır Nahit'e doğru döndü. Yüzü bir çocuk sevinciyle aydınlanmıştı:

- İyi mi?

- Çok.

Nahit de şimdi kendisini özlediği oyuna katılan bir çocuk gibi hissediyordu: Neşeli, mutlu, mutlu. Çünkü bu bütün duygu zenginlikleri ile dört başı mâmur bir ilân-ı aşktı. İbiş'in zavallı odasına cennet kuşları baskın vermişti.

Hatice hızla kaçar gibi çıktı. Gece de, artık bütün İstanbul sokaklarında söylenmeye başlayan türküsünün o gönül kanatlandıran fısıltısını "Osman ağbeym" diye değil "Nahit ağbeym evde mi evde mi?" diye söyledi.

*

* *

Gece bitmiş, Nahit İbiş'ten sıyrılmaya çalışıyordu:

Cepkenini damalı mintanını çıkarmış, kolalı gömleğine kravatını bağlıyordu.

Şalvar ile işlemeli yün çorapları ve kaloşları hâlâ ayağında idi. Duyguları da bu dış görünüşüne göreydi: Bir yandan, "Nahit ağbeym evde mi, evde mi?" dilini ve dudaklarını karıncalandırıp duruyor, bir yandan da yüzünü -yarı öfkeden, yarı utançtan- kızartıyordu. Korktuğu başına gelmiş ve o -koskoca Nahit Bey.. daha doğrusu iri ve çarpık burunlu... çenesi de öyle Nahit Bey- ipin ucunu kaçırarak dillere destan olmuştu.

Biliyordu, şimdi herkes -kimi kıs kıs gülerek, kimi üstten burun kıvırarak- "tamam" diyecekti. Daha doğrusu, diyordu. Ama bu "tamam" başka tamam'dı. O on küsur yılda kurulan "Nahit Bey"i artık başka cümleler bekliyordu. Sokaklarda, kahvelerde, meyhanelerde ve -elbette en kötüsü- kendi tiyatrosunun içinde Nahit Bey için yeni cümleler kuruluyordu.

Aynaya biraz daha eğildi ve kravatına değil, yüzüne baktı, sonra da,

- Tü sana -dedi- yuff -dedi ve yüzündeki İbiş çizgileri kaybolup giderken, yumuşacık bir sesle ekledi-: Tutuldun büdala.

- Gelebilir miyim efendim?

Nahit elinde olmadan şalvarına baktı. Gülümsedi:

- Eh... gel. Görüyorsun ama.

- Söyler misiniz? Rıza Baba bir gazoz getirsin.

Yutkundu. Çekmecesinden utana utana bir şişe gazoz çıkardı. Hatice mutluluğun bu kadarına inanamamış gibi duruyordu:

- Ooo.. çok teşekkür ederim. Düşündünüz demek.. çok, çok teşekkür.

Düşünmüştü elbette. Ama onun sandığı gibi değil. Sırf Rıza Baba'yı Hatice'nin isteklerine koşturmamak için. Çünkü o koşturmalar yakayı kaptırışın, dizginleri ele verişin açıklamaları gibi geliyordu ona. Rıza Baba, bu gazozun açılışını duymasa, anlamasa ne kadar iyi olacaktı.

Hatice oturdu. Herzamanki gibi koltuğa. Bitpazarı'ndan, krallar ve kraliçeler otursun diye alınan koltuğa... sultanlar gibi. Hem de gönül vermiş sultanların durgunluğuyla. Başını eğmiş elindeki şişeye bakıyordu. Saçları da tam tepeden vuran ışıkla yol yol parlıyordu. Neden sonra başının sert bir silkeleyişiyle saçlarını geriye attı ve Nahit'in gözlerini aradı. Sessizlik Nahit'in kirpikleri pır pır edene kadar sürdü. Hatice kendi kendine konuşur gibiydi. Tam öyle:

- Hiçbir zaman unutmayacağım, hiçbir zaman. Alkışlarıyla, parasıyla, ünüyle ve bana açtığı yepyeni dünya ile, verdiğiniz işi, sağladığınız imkânı değil. Değeri yok bunların, inanın bana efendim. Ben, buraya geldiğim gün aldırdığınız iki limonu... belki onu bile değil de, nezleli ve zayıf olduğumu fark edişinizi, fark ettikten sonra da üzerinden geçip gitmeyişinizi hiç, hiç, hiç unutmayacağım.

Bir saniye, bir saniye daha, bir daha... ta uzakta, salonda, temizlik yapan işçilerden biri bir kova mı düşürdü ne, bir ses geldi. Sonra saniyeler yeniden okyanusların derinliklerinde akmaya başladı: Sessizliği daha sessiz yapan, notaları alınamamış uğultuların, çınlayışların arasından ağır ağır akıyordu zaman. Ve Nahit oraya, Hatice'nin bulunduğu yere -ne kadar da uzakta o yer? ta oraya- gitmek, diz çökmek, ellerini tutup öpmek istiyordu:

"Nasıl da üzmüşler seni, ah bebeğim" demek istiyordu.

Hatice başını, gene ağır ağır kaldırdı, gözleri yalvarıyordu:

- Efendim lütfen, bu gece beni evime siz götürünüz.

Büyü bozulacak gibiydi. Nahit'in içini kuşku yoklamak istiyordu. İyi mi, kötü mü yaptığını düşünmeden izin vermedi buna:

- Bir dakika.

Dışarı çıktı. Rıza Baba -yakın olmamak içinmiş gibi- sahneye giriş kapısındaydı. Gitti:

- Baba.. -dedi- Hatice... şey Semra hanımı gelip ala-

caklarmış. Hadi sen git. Yo yo... bu gece de erken yatarsın... odaya yarın bak.

O kadar beceriksizdi ki, yalan söylerken, Rıza Baba da onun kadar sıkıldı utandı. Birbirlerinin yüzüne bakamadılar. Bu da ilk defa oluyordu. Rıza Baba "hayırlı geceler" diye geveleyerek hızla uzaklaştı. Nahit -ayağında şalvar, kaloş, işlemeli yün çoraplar, sırtında da kolalı gömlek, ince düğümü iyice sıkılmış kravat- içeri girdiği zaman, Hatice hâlâ elinde tuttuğu dolu gazoz şişesine bakıyordu. Yalnız saçları vardı.. pırıl pırıl saçları. Başını kaldırmadan, kımıldamadan sordu:

- İçmeyecek misiniz, bu akşam? Hani... ne idi ismi? Devlet zoruyla demiştiniz?

- Ha... konyak.. Her akşam oyundan sonra iki küçük kadeh içerim.

- Bu akşam?

- Bilmem... hiç gelmedi aklıma.

- Ben de tadabilir miyim? Çok merak ediyorum.

Nahit sebebini kendisinin de anlayamadığı bir acele ile konyak şişesini ve iki kadeh çıkardı. Doldurdu ve birini uzattı. Hatice kadehi ışığa tutmuş bakıyordu:

- Ne güzel renk. Ama, biliyor musunuz, efendim, ben kırmızının her çeşidine kızarım? Bende hiç olmadı... ne dudaklarımda, ne de yanaklarımda. Çocukluğumdan beri.. bildim bileli.. -Nahit'e bakarak gülümsedi- Nezleli zamanlarım hariç tabii... o zaman burnum kızarıyor.

- Ve sesin inanılmayacak kadar güzelleşiyor.

Nahit bu çıkışından korkmaya vakit bulamadı.

- Teşekkür ederim, efendim.. -Başını kadehine iyice eğmişti- Bakın, bakın, insanın gözü ne tuhaf görünüyor içinde. Sonra bir de koku geliyor.

Nahit yaklaştı:

- Bakayım.

- Yoo, efendim... kendi gözünüze. Benimkini göremezsiniz ki... küçücük kadehe iki kocaman baş?

Bu bir oyundu. Ama otuz yıl birden geriye dönüp oynanan bir oyun. Nahit kadehine baktı:

- Sahi... renksiz, kocaman ve parlak. Cam gibi. Oynuyor da.. -Sonra kokladı- Konyak kokusu işte. Sana nasıl geldi? Fena mı?

- Yoo.. ne fena, ne de güzel. Ama -iç der gibi- belki de çok merak ettiğim için. Azıcık da korku.. Şu kadarcık ama.

Baş parmağının tırnağıyle işaret parmağının tırnağından ufacık bir parça gösteriyordu. Küçük kız çocukları gibi. Parmakları çok güzeldi: Düzgün, ince, uzun. Tırnaklara doğru büsbütün inceliyorlardı. Nahit kadehini göz hizasına kaldırdı:

- İç diyorsa... sıhhatine.

O da kadehini aynı şekilde kaldırdı. Benzetmeye çalıştığı belli idi ve bu çok tatlı idi:

- Saadetine deyin, efendim. Saadetinize.

- Saadetine.

Nahit, o akşamki gibi öfkeli değildi, bir yudum içti. Hatice bitirmişti.

- Ooo.. olmadı bu işte.

Genzi iyice yanmıştı, konuşamıyordu, başını iki yana sarsarak "niçin?" diye sordu.

- Hem ilk defa içiyorsun, hem de bir yudumda.. olur mu?

Şimdi eliyle ağzını yelpazeliyordu:

- Barut. Ama ben size söylemiştim, efendim; herşeyi çabuk içerim ben. Soğuk, sıcak. Bitirmeliyim. Aaa, başım dönüyor. Ne hoş. Hadi bitirin, gidelim.

Nahit dikti. Hatice ayağa kalkmıştı:

- Haydi... dedi.

Nahit güldü.

- Niçin gülüyorsunuz efendim? Sarhoş muyum?

Sonra Nahit'in şalvarına baktığını görünce başladı o da gülmeye. Çok tatlıydı gülüşü. Pek de ara vermeden elleriyle "çabuk" işareti yaparak.

- Hadi.. dedi, değiştiriverin onu. Artık gitmek istiyorum.

Nahit onun çıkmasını istiyordu. Anladı bunu:

- Peki, peki. Döndüm işte arkamı. Bakmam.

Nahit -çaresiz- boyun eğdi. Fakat o da arkasını dönmüştü. Bu yüzden de genç kadının, saklambacın o değişmez hilesine başvurduğunu görmedi. Hatice "Oldu mu" diye bağırırken dirsek altından gözetleyen çocuklar gibi bakıyordu. Ama artık ne badem biçimi iri yeşil gözlerinde, ne de duru beyaz yüzünde, çocukları andıran en ufak birşey vardı; göğsü belli bir şekilde inip kalkmaya başlamıştı, dudakları aralıktı... tıpkı nezleli günlerindeki gibi. Nahit'in kıllı, esmer, kısa ve boğum boğum bacakları onu heyecanlandırmıştı.

Küçük kapıdan Leylâk Sokağı'na çıktıkları zaman, Hatice, içini yıkamak istermiş gibi derin derin nefes alıp verdi ve:

- Hava da ne kadar güzel -dedi- iyice soğudu değil mi?

- Çok.

Nahit'in heyecanı tutukluk derecesine varmıştı. Ne istediğini anlamaktan korkuyordu. Ama istiyordu işte. Caddeye çıkarken Hatice sordu:

- Ne tarafta oturuyorsunuz

- Koska'da.

- Oradan da gidilir bize.

Ve Koska'ya doğru yürüdü. Nahit'in nabzı iyice telâşlandı: Bu kadar kolay mıydı?

Kimseler yoktu yollarda. Bütün kepenkler kapalıydı. Köşedeki muhallebicide bile temizlik sona ermişti. Acem Hamamı'nın önünden aşağıya doğru iniyorlardı. Hiçbirşey konuşmadan. Büyük ve yaşlı ağaçlarla çevrili "yatır"ın yanından geçerken Hatice:

- Oh ölüm var.. -sustu, sonra- ben şarkı söylemek istiyorum, dedi.

Sesinde içten duyulan bir özleyişin basıklığı vardı. Nahit:

- Söyle.. dedi.

Ses şimdi hırçındı; anlaşılmayanların hırçınlığı:

- Öylesi değil. Bütün gücümle, bağıra bağıra.. -ton gene düşmüştü- ben şarkı söyleyemem ki.. bir erkek içinden geldi mi, nâra atar; ben en güzel şarkıları duyarım, söylemek isterim; söyleyemem: Yasak! Ayıp. Ayıp, ayıp. Yasak.. -son üç kelimeyi bağırmamak için hırsından boğulur gibi söylemişti. İçini çekti- Niçin bir kadeh daha vermedin bana, ha? Ne idi adı onun?

- Konyak.

- Konyak çok güzel. İçmek istiyorum.

Nahit -bir mıknatısın iğneyi pat diye çekişi gibi- kolunu tuttu ve ancak toparlayabildiği bir güçle:

- Evde var.. dedi.

Hatice silkindi:

- Tutmayın kolumu, efendim.

Nahit çöküp giderken de ekledi:

- Gidelim. Evinizi bir görsem diye düşündüm, biliyor muydunuz bunu?

Ve artık bir tek kelime bile konuşmadılar. Nahit girdikleri taşlığın elektriğini yaktığı zaman, yukarıdaki oturma ve yatak odalarını da düşünerek çok daha güzel bir evde oturmadığına ilk defa üzüldü. Tahta merdivenden yanyana birbirlerine isteyerek dokuna dokuna çıktılar.

Bir kanepe, iki koltuk, üç sehpa, saç soba. Yerde değerli ama artık eskimiş bir halı. Nahit kurulu sobayı tutuşturdu. İleri geri sürülerek açılıp kapanan ara kapı tamamen örtülmüş değildi. Hatice'nin oturduğu koltuktan bir yazı masası ve karyolanın ayak ucu görünüyordu. Sobada çıralar hemen alev almış, odunları da tutuşturmuştu.

Hatice kımıldamadan oturuyordu. Nahit onu, ancak kaçamak bir bakışla, bir tek defa, görmüştü. Çıktı ve elinde bir tepsi -iki kadeh konyak, olduğu kadar da ba-

dem ve fındık- ile döndüğü zaman elektriği söndürülmüş buldu. Soba pum pum diye yanıyor, ağzından vuran alevler halıda ve karşı duvarda oynaşıp duruyordu. Odada çizgileri ve renkleri değil, ama biçimleri iyice belirten bir aydınlık vardı. Böyle daha iyiydi.

- Konyak.

- Sehpaya koyun. Öyle oturun, oraya.

Karşısındaki koltuğu gösteriyordu. Nahit oturdu. Birbirlerine bakıyorlardı. İyice görmüyor, fakat birbirlerine baktıklarını biliyorlardı. Hatice uzandı, kadehini aldı. Nahit de aldı:

- Saadetine.

- Teşekkür ederim. Saadetinize.

- Saadetimize.

Hatice inler gibi bir ses çıkardı, belki birşey, bir kelimelik birşey söyledi. Çok hafifti ama. Belki Nahit'e öyle gelmişti ve belki de Hatice işitmemişti onun "saadetimize" dediğini. Gene bir tek yudumda bitirdiği konyağını. Ve ayağa kalktı:

- Nerede çalışıyorsunuz?

Nahit durakladı. Sonra elindeki kadehi bıraktı. Aralık duran kapıdan geçtiler. Nahit'in sağ kolu Hatice'nin omuzunu bütün kuvvetiyle tutuyordu. Hatice bu sefer, yoldaki gibi ürkerek silkinmedi, usulca sıyrıldı bu koldan.

*

* *

Nahit bunu çok düşünmüştü. Kadınlara saldıran, bıçak veya tabanca çeken, kadını bir "şey" sanıp asıl değerliyi, değerli olanı bilemeden geçip giden "erkek"ler için düşünürdü:

Sokakta yürüyerek veya arabayla giderken bile daima bir "ikinci" vardı hesaba katılan, hesaba katmak zorunda olduğumuz. Siz doğru dürüst ve dikkatli yürür veya sürersiniz. Fakat bu, çarpmaları, çarpışmaları ve sıra-

sına göre daha önemli kazaları önlemeye yetmezdi; çünkü bir de başkası, bir ikinci vardı. Bu tatsızlıkların önlenmesi için onun -onların- da düşünülmesi, hesaba katılması gerekti. Karşılıklı olarak tabii.

Bu iş ikili ilişkilerin en yalınlarında ve sığlarında bile böyle iken, kadın erkek trafiğinde ne olmazdı? Hayır, kadını hesaba katmak yok, o "şey" işte, omuzlamak da, çarpmak, çiğnemek de hak... erkek için. Ve erkek için kayıp -böylece- mukadder.

Bu meselenin üzerinde önemle duran Nahit, sıra kendisine, kendisinde uyanan kuvvetli arzuya gelince burnunun dikine gitmiş, Hatice'yi anlamak için çaba harcamamış, hatta onu hesaba katmamış, sonucu arzusundan ayıramamıştı. Ama ne Nahit eli bıçaklılardandı, ne de Hatice... yok ama, Hatice tam bıçaklanacak kadınlardandı. Ya Nahit onu bıçaklayacaktı, yahut da yumruğu -işte böyle- burnunun üstüne yiyecekti. O gece her bakımdan -hazırladıkları da dahil- unutulmazdı:

*
* *

Hatice kolundan sıyrıldı. Nahit bunun üzerinde durmamak için ondan hemen ayrılıp elektriği yaktı. Böylece kolunu kendisinin çektiğine inanıyor, umut halini alan isteği sürdürüyordu. Hatice yatağa belli bir dikkatle baktıktan sonra başını Nahit'e çevirdi: "Bu yaptığın doğru mu? İnsan bir hanımı yatak odasına getirir mi?" demek istiyordu. Sanki yatağı daha önce görmemiş ve yazı masasının da orada olduğunu fark etmemişti. Sanki görmek isteyen de kendisi değildi.

Nahit küçülür gibi oldu:

- Bir sobayla iki taraf da ısınıyor. Çalışmak için soba yakmak derdi yok.

Fakat bütün bunlar yersiz kuruntular olmalıydı. Aradan bir dakika bile geçmediği halde Hatice artık önce ya-

tağa, sonra da Nahit'e bakan Hatice değildi, anlayıştan da fazla -şefkat, hüzün veren benimseyiş gibi- bir duygu yakınlığı ile:

- Beş perdelik hâile diyorsunuz. Üç perdelik dramlarınız var. Dünyanın, insanın, bir tek hâilesi, dramı var, yalnızlık. Kimi uzun, çok uzun, kimi kısa... hepsi de tek perdelik.

Sonra çok daha yavaş bir sesle ekledi:

- Bunu biliyorum ben... tattım.

Nahit büyülenmiş gibi ona bakıyordu. O da masaya:

- Demek burada çalışıyorsunuz... büyük bir adamın nasıl çalıştığını öyle bir isterdim ki görmeyi. Bu defter ne şimdi?

Sesindeki gizli kuş cıvıldamaya başlamıştı. Artık gene yarı çocuk, yarı şuhtu.

Hangi duygusunda, hangi ruh halinde tutulabilirdi? "Ne kadar çabuk değişiyor, Allahım... ve birbirlerinden ne kadar da ilgisiz bu değişmeler."

Zerre kadar farkına varmadan Nahit de ona kaptırıyor, onunla birlikte değişiyor, kâh aynı havaya giriyor, kâh karşı kutuplarda sekip duruyordu. Yaklaştı, defteri eline aldı, daha da sokuldu:

- Bu mu? Cekamino işte bu -böbürlendi- yalnız orada çalışmakla olmuyor. Gece gelirim, piyesi bir daha, bir daha okurum, bu sahne ne demek istiyor? Bu adam ne olmak istiyor, ne olmalı? Kendime göre birşeyler bulur, yazarım... -Hatice bir kelime ile hayrandı. Nahit yeniden kanatlandı-: Bak... dedi.

Yatağın başucundaki küçük kitaplığı gösteriyordu. Hatice'nin -Semra Seha'nın- fotoğraflarından biri duruyordu üstünde. Hatice onu elektrik yanar yanmaz görmüştü. Lamba sanki yalnız fotoğrafın üstüne dökmüştü ışıklarını.

- Ooo.. -dedi ve fısıldadı-: teşekkür ederim, efendim.

- Hep seni düşündüm burada.

- Teşekkür ederim.

Gözgöze idiler. Nahit onun kokusunu ve nefeslerini duyuyordu. Başı döndü. Hatice'nin gözleri de sislenmişti. Kirpikleri titriyordu. Nahit onu tuttu ve kendine çekti. Kadın başını onun omuz çukuruna koydu; bu bir konuştu, o baş kadar ayrı idiler birbirlerinden. Nahit onun saçlarını öptü. Bir dakika, belki o kadar bile değil... veya çok uzun bir süre.

- Hayır.

Ne kadar kolay sıyrılıyordu. Yahut da o istemediği zaman tutulamayan kadınlardandı. Odaya geçti, Nahit'in yarım bıraktığı kadehini aldı ve -gene bir yudumda- içti. Oturdu. Sobanın çırpınan alevlerine dalıp gitmişti. Yüzü belli belirsizdi ve artık hiçbir kadının -kendisi dahil- hiçbir zaman olamayacağı kadar güzeldi; güzelden çok fazla birşeydi, ama güzellik vardı bu halin içinde. Nahit onun dizlerinin dibine oturuverdi. Ellerini tuttu, öptü. Hatice onun saçlarını okşuyordu:

- Sen ne kadar güzelsin.

- Güzel miyim ben?

Nahit bu fısıltılı cümleyi bir defa daha duymuştu. Ama artık bu o değildi, bu bambaşka birşeydi.

- Çok. Güzel sensin. Güzellik sensin. Aşk sensin. Sevgisin sen.

- Ben tatlı, yumuşak söz dinlemedim hiç... bilemiyorum da onları.

Gözleri dolu dolu olmalıydı şimdi. Nahit bir harekette koltuğun kenarına oturdu, şakaklarından tuttu, başını alevlere doğru çevirdi. Hatice gülümsedi. Acı, buruk, kırgın bir gülümseyiş. Ayağa kalktı. Nahit de doğruldu, belinden tuttu:

- Gel.

- Hayır.

Fakat yatak odasına doğru yürüyorlardı. Hatice gitmemek, ayrılmak istiyordu, yapamıyordu. Yazı masasını dolanırlarken silkinmek istedi, ayakları kıvrıldı, yere yığıldı. Nahit onun sarhoş olduğunu anladı. Koltuk altla-

rından tutup kaldırdı. Sarıldı, dudaklarını öpmek için çalıştı. Artık arzudan başka birşey yoktu. Kız dudaklarını ya kaçırıyor, yahut sımsıkı kapalı tutuyordu. Yatağa çekti onu. Hatice yıkılır gibi ve sırtüstü yattı. Ama kavuşturduğu kolları ile yüzünü de, göğsünü de iyice kapatıyordu. Birden umulmaz bir kuvvetle Nahit'i itip kalkıverdi, saçları dağınık, yüzü soluktu. Duru beyazın solukluğu çok daha başka oluyordu. Nahit onun kinli bakışlarına rağmen bunu gördü.

- Sevmiyorum sizi, efendim.

Soluk soluğa idi. Uzandı, kitaplığın üstündeki resmini aldı, yırttı ve öteki odaya geçti. Nahit kımıldayamıyordu. Fotoğrafın parçalarını sobaya attığını anladı. Oraya -süklüm püklüm- gitti. Hatice elektriği yaktı. Hareket ederken sarhoştu, konuşurken, bakarken değil... düşündürmüyordu bile bunu.

- Meşhur sanatkâr Nahit beyefendi... -Tiksintiyle kırış kırıştı yüzü. Ona uygun bir gülümseyişle devam etti- Saygısı yok ama kendisine de, şöhretine de. Korkmuyor.

Nahit kendisini bulmaya çalışıyordu:

- Ne korkusundan bahsediyorsun, sen?

- Ya bağırsaydım? Ha?.. Mahalleyi ayağa kaldırsaydım?..

Nahit afalladı. Duyguları biraz önce ne kadar coşkundu. Şimdi ise gönlü de kafası da bomboş. Bu boşluk -duman çeker gibi- öfkeyle dolmak üzereydi. Ama Hatice buna da bırakmadı; onu bir başka yöne, adını pek çıkaramadığı bir başka hâlete sürükledi:

- Bir kadın işte... Kocasından ayrılıyor, kantocu mu üstelik; içir konyağı. Hazır güvenmiş de sana.. Ee haklı elbette meşhuuur sanatkâr Nahit beyefendi. Öyle ya şöhreti de var. İtibarı var asıl. Bir kantocu parçası mı direnecek?

Nahit herşeyi aklına getirebilirdi, ama bu suçlamayı değil. İnandırmak hırsıyla:

- Bir dakika lütfen... dedi.

Asılmasını isteyen savcıyla konuşur gibiydi. Yalvarıyordu:

- Otur. Otur lütfen. Bak ben de oturdum. Teşekkür ederim. Dinle şimdi beni. Ne olur iyi dinle..

Hatice oturmuştu. Gözlerini Nahit'ten ayırmıyordu ve bakışları da, dudakları da küçümseyiş doluydu. Bu da Nahit'i şaşırtıyordu, durumu iyice mühimsemesine sebep oluyordu:

- Benim tiyatromdan kırk tane kantocu geçti. Sor; yemin verdirerek sor. Göreceksin, benim böyle birşey yaptığımı söyleyen bir kişi bile çıkmayacak. Bir kişi bile anlıyor musun? Ben! Ben faydalanmaya kalkışacağım, ha?.. Üstelik sarhoş edip de? Gazoz satan çocuklar bile inanmaz buna. Dur hem, konyağı isteyen sen değil miydin?...

Kılı kıpırdamıyordu Hatice'nin. Nahit, şakayı bırak der gibi güldü ve kendini kurtardığına inanmış bir halde tekrarladı:

- Kırk tane kantocu geçti... hâlâ da var. Kime sorarsan sor, bir tekine bile tek bir kerecik olsun yan bakmamışımdır.

- İnanırım, efendim.

- Bak Hatice...

- Lütfen Hatice demeyin, efendim.

Bağırıverdi:

- Başüstüne Semra hanım. Yalnız siz de bana lütfen; efendim deyip durmayın.

- Nasıl isterseniz efendim.

Nahit ayağa fırladı. Dudakları, eli, ayağı titriyordu. Hatice ise boynunu bükmüş bekliyor. Çocuk gibi. Nahit burnundan soluyor ve düşünüyordu: "Bebek... onbir yaşında kız çocuğu... nasıl da öyle sandım?"

Konuşan Hatice oldu. Sanki, neden bekliyor, vurmuyorsun der gibi.

- Onlar benim gibi değil ki... elbette yan gözle bile baktırmazlar. Çok rica ediyorum, efendim. Lütfen söyle-

yin bana; beni çok mu aptal buldunuz? Yoksa çok mu ahlâksız görünüyorum ben? Ne kadar zor bir sual, değil mi?

- Sual zor değil, Hati... affedersiniz, Sem...

- Hayır, hayır... zorlamayın kendinizi Hatice deyin.

- Hiçbirşey demeyeceğim, anlıyor musun, hiçbirşey?... Yani ikisini de söylemeyeceğim... Konuşmayacağım da artık... İstediğiniz zaman da sizi evinize götürmeye hazırım.

Hatice'nin gözleri hep onun gözlerinde idi, ama Nahit artık ona bakamıyordu. Gitti sobanın kapağını açıp kapattı. Sonra kadına yan düşen kanepeye oturdu. Hatice de sobaya döndü, bakmadan konuştu:

- Şimdi de kovuyor. Tabii kovacak, çünkü istediği bir tek şey vardı, baktı ki olmuyor, yallah kapı dışarı. Tamam mı?

- Tamam.

Hatice birden karşısına dikiliverdi:

- Bana baksana sen... sen kendini ne sanıyorsun? Nasıl da övünüyor, böbürleniyordu, büyük sanatçı beyefendi? Ne o? Sıfırdan başlamış... Yoksulluk çekmiş. Hatırladın mı, hindi gibi kabara kabara anlattığını, ha? Sıfırdan başlamak ha? Onu ben yaptım, ben... Hem de senin gözlerinin önünde. Ama meşhur İbiş kendinden başkasını görür mü hiç? Bir o var sıfırdan başlayan çünkü... Yoksulluk çekmiş, sonra İbiş. Ne bilirsin sen yoksulluğu be?... -Çın çın çınlamış gibi geldi Nahit'e bu "be". Ve kafasının içinde sanki on defa yankılanmıştı. Daha küçülmüyordu, ama bunu önlemeye vakit bulamadı- Erkeksin sen. Gider köprü altında yatabilirsin, parkta sabahlayabilirsin. Borç isteyebilirsin, açlığa dayanamayacağını anladın mı, dilenebilir, yol kesebilirsin. Bir kadın ne yapar peki? düşündün mü bunu? bir kerecik olsun ha? Ha?.. diye bağırıyorsun bir de bana. Öyle denmez, öyle sorulmaz, böyle denir işte "ha?" diye. Yirmidört yaşında, itilivermiş bir kadın... başında yatalak bir ana, okuyan, oku-

ması şart bir bacı. Para?... O yok işte. Borç istemeye kalksan, itin para çantası muhakkak yatak odasıdır.

- Semra.

- Hayır efendim, Hatice benim adım, Hatice... -Nahit üzüntünün büsbütün büyüttüğü şaşkınlıkla "Semra" demişti. Şimdi de dili tutulmuştu- Söyleyin, efendim, söyleyin. Siz sıfırdan başladınız, söz sizindir. Siz yoksulluk çektiniz, aç bile kaldınız. Söz sizindir.

- Yok öyle şey. Dinle. Sana karşı aşktan başka birşey duydumsa nâmert olayım, itin iti olayım. Ben seni seviyorum, anladın mı?

- Ben? Niçin birazcık olsun merak etmediniz bunu? Ben sizi hiç sevmiyorum efendim, hiç.

- Özür dilerim.

Sustular. Nahit bu kadar kederli, bu kadar umutsuz ve çökkün olduğunu hatırlamıyordu. Ve ilk defa kendini küçük, düşük, değersiz görüyordu. Hayır, "ben sizi hiç sevmiyorum, efendim" dediği için değil. Bu da çok, gerçekten çok acı birşeydi. Ama o acıyı bile unutturan, hem içini parça parça edip hem de kendini kendi gözünde solucan kadar değersiz yapan Hatice'nin çiziverdiği tablo olmuştu. O ki, her kapısının eşiğine gelen kedi yavrusu için "Kimbilir hangi yokluklardan, hangi..." diye düşünürdü. O ki, aynı hüznü, aynı cümlelerle Hatice için de duymuştu. Fakat işte, aradan ay bile geçmiyor, bu düşüncenin adamı olmaktan çıkıyor, Nahit'liğini unutup gidiyordu. Avunmak istedi: Bu aşktı. Ve Hatice o kadar değişik bir hava getirmişti ki...

Tutturamadı ama. Hele kendini bırakıverip de, o uçuk mavi renkli demir kepenkleri ona açışını, çektikleriyle övünmek zayıflığına kapılıverişini hatırladıkça avunmak ihtiyacını bir ikinci küçülüş, rezilleşme saymadan yapamıyordu.

- Gidebilir miyim, efendim?

Ses çok uzaklardan geliyor ve ilk günü, o nezleli sesi andırıyordu. Arkasından da bütün günler, en ufak kırın-

tılarına kadar sökün edecekti elbette. Bu kadar kısa zaman bu kadar duygu yükünü nereden bulmuştu? Herşey ve bütün bir hayat hüzün sisleri ardında eriyip gidiyordu. Zaten hafifçe sağa yatık olan boynu büsbütün büküldü:

- Elbette... -sonra düşünebildi- Gece... vakit çok geç, ben de geleyim... eğer o kadar tiksinmiyor, kötü görmüyorsanız.

- Çok rica ederim, efendim. O tamamen başka. Anlayın lütfen.

Nahit kapıyı açtı, merdivene yürüdü.

- Ceketiniz, pardösünüz.

Kahroldu. Ceketini çıkarmıştı demek. Uzun yolu bir kelime bile konuşmadan, hiç acelesiz, belli bir tempo ile yürüdüler. Nahit evi Rıza Baba'nın anlatışından biliyordu. Köşeyi saptılar. Sokağın feneri ta öbür köşede idi. Sokağın bir yanını aydınlatıyordu. Bulundukları kaldırım ile duvarlar ve pencereleri kapkaraydı.

Hatice durdu. Nahit başını önüne eğmişti. Birden Hatice'nin elleri onun yanaklarını tuttu ve yüzünü kaldırdı. Aynı anda da, Nahit Hatice'nin dudaklarını dudaklarında buldu. Kuvvetli, tutkulu ve uzun bir öpüştü bu. Hatice bir adım geri çekildiği zaman ışık çemberi içine girmişti. Nahit onun gözlerinde iri inciler gibi iki damla yaşın titrediğini gördü. Işık bu damlalarda çırpınıyordu. Hatice gene sokuldu ve başını onun omuzuna koydu. Hiçbir ses bu kadar sıcak, bu kadar derin olamazdı:

- Sizi... çok... çok seviyorum, efendim.

Nahit'in gözyaşları onun saçlarına dökülüyordu. Öptü bu saçları. Belki de yüz defa. Hatice sıyrıldı ondan:

- Bilseniz... bir bilseniz!

Bu fısıltıya ölüm son olamazdı. Bu fısıltı kendisinde değilse bile, mezardaki otlarda, böceklerde sürüp gidecekti. Hatice'nin sokağı koşa koşa geçen ve bir kapıda kaybolan hayali de öyle.

DİŞİ BALIKÇIKUŞU

13

ÇEKAMİNO o akşam oynanacaktı. Hatice ilk olarak saat onda tiyatroda bulunmuyordu. Birgün önce Nahit'e söylemişti: Mahkemeye gidecekti. Oturumda kararın alınacağını tahmin ediyordu. Dönüşte, saat kaç olursa olsun uğrayacak, ne olduğunu söyleyecekti. Fakat gelmedi.

Nahit, belki ben yokken gelir diye odasından hiç ayrılamadı, öğle yemeğini de orada yedi. Zaman ilerledikçe merak endişeye döndü. İkindiye doğru da umut kesti. Zaten duramaz olmuştu, çıktı. Bayezid Meydanı'nda, Sahaflar'da Darülfünun'un bahçesinde dolaştı. Tiyatroya döndüğü zaman saat yediyi bulmuştu. Hatice de kendisini bekliyordu.

- Tamam efendim.
- Hayırlı olsun. Üzgün müsün?

Gülümseyişi daha da buruklaştı:

- Önlenemiyor. Ama çok değil, efendim.
- Oyun için nasılsın?
- Olmasa ne kadar iyi olurdu...
- İstersen...

Hatice onun elini tuttu. Minnet doluydu. Ama gene de kendisini avutmak için söylenmiş birşey sayıyordu bu sözü. Halbuki, Nahit o evet deseydi, ilânı da, yazar çizer-

lerden şuna buna gönderdiği davetiyeleri de umursamayacak, geceyi Semra Seha'sız İbiş Haydutlara Karşı veya İbiş'in Rüyası ile geçiştirecekti. Bu da ona ayrı bir tat verecekti. Hatice anladı:

- Çok teşekkür ederim, efendim. İnşallah sizi mahcup etmem.

Odasına gitti.

O geceden sonra ilişkileri bambaşka bir biçim almıştı. Çok daha tatlı, çok daha ölçülemeyecek kadar üzüntü yüklü. Hatice artık erken gelmiyor, Nahit'in odasında oturmuyordu. İbiş'i de seyretmez olmuştu. Durgundu. Durgunluğu Nahit'i "Acaba pişman mı?" diye düşünmeye zorluyor, telâşlandırıyor, paniğin eşiğine kadar itiyordu. Üzgündü. Nahit, onu üzgün gördükçe birşeyler yapabilmek için çırpınıyor, biraz neşelensin, bir kerecik gülümsesin diye İbişleşmeye kadar gidiyordu. Bazen de, Hatice çocuklar gibi neşelenmiş geliyordu. Ama en dayanılmazı da bu oluyordu, çünkü, neşesi, sevinci onu Nahit'ten çok, çok uzaklara götürüyor veya çok, çok uzaklardan gelmiş ve Nahit'e -durgunluklarından, hüzünlerinden de fazla- yabancılaşmış, hatta yadırgar gösteriyordu.

Nahit kendi kendine inceden inceye kurar, birşey sormaya, birşey teklif etmeye hazırlanırdı. Sanki kuşlar -veya şeytan- gidip, Hatice'ye haber verirdi. Böyle zamanlarında Nahit onu büsbütün yaklaşılamaz bulurdu.

"Ah minel aşk ve hâlâtihi.."

Aşk ona ah çektiriyor ve bütün halleriyle kalbini yakıyordu. Ümit olmasa, o gecenin karanlık ve kimsesiz sokağında öpüşü, kendini bırakışı ve söylediği sözü hatırlamasa delirir, alır başını giderdi.

Nahit Tiyatrosunda ve Şehzâdebaşı'nda olup bitenleri de adı gibi biliyordu. Zaten bu bir tahmin işi olmaktan çıkmış, önce dokundurmalar, bıyık altından gülümsemeler, sonra da dostça uyarmalarla açığa dökülmüştü. Şadiye hanımın ve Vasıf'ın söyledikleri olmasa bile, Rıza Baba'nın değişen gözleri yeterdi, bunu anlaması için. Fa-

kat hepsi vız geliyordu Nahit'e. Vasıf doğru dürüst konuşmanın sonuç almadığını görüp de sıkıştırmaya kalkışınca:

- Aman be Vasıf... hiç değilse sen anla. Hangi cehennemden geldiğimi bilirsin sen. Bırak da öğreneyim hangi duygular varmış, hangi bahçeler, defineler varmış insan denen zavallı için.

Vasıf herzamankinden de ağırbaşlı, hatta endişeli bir susuştan sonra cevap vermişti:

- İstemez miyim, Nahit? Ama çok acı çekeceksin diye korkarım.

Acı çekmek de vız geliyordu Nahit'e.

*
* *

Nuran Tiyatrosu asıl halkının, gediklilerinin biraz yadırgadıkları, ama can İbiş'lerine karşı duydukları o sonsuz sevgi ve saygıların, en uysalı, en benimsenmesi yüzünden -anlamasalar da veya anlayabildikleri ölçüde- önemsedikleri gecelerden birini yaşıyordu. Salonda ve localarda herzaman görünmeyen, ama önemli kişiler oldukları giyimlerinden, kuşamlarından, konuşmalarından, oturup kalkışlarından belli olan beyler onların havalarına -çok hoşlarına giden ve belli belirsiz bir şekilde gururlarını okşayan- bir başka çeşni katıyordu. Hele hanımlar, şık mı şık, açık saçık, ama pervâsız ve uzak hanımlar.

Nuran Tiyatrosu'nun halkı kendi kendini kontrol altına alıvermişti, böyle gecelerde hep olduğu gibi. Belli ve alışılmış sululukların, taşkınlıkların en pes perdeden olanları bile, dürtüklemelerle, etek çekişleriyle karşılanıyordu: Ayıptı öyle şeyler. O canım İbiş'lerinin itibarına leke düşürmeye ne hakları vardı? Hazır fırsat çıkmışken Nahit Bey'le birlikte kendileri de büyümeli, bu itibara lâyık olduklarını göstermeli idiler. Nahit'in asıl sahibi, yetiştiricisi, kuvvetlendiricisi olduklarını göstermeli idiler.

Program belli düzene uygundu: Gene önce zavallı -ve güzel- Tekgül piyon. Gene bir üstünü, bir daha üstünü ve Küçük Hermine, Zozo, derken Semra Seha ve Leylâ...

Küçük Hermine'ye kadar utanan, evlerinin fakirliği ile tedirgin olan, büyük konuklarına bakmaya çekinen Nuran halkı yavaş yavaş kendine geliyor ve yan gözle locaları, ön sıraları dikiz etmeye başlıyordu: artık güveniyorlardı kendilerine: O hanımlar, o beyler bir Zozo tatlılığı, bir Semra harikulâdeliği, bir Leylâ ustalığı görmüş mü idiler? Yaa!...

Sonra kantolar bitti ve Nahit, böyle gecelerde hep yaptığı gibi, perdenin önüne çıktı ve kendi halkına, canlarına, oynanacak piyesi anlattı: kısa, ama can damarını belirterek: Böyle gecelerde olduğu gibi anlatırken bu gece İbiş değil, Nahit Bey'i seyredeceklerini, bu işin başka birşey olduğunu, sahneye çıkacak Semra'nın, Eyüp Kadri'nin, Şadi'nin onların bildiği Semra, Eyüp Kadri, Şadi olmayacağını, Tekgül'ün bile değişeceğini, onlardan bambaşka bir göz beklediklerini güzelce belirtti ve kabul ettirdi.

Bu çeşit konuşmalarında ne yapar yapar bir yere sıkıştırırdı: "Sanatçı ve piyes yok, seyirci vardır. Ötekiler seyirciye göre, onların lâyık oldukları biçimde olurlar."

İnandığı da bundan başka birşey değildi. Seyretmesini bilmeyen insanlar ya en büyük rolleri, Kral Lir'i meselâ, veya Kaliban'ı, kısacası Molyer'leri, Şekspir'leri rezil eden, yok eden şarlatanları baş tacı edecek, buna karşı da asıl sanatın karşısında can sıkıntısı, hattâ tedirginlik, hattâ hattâ öfke duyacaktı: "Benim asîl miskinliğimi rahatsız etmeye ne hakkın var? Bana yeni şey verme, üstün, müstün ne umuruma? Alıştıklarımı, ne olup biteceğini baştan kestirebileceklerimi ver bana. Geviş getirmelerimde rahat bırak beni." İyi seyirciye -ukalâ, çok bilmiş, sağdan soldan üçer beşer cümle kapmış züppeler değil, dikkatli, kafasını yormaya hazır, iyi niyetli, anlamak için

çaba harcayan, Tanrı'nın seziş ve sağlam zevk verdikleri-ne- gelince, onlar şöyle böyle bir oyundan bile alacak bir-şeyler bulabilirler, posayı atabilirlerdi.

Ve Nahit, tiyatrosunun halkını tanıyordu: Onların heyecanlanacak yerde heyecanlandıklarını, sevinecek yerlerde sevindiklerini sevilecekleri sevip, kötülere öfkelenmesini az veya çok, ama mutlaka bildiklerini bilirdi. Öfkeleri de, heyecan ve neşeleri de biraz taşkınca olurmuş... oluversin.

Cekamino Kendine Gel, bu geleneksel konuşmadan sonra başladı ve halkın aile, karı-koca anlayışlarına aykırı, hattâ ters düşmesine rağmen vermek istediğini verdi. Tiyatrosunun gedikli halkından daha koyu peşin ve önyargılarla gelen "misafir"ler hayran oldular. Nahit birkaç gün sonra hangi gazetede nasıl bir yazı çıkacağını oyundan evvel biliyordu. Çünkü hangi yazarın -veya eleştirmecinin- kendisi için ne düşündüğünü, bu düşüncesinin de -iyi ise, dünyanın en büyük haltını işlese iyi olacağını- değişmeyeceğini, aksinin de taş çatlasa, kuş kondursa olduğu gibi kalacağını biliyordu. Ama azınlıkta da olsalar, bir de bu işe adam gibi bakanlar vardı, kendilerine karşı saygı duyanlar, doğruyu arayan, güzeli ve gerçeği değerlendirmeye çalışanlar vardı.

Son perde kapanırken -alkışa, kıyamete rağmen- Nahit onları ve kendinde kalan hükmü tarttı: Olmuştu bu iş. Ve Sadi'yi düşündü. Onun da seyretmiş ve kendisinin yerine konan yamaktan, Nahit'in, ne çıkardığını görmüş olmasını çok istedi.

O gecenin adı "Fevkalâde Müsâmere" idi işte. Fevkalâde kapanmalıydı. Sonuç Nahit'i sevindirmeseydi, her geceki gibi, dağılıp gidecek ve Nahit'in hazırlığını hiçbir zaman öğrenemeyeceklerdi. Fakat madem bu bir başarı idi kutlanmalıydı. Selâmdan sonra, oyunculara,

- Kalın çocuklar... dedi.

Onlar soyunup, günlük hallerine döndükten sonra, sahneye geldikleri zaman upuzun bir masanın hazırlan-

mış olduğunu gördüler. Her çeşit içki ve ufak tefek mezeler. Nahit, Vasıf başta, sevdiği, saydığı birkaç kişiyi daha alıkoymuştu. Masanın yaptığı tatlı tesirle ortaya çıkan neşeyi içki en üst perdeye çıkardı. Şarkılar söylendi, fıkralar, olaylar anlatıldı. Bunların hepsi de tatlı şeylerdi, bol bol gülündü. Hatice müstesna.

Hatice biraz uzak duruyor, bazıları da onu uzak tutuyordu. Vasıf Bey'le birşeyler konuşmuştu, o kadar. Konuşurken de durgundu.

Sonra onun durgunluğu, içindeki belli hüzünle birlikte ve son noktasına varan bütün neşelerden sonra çoğunlukla olduğu gibi, havayı ve hepsini sarıverdi; bu, belki Hatice orada bulunmasaydı da böyle olacak ve söz gene -neden acaba?- dönüp dolaşıp ölüme gelecekti. Ama önce yoksulluktan konuşuldu. Herkes birşey söylüyor, çektiği sıkıntıları anlatarak büyümek -o değilse, biraz daha benimsenmek- istiyordu. Nahit kendisini ve Hatice'nin yüzüne indirdiği şamarı hatırladı:

- Eh işte, onu hepimiz az çok tanıyoruz. Benim de diyeceğim birşeyler var.. -Yüzü utangaç bir gülümseme ile ne kadar da canlı- Onu hepimiz az çok tanıyoruz işte. Pis birşey. Yürek paralayıcı birşey yoksulluk. Herşeyden önce çirkin, tiksindirici, ama, aynı zamanda, tüyleri diken diken eden birşey. Korkunç işte. İnsana da, insanlığa da aykırı birşey yoksulluk. Herşeye, bütün duygu, düşünce buhranlarına, bütün durumlara kayıtsız kalınsın. Eyvallah hepsine de. Ama yoksulluğa? İşte bu olmaz, olmamalı. Ne yazık. Su götürmez, münakaşa edilemez gerçeklerden biri de o işte, yoksulluk. Çileden çıkartıyor bu da beni. En iyisi, ondan konuşacağımıza ölümden söz edelim, çok daha insanca olur.

Nahit bunu "ölümden konuşalım" anlamında söylememişti. Fakat söz ölüme geldi. Ölüm değiştirilemezdi, devler ölüyordu. Ölmüşlerdi de. Muhammed ölmüştü. Fatih ölmüştü.. Yunus Emre ölmüştü. Böcekler mi kazık kakacaktı dünyaya? Ölüm bunun için korkulacak birşey

değildi. Zaten, "Ben varken ölüm yok, o gelince de ben olmayacağım."

Böylece ölümün güzellerinden, kötüsünden, küçülteninden, yürek paralayanından söz edildi. Nahit de, önleyemeden;

- Ben, dedi, şöyle bir mum biter gibi ölmek isterdim. Kıvranmadan, inlemeden, ahlayıp oflamadan. Ve alev umutsuz uzanışlarla sonuna yaklaşırken, Per Günt'deki o eşsiz şarkıyı dinlemek isterdim.

Hüzün yüklü sessizlik belki de yarım dakika bile sürmedi. Ama bu yarım dakikalık zaman hepsini de bin yıllarca öteye, insanın kaderiyle, alınyazısıyle birlikte doğduğu o büyük sırra, asla bilinemeyecek olana, başlangıca uçurmuş gibiydi. Bu duygu aldanışı belki de sonradan, o sesten çok sonra, hatırlayışlarında gelmişti: Bir ses, birdenbire ve keskin bir dönemeçten sonra gözlere çarpan bir cennet görünüşü gibi çıkıvermişti. Çok uzaklardan gelir gibiydi, başka ve bilinmeyen çağlardan gelir gibiydi. Çok, çok, çok güzeldi. İnsan'a, -sefaletleri, bahtsızlıkları, kinleri ve küçülüşleri içinde didinen insan'a- yakışmayan bir sesti. Hatice idi bu, Hatice Solvayg'ın Şarkısı'nı söylüyordu.

Şarkı bittikten sonra da bir kelime söylemeden -ve söyletmeden- çıkıp gitti.

Nahit o mum ışığının son ve umutsuz uzanışını görür gibi oldu. Dileği tutulmuş muydu, yoksa?

*
* *

Nahit eve gitmek istemiyordu. Veya bu yalnız kalmamak isteğiydi. Vasıf'a;

- Gel bize gidelim, dedi.

Güldü ve mırıldandı: "Bize.."

Evi, Hatice gelip gittikten sonra büsbütün boşalmış, çöle dönmüş, bir barınak olup çıkmıştı. Lâf gelişi "Bize,

bizim eve... Bizim evde" gibi sözler söyler söylemez -havasına göre- ya kızar, öfkelenir, bir an için çene kemikleri oynar veya gözlerinden -bütün yüzünden, hattâ tepeden tırnağa duruşundan- bir gölge geçerdi.

Vasıf önce gönüllü göründü:

Kar yağıyordu. Hem de lapa lapa. Durgun, uysal, sokulgan bir hava vardı. O kadar ki, iri kar taneleri iple sarkıtılıyor gibiydi. Bu da gecenin geç saatlerini bütün bütün sessizleştiriyor, dünyadan ve sonsuz, ilksiz akışından koparıyor, ayırıyordu zamanı. Bu havada -Vasıf çok oturmuştu orada- Nahit'in sobasına karşı oturmak, ışığı yakmadan birbirlerini ancak farkederek, ellerinde konyak kadehleri, Servili Medrese günlerinden, Madam Şake'den ve savaşlarının yenilgilerinden, ilk başarılarından söz açmak tatlı oluyordu: Tatlı ve mahzun.

Başka zamanlarda değil, ama bu konuşmalarda yolun yarısını çoktan tükettiklerini, sımsıkı kapadıkları avuçlarından birşeylerin, en değerli şeylerin kayıp kaçtığını sezerlerdi. Adını açıkça koyamayacakları, ne olduklarını asla bilemeyecekleri birşeyler. Akıllarına olaylar, isimler, durumlar, ilişkiler gelirdi. Fakat o kayıp gitmiş "şeyler" bunlardan bambaşka, bunların çok daha ötesinde idi, ne olduğunu bulamaz, hüzünlenirlerdi.

Konuşmaları kısa cümlelerle, büyük aralıklarla olurdu: Sırf içlerine sinen, davetsiz gelen kuşları -akkuyruklu güvercinleri- birbirlerine hatırlatmak için, o da düşünsün, duysun, tatsın diye.

Böyle bir geceyi, bir defa daha yaşamak Vasıf'ın da isteği idi. Ama köşeye yaklaştıkları zaman;

- Ben dönüyorum, Nahit, dedi.

- Eh.. iyi geceler kardeşim.

Ona kardeşim demekten ayrı bir tad alıyordu. Çok değerli ve yepyeni birşeyini sık sık hatırlamak hevesi gibi birşeydi bu; Vasıf'da, bırakıp yollara düştüğü baba evi, kopup ayrıldığı çocukları ve onların göremediği, nasıl gelişmekte olduğunu bilemediği kardeşlikleri, artık yüzleri

çok değişmiş olması gereken kendi kardeşleri vardı. En iyi, en güzel, en değerli şeyler vardı. Üstelik kendisi vardı. Vasıf, Nahit'in kendinden ayıramadığı -tiyatro ve İbiş dahil üç beş şeyden biri idi. Bir de Hatice katılmıştı bunlara.

Vasıf, Lâleli Caddesi'ndeki o güzelim çınar ağaçlarının ve kar beyazlığının içinde Aksaray'a doğru yürüyüp gitti. Ne kadar da çabuk kaybolmuştu.

Nahit daha bir zaman sallandı olduğu yerde. Bir ara aklına, Patrona Hamamı'nın az yukarısındaki sabahçı kahveye gitmek geldi. Canı çekmedi ama. "Cekamino"nun defteri de dürüldükten sonra "ev"e gitmek zordu. Fakat "dünya" da öyle boştu ki..

Vasıf'ın gittiği yoldan yürümeye başladı. Kulaklarında idi, ama bir türlü mırıldanamıyordu o ölümsüz şarkıyı. Beceremezdi zaten bir şarkıyı doğru dürüst söylemeyi. Alafrangaları tabii. Yoksa "Leblebici"yi, "Arşın Mal Alan"ın şarkılarını ve benzerlerini, işiyle ilgili olanları bayağı güzel söylerdi. Sesi de biraz vahşi, ama gür ve yatkındı.

Hatice'yi düşündü: Nasıl öğrenmişti acaba Solvayg'ın Şarkısı'nı o? Müzikle uğraştığı belliydi. Fakat ne çare, burada değildi ve olmayacaktı. Nahit, işte, ölüm döşeğinde imiş gibi, mumun son alevi, son ve umutsuz uzanışıyla birşeyler ararken o yanında yoktu, şarkıyı asıl söylemesi gerektiği zaman söylemeyecekti.

"İzbem paklar beni... uyku paklar..."

Hızlı adımlarla geçti aynı yolu. Bayıldığı kar'ı bile farketmiyordu artık. Köşeyi döndü. Başını kaldırdığı zaman "evinin" perde aralıklarından ışık sızdığını gördü.

"Unutmuşum söndürmeyi."

Kapıya gelmişti. Eşikte de aydınlık vardı. Eli alışkanlıkla ceket cebine gitti. Anahtar yoktu. Aynı anda kapı açılıverdi:

- Geciktiniz, efendim.

Hatice idi. Güzelliği, yakınlığı, içten meraklanmış görünüşü ile büsbütün şaşırtıcı idi.

- Hadi girin.. ben üşüyorum.

Mantosu yoktu üstünde. Yanakları da sobanın sıcaklığını bitirmek üzere idi. Gülümsüyordu:

"Yalnız bana gülümser o."

Bu eski gururu ta canevinde uyurmuş meğer. Girdi:

- Nasıl girdin?

Merdivenin tahta basamakları neşeyle gıcırdıyordu.. çabuk çabuk:

- Nasıl olacak? Anahtarla. Çaldım. Profesör Totti Cekamino budalasıyle çene çalarken. Rıza Baba, biliyor musunuz efendim, ağzı bir karış açık, sizi dinliyor ve... ağlıyordu. Vallahi. Ben de ağlamak istemiyordum. Aklıma anahtarı çalmak geldi. İyi mi?..

- Çok iyi. Çok...

Soba dost ve "işte bu güzel" diyen pumpumlarla yanıyordu.

- Alayım pardösünüzü, efendim... -Aldı ve çabucak çıktı. O kadar da çabuk geldi. Elinde tepsi vardı: Konyak, kadehler ve bademle, fındık- Tamam mı?

Nahit birdenbire, yakışıklı, yiğit ve hak etmiş olmayı hırsla istedi.

- Tiyatronun ne olduğunu biliyorum artık efendim. İyi mi?

- İyi.

Koltuğa Nahit'in karşısındaki "yeri"ne oturmuştu. Ama hemen kalktı ve gidip elektriği söndürdü:

- İyi mi?

- İyi.

- Siz de hep iyi diyorsunuz, iyi mi diye sorunca. Niçin iyi?

- İyi de onun için.

- Hangisi iyi?

- Nasıl hangisi?

Şimdi yalnız sesler ve Hatice'nin bir türlü yakalaya-

madığı değişken, kaypak, belki de arayan veya istediği noktada yakalanmak isteyen ruh halleri:

- Hangisi olur mu? Ağlamak istemiyordum, dedim.. aklıma anahtarınızı çalmak geldi, iyi mi dedim, "iyi" dediniz. Niçin iyi efendim? Sonra tiyatronun ne olduğunu artık biliyorum, iyi mi? dedim "o da iyi" imiş meğer. Bir de ne göreyim, ışığı söndürmem de iyi değil mi imiş? Herşeye iyi diyorsunuz, ben iyi mi deyince, efendim. Ciddiye almıyorsunuz beni, sözün gelişi onlar.

Nahit henüz gülebiliyordu, sevinci taptaze idi daha:

- Değil. İnan bana. Seninle herşey o kadar iyi ki...

- Niçin?

Nahit gene güldü:

- Söylerim, ama korkuyorum, avazın çıktığı kadar bağırır da konu komşuyu ayağa kaldırırsın diye.

Alev bir an için bembeyaz dişlerinde yankılandı. Gülüyordu:

- Bir defa için söz veriyorum, ne derseniz deyin, bağırmayacağım efendim.

- Şimdi söylerim işte.. seni deli gibi seviyorum da ondan, sana âşığım da ben ondan. Ondan herşeye iyi, her sorduğuna onun için evet...

Sesin cıvıltısı gitmiş, yerine hüzün konmuştu.. alıştırılan kuşlar gibi. Hatice fısıldadı:

- Ben de sizi çok, çok seviyorum, efendim. Aşkın iyi birşey olmadığını da gördüm işte.

- Nasıl, nasıl?

Tam bir isyandı bu. Ama Hatice umursamadı bile:

- Öyle efendim, öyle.. yanıltıyor aşk. Sonra en ağır, en ciddi.. yazık, en güzel duyguları hafife aldırtıyor, kendisinden ayrı bütün güzellikleri.. değerleri atlatıyor. Halbuki dünyada bir o yok.. -Birden heyecanlandı- Dünya o kadar zengin ki... Değil mi efendim?

- Çok.

- Çok. -Daldı- Sonra acılar, acı çekenler var. Geçip gidecekler, ama bizim geçip gitmesin diye çırpındıkları-

mız var. Başka insanlarda da. Aşk en kötü bencillik.. dirsek çeviriveriyorsunuz dünyaya.. zavallı insanlara, güzel insanlara, insanların yaralılarına, vurulmuşlarına, iyilerine, üstünlerine. Hattâ sevdiğinizin yaralarına, berelerine bile. Bütün meseleler dümdüz.. küçük mü küçük herşey; varsa aşkımız, yoksa aşkımız. Tiksiniyorum aşktan.

Sustular. Birbirlerini görebilmek için bütün güçlerini gözlerine vermişlerdi, ama sobanın alevleri onlara yardımcı olmuyor, aksine onları büsbütün değiştiriyor, kuruntulara devrediyordu. Hatice'nin sesi yeniden durgunlaşmıştı:

- O gece.. çok özür dilerim, efendim, "sizi hiç sevmiyorum" derken bunları söylemiş olmak isterdim. Sevmediğim aşktı.. ve ben sizinle çevrelenivermek üzere olduğumu biliyordum. Tamam mı?

- Ne tamamı? Nasıl tamam olurmuş? -Nahit heyecanlı idi, çırpınıyordu- Yanlış bunlar.. doğrusu bu değil.. -Arzuyla boğulur gibi oldu, ses ancak çıkıyordu- Bense, şimdi, seni öpmek, öpmek, öpmek için yanıyorum.

Daha ilk "öpmek"te Hatice'nin eli, önlemek ister gibi kalkmıştı:

- Yooo.. bir defa için vermiştim izni efendim. Hatırlayın lütfen... -seste çapkın, şuh, kışkırtan birşeyler var gibiydi- işte o zaman sahiden bağırırım.

- Bağır. Bu saatte.. bu havada, işiten olsa bile, kim gelir?

- Ben hem işittiririm, hem de toplarım başıma.

- Korkulur senden.

- Elbette.

Artık iki çocuk konuşur gibiydi. Nahit sordu:

- Gelsinler... ne diyeceksin onlara?

- Bu adammmmm.. diyeceğim... Beniiii diyeceğim.. zorlaaaa...

- İnanmazlar ki.. bilirler beni. Hem sonra şahidim de var benim.

- Ne şahidi?

- Vasıf Bey.. onunla geldik, bizde oturalım diye rica ettim. Senin burada olduğunu bilsem, çağırır mıydım?

"Küçük kız" oyunu kaybettiğini dürüstçe kabul etti:

- Doğru. -Gene de üzülüyordu yenilişine, içini çekti- Millet toplanınca, bana tabanca çekti bile diyecektim.

- Nasıl, nasıl? -Nahit gülüyordu- İşte o zaman şahide filân lüzum kalmazdı, çünkü bu evde tabancanın oyuncağı bile olmadı. Arayın derdim onlara. Attı diyeceksin o zaman, değil mi? Nereye kadar veya nereye atabilirim? Söylesin hanımefendi, derdim. Sen de hapı yutardın. Yaa!

- Sahi mi? Vay efendim vay. Beni o kadar budala mı sandınız? Hemen gösterirdim tabancayı onlara.

- Nasıl yani?

Hatice kalktı. Bacaklarında alevler oynaşıyordu. Geldi, sehpadan kadehi aldı, bir yudumda içti,

- Bak nasıl gösterirdim. Gel.

Yandaki yatağın bulunduğu odaya yürürken, Nahit'in elini sıkı sıkı tutup çekti. Alev alev ve çok kuvvetliydi eli. Geçtiler. Elektriği Hatice yaktı. Hem de düğmeyi eliyle koymuş gibi bularak:

- Git kaldır yastığı. Haydi.

Nahit denileni yaptı ve yastığın altındaki pırıl pırıl topluyu gördü. Ağzı açık kalmıştı, ama Hatice'nin soluklarını ve sıcaklığını çok yakınında duyuyordu. Döndü. Kadının yüzünde şeytanlık, meydan okuyuş, arzu ve uzaklık karma karışıktı. Kollarını ilk saran da o oldu.

Göz kapakları arasında çok keskin bir aralık vardı. Bu incecik çizgiden yıldızlar kayıyor, cıva damlacıkları yankılanıyor, akşam yeşilleri karanlıklarla kovalamaca oynuyordu. Duru beyaz yanaklar da öyle: Bir soluk, çok soluk, bir dalga dalga pembe. Ama dudaklarının kuvveti uzun dakikalar süresince hiç eksilmedi. Kolları da umulmaz kuvvetlerini kaybetmedi. Nahit'in kuvveti -ve arzusu- üstünlüğünü çok sonra aldı.

*
* *

Hatice kolunun üstünde yatıyordu. Yüzü pespembeydi. Çok belirsiz bir gülümseyiş vardı. Artık gözlerini tamamen kapatan kapaklar, kirpik gölgelerinin aralarında saydamlaşmış, elektriğin ışığını yansıtıyordu, hafifçe de terli idiler. Alnı da öyle. Nahit'in kendisini incelediğini biliyordu. Rahat bırakıyordu onu... Çok da hoşlanıyordu bundan. Kendine güveniyordu. Verdiklerinin değerine de. Yarı çıplak göğsü ile bacakları iyice görülsün istiyordu. Yalnız, ötekine göre zayıf ve az çarpık bacak, ötekinin altına kaçmış, sığınmıştı. Bunda da, kalçaya yakın yerde kocaman ve sütlü kahve renginde bir ben vardı. Bu, fildişi tenin üstünde, tek başına arzu tazeleyici olabilirdi. Yeşili koyulaşan gözlerini arada bir, uyumak istermiş de uyuyamıyormuş gibi açıyor, ama Nahit'e bakmadan hemen kapatıyordu.

Neden sonra, gene gözleri kapalı bir uykulu mırıltıyla Nahit'e doğru döndü, hep gözleri kapalı öptü onu. Başını aşağı, göğsüne kaydırdı, aynı uykulu sesle sordu:

- İyi mi?

Ve rüya bitti. Fakat bir başkasına geçmek için: Kalktı. Çevikti. Nahit, "Ne kadar da çevik.. ve kuvvetli" diye düşündü. Hatice ışığı söndürdü, giysilerini aldı:

- Giyin, gel.

Salona geçti. Nahit kımıldamamak, hiç uykusu olmadığı halde uyumak, bulduğu defineyi bütün kırıntıları ile uykunun derin mağaralarına saklamak istiyordu. Seslerden anladı: Hatice bir konyak daha içmişti. Kadın, sonra geçmek üzere olan sobaya odun attı. Bir ara ışığı yaktı, ama hemen söndürdü. Birşey aramış olmalıydı. Nahit onun bütün evi, uzun zaman oturmuş gibi bildiğini anladı ve gülümsedi: "Kedicikler gibi."

Kedi yeni bir yere getirildi mi, köşeyi bucağı, kapıyı

pencereyi tek tek yoklar, öğrenirdi; girecek, çıkacak ve kaçacak yerleri bilmek isterdi:

"Beni kırmadı ve galiba Solvayg'ın Şarkısı'nı önceden okudu." İçine bir acı çöktü. Hatice'nin bir sabah gelip de "Ayrılıyorum, efendim" deyişini hatırladı. Kalbi hop etmişti Nahit'in. Çünkü tiyatrodan ayrılıyor sanmıştı. O âna kadar aklından geçirmemişti, ama alttan alta düşünürmüş ve inanırmış meğer: Hatice çekip gidecekti, ayrılacaktı. Çok derinlerdeki bu korku suyun yüzüne çıkıvermişti o zaman. Daha sonraları bir defacık olsun durmadı bu korkunun üzerinde. Kaçtı. Fakat hep içinde taşıdı... Sarıp sarmalamış, sandığın dibine, gözden en uzak yere saklamış gibi. Hatice yandaki salonda, çok hafif bir sesle Nahit'in bilmediği -pek bilmezdi zaten batı müziğini- bir melodi mırıldanıyordu. Kesti birden ve bir başka şarkıya geçmiş gibi biraz daha yüksek sesle belki onbeş kere tekrarladı:

- Tembel, tembel, tembel...

Nahit tatlı tatlı gerindi, gülümsedi, kalktı. Uyuyamaz, bir başka rüyaya da geçemezdi. Onu ummak da yanlıştı. Bir tek rüya sürüp gidecek, ama boyuna tansiyon değiştirecek, ton değiştirecekti. Hatice gene az önceki şarkısına dönmüştü. Nahit salona girince onu sobanın önüne yarı uzanmış, küçük kapaktan vuran alevlere dalmış buldu:

- Bu söylediğin ne?

Küçük bir ara:

- Ihlamur ağacı.

- Müzik biliyorsun.

Cevap yerine birkaç nota ötekilerden ayrıldı -kuşlar gibi- daha yükseklerde kaybolup gitti. Nahit koltuğa oturdu, kadehini alıp bir yudum içti. Konyak başka bir içki olmuştu, bir yudum daha içti. Hatice son notaları da söyledi, sonra eliyle yanını gösterdi:

- Gel... böyle otur. Konyakları da getir... -Sonra kendi kendine söylermiş gibi anlattı; alttan alta alaycı- İyi

aileler kızlarının birşeyler bilmesini isterler. Çamaşır, tertip, dikiş, yemek yetmez... Kimi ud, kimi piyano da öğretir. Küçücük kızlar da onları birilerine saklarlar işte... birine; lâyık olana.

Ayağa kalkıverdi ve "dünya" karşısında imiş gibi söyledi türküyü:

"Hem okudum, hemi yazdım,
Yalan dünya senden bezdim."

Hem Şopen ve ötekiler, hem de türkülerin her çeşidi.

- Sen.. Hatice, sen nereden geldin?

Cevap Nahit'in anlayamadığı, anlayamayacak olduğu bir kastı taşıyordu. Ama burkmaya yetti:

- Yataktan. İyi mi? -Perdeyi araladı: Dışarısı bembeyazdı. Ama kar artık yağmıyordu. Tepindi âdeta.. o kadar hırçındı- Yağsın. -Yumuşacık tekrarladı- Yağsın. -Yalvardı Nahit'e hem de- Ne olur, yağsın. Seni beklerken hep burada, karın yağışını seyrettim. Bütün piyeslerden güzeldi.. güzel geliyordu bana. Kimsenin yazamayacağı şeyler vardı yağışta. Dalıyordum. Senin gelişini göremeyeceğim diye uyanıyor, sonra da kızıyordum sana.. seni bekleyişime. Bir piyes yaz sen. Başrolü ben oynayayım. Daha doğrusu, yalnız ben olayım. Çıkayım sahneye, bağırayım, söveyim, tüküreyim, öğüreyim.. herkese.. yalnız ordakilere değil ama, herkese.. dünyaya.. öteki yıldızlara da. -Ton düştü- Tamam mı? -Alnını cama dayadı- Yaz böyle birşey. Yazabilir misin? -Sonra cıvıldamaya başladı- Siz de oynar mıydınız bu oyunu, ahh, şimdi sen dışarda olacaktın.. ne hoş.. burnunu, sonra dudaklarını cama iyice bastırırsın.. kan çekilir, yamyassı olur. Bak, bak işte böyle. Hadi sen de yap. Gel, bak bana.. -Küstü- Ooo.. sen oynamasını bilmiyorsun. Koca sersem, büyümüşsün sen. Sevmiyorum işte.. büyüyor insanlar, pisler. -Hızla geçiverdi odaya- Uykum var benim. Sen istediğini yap. Yatacağım ben. -İçerden seslendi- Fazla bir geceliğin var mı? Ver onu bana.

Nahit kalktı, çamaşır dolabından temiz bir gecelik entarisi çıkardı. Hatice -soyunmuştu- aldı giydi. Etekler ayak bileklerine geliyor, bedeni içinde kayboluyordu. Elleriyle belini sıktı, bir o yandan, bir bu yandan baktı, arkasını görmeye çalıştı:

- Yazık sana bir endam aynan bile yok.. ne biçim artistsin sen. Uzun etek gene moda olsa. Değil mi? Olur ama birgün. Marifet, ben hım hım diye konuşan kocakarı olmadan yapsınlar onu. -Kendini yatağa atıverdi ve yorganın altında kayboldu. Sadece bir tutam saç görünüyordu- Uğuu, ihtiyarlamak istemiyorum ben. Kırk der demez öleceğim. -Başını hızla çıkardı, hırsla teklif etti- Sen de öyle yap. Sen erkeksin ama, elliye varınca öl. Tamam mı? Söndürsene ışığı, ne duruyorsun?

Paylıyordu düpedüz. Başını gene yorganın altına çekti. Nahit elektrik düğmesini çevirirken mışıldıyordu o. Nahit buna da inanmadı. Ama gerçekten uyumuştu Hatice. Yatar yatmaz ve mışıltılı.. herzaman olduğu gibi.

Nahit salona geçti. Buğulanan camı eli ile sildikten sonra alnını dayadı. Kar yeniden başlamıştı. Çağırmayı düşündü. Gitti de. Hatice, yorganın altında aynı sesler ve aralıklarla mışıldıyordu. Uyuduğuna inanmak gelmiyordu içinden. Bunun üzerinde durdu: İnanmak güç geliyordu. Daha şimdiden başlamıştı kuşkular. Birçok şeyine inanmadığını düşündü. Hem acı ve katılaştırıcı, hem de haksız birşey.

Ancak işitilebilecek bir sesle;

- Hatice, dedi, kar yağıyor.. yağdırdın onu.

Dinledi. Bir daha, daha yüksekçe tekrarladı, gene dinledi: Ne bir kıpırtı, ne de nefes alışverişlerde en ufak bir değişiklik. Uyumuştu. İnandı, şaşırdı, içinde bir başka sıcaklık duydu: Sevgiydi bu: Aşkı, büsbütün değerlendiren duygu. Cama döndü. Bu sefer alnını korken Hatice'den kalma bir ısı bulacağını sanıyordu. Kocaman burnunu cama bastırdı. Hohladı, o iri ve çarpık burnunun, ince dudaklarının kalıbını çıkarmak istiyordu.

Sevinç, heyecan, kanmışlık! Mutluydu. İlerdeki sokak fenerinin etrafında ve bu ışığın aydınlattığı çınarın kuru dalları arasında uçuşan, çıkan rüzgârla uçuşan, çemberler çizen karlara dalıp gitti. Rüzgâr hızını arttırıyor, karlar telâşlanıyor, hırçınlaşıyor, çemberlerini daraltıp çoğaltıyorlardı.

İçerde hava serinliyordu. Sobanın geçmek üzere olduğunu düşündü ve odun getirip attı. Tepsiyi götürdü, kadehleri yıkadı, kuruladı, kaldırdı. Yarın -herzamanki gibi- öğleye doğru temizliğe gelecek olan Şadiye hanıma dedikodu -veya endişe- konusu bırakmamalıydı. Buna hep dikkat ederdi. Bu iş Hatice ile ayrı bir önem alıyordu. Sonra odaya geçti, soyundu, geceliğini giydi, salonun ışığını da söndürdükten sonra, uyandırmamaya elinden geldiği kadar çalışarak, Hatice'nin yanına yattı. Yatağı ilk defa sıcaktı, hafifçe yasemin kokuyordu.

- Sen misin?

Sıcacık kolları boynuna dolandı. Ama kuvvetle. Nahit onun şakağını öperken mışıltılar başlamıştı bile.

"Sen misin?" Yanma yatanın Nahit olduğunu bilmesi mümkün müydü? Bu umulmaz mutluluk hüzünsüz olmayacak mıydı? Hiç olmazsa bir süre için?

*

* *

Hatice uyandı. Kolu çok uyuşmuştu, çekti. Hiçbirşey görmüyordu. Yanında uyuyan Nahit'ti. Bunu ve nerede olduğunu anlaması için beş-on saniye geçti. İnanmak istemedi. Rüya sandı. Kafasını zorladı ve uykudan büsbütün ayıldı. Nefesini tuttu ve kendisini, en derin, en kuytu yönlerini, bedeninden ve zamandan dışarda yaşayan yönlerini dinledi. Yıldızlar arası haberleşme düzeni işliyordu. Hırsla dinledi ve kendisini rahatça bırakıverdi:

"İyi."

Burada, Nahit'in yanında oluşu iyiydi. Nahit için,

"Bu olur işte" diye düşündüğü zaman korkmuştu. İyi hatırlıyordu. Öyle damdan düşer gibi olmamıştı bu. Önce ve ilk ağızda o limon hikâyesi vardı. Nezle olduğunu görmüş ve getirttiği limonu çayına sıkıp "İç, iyi gelir" demişti. Nahit, daha sonra, her istediğini o kadar kolay yapmasaydı, Hatice'ye belki de sırf o limon yetecekti. Fakat içinde, kolay razı olan erkeğe karşı çok eski -ve hiç önleyemediği- bir direniş, bir itiş vardı. Sonra sonra Nahit'in bütün tepkilerini ve insanlara karşı davranışlarını gördü. Evine ilk geldiği gece kararını vermişti; ama o korku birdenbire parlayıverdi: Ya umduğu gibi çıkmaz, erkekten beklediğini veremezse? Hatice o zaman iğrenç bir arayışın peşine takılıp gitmekten korkuyordu. İki yıldır "erkek"ten uzaktı. Ve iki yıldır "erkek" özlüyordu. Kendisini her bakımdan bağlayacak bir erkek.. bir tek erkek ama; onu ilk razı oluşunda bulmalıydı. Yoksa -kendisini tanıyor ve- denemelerin iğrenç bir şekilde uzayıp gitmesinden korkuyordu. İlk denemedeki aldanış, daha sonra gelenlerin şansını azaltacaktı. Katılaştıracaktı onu.

Kocasını hiçbir zaman sevmedi. Fakat ona bırakıyordu kendini ve istediğini, gerekeni alıyordu. Onyedinci yaşına basarken evlendirmişlerdi. Çünkü evlenmesi gerekti, kocası da -durumlarına göre- kaçırılacak fırsat değildi. Yeni başkentte kolayca ve alabildiğine yükselecek bir mesleği vardı. Ankara'da dil bilenler ve yüksek öğrenim yapanlar parmakla sayılacak kadar az iken, o Fransızca ve Almancaya hâkim, Galatasaray ile Mülkiye'yi bitirmiş bir gençti. Girişkendi, otoritelerle uzlaşmayı biliyor, daha geride veya kendisi ile eşit olanların arasında dik durmasını beceriyordu. Hatice'ye gelince, o ötekini de, berikini de sevmezdi. Gücü yetene karşı dikilecek, güçlünün karşısında da ne anlayışı, ne görüşü, ne de hak, hakikat kaygusu kalacak.. yok öyle şey. Tiksinir gibi olurdu. Kocası bu çeşit durumları övüne övüne anlatınca, bir kaç gün ayrı yatakta yatardı. Çoktan ayrılırlardı. Ama bırakıla-

maz kadın olmasını biliyordu. Yaratılışı bu idi. Bırakırdı o.

Nahit'e söylediklerinin yarısı doğru, yarısı yalandı. Söylemedikleri ise ikisinden de çok.

Babası alelacaip bir Osmanlı hariciyecisi idi. Geçimsiz, nobran ve kendini beğenmiş. O kadar da bilgili ve dürüsttü ki... Hayatı, Hatice kendini bildi bileli, bir yükseliş, bir gözden düşüş arasında, kâh varlıklı, kâh geçim sıkıntısında geçmişti. Bir oğlu vardı. Çocuklarının en büyüğü, en iyi yetişeni ve en çok sevdiği o idi. Sakarya'da şehit düştü. Babası da mahvoldu. Daha önce Ankara'ya gelmesi için yapılan başvurmaları: "Biz Bâb-ı Âli politikacısıyız. Ne biz onlara yararız, ne de onlar bize gelir" diye geri çevirmişti. Cumhuriyetten sonra temtek kalıverdi ve göçüp gitti. Yoksulluğun, gözden düşmenin hiçbir çeşidini umursamayan adamı aldanış ve yanılış öldürmeye yetmişti.

Annesi ile küçük kızkardeşi Hatice'nin evine geldiler. Kocası onları da el üstünde tutuyordu. Yalnız kimin nesi olduklarını saklamaya dikkat ederdi. Fakat zaman geçiyor, çocukları olmuyordu. Kocası çok çocuğu olsun isteyen ve oğlan diyen bir Anadolu'lu idi. Bu konuda diplomalar para etmiyordu.

Hatice'nin çocuk için özel bir istek duyduğu yoktu. Ama o da istiyordu -bir çocuğu değil- çocukları olmasını. Evin çocuktan ayrı düşünülmediğini biliyordu. Aradan dört sene geçince başladılar doktor doktor dolaşmaya. Noksan Hatice'de idi. Ve -sonunda anlaşıldı ki- giderilemezdi. Bu arada Hatice bir başka şeyi daha anladı: Müzik bilgisi, görgüsü ve şuhluğu kocasını tutmaya yetmeyecekti. İhaneti aklmdan bile geçirmemişti. Dayanamazdı da ona. Aldatmak bitiş demekti.

Hatice'nin giriştiği tehlikeli oyun, daha doğrusu onu bu oyuna boyun eğdiren psikoloji bu döneme denk gelir. Çocuğunun olmayacağını, bunun da kocasını çok derin-

den sarstığını anladığı günlere. Adama düşman gözüyle bakar oldu:

O bir kadını elde edecek erkek değildi. Göndermişti görücüyü ve satın almıştı onyedi yaşında bir kızı. Ne yapmıştı onu kazanmak için? O duyguları, o razı oluşları ne vererek, hangi sınavlardan geçerek elde etmişti? Değil Hatice'yi, herhangi bir kadını kandırabilir, elde edebilir miydi?

Hatice buna inanmadığı için girişti o akıl almaz oyuna. Kocasına fırsatlar hazırlıyor, onu Ankara'nın yerden bitme, köksüz, ilkesiz sosyetesinde fazlaca bulunan uçarı, ne oldum delisi kadınlara itiyordu. Adam bir başarı gösterse kuma almasına boyun eğecekti. Veya öyle sanıyordu. Ama öteki dürüsttü. Aklından bile geçirmiyordu hovardalığı. Kadın olarak Hatice'den başkasını umursadığı da yoktu. Onun istediği çocuktu, o kadar. Bu işi de, nihayet belli yoldan yapmak için açıldı. Ya boşansınlar, yahut da Hatice kuma'ya razı olsundu. Bu isteği kaynanasından dinleyince Hatice deli gibi oldu ve hemen o akşam pılısını pırtısını topladı, annesiyle bacısını aldığı gibi İstanbul'a yollandı.

Kocasının bir eş peylediğini, ötekinin de boşanmayı şart koştuğunu, ustaca idare ettiği mektuplaşmalarda kocasının kendisinden öğrenmişti. Nitekim mahkeme celbinin gelmesi gecikmedi.

Hatice de tanınmış bir avukata koştu, kararı olabileceği kadar geciktirmesi için adama âdetâ yalvardı. İstediği kolay oldu, çünkü yeni başkent bu konuyu bambaşka bir şekilde ele almış, buna uygun da bir hava yaratılmıştı.

Adamın karşılığı, para yardımını kesmek oldu. Hatice başlangıçta buna aldırmadı. Ama durum kısa zamanda umutsuzlaştı. Ev değiştirmek, daha ucuz bir semtte daha küçük bir yere taşınmak, masrafları kısmak bir işe yaramıyor; tencere, tava, ocak, soba, lâmba para yutmaya devam ediyordu. Üstelik annesi hastaydı, ona ilâç, mutlaka okutmak istediği bacısına da kitap mitap parası lâzım-

dı. İkisini de o kadar severdi ki, yemesin tek yedirsin, giymesin tek onları giydirsin kuşatsın. O günlerde karşısına aklı başında, paralı bir adam çıksaydı, gözünü kırpmadan kapatması olur giderdi. Ama açık ve dürüst bir pazarlıkla.

Nahit'e parlayışı ve o arada söylediği doğruydu: Yardım veya düpedüz borç istediği tanış erkekler bu kadar da mert davranmıyor, para keselerinin yatak odasında bulunduğunu belli ediyorlardı. Sıkıntı baskısını dayanılmaz bir dereceye vardırmıştı. Aklma kantoculuğu taktı.

Belki güzel değil, ama gür, sıcak, eğitilmiş bir sesi vardı. Oynamayı daha küçücükken, halayıklarından birisi öğretmişti, o da o zamandan beri bayılıyordu raks'ın her çeşidine. Hele cinsine fazla avans verenlerine. O halayık, "Kız yeter, tıkanacaksın" diye, sahiden, telâşlanacak hâle gelinceye kadar oynadığı olurdu. Sonra birgün -ondört yaşında idi- o halayığın yüzünü gözünü tırmıklamış, saçını başını yolmuştu. Kadın onu düpedüz oynatıyor, bundan da Hatice'yi deli eden bir tad alıyordu. Fakat bir sürü kıvrak türkü ve oyun havası öğretmişti.

- Hatice o olaydan sonra oyuna ara vermemiş, bu işi odasında tek başına gene, yoruluncaya kadar sürdürüp gitmişti. Çok hoşlanıyordu, çok da güzel oynuyordu: (kocasına ilk oynadığı geceyi hatırladı: Büyüklerden birinin düzenlediği, başka büyüklerin de bulunduğu bir eğlentiden dönmüşlerdi. Çeşitli gösteriler arasında bir de rakkase vardı. Beğenilmişti. Onu kocası da ağzı açık seyrediyordu. Hiç huyu değilken Hatice de iki kadeh içmişti -içki ona çabuk ve çok dokunurdu. Evlerine döndükleri zaman, Hatice sözü ona getirdi. Bir yandan da plâkları karıştırıyordu. Kocası, utançla hık mık ederken, bir tanesini gramofona koydu. Gazelle karışık bir oyun havasıydı bu. Hatice bekledi, bekledi ve, "Bak nasıl oynanır?" diye başlayıverdi. Kocasının yüzü hâlâ hatırındadır.)

Kantocuların bulunduğu tiyatroları bilmiyordu. Nahit'in Tiyatrosu da ilk başvurduğu yer değildi. Ama iyi

alıyordu kokuyu, Nahit'i buldu ve ona daha ilk dakikalarda razı oldu. Bu adamla iş yapılırdı.

Öteki kadının beklemekten vazgeçip bir başkasıyla evlendiğini haber alışı da aynı günlere denk gelir. Üstelik kocası durumunu koruyamıyordu, herhangi bir memur olmak üzereydi. Derhal mahkemeye koştu ve boşanmak istediğini bildirdi.

Nahit'e "ayrılıyorum" derken ayrılmıştı bile. Ve artık Nahit'i seçmişti. İçinde duraksayan tek birşey vardı. O da tıpkı kocasına karşı duyduğu idi. Nahit, acaba, bir kadını elde edecek güçte değildi de, kendisini kolay av mı sayıyordu? Ama herkesin sevip saydığı bu adama karşı fazla sürdüremedi kuşkusunu. Ve geldi işte... Hatice olarak geldi. Değişmeye de niyeti yoktu. Onu değiştirebilirse Nahit -erkeği- değiştirecekti. Erkekte de -düşkünlerinin dışında- her kadınının aradığını aramıyordu. Çocuk değildi aradığı. Rahat, varlıklı bir hayat ve aşk. Aşktı aradığı. Üstün bir erkeğin aşkı. Mizacına dayanan ve kendi karşılıklarını onun istediği gibi verebilen bir erkeğin aşkı; sevgi ve ilgisi.

Hatice bunu Nahit'te bulduğuna inanıyordu. Nahit'i uyandırdı... Öpüşlerle, okşayışlarla.

*

* *

Nuran Tiyatrosu artık altın çağını yaşıyordu. Öteki tiyatrolar birer birer dökülürken, orada herşey daha sağlamlaşıyor, bir basamak daha yukarı çıkıyordu.

Ama Nahit tiyatrosundan da yukarlarda uçuyordu. Hatice de onun hemen yanıbaşında idi. Üstelik tiyatroya da yararlı oluyordu. Nahit artık işinde de bir dayanak bulmuştu. Hatice kısa zamanda iyi bir akıl hocası oluvermişti:

- Bak aklıma ne geldi -diye başlıyor ve mutlaka ekliyordu- Komisyonumu alırım ama.. tamam mı?

Tamamdı elbette. O da anlatıyordu. Teklifleri bir tulûat tiyatrosu için demir leblebiye benzerdi. Meselâ düettoda kırk yıllık, "Madmazel bana verir misiniz elini..." bırakılsın, onun yerine İbiş'in yaptığına benzer bir ikili, gerekirse üçlü konulsun isterdi. Nahit sorardı o zaman:

- Ne meselâ?

Cevap hazırdı:

- Ooo... Onu bilmem, bilsem ben de Nahide olurdum.

Ama bulurdu birşeyler. Nahit de denerdi. Ve şaşılacak şey, Nuran Tiyatrosu'nun halkı yadırgamazdı bunları. Eskilerden de çok alkışlanırdı. Öyle olunca da Hatice karşısındaydı:

- İyi mi?

- İyi...

- Ver öyleyse komisyonumu. Ne o? Canın mı sıkıldı? İstemem, vazgeçtim. Paran ne kadar da tatlı senin.

Nahit anlatamazdı. Canı sıkılırdı, doğru; fakat bunun komisyonla, momisyonla ilgisi olmazdı. Para imiş! İstesin canını vermeye hazırdı. O halkının uçarılığına tutulurdu. Bu da can sıkıntısından çok daha başka, çok daha fazla birşeydi... üzüntü idi, dertti, hakkı yenmiş sevgilinin duygulanışına benzerdi.

Bütün bunlardan önce ona öyle gelirdi ki, meselâ, İbiş sahneye, tenekeyi tekmelemeden, nâra atmadan girecek olsa, halkı bir boşluk duyar, belki de öfkelenir; bu ne biçim iş? diye homurdanırdı. Böyle de olmalıydı, doğrusu bu idi. Adı üstünde işte, Nuran Tiyatrosu... Nahit'in Tiyatrosu, tulûat bu.. geleneksel yapının içinde olabilirdi değişiklik ve gün ile kurulan bağlantılar, yakınlaşmalar. Öteki türlüsü yıkılış, aşınma, çöküş olurdu, halkı değerli bir malından yoksun bırakmak olurdu.

Niçin kızardı Darülbedâyi'deki o hem Molyer'i oynayıp hem de tulûata yeltenen yıldız'lara? Ya o, ya öteki. İkisi de iyiydi, ikisi de gerekliydi. Nahit bunu seçmişti.

Fakat bir direnirse iki uyuyordu Hatice'ye. Bu da

onun İbiş'e ve İbiş'in oyunlarına dokunmayı düşünmeyecek kadar olsun meseleyi kavrayışındandı.

Ama bir de çevre vardı. Tiyatrodaki kediler gidişi beğenmiyor, bunu da artık belli ediyorlardı. Tutum ve davranışlarına biraz da Hatice sebep oluyordu: Hatice'yi, Nahit için bir tehlike saydıkları belliydi. İşe bunu karıştırmasalar, Nahit belki de onları haklı bulacak, Hatice'ye; "Otur bakayım sen hanım hanımcık" diyecekti. Ama Hatice'yi yalnız tiyatroya değil, kendisi için de zararlı gördüklerini anlıyor, o zaman da bu yanılışlarını tiyatro konusunda da yanılmakta oluşlarına delil tutuyordu. Hatice meselesini yalnız Rıza Baba ile açık açık konuştu. Onun üzülmesini, kendisi için dertlenmesini istemiyordu. Yatıştırmak için, "Onu kimi tanımıyor, kimi kıskanıyor -demiş ve boynunu bükerek tamamlamıştı- hiç değilse, bu kadar yıldan sonra, birazcık olsun beni tanısalardı."

Rıza Baba'nın konuşmaktan hiç hoşlanmadığını, onun kelimeleri Mınakyan Efendi'nin sahnesinde bıraktığını bilirdi. Ama birşeyler söylemesini beklemişti. Bir bakış. Hepsi o kadar. Boşalan çay bardağını alıp çıkmıştı. Ve Rıza Baba'nın o bakışında da ötekilerin cümlelerindeki anlam vardı: Rıza Baba Nahit için korkuyordu.

Bu da Nahit'i sinirlendirmekten başka bir işe yaramamıştı: O mutluluğunu dünyadan kesin olarak ayırıp sadece yaşamak istiyordu. İkide bir didiklemek, teraziye vurmak, yarınını düşünmek değil. Öyle olunca ortada mutluluk mu kalırdı?

Ve beride Hatice, dört bir yanını saran hayranlıkların da, kıskançlıklarla öfkelerin ve sevgilerin de farkında değilmiş, sanki tek başına veya herşeyin, herkesin üstünde yaşarmış gibi geliyor, gidiyor, çalışıyor, gene yalnız Nahit'e gülümsüyor, gene Nahit'in odasına, evine girer gibi dalıyordu. Ayrıca iki üç gecede bir, İbiş sahnede milleti kırıp geçirirken, Nahit'in cebinden anahtarı alıyor, o karlı gecede olduğu gibi, sobayı yakmış, tepsiyi hazırlamış olarak pencerede Nahit'i bekliyordu:

- Senden de çok sevdiğim birşey varsa, o da işte bu; pencerede seni beklemek. Varsın kar yağsın, yağmur yağsın, gökte yıldızlar parıldasın veya fırtına olsun. Ben bazen dertleniyor, bazen sabırsızlanıyor, arada bir kıskançlık da bastırıveriyor haa, gerginleşiyorum ve canım artık şarkı söylemek bile istemiyor, ama herzaman çok, çok seviyorum seni beklemeyi ve sana kapıyı açmayı. Ah bir de, ilk gece olduğu gibi, benim içerde olduğumu bilmesen. Dur ama, onun da kolayı var: Bir anahtar daha yaptır... hemen yarın. Tamam mı?

ZAMAN SENİN DIŞINDA VE SENİN İÇİN

14

ŞUBAT İstanbul'a kök söktürerek geçti. Yaşlılara göre yirmi yıldır böyle kış olmamıştı. Kar günlerce yağdı, diz boyunu buldu. Arada bir güneş açıyor, fakat lodostan haber çıkmıyordu. Kar ve saçaklardan, soba borularından sarkan gri, mor, çikolata rengi, kristal, eflâtun buzlar iki hafta kadar olduğu gibi kaldı.

Odun sıkıntısı, kömür sıkıntısı, ekmek sıkıntısı zengin, fakir, halkı bunaltmıştı. Tramvaylar işlemiyordu. Fayton bulmak mesele idi. İlk pes edenler de, zaten sayıları pek az olan taksilerdi. Çarşılar açılmıyordu. Semtler pasifikte erimiş adalara benzemişti. Birbirlerinden kopup gitmişlerdi. Sinema, tiyatro, kalmamıştı öyle şeyler.. hepsi kapalıydı. Nuran Tiyatrosu da öyle.

Nahit, Şubat başında, kış bastırmadan Hatice'ye Lâleli'ye çıkan güzel, sessiz ve efendi sokaklardan birinde bahçeli bir ev bulmuş, taşınmayı da kolaylaştırmıştı. Böylece aralarında bir cadde, bir de yetmiş, seksen metrelik bir yol kalıyordu. Hatice yerleşmeden bir gün sonra Nahit'i bir çay içmek ve "anne" ile tanışmak için dâvet etti.

Yavru'nun çayına benzemez diye verdiği çay, hakikatte Nahit'i, çok sevdiği Yavru adına üzecek kadar güzeldi. Kurabiyeler de hem çeşitli, hem nefis. "Onları Hatice yaptı -dedi annesi- Hele yemeğini bilseniz..." Hatice

mutfaktan yetişti ve konuyu değiştirdi. Sinirlendiği belli idi. Daha sonra bu konuya kendiliğinden dönecek ve Nahit'e, "İlle evlendirecek kızını" diyecekti. Fakat, gene o gün ve Hatice'nin sıkı kontrolüne rağmen kadıncağızın kaçırmayı başardığı çok daha önemli birşeyi öğrendi:

- Çocuğu olmuyor ya, evlenmeye hakkı yok sanıyor... bu gencecik yaşta, olur mu öyle şey beyefendi? Söyleyiniz ona lütfen. Sizi çok sayıyor. Anlatınız ona, evlenmek yalnız çocuk için midir? İnsan yaşlanınca anlıyor bir eşin ne demek olduğunu. Zaten çocuk, kız olsun, oğlan olsun uçurmak için değil midir? Uçar gider onlar... hem de siz yalnızlığa dayanamayacak hâle geldiğiniz zaman.

Hatice onun bu büyük sırrını -veya yalanını- öğrendiğini, kendisine daha ilk soruşunda anlayacaktı:

- Oğlun ne olacak peki? Onu hiç özlemiyor musun?

- Söyledi değil mi cadaloz?

Bu konuşma Nahit'i aşkın ilk sallantılı günlerindeki kadar, belki daha çok korkutmuştu: Hani annesini canından çok sever, öyle de görünürdü? Konuşmanın arkası şöyle gelmişti:

- Sus, nasıl cadaloz dersin annene?

- Sen sus... hiç sevmem ben onu. Üvey anam o benim.

Yalandı elbette. O kadar ki, kendisi bile dönüşte acele etti:

- Üveyden beter. Karışmasa olmaz benim işime. Hem de ilk karşılaştığı, neyin nesi olduğunu bilmediği elin adamına açılıverir benim adıma.

Burnundan soluyarak söylemişti bunları. Nahit'e de kinle bakıyordu. Daha da hırçınlaşmıştı:

- Hem siz.. sen... o, bütün ötekiler... siz sevmesini ne bilirsiniz, ha?.. İlle sizin gibi sevsin herkes istersiniz.

*

* *

Tek kuruş harcamadan koca bir eve yerleşmişti. Ev gene öyle dayanıp döşenmiş, altı aylık da kirası ödenmişti. Ün dersen, ünü bir bakıma Nahit'inkini bile aşıp gitmişti. Sadece Nahit'in bildiği, İstanbul'un sayılı hovardalarından ikisi peşindeydi. Bir "hı" dese bu güzelim eve kümes dedirtecek konaklara yerleşebilirdi. Atı, arabası, aşçısı, uşağı elinin altında olurdu.

"Elbette böyle konuşacak benimle."

Nahit bu yükselişin Hatice'yi değiştirdiğini düşünüyor ve elbette haksızlık ediyordu. Çünkü onun baştan beri öyle olduğunu ve öyle davranışlarla, daha mini mini bir kedi yavrusu iken bile, kalbini, nabzını nasıl yalpalattığını hatırlamıyordu.

Bir vakitler, eski tanışları, Darülbedâyi günlerinden kalma, ama ilgileri bazılarında bir kuru selâmı bile bulmayan meslekdaşları da kendisine, işi düzeldikten sonra,

"Çok değiştin sen" derlerdi.

Değişen Nahit değildi halbuki... onların bakışı idi. Onlar yeni yeni görüyor, fark ediyorlardı Nahit'i. Veya kimbilir eskiden ne kadar yukardan verilmiş bir hükümleri vardı ki, onu olduğu gibi görünce, "Çok değiştin sen" demekten alamıyorlardı kendilerini. Nahit de şimdi onların, bu çirkin ve zavallı bulduğu, durumlarında idi. Haksızlık ediyordu.

Böyle sahnelerden birinde kendini tutamadı ve;

- Çok değiştin sen... dedi.

Cevap aklını başına getirmişti, ama ilk tel de kopmuştu:

- Hadi hadi. İbiş'in hatırı için budalalaşma. Kavga da sevişmek gibi önlenemez. Ben kavgayı da, sevişmeyi de iyi bilirim, anladın mı sıfırdan gelmiş savaşçı bey?

Sonra birdenbire onun oturduğu koltuğun dibine diz çökmüş ve -ilk defa gözlerinden yaşlar aka aka- anasına iç döker gibi kendisini açıklamaya -veya anlamaya- çalışmıştı:

- Senin, sizin içinizden birşeyin geliverdiği ve bunu

önleyemediğiniz hiç olmadı mı? Benim çok, çok oluyor. İyi mi, kötü mü, neye yarayacak, neyi yaralar, kırar? Hiç düşünmeden söyleyiveririm. Yapmam ama, anlıyor musun farkı? söylerim. Yalandır o, size göre, herkese göre. Değil, değil işte. Yalan çok başka birşey. Düşüklük o, kancıklık. Ah, bir bilsen kancıklığın bir kadına erkeklerden bin defa daha çok ağır, iğrenç geldiğini. Yalan o işte. Benimkilerin karşılığını verebilir ben. Verdim de. Hem de fazlasıyla. Ama gene dertlendirirler beni. Sonra düşünür de kendi gözümde küçülür, küçülür, böceğe dönerim. Niye söyledim bunu diye içim içimi yer. Bilmem ki.. gene söylerim. Benzerler birbirlerine. Kendimi korumak için midir, bunlar? Yoksa çok, çok derinlerdeki, yeri de, adı da bilinmeyen bir yaranın inletişleri mi?

Susmuş, omuzları sarsıla sarsıla ağlamıştı:

- Bilmiyorum... bilmiyorum işte. Onu bir başkası bilmeli. Bana da söylemeli.

Sonra ellerini sıkı sıkı tutmuş ve gözlerinin tâ içine baka baka hırsla, ama gene de bir buluşun taşkın sevinciyle,

- Sen -demişti- hiç düşündün mü? Benim aklıma ikide bir gelir.. ne biliyoruz belki de öyle canlılar vardır ki.. onların da öyle yaraları, bizim akıl erdiremeyeceğimiz çünkü, tatmadığımız öyle acıları filân vardır ki, onlara bambaşka biçimde dert döktürür, inletir? Ne dersin ha? Belki onlar inler, dert dökerler de, biz, "Çok, çok tuhaf, hiç alışılmamış bir müzik... Ama ne kadar hoş" deriz.

Gene susmuş ve neden sonra -umutsuzca- sormuştu:

- Olmaz mı yâni? -Sonra içini ard arda iki kere çekmiş ve kalkıp yandaki odaya giderken, yemin eder gibi diretmişti-.

- Yalan değil... ben yalan söylemem. Hiç...

*

* *

Fakat yalan söylüyordu. Hem de çok. Onun o tatlı deyişi, dil alışkanlığı ile çok çok yalan söylüyordu. Veya bunlar Nahit'e ve genel anlayışa göre düpedüz yalandılar.

Sonra kıskançlıklar da başlamıştı. Karşılıklı olarak. Nahit onun kıskançlık çıkışlarını yalan buluyor, aklı almıyordu. Çünkü o kendisini biliyordu. Hatice de kendisini tabii. Ama hiçbiri ötekinin de kendisi gibi olduğunu, hiç değilse olabileceğini anlamıyordu. Hatice'nin derdi Neclâ idi. Çünkü Nahit ondan çok çok candan bahsederdi. Neclâ'yı bir defa, o da Nahit'in odasına ilk girdiği gün görmüştü. Hayâl meyâl de olsa hatırlayışı onun orada bulunmasından duyduğu tedirginliktendi.

Henüz eşikteki kedi yavrusunun, eve sobanın ardına yerleşmiş ötekinden çekinişi gibi birşey. Ama bu kadarı bile onun çok çok güzel olduğunu görmesine yetmişti.

Nahit son zamanlarda -sırf bir haber alamadığı ve merak ettiği için- Neclâ'dan sık sık söz açar olmuştu. Bu da Hatice'ye yetti. İkide bir dokunduruyor, Nahit alındıkça da üstüne üstüne varıyordu.

Nahit'e gelince, Hatice'yi belli birisinden kıskanmıyordu o; herkesten kıskanıyordu. Birisine gülümseyecek diye ödü kopar, arada bir gülümsedi de sanırdı. Cekamino'yu oynayan tüysüz ve pısırık delikanlı bile alttan alta düşman olduklarının ve onun yüzünden Hatice'ye bağırdıkları arasına girmişti.

*
* *

Şubat ayı kâbus gibi geçmiş, pırıl pırıl, bahar yüklü bir mart başlamıştı. Tiyatro da, halkı da o kâbusun acısını çıkarmak ister gibiydi. Herzaman dakika sektirmeyen Hatice, onu yirmi dakika geçtiği halde ortalıkta görünmüyordu. Nahit, Rıza Babayı eve gönderdi. Evde de yoktu. Nihayet geldi: Canlı, neşeli ve harikulâde güzel. Bu

da Nahit'e -kadın sanki herzaman öyle değilmiş gibi- mânâlı geldi:

- Nerdeydin?

- Evde... annemin ağrıları.

- Tamam. Tamam...

- Dur bakayım... ne oluyorsun sen?

- Tamam dedim ya... hesap vermeye mecbur değilsin. Hesap vereceğim diye de yalan söylemeye...

Hatice'nin yüzü o leylâk rengine çalan pembeliği ile dalgalanıverdi:

- Ben yalan söylemem.

- Sen eşi gelmemiş bir yalancısın.

- Demek böyle. Pekâlâ... nasıl olsa gösteririm ben sana yalan ne imiş... unutma bunu.

Unuttu ama Nahit. Çünkü daha çok -çok çok- tatlı geceler geçirdiler. Bu kavga ve benzerleri hiç olmamış gibi, eski ve geçip gitmiş günlerini hatırlatmayan geceler oldu. Unutmayan, o sözündeki kinli öfkeyi silemeyen Hatice idi. Kavgayı, olur olmaz zamanlarda hatırlıyor ve, "Alacağı olsun... yalancı değilim ben" diye diş gıcırdatıyordu. Evden değil de hamamdan gelmenin ne farkı vardı? O da bunu anlamıyordu işte.

*

* *

Yalan söyleyen Sadi idi. Yalanı Sadi söylerdi ve Sadi'nin yalanları insanları endişelendiren, korkutan, bunun için de tiksindiren, afaroza sürükleyen türdendi. Mart'ın ortalarına doğru en büyük yalanı -ikizlere gebe imiş bu yalan- ile gelip Nahit'in önünde durdu.

Çok -çok çok- şık giyinmişti.

- Bu ne faça ulan?

Sadi ezilip büzüldü. Sıhhati de iyi görünüyordu. Hermine'nin içkiyi de kontrole aldığı belliydi.

- Söyle bakalım, niye geldin?

Otur demiyordu. Nahit, "Başka kim olsa bir an önce çeker gider" diye düşündü. Ama beklemediği bir yumruk geldi.

- Sen hiç dertlenmedin mi? Keşke ölsem dedirtecek gibi?

Nahit şöyle bir baktı. Her öfkelenişinde olduğu gibi dudakları kaybolup gitmişti. Onların yerinde, var yok bir çizgi... ve kocaman, eğri bir çene. Bakıyordu ısrarla: Bu kadar şık... böyle çayırdan yeni dönmüş at gibi pırıl pırıl ve yerinde duramayacak kadar canlı... sonra da dert... hem de, keşke ölseydim dedirtecek bir dert. Sadi anladı ve acı acı güldü. Ama Nahit hâlâ sağlamdı; "Darülbedâyi gülüşü" diye geçirdi içinden. Sadi galiba bunu da anladı ve bir daha güldü öyle. Bu akıllıca birşeydi. Nahit'in sallandığını sezdi:

- Gitmiş.

Nahit anlamıştı, ama sordu. Erimek istemiyordu:

- Kim gitmiş?

- Neclâ.

- Gitmiş mi? Yok canım?

Suratına tükürse daha ağır düşmezdi, öyle bir tiksinişi vardı. Kendini tutamayıp devam et ti:

- Başka ne umuyordun ulan? Bir de yalan söylemiştin bana, bıraktım Hermine'yi diye. Öyle değil, böyle bırakırlar. Öğren.

- Nahit.

- Ne olmuş Nahit'e, ha?

Gören, sille tokat girişecek sanırdı.. Fakat Sadi'nin dünyayı umursamaz bir hâli vardı, çöker gibi oturdu. Hem de İbiş'in iskemlesine. Etrafına şaşkın şaşkın bakarken gözü yanındaki makyaj aynasına takıldı. Aynadakinin kim olduğunu sökmeye çalışır gibiydi. Uzun uzun baktı ve artık hep onunla, aynadaki yüzüyle konuştu:

- Hiçbirşey almamış giderken... herşeyi olduğu gibi bırakmış. Halbuki hepsi de onundu...

Sol gözünden pıtır pıtır iki damla yaş dökülüverdi. O

gözü zayıftı, hastalık geçirmişti. Bıyığına takılan yaşları işaret parmağıyla sildi, parmakta kalan ıslaklığa baktı:

- Beni adam yerine koydu.. zavallı.

Başını kaldırdı, gene aynadaki yüzü ile göz göze idi:

- İtin biriyim ben. Hep böyle. Bilir sanırdım it olduğumu. Bilmezmiş, adam sanırmış beni. İtliğin her çeşidine hakkım varmış gibi gelirdi bana. Bu hakkı bana tanımış gibi davranırdı. Zavallı.

Nahit'te öfke, tiksinti kalmamıştı. Bir adım attı:

- Bırakıverme kendini.

- Bitti. Sen bilmezsin onu Nahit. Bitti diyorum sana.

- Bırak zırlamayı çocuk gibi.. sil sümüklerini. Gider konuşurum gene. Bilirsin, kırmaz beni.

- Anlamıyorsun Nahit... bu sefer başka.

Nahit ters ters direndi:

- Başka maşka değil sersem. Kes zırıltıyı. Bildiğim birşey var elbette.

Sadi ayağa kalkıverdi:

- Ne biliyorsun?

Nahit birden anlayamadı:

- Ne "ne biliyorsun"u?

- Bir bildiğim var elbette dedin.

Nahit laf olsun diye, daha doğrusu acıdığı için söylemişti onu, şimdi de hesap soruluyordu. Uzaklaştı:

- Seni ilgilendirecek birşey değil. İstiyor musun, istemiyor musun? Sen bana bunu söyle. Hem, kalk oradan.

Sadi gene çökmüştü İbiş'in iskemlesine. Süklüm püklüm kalktı. Eziklik, yenilmişlik tuhaf bir çirkinlik veriyordu bu eşi az görülen yapıya. Ama Sadi daha da çirkinleşti:

- Ben, artık... gelemez miyim tiyatrona, senin yanına?

Nahit susuyordu. İskemleye oturmuş, profilini vermişti ona.

- Bir defa sordurdum, yahut sordum mu, niye kov-

dun diye? Yanıldığını anlayacaktın elbette. Belki de üzüldün. Ben buraya biraz da...

Fakat o kadarını yapamadı, üzüntün bitsin diye geldim diyemediğini ikisi de anladı. Nahit yan yan baktı, Sadi -gözleri hâlâ yaşlı ama- dikelmişti. Nahit de, ne olursa olsun kendisini zayıf buldu. Aradan o kadar zaman geçmişti ki, belki bin yıl. Artık ne Vedia vardı, ne o duygu burgulanmaları. Dert şimdi bir başka hayatında ve üstelik Sadi'nin sorduğu hesaba karşı elle tutulur bir mantığı veya yorumu bile yoktu. Kaderin dönüm noktasıydı bu pis zaman. Geri çekildi:

- Üzülmedim ben. Ama niye gelmeyecekmişsin? Bilirsin, bu tiyatroyu kendimden çok sizlerin saydım. Bakarım ben Neclâ'ya. Hadi git artık. İşim var.

Sadi mırıldana mırıldana teşekkür etti ve çıktı.

O günden sonra da ayağı eksik olmadı. Çoğu zaman içkili geliyor veya sahnenin arkasında, bir köşede içiyordu. Ve herzaman sokulgandı, kanı sıcaktı, girgindi... çekici idi. Hatice ile konuşan ilk adam oldu. Bu da Nahit'e daha çabuk ve daha fazla sokulmasını sağladı. Artık zehirini akıtabilirdi.

SADİ'NİN BATAKLIĞI

15

SERBEST Fırka kurulalı bir hafta ya olmuş, ya olmamıştı. Sadi artık azılı bir muhalif, ateşli bir Serbest Fırkacı idi. Nahit ilk günlerde işi alaya döküp kapatmak istedi:

- Hani sen Nazi idin? Yakını ise Serbest Fırka değil, Halk Fırkası oğlum.

Sadi o uçarı, o umursamaz, o güzel yapısına yakışan atlayıp geçişiyle çok eski cevabını tekrarladı.

- Aklın ermez senin dede.

Gene başlamıştı ona "dede" demeye. Bu da Hatice'nin çok hoşuna gidiyordu. Hatice anlamıştı Sadi'nin ciddiye alınmayacağını ve Sadi'de hiçbirşeyin ciddi olmayacağını. Ama hoşlanıyordu işte. Bunun da hem Nahit, hem de Sadi farkındaydı. Sadi birgün ona,

- Önemli olan birşeyi ciddiye almak değil, ciddiye almadığın şeyi ciddiye almak... oyunu candan oynamak ve ille bir oyun oynamak. Tiyatrocu dediğin öyle olur... dedi.

- Nahit öyle değil ama. Hiç değil. Çok çok ciddiye alır o her işini.

- Yaa? değişmiş demek.

Bunu öyle bir söyleyişi vardı ki, Hatice onun Nahit'e dair, kendisinin bilmediği ve bilemeyeceği çok çok şeyler

bildiğine inandı. Sadi de bu aldanışı kaçırmadı. Hemen ertesi günü sözü döndürüp dolaştırıp Neclâ'ya getirdi: O, Neclâ'yı canı gibi severdi. Ama bir iş olmuş, Neclâ bırakıp gitmişti. Tiyatroyu da. Sadi biliyordu. Nahit istese onları birleştirirdi. Sadi ona yalvarmış, söz de almıştı. Tutmuyordu fakat sözünü. Neclâ'nın nerede olduğunu bile söylememişti. "Ahh."

Bu "ahh" da "ya değişmiş demek?" gibi söylenmişti. Ardında, açamayacağı birşeyler olmalıydı. Bu küçük oyun büyük sonucunu verdi. Hem de çabucak. Hatice'nin Neclâ hakkındaki kuşkuları koyulaştı. İşin aslını öğrenmek, lâf kapmak için Sadi'ye daha çok sokuldu. Zehirin bir parçası da Nahit'in içine düşmüştü. Çoktan başlayan kıskançlığın şimdi artık yönelebileceği bir hedefi vardı.

İlk yoklamayı, evinde, Hatice memnun ve neşeli iken yaptı. Onun Sadi hakkında nasıl bir tepki göstereceğini anlamak istedi. Saçını düzeltmekte olan Hatice, işini bırakmadan, ağzında firkete ile ve neşesinde de en ufak bir değişme olmadan;

- Bak Nahit, -dedi- sana söyleyeyim mi, o bana ne düşündürdü? Bilemezsin... Kanunî Sultan Süleyman ile babası Yavuz Selim'i.

Döndü, çapkın çapkın baktı. Nahit birşey anlamamıştı.

- Bilmiyorsun demek. Kanunî şehzâdeliğinde de süse, giyim kuşama pek düşkünmüş. Birgün koca Yavuz ona ne demiş, biliyor musun? "Ulan çakşırlı, anan ne giysin?" demiş. Ben senin yerinde olsam, yâni onun arkadaşı olsam, aynı şeyi söylerim: "Ulan Sadi, kantocu kızlar ne giysin?" Pek süslü canım. Sonra, sana başka birşey daha söyleyeyim mi? Seni çok çok kıskanıyor o.

Nahit'in kafası birdenbire çok eskilere gitti. Aynı şeyi bir başkası ve daha başkaları da söylemişti. Fakat bunun üzerinde yeteri kadar durmaya vakit bulamadı. Hatice fırsatı kaçırmak istememiş. Nahit'in yapamadığını yaparak, içindeki zehiri ona damlatıvermişti:

- Senin Neclâ'da da hiç zevk yokmuş.. iyi bir kadın tiksinir be onun gibilerden.

Kasıt o kadar açıktı ki, Nahit duramadı:

- Neden "senin Neclâ" diyorsun?

Hatice artık o çocuk masumluğunu bulmuştu:

- Hiç.. iyi ama sen neden sinirlendin bu kadar?

Güzelim gece -birçokları gibi- berbat olup gitmişti.

*
* *

Sadi sağda solda Hatice'nin adı geçti mi, mânalı mânalı tavırlar takınıyor, karşısındakileri, onunla olan yakınlığını düşünmeye, hattâ bunun üzerine konuşmaya çekiyordu: "Aralarında birşeyler mi var? Ne biçim söz öyle?"

Ve iç geçirerek bir yudum daha içiyordu.

Birgün Şadi, Nahit'e,

- Bu Sadi fazla dolaşmıyor mu kızların etrafında Nahit Bey? diye sordu.

Onun da birşeyler anlatmak istediği belliydi. Nahit;

- Söylerim ağabey, dedi.

Söyledi de. Üstelik tam Hatice'nin sesli sesli güldüğü birgün: Hatice'nin odasından gelen gülüşe Sadi de katılıyordu. Kan beynine sıçradı. Ama tuttu kendini. Bekledi. Sadi yalnızken;

- Bu tarafa geçmeyeceksin bir daha, anlaşıldı mı? dedi.

- Peki dede.. üzme sen kendini.

- Dede mede de yok, bundan sonra.

- Başüstüne patron.

Bu en zayıf damarının yüzsüzce istismar edilmesine isyan etti:

- Kime patronluk ettim ulan çok..

Zor tuttu kendini... ama tuttu ve "çakşırlı" demedi.

Ne var ki, bütün bunlar bir işe yaramıyordu. Çünkü aradan ancak birgün geçiyor ve Hatice işe karışıyordu. Meselâ bu olayın ertesi günü Nahit'in odasında otururken Rıza Baba'ya seslenmişti:

- Sadi beyi çağırır mısın, Baba.. benim rica ettiğimi söylersin.

Nahit ne yapsın? olmaz dese bir rezalet, sussa bir başka türlü kepazelik. Sadi sırıta sırıta geldi tabii. Ve Hatice onu ahp kendi odasına götürdü. Çünkü artık Nahit'in Sadi'yi -ona göre bu palyaçoyu- kıskandığını biliyor, Neclâ'ya vurgun olduğuna ise inanıyordu... hem de nasıl? Savaş başlamıştı kısacası. Sadi'ye gelince, Sadi de Hatice'nin kırılmaz garantisi altında işini yürütmekten başka birşeye bakmıyordu. İşi de Nahit'in o kocaman çenesini darmadağın etmekten başka birşey değildi işte. Vedia da, Darülbedâyi'deki o ilk arkadaşlar da ve nihayet Hatice de haklı idi: Sadi Nahit'i deli gibi kıskanıyordu, içi bir barut fıçısı gibi hasetle doluydu:

Bu adam çirkindi, ama seviliyordu, sayılıyordu, en erişilmez sanılan kadınları, kızları kendine bağlıyordu. Neclâ bile kendisinden çok onu sayıp sevmişti. Nahit isteseydi, duraklamaz yatağına da girerdi. Bunu bilirdi o. Sonra bu adam sahnede de beş para etmezdi, koskoca Muhsin Bey bile onu değil, kendisini üstün bulmuştu. Ama başaran, beton gibi bir tiyatroya konan ve ün yapan o idi.

Kendisi, ya kendisi? yıllarca bir sığıntı gibi kalmıştı Nahit'in tiyatrosunda o.

Sadi düşünüyor ve,

"Kendini beğenmiş, pis iğrenç herif" diye dişlerini gıcırdatıyordu. Hatice'de bir azıcık umut görse çekip alacaktı... Hiç değilse yatağına.. bir kerecik olsa da yeterdi. Rahatlardı, yeniden dünyaya gelmiş gibi olurdu. Bunu Vedia için de yoklamıştı. Ama Hatice de, Vedia gibi, nikâhlısı gibi bağlıydı Nahit'e. Tıpkı öyle, yâni ona öfkelendiği, onu kıskandığı halde.

Cekamino hikâyesi ayrı bir hınç körükleyicisi idi. Sadi oynayacaktı onu. Herkes biliyordu.. yazarlar, tiyatronun hakiki seyircileri, bu işten anlayanlar ve baş rejisör bile. Belki de herşey değişecek, Sadi yeniden Sadi olacaktı, tiyatro sahibi değil, ama artist. Kendisi olmayınca vazgeçer, oynamaz sanmıştı. Domuz tuttu Cekamino'yu dekor taşıyıcıya verdi, bir kantocu parçasını da aldı karşısına ve koskoca piyesi İstanbul'a seyrettirdi. Tanıdığı bir yazar, hemen ertesi günü;

"Sadi yahu -demişti- senin rolü bir çocuk oynadı. Nahit Bey'in temsilden sonra dediği doğruysa, ilk defa sahneye çıkıyormuş.. fakat pekâla oynadı. Sonra bir kız vardı.. neydi adı? Sema mı, Semra mı, öyle birşey işte. Kız önce bir güzel göbek attı, sonra da çıktı bizim hot-sosyeteyi büyüledi. Vallahi tiyatrocu değil büyücü şu Nahit..."

Ve böyle konuşmaların ardı arkası kesilmemişti. Kudurtuyordu Nahit onu.

Hatice'ye birgün, çok güzel düetto yaptığını, ama Neclâ gidince kolu kanadı kırıldığını söyledi. Üstelik Nahit kendisine rol de vermiyor, asıl kötüsü onun gibi bir artisti İbiş'de "jön"e çıkarmak istiyordu. İbiş'de "jön" kırkı geçmiş artist dökümlerinin işiydi. Hatice bu konuşmadan sonra, Nahit'e, komisyon isterim diye başladığı buluşlarından biriyle gitti. Çoktan beri böyle şey olduğu yoktu. Nahit;

- Söyle bakalım... dedi.

- Ama sen böyle surat asıp durursan ben nasıl söylerim. Eskiden nasıl bakarsan öyle bak Hatice'ye bakalım.

Bu, Nahit'in son "belki bundan sonra düzelir" ümidi oldu. Çünkü o kendini zorlar zorlamaz Hatice;

- Sadi Bey'le düettoya çıkayım, dedi.

- O itin yeri yok benim sahnemde. Sen de adını anmayacaksın bir daha. Anlaşıldı mı?

- Anlaşıldı, efendim.

Hatice çok uzun bir aradan sonra ilk defa efendim, diyor, bunu da ilk karşılaşmalarındaki gibi söylüyordu.

Nahit daha da öfkelendi ve çıkmak üzere olan Hatice'nin ardından seslendi:

- Anlaşıldı mı Semra Hanım?

Hatice döndü. Dudakları titriyordu.

Gözleri dolu dolu idi. Aynı anda ikisi de neyi kaybettiklerini çok -çok çok- iyi anlıyor, çok -çok çok- üzülüyor, yanıyorlardı. Ama ikisi de biliyorlardı: Artık geç -çok, çok- geçti.

Hatice'nin yanağında yuvarlanan yaşı Nahit görmedi. Nahit o gece kapısının önünde elini cebine soktuğu zaman iki anahtar, bir de pusula buldu. Yukarı çıktı. Havanın ne kadar güzel olduğunu ancak sobayı tutuştururken düşündü: Yıldızlar kaynaşan gökyüzünün altında, iyice ılık bir nisan gecesinden gelmişti eve. Ama o üzerinde yıllarca süren bir kışın yorgunluğunu, bezginliğini getirmiş gibiydi. Pencereyi açtı, orada oturdu. Hatice -şimdi anlıyordu- işte böyle beklerdi demek onun gelişini. Peki o ne bekliyor, neyin gelişini bekliyordu? Hiç. Kapkaranlık, sınırsız bir hiç. Hayat yutan hiçlerden biri.

Pusula elindeydi. Okumak istemiyordu onu. Korkuyor, kendi gücünü ona göre pek zavallı buluyordu. Hatice'nin Nahit'in dayanamayacağı birşeyi o ufacık kâğıda sığdırabileceğine emindi. Büsbütün ezilip gitmekten korkuyordu. Yırtıp atamadı da. Kâğıt elinde saatler geçirdi. Gidip konyak doldururken de öyle. Işık vardı ama mutfakta. Üstün gelen ışık mı, merak mı, yoksa korku mu? Bilemeden okudu:

"Siz, işin herzaman sudan tarafını gördünüz. Halbuki ben o tabancayı gelin yatağıma lâf olsun diye koymamıştım, efendim. Kantocularınızdan, Semra Seha..."

Hatırlayıverdi:

"- Tiyatro üzerine yazılmış bir eser okuyorum efendim. Çok, çok güzel bir söz gördüm. Diyor ki, -Sahnede bir tabanca görüldü mü, o mutlaka patlamalıdır- İyi mi?"

Nahit ağlıyordu. Bitmişti. Pek az uykuya nasip olan bir rüya, rüyaların en güzeli bitmişti. Geride ne vardı?

Hiç... Belki de İbiş. Ama artık şapşal, artık sarsak, artık ancak acındıran bir İbiş. Günden güne koskoca, upuzun, pırıl pırıl geçmişini eskiten, bozan, eciş bücüş eden bir İbiş.

Boşalan nefesi beraberinde bir tek kelime uçurup götürdü:

"Bitti."

ELVEDA
İBİŞ

16

BİTECEKTİ, ama daha bitmemişti; çünkü Nahit'in kaderi -ve Hatice- bu kadarıyla yetinemezdi.

Ertesi günün akşamı Hatice tiyatroya vaktinde geldi ve doğru odasına gitti. Nahit kapısını herzamankinden de fazla aralık tutuyordu, onun geçişini gördü.

Bir saniye bile değil, ama yetmişti yüzünde de, yürüyüşünde de nasıl bir kuvvet, bir direniş, bir karar ve vazgeçmezlik anlamı olduğunu görmesi için.

Nahit kendi kendisiyle uzun uzun boğuştuktan sonra, Rıza Baba'yı çaya gönderdi, kendisi de Hatice'nin odasına gitti. Hatice duymadı onun gelişini. Aynaya iyice eğilmiş bir türkü mırıldanıyordu:

"Sür gemici gemiyi, hiç kimseden korkum yok."

Boyuna bu sözleri söylüyordu. Beş, on, onbeş... Hep "Sür gemici gemiyi, hiç kimseden korkum yok." Hâlâ bilmiyordu Nahit'in orada, kapının eşiğinde olduğunu.

Nahit toparlanmaya, en güzel duyguları ve asıl önemlisi, umudu bulacak, hatırlayacak zaman kazanmıştı. Hiç zorlamadan gülümsedi:

- Demek ki korkuyorsun.

Onu ilk defa ürkmüş.. korku ile gördü:

- Korkmayan bu kadar çok söylemez korkum yok diye.

- Haklısınız efendim.

- Efendim deme.

Bu sıcacık rica da boşuna idi. Soğuk, uzak, kinsiz, küçümsemeden, uzak sâdece. O daima böyle olmuş, duyduğunu duymaktan, olduğu gibi olmaktan onu hiçbirşey ve kuvvet alıkoyamamıştı. Neyi kaybetmek üzere olduğunu veya kaybedip gittiğini.. budalalığını, sersemliğini iyice anlıyordu artık:

- Efendim deme.

- Emredersiniz beyefendi.

- Ooo... affedemez misin?

- İstirham ederim efendim. Pardon. Ben şimdi sadece korkuyorum beyefendi.. çok, çok korkuyorum; bunun için de hiç kimseden korkmadığım günleri.. hiç kimseden korkmayan Hatice'yi hatırlamaya çalışıyorum. İyi mi, beyefendi? Rica etsem? Yalnız kalmak isterdim. Gitmiyorsunuz? Sadi Beyi bekliyorum.. belki merak edersiniz: Onu çok, çok çekici bulduğumu, sizi kıskanmak hatasından ve kinci olmaktan kurtulursa kendisini sevebileceğimi söyleyeceğim.

Nahit'in çene kemikleri oynadı.. ve ağrıdı. Biliyordu; yapacaktı bu söylediklerini. Kimse caydıramazdı onu:

- İyi. O halde ben gideyim ki, hiç kimseden korkunuz olmadığını üç-beş bin kere daha tekrarlayın. Faydası olur.

O çıkarken kız mırıldanmaya başlamıştı bile:

"Sür gemici gemiyi, hiç kimseden korkum yok."

Ve bağırmak istiyordu: "Korkuyorum, korkuyorum!" Ama Sadi'yi inatla bekledi ve o dediklerini aynen söyledi. Sadi afallamıştı. Nahit'in odasının önünden geri dönerken gireyim mi girmiyeyim mi? diye durakladı ve Nahit'in üstünlüğünü, kuvvetini -yahut da kendi küçüklüğünü- bir kere daha anladı. Bu da -Hatice dahil, hiçbirşey değil, işte bu- bitişin sebebi oldu.

*

* *

Çekil git diyebilmek için karşıdakinde kırk paralık haysiyet olması gerekirdi. Ve artık Nahit Sadi'ye çekil git diyemez, defol diye bağıramazdı. Üstelik içinde pek de yabancısı olmadığı bir duygu vardı. Duygu bile değil de seziş: Birşeyler olacaktı. Hem de Brütüs, Sezar, Atina'lı Timon, Apemantus.. Kral Lir, kızları -üçü birden- çıkıvereceklerdi ortaya... düğümün çözüldüğü sahnelerinde. Seyirciye ve aktöre sırayı beklemek düşerdi artık. Kader belki değişirdi, ama bu? hiçbir zaman. İşte öyle birşeyler olacaktı. Seziyordu bunu Nahit.

.....

Sadi karşı kuliste belli bir tempo ile içiyordu.

.....

Nahit bu tarafta, üç beş dakikada bir, biraz daha İbiş oluyordu. Bu işe, her gece olduğu gibi yüzünden başlamıştı... sâdece ceketini çıkararak. Aynaya bir eğilişinde kaşları -daha da- kalınlaşıp kararıyor, bir başka seferinde yanakları ve burnu kızarıyordu.

Ve düşünüyordu: Sırf Sadi mesleğine kırılmasın, Tanrı'nın emanet ettiklerini paslandırmasın, küflendirmesin diye, Neclâ'ya karşı boynu bükük kalmasın diye, işte burada, Nuran Tiyatrosu'nda ne piyesler oynatmış, Sadi'ye ne roller vermişti. Sadi o rolleri rüyasında görse hayra yormazdı. (Hayır, bu keten helvasından bıyıkları takmayacaktı işte. Olur mu hiç?)

.....

Sadi karşı kuliste, her yudumdan sonra kendisini biraz daha güçlü buluyor, ama alttan alta da her yudumda biraz daha koflaştığını, güreş şansını yitirdiğini seziyordu. Bunu anlayacaktı da elbet. Ama kaçıyordu ve kendini "denenmiş" o değilse, "en kuvvetli, en üstün" buluyordu. Bir yudum daha içiyor ve düşünüyordu: Nahit de kimdi? Püff.. ne demişti Hatice? Hatice -Semra Seha- ne diyecekti? Ne diyebilirdi? "Sen" demişti işte.

Tekgül. ("Beceremiyorum ama, ne olur beni alkışlayın, benim için tepinin. Ben ötekiler, benden sonra gele-

cekler gibi burnu büyük değilim, size, hepinize -?- istediğinizi verebilir-im?- alkışlayın işte.")

.....

Nahit pat patlardan Tekgül'ün -istemeye istemeye- sahneden ayrıldığını anlıyor ve yeleğini de çıkarıyor. (Güreşe hazırlanır gibi.. ağır ağır.) Ve düşünüyor, düşünmek de istemeden artık, çünkü "akkuyruk"tur sınırsız maviliğe doğru dikelen: Hatırlıyordu Nahit.. sesler, sözler ve görüntüler baskınıydı bu:

(Nezleli -ve hafifçe kalkık- burun ucu... perdenin Topaç'ın kaz boynuna kapanışı... Bolu Dağları'nın eteğindeki kayanın üstüne fırlatılan gri renkli, bol manto... iyi mi? "Semra, efendim" ve bir sürü, "Semra demeyin siz. Hatice deyin. Hatice demeyin, lütfen Semra deyin." ve yüzlerce, binlerce "efendim"... "sizi hiç sevmiyorum efendim... sizi çok seviyorum efendim..., bağırırsam? ya konu komşuyu başımıza toplarsam?..")

Ve bu -güreş, boks?- lâf bunlar... hani topluya bir tek mermi yerleştirir, ondan sonra da topluyu fır fır döndürüp her sırası gelen, namlu şakağında, tetiğe basarmış? Öyle birşeyler olacak işte. Mermi kimin beyninde patlayacak? Ama vız geliyordu Nahit'e- çünkü yarı İbiş olmuştu. Sâdece görmek isterdi yarısı yere akan beynini. Ve kan pıhtılarını. ("Ooo, bu bıyık pis... nasıl yiyecek onu?")

.....

Ve Sadi belli bir tempo ile içiyor, Tekgül'ü de, Nalân'ı da -görmeden çünkü- aynı gözle seyrediyor, hattâ havaya tempo tutuyor ve düşünüyordu:

Nahit'le dost olamaz mıydı? Kendisi sepetlenip Sadi Darülbedâyi'ye alınınca nasıl da candan tebrik etmişti? Küçümencik kaçaklardı o zaman hepsi de. Sonucu umursamayan bir Nahit vardı içlerinde. Umursamayan, ama kendi adına. Yoksa elde edeni -kurtulanı, geçidi atlayanı- en candan kutlayan o idi işte. Ve o gün, her gün, elini uzatan, herkesi bağrına basan olmuştu. Kendisi de dost olamaz mıydı? Yürek isterdi ama bu, yiğitlik isterdi.

Belli tempo ile içiyor ve birşeyler olacağını seziyor, korkuyordu. Düpedüz korku idi duyduğu. Üstelik Hatice'de de korkuya benzer birşeyler sezmişti: "Sizi sevebilirim" derken bile, o zaman bile. Sadi temposunu umursamadan bir yudum daha içti. Birşeyler olacaktı. Korkusu daha belirli bir hâl aldı ve bir yudum daha içti. Birşeyler olacaktı. Üstelik birşeyler olmasını isteyen kendisi idi. Ama korkuyordu şimdi. Hem de nasıl. Bir yudum daha içti, Yanındaki paravananın ardında sırasını bekleyen -pembe beyaz- Zozo ile şakalaştı. Bir yudum daha içti.

.....

Şalvar, cepken, damalı gömlek, oyalı yün çoraplar... sakız da tamam, Nahit İbiş olmuştu artık. Ama düşünüyordu:

("Sizi hiçbir zaman unutmayacağım efendim... ayrılıyorum efendim.... tabanca zoruyla derim... yalan söylemem ben... yağsın, yağsın, ne olur kar yağsın... senden de çok sevdiğim birşey var, seni burada beklemek.. aa, buldum, bir anahtar daha yaptırırsın... siz sudan taraflarını... ve tabanca... ve gelin yatağı... ve Kantocunuz Semra Seha...")

Ve -elbette- birşeyler olacaktı. Ve meşhur kantocu Semra Seha çıkmıştı sahneye. Alkış, ıslık, tepinme, kıyamet. Ve "Damdan dama atlar yâr... Püsküllleri sarkar yâr... El eyledim, gelmedin... Horozlardan korkar yâr..."

Horoz bile değildi. Sadi de gene korkmuştu. "Tuu Allah kahretsin..." Birşeyler olacaktı elbette.

Fakat? Nahit -hayır, artık herşeyi ile İbiş- dinliyor, "Horozlardan korkar yâr" değildi Hatice'nin söylediği... bambaşka birşey bu:

".....

Darılmaca yok, yok... sarılmaca çok, çok.

Uzaklara gitme sana küserim.

Yakınlara gelir isen alır giderim.

Seni seven yok, yok, beni seven çok, çok."

Yer sallanıyordu. Eller, ayaklar -binden fazla el ve

ayak- deli bir coşkunlukla tempo tutuyordu. Nahit'e bundan ötesi olmaz gibi geldi. Yanılıyordu ama. Asıl şimdi gürledi gök: Hatice oyununu bitirmişti, ikinciye çağırıyorlardı. Bekletti halkı ve bu bekletişle daha da deli etti. Deprem kesiliverdi. Hatice çıkmıştı. Hayır gene "Damdan dama atlar yâr" değildi; "Fincanı taştan oyarlar" idi. Nasıl da nazlı, tatlı, nazın ve tadın ardında nasıl da neşeli idi ya Rabbi. Nahit bu oyunu seyretmek isterdi. Hatice şimdi, "Esmerim, güzelim -dudu değil- tuti dillim"i söylüyordu. O da bitti. Aynı gök gürültüsü ile. Salondaki güm güm öten tempo İbiş'in odasına kadar geliyordu. Halk tempo tutuyordu: "Nahit ağbeyim evde mi... Nahit ağbeym evde mi?"

Ne söyler, neyi oynarsa başüstünde yeri vardı. Ama "Damdan dama atlar yâr"sız Semra olur muydu?

Boşuna. Hatice çıkmadı. Söylemedi İstanbul'u büyüleyen havasını. Onu ancak Nahit râzı edebilirdi. O da eskiden. Hem artık Nahit yok, İbiş vardı... gene temtek kalan, bir kere daha dünyayı yitiren İbiş.

Nahit "birşeyler" olacağını daha kuvvetle duydu. Ve vakit daralıyordu. Büyük sahne yaklaşmıştı. Kader değişebilirdi, ama o değil. Atina'lı Timon -yer yerinden oynasa, aradan nice yüzyıllar geçse- Apemantus ile karşılaşacaktı... Sezar kalbini Brütüs'ün hançerinden koruyamayacaktı... Kral Lir büyük kızıyla konuşacaktı.

.....

Sadi aşırı sarhoşluğunun içinde seziyordu; "Birşeyler" olacaktı. Kaçıp gitmeyi -boyuna- istiyor, daha doğrusu aklına getiriyor, ama dizlerinin bağı çözülmüş gibi olduğu yerde bile kıpırdayamıyordu. Ve artık biliyordu Hatice'nin Nahit için yaşadığını. Düşünmeden anlamıştı. Hatice Nahit'ten kopmuş ve... ölmüştü. O oyunlar, o cıvıl cıvıl söyleyişler... mezar derinliklerinden geliyordu onlar. Bunu anlamıştı. Korkuyordu. Kaçmak istiyordu. Ve büyülenmiş gibi bekliyordu olacakları. İçti.

.....

Hatice'ye ezilmemesini bilen tek kadın, Leylâ, işini gene başarıyla bitirmişti. Nahit'in kapısı önünden dimdik geçti, odasına gitti. Biraz sonra perde açılacak, Peder sözümona konuyu toparlayacak ve boynunu seyirciye doğru horoz gibi uzatıp ötecekti: "İbiiiiş!"

Kalktı. Bezgindi. Kaskatıydı. Ama gene de tenekeye tekmeyi yapıştırıp nârasını atmalı ve sahneye düşmeliydi. Gene de -Nahit Bey, Nahit beyefendi gibi- gülümsemeli, halkının alkışlarına teşekkür etmeliydi.

Tenekenin durduğu paravanaya doğru yürüdü, "Peder"in tecvitli, "tiyatro" sesi kulaklarına tokat gibi çarptı. Silkindi ve karşıdaki paravananın ardında oturan Sadi'yi gördü. Elindeki kocaman İstafilina şişesinde üç beş yudum ancak kalmıştı. Birşeyler olacaktı.. ve olmalıydı.

Sadi -başını görünmeyen bir el kaldırmış gibi- baktı ve İbiş'i gördü. Artık hiç kaçamazdı: Birşeyler olacaktı.. ve olmalıydı, olması gerekti.

Hatice -küçük hanım- gelmişti. Havayı ta kalbinde duydu: "Birşeyler" olacaktı. Olmamalıydı. Onun istedikleri ve hazırladıkları olmalıydı ancak. Fakat birşeyler olacaktı, önlenemezdi bu.

"- İbiiiş."

Üçüncü bağırıştı. Teneke, tangır tungur yuvarlandı, nâra ortaçağ mağaralarında yankılandı. Ve herşey sona doğru -kimsesiz dağlardaki seller gibi- düzensiz, yönsüz akıp gitti:

"- Ahh, yanıyorum!"

"- Sen de mi kardeşim?"

"- Yaktın İbiş!"

"- Kim? Ben mi, seni mi? Allah'tan bul kalpsiz, Nerone!"

Millet kırılıyor gülmekten ve İbiş, onlara bir dakikalık dinlenme payı bırakmak için -herzamanki gibi- kulise kaçıyor. Fakat herzamanki yerine değil, karşı tarafa:

Burun buruna idiler. Sadi ayağa kalkmış hafif hafif yalpalanıyor ve Nahit'e, Nahit'e, ısrarla Nahit'e bakıyor.

Dudakları kımıldıyor. Birşeyler söylemek istediği belli. Ama, işte buna yetecek gücü yok. Sövmek, hakaret etmek istiyor belki de... ah, birkaç yudum az içseydi. Nahit böyle olmasını nasıl istedi.

Sadi, dünyanın en zor işini yaptı. Nahit'in omuzunu tuttu. Avuçlarında inanılmaz bir kuvvet toplanmış gibiydi. İkisine de böyle geldi. Sıkıyordu. Daha da kuvvetle sıkmak istiyor, bu çaba yüzünden de, bir yanlamasına bir öne sallanıp duruyordu. Yığınla söz söylemek istiyor, ama bir tek kelime bile beceremiyordu. Bakıyordu sadece Nahit'in gözlerinin içine ve kinle, öfkeyle:

- Zom olmuşsun sen ulan.

Sadi dünyanın en zor işini becerdi ve;

- Sen... diyebildi.

- Bırak beni şimdi. Ne halt edeceksin bu hâlinle bu gerdek gecesinde ha? Eşşek. Gel ulan it.

Salondan önce İbiş'in sarılı, yeşilli yeni görünmüştü. Gülmek için açılan ağızlar -ama- donakaldı. Çünkü yanında biri vardı. Sadi'yi yedi, sekiz kişi ancak tanımıştı. Nahit onların da toplanmasına vakit bırakmadı:

- Tanımadınız mı, be? -Öne doğru sürüklüyordu Sadi'yi- Meşhur Sadi Rıza. Alkışlayın.

Alkışladılar.

- Sen de selâm ver bakayım.

Saçlarından tuttu, başını öne eğip kaldırdı:

- Haşşööööle. Oldu. Bu işte meşhur Sadi Rıza. Şimdi size sarhoş taklidi yapacak. Niye mi sarhoş olmuş? anlatayım: Âşık o, âşık, bir arkadaşının sevgilisine tutulmuş. Dertli, yazık; çekmiş kafayı. Hadi başla.

Sadi'yi bırakıyor, bırakırken hafifçe itiyor, sonra da düşmesin diye yeniden tutuyor, bu sefer bırakırken kendine doğru çekiyor. Sadi de o zaman üstüne yığılıyor, ötesine berisine tutunmaya çalışıyordu. İbiş'in de katıldığı bu oyun iki dakika kadar sürdü ve millet gülemedi. Gülenler de şaşkınlıktan gülüyordu; çünkü sahnede, hele Hatice'de bir başka hava vardı. Sonunda Nahit,

- Tamam -dedi- ver bir selâm daha bakayım. Oldu.

Ve alıp kulise götürdü, bir köşeye itiverdi. Sadi sızmıştı. Hatice ilk defa dehşete kapılmıştı: Sadi'nin birşeyler söylemek için çabalayışı, ama bunu bir türlü yapamayışı ona tiksintiden de fazla birşey, dehşet vermişti. Bu yüzü unutamayacağını sezdi. Bu yüzü unutamayacak ve bu yüzle beraber hatırlayacak, hatırlayacak, hatırlayacak, bu hatırlayışlarla da mizacına çok yabancı, hattâ aykırı duyguların anaforuna kapılacaktı. Bir başka ve asla istemediği bir hayatın mahkûmu olduğunu anlıyordu. Zayıf ve zavallı, zavallı denecek kadar umutsuz buluyordu kendini. Nahit'i de yenilmez bir dev.

Nahit gülümseyerek döndü sahneye. Kendisini vurmak isteyen adamın elinden bıçağı almış ve onu delik deşik etmişti.. böyle birşey vardı gülümseyişinde. Hatice'nin yanından geçerek fısıldadı,

- İyi mi?

Oyun -tatsız tuzsuz... ondan da başka birşey, milleti de, sahnedekileri de şaşkına çevirmiş- sürüp gidiyordu. Hatice, "artis" gibi sevgilisiyle çıkıp giderken, Nahit -İbiş değil, artık Nahit- ona yaklaştı ve gene fısıldadı:

- Malın bu tarafta... al götür onu.

.....

Nelerin olup bittiğini artık bütün Şehzâdebaşı biliyordu. Ama bomba iki gün sonra patladı: Hatice kendini vurmuştu.

Nahit tiyatrosunu kapattı. Kedilerini dağıttı. Yanına "akkuyruk güvercini"ni alıp gitti.

BİR UZUN RÜYADAN PARÇALAR

17

GELSİN... demişti.

Yanında Neclâ vardı. Neclâ -belki de- kördüğümü çözmek üzereydi. Nahit, "daha sonra" deseydi.. yahut onun geldiğini daha sonra haber verselerdi... kimbilir? belki Hatice gene Semra Seha olacak, gene allak bullak edecekti yaşayışını. Ama böyle olmayacaktı, Sadi böyle vuramayacaktı.. canevine.

Ama "gelsin" demişti işte.

.....

Benzeri bir tiyatro kaç kişiyle döner? onbeş, bilemediniz yirmi kişi ile mi? Nahit'in Tiyatrosu otuzdan aşağı düşmezdi, ama elliyi aştığı çok olurdu. Bunların arasında ikiyüzlüler, yüze gülücüler, dönekler, hepsinden kötüsü, beş para etmedikleri halde, kendilerini hakkı yenmiş, değeri anlaşılmamış "büyük sanatçı" sayanlar bulunurdu.

Bütün bunlar onun gözünde minimini kedi yavrucukları idi: Sokak kedisi -"sanat ana"- doğurur ha doğurur, ikicik emzirdikten sonra, kış kıyâmet demez, eşiklere bırakıp bırakıp yeni doğurmalara giderdi. Karayel dışarda duman attırır, soba içerde gümbür gümbür yanar, kapınızın önünden de incecik bir miyavlama -kalbinize giden damarları cızırdata cızırdata- gelir. Susması için ver-

meyeceğiniz şey yoktur; ama bilirsiniz ki, sustu mu öldü demektir. Siz öldürdünüz demektir.

Öldürmek korkusu ve kediciklere karşı duyduğu sınırsız sevgi Nahit'i telâşlandırır, bir an önce açmak için kapıya koştururdu.

Ve "bir yeni kedi yavrusu daha" diye düşünmüş, "gelsin" demişti işte.

.....

Sıfırdan başlamıştı. Üstelik İstanbul'un en iyi yaşayışlarından birini, yaşı daha onsekiz demeden, fakat ne için olduğunu bile bile bırakarak basmıştı sıfır'ın tam ortasına.

Vahşi bir boğuşma oldu bu: Yoksulluğu değil, açlığı tattı. Yargıçlarla değil, hep savcılarla karşılaştı. Bileğinin hakkını kurtarmak için, hak vurgunculanının, haramilerinin dişlerinden, pençelerinden sıyrıldı. Ama kaç bıçak yarası vardı kalbinde, kimbilirdi bunu?

Öç alma hırsına bir kerecik olsun kapılmadığı için varabilmişti "İbiş"e. Buna inanırdı ve İbiş'liğini severdi, ayırmazdı adından, hattâ adı İbiş olsun isterdi:

Nahit Sürpük Dudu'dan eşsizdi. Arşın Mal Alan'ı o oynadı diye kimse oynamayı göze alamaz olmuştu. Daha sonraları, ünü dört bucağa yayıldıktan sonra, arada bir "misafir sanatçı" olarak gittiği Darülbedâyi'de Harpagon oldu. Kaliban oldu. Hastalık Hastası oldu ve bunları kim en güzel oynarsa ondan bir gömlek üstün oynadı. Ama yalnız İbiş'liğini benimsedi. Çünkü canı kadar sevdiği seyircisi onu en çok İbiş yüzünden sevmiş, oda İbiş sayesinde ün yapmış, İbiş yüzünden bir yığın kedicikler edinmişti. Daha da edinecekti. Ama:

Bir yenisine daha "gelsin" demişti işte.

.....

Yoksulluğun, sefaletin pis kokulu, yapış yapış sürtünmelerini, Sadi de etinde, sinirlerinde duymuştu. Altın çağı o bataklıkta gömülü idi. Mutluluk umutları, sevme gücü, hiç değilse sevinme susuzluğu, hele hele "birşey ol-

ma" isteği o bataklığın vıcık vıcık çamurlarında, kıvıl kıvıl sürüngünleri arasında kalmıştı. Hâlâ çekerdi batak onu. Nahit'le aralarındaki -Sadi'yi Nazi yapan- fark da bu idi.

Bu farkı hesaba katmadan "gelsin" demişti işte.

.....

Ve, Hatice, Semra olmak için gelmişti: Üşümüş, soğuktan tortop olmuş, miyav demek için ağzını açan, ama nefesi yetmeyen minicik bir kedi.

Burnun hafifçe kalkık ucu nezleden kızarmış, nefes alıp vermekte zorluk çekiyor. Duru beyaz bir ten. Boy kısa, yapı ufak tefek. Gri renkli, bol mantonun içinde, hattâ, zavallı. Büsbütün zavallı. "Kimbilir hangi evden, hangi gönül hikâyesinden, hangi yokluk veya ihânetten dökülüp gelmiş?" Ama, belki de, yatağında, uykusuz gecelerinde veya endam aynasının karşısında kadın üstünlüklerini bulup çıkarmış?

- Söyle... mâdem geldin...

Kız nefesiyle burnunu zorlamış, sonra da bir, "Ben" deyip susmuştu. Neclâ işte o zaman çıkmıştı odadan... Kızcağız onunla rahat konuşsun diye, Neclâ'yı uğurlamak için kalkan Nahit, şimdi O'na daha yakındı:

İlk olarak harikulâde gözlerini gördü. Nezlenin ateşi bu iri zümrütlerin ardında yalazlanıyordu. Kızın güzelliği çarpıcı değildi. Aramak, bulmak, çıkarmak gerekiyordu onu. Bu da o isterse, dikkati çekmeye gönlü razı olursa olurdu.

- "İsminiz?" - "Semra." - "Yok, yok... asıl adınız?" Duru beyaz yanaklardan ürkek, utangaç, uçuk ve telâşlı bir pembelik geçmişti: -"Hatice" - "Hep Hatice Hanım olarak kalsa olmuyor mu?"

Hayır, olmuyordu. Rol verilmesini de istemiyordu, ille kantoya çıkacaktı. "İyi ya... buyurun, çalgıcılar bekliyor..."

Aklının alamadığı, sonuna kadar da alamayacağı birşey olmuş, perde kapatılmıştı. Çünkü kız, denemeyi çalgıcıların bile görmesini istemiyordu. "Ne çalsınlar?" -

"Damdan dama atlar yâr." - "Nasıl şey o öyle?" - "Püsküller sarkar yâr." - "Türkü olmalı bu kızım." Cevapta bir çocuk ciddîliği vardı: "Çok güzeldir, efendim." Ama çalgıcılar da bilmiyordu. "Başka birşey? Ne çalsınlar?" - "Ne olursa olsun, efendim."

Beylik bir oyun havasıydı bu. Gri ve bol manto fırlatılıp atılmıştı. Yaz renklerinden bir emprime bedeni iyice sarıyordu. Bel akıl alamayacak kadar inceydi. Kalçalar sımsıkı. İri değil. Göğüs de öyle. Bacaklardan biri azıcık eğri ve ötekinden zayıf. Fakat, Nahit, "kim bakar" diye düşünmüş ve heyecanlanır gibi olmuştu. "Ah İbiş.. ağhh..."

Çalgı -perdenin arkasında- çalıyor. Nahit bekliyor. Kız da bekliyor. Ama kız, kendinden başka kimsenin bilemeyeceği birşeyler bekler gibi bekliyor. Birdenbire dudaklar gerildi, gözler kinli kinli baktı; yakaladığı belliydi beklediğini: Bir dakika ya sürdü, ya sürmedi oyunu. Ama oyun nasıl oynanırmış, oynayan kadın ne imiş, Nahit'e gösterdi. Bunu başardığını kendisi de biliyordu.. bekledi.

Perdenin arkasında, çok uzaklarda, belki de sınırların ötesindeki şehirlerde, çalgı hâlâ çalıyordu.

Nahit, Nahit beyliğini bulmaya çalışıyordu:

"- İyi mi?"

"- İyi."

Kız -kendisi gibi- iş'e birşey katmak isteyenlerdendi. Onun da buluşları vardı... yoksa, kırk yıllık çalgıcıların bilmediği o "Damdan dama atlar yâr"ı nereden bulup çıkaracaktı.

"Nasıl oynardı acaba onu?"

Sonra, çok değil beş, altı gün sonra oynamıştı. Söylemişti. Ve halka Peruz'larda, Şamran'larda Büyük Hermine'lerde buldum sandığını tattırmıştı. Deli etmişti İstanbul'u, çılgına çevirmişti. Mahvetmişti İbiş'i üstelik...

Çünkü, Nahit "gelsin" demişti.

.....

Nuran Tiyatrosu idi o, değil mi? Ama bütün İstanbul

"Nahit'in Tiyatrosu" derdi. Sonra, İstanbul tiyatro'yu da, Nahit'i de değil, İbiş'i severdi.

"Sanki İbiş gökten gelmiş... veya yerden bitmiş... Pehh!"

Bir konağı, bir yalıyı görür, "ne güzel" derler. Onun önce bir "düşünce" olduğunu, sonra da kum yığınları, çakıl, kireç, tuğla yığınları, dikmeler, keresteler, çiviler, boyalar olduğunu, bunların araba araba taşındığını kim aklına getirir?

Nahit, İbiş'in kumlarını, çakıllarını, tuğla ve kiremitlerini, ötesini, berisini taşımıştı günlerce, gecelerce, Bu işi de bir yığın semtten, sürüyle insandan yapmıştı.

Keten helvasından bıyık? Efendisinin kızına, "küçük hanım"a hayran hayran dalıp gider... ve o bıyıkları yerdi... şapırdata şapırdata, şapşal şapşal; millet de katılırdı gülmekten. Nasıl bulmuştu onu, ha? Ya o sakız numarası?

Konağı görür, yalıyı görür "ne güzel" derlerdi, aslında ise o bıyık uzak kumsallardan, uzak taş veya kireç ocaklarından taşınmıştı. Bayıldıkları konak -veya yalı- onlardan ve bir sürü benzerlerinden ve elbette en önemlisi "düşünce"den, "proje"den çıkmıştı işte. Herkes -o İngiliz tiyatrocu dahil, bu iş'ten anlayan herkes- "olursa bu kadar olur" derken Nahit İbiş'e hâlâ kireç taşıyor, yağlıboya taşıyordu. Taşıyacaktı da daha.

Ama "gelsin" demişti..

.....

Sahi, başka bıçak yaraları da vardı. Meselâ -bir zamanlar- Vedia vardı.. iki çocuğu vardı.. onlardan ayrılmanın bel büken, diz titreten yürek burkulmaları vardı. Daha da önceleri bir medrese odasındaki aç ve ateşli geceler, paltosuz kışlar, umutsuzluklar, çelmelenmeler, boşa çıkan umutlar vardı. Sonra, mutluluklar da vardı. Tümen tümen başarılar vardı. Ama artık hepsi unutulmuştu. O rüyaları -ve kâbusları- aydınlatan ışık artık yoktu. Çünkü minimini bir kedi yavrusu için "gelsin" demişti. Gelen Hatice oldu.. giden ise herşey...

— ∞ —

tarık buğra

İbiş'in Rüyası Tarık Buğra'nın dil, üslûb ve teknik özelliklerini en iyi belirten romanlarından birisidir. Eser konu bakımından da tiyatro ve sinemanın ilgisini çekmiş, Devlet Tiyatroları'nda başarıyla sahneye uygulanmış, TRT tarafından da -yazarın söyleyişi ile- *"akıl almaz şekilde yozlaştırılarak"* dizi film yapılmıştır. Biz, romanı okuyanların, bu TV filmi konusunda yazara hak vereceklerine inanıyoruz.

İbiş'in Rüyası, TRT Roman Ödülü de kazanmıştır.